

UNIVERSITATEA NICOLAE TITULESCU
FACULTATEA DE DREPT

BUCUREȘTI - ROMÂNIA

REVISTA DE
DREPT EXECUȚIONAL PENAL
ȘI CRIMINOLOGIE

- EXECRIM -

Nr. 1 - 2025

"Nicolae Titulescu" University Publishing House

Phone: 004.021-330.90.32, Fax: 004.021-330.86.06

Calea Văcărești, nr. 185, Sector 4, București, România

E-mail: editura@univnt.ro

Published by "Nicolae Titulescu" University of Bucharest and
"Nicolae Titulescu" Foundation for Law and International Relations

Contact: execrim@univnt.ro

Editors: Lamy-Diana Hărățau, "Nicolae Titulescu" University.
Andrei-Dorin Băncilă, "Nicolae Titulescu" University.

Scientific Board

Ion Neagu, "Nicolae Titulescu" University, Mihai-Adrian Hotca "Nicolae Titulescu" University,
Ioan Chiș, "Nicolae Titulescu" University, Vasile Dobrinoiu, "Nicolae Titulescu" University,
Panteleeva Vanya, "Angel Kanchev" University of Ruse, Lyubenov Lyuboslav, "Angel Kanchev"
University of Ruse, Bogdan-Florin Micu, "Nicolae Titulescu" University, Mirela Gorunescu
"Nicolae Titulescu" University, Mircea Damaschin, "Nicolae Titulescu" University.

Editorial Review Board

Luminița Criștiu-Ninu, "Nicolae Titulescu" University, Alin-Sorin Nicolescu, "Nicolae Titulescu"
University, Nicolae-Cătălin Magdalena, "Nicolae Titulescu" University, Lamy-Diana Hărățau,
"Nicolae Titulescu" University, Andrei-Dorin Băncilă, "Nicolae Titulescu" University, Maxim
Dobrinoiu, "Nicolae Titulescu" University, Radu Slăvoiu, "Nicolae Titulescu" University, Radu-
Florin Geamănu, "Nicolae Titulescu" University, Constantin Nedelcu, "Nicolae Titulescu"
University, Mircea-Constantin Sinescu, "Nicolae Titulescu" University, Cornelia Beatrice
Gabriela Dinu, "Nicolae Titulescu" University, Elena Emilia Ștefan, "Nicolae Titulescu"
University.

IT specialists: George Pretor, Emanuel Carata.

Cover created by: Artist Theodora-Andrada Martinez-Lopez

CUPRINS

REGIMURILE DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE. ÎNTRE LEGALITATE ȘI STANDARDE INTERNAȚIONALE; (THE REGIMES FOR THE EXECUTION OF CUSTODIAL SENTENCES. BETWEEN THE PRINCIPLE OF LEGALITY AND INTERNATIONAL STANDARDS)

Radu Florin GEAMĂNU 6

PROVOCĂRI ACTUALE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR DIN ROMÂNIA; (CURRENT CHALLENGES IN THE PENITENTIAL SYSTEM IN ROMANIA)

Mircea Bogdan DECU 23

ANOMALII EXECUȚIONAL PENALE; (CRIMINAL ENFORCEMENT ANOMALIES)

Andrei-Dorin BĂNCILĂ 32

CONSIDERAȚII PRIVIND CONDIȚIILE LIBERĂRII CONDIȚIONATE; (CONSIDERATIONS CONCERNING THE REQUIREMENTS FOR CONDITIONAL RELEASE)

Luminița CRIȘTIU-NINU; Alin-Sorin NICOLESCU 38

ABUZUL DE DREPTURI SĂVÂRȘIT DE PERSOANELE PRIVATIVE DE LIBERTATE; (THE ABUSE OF RIGHTS COMMITTED BY THE PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY)

Simona-Cireșica OPRIȘAN 55

MĂSURILE PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE- ÎNTRE RESTRÂNGEREA LIBERTĂȚII INDIVIDUALE ȘI PROTECȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE; (PREVENTIVE MEASURES DEPRIVING LIBERTY- BETWEEN RESTRICTION OF INDIVIDUAL FREEDOM AND PROTECTION OF FUNDAMENTAL RIGHTS)

Nicolae-Cătălin MAGDALENA 71

CONSIDERAȚII PRIVIND EXECUTAREA MĂSURII PREVENTIVE A ARESTULUI LA DOMICILIU. MODIFICĂRI INTERVENITE ÎN CONȚINUTUL MĂSURII. ASPECTE JURISPRUDENȚIALE; (CONSIDERATIONS ON THE ENFORCEMENT OF THE PREVENTIVE MEASURE OF HOUSE ARREST: AMENDMENTS TO THE CONTENT OF THE MEASURE AND JURISPRUDENTIAL ASPECTS)

Gabriela Nicoleta CHIHAIA 93

REGIMUL EXECUTĂRII PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE DISPUSE DE CURTEA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ: ANALIZĂ NORMATIVĂ ȘI PRACTICĂ; (THE REGIME FOR THE EXECUTION OF LIBERTY PENALTIES ORDERED BY THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT: NORMATIVE AND PRACTICAL ANALYSIS)

Nicolae-Cătălin MAGDALENA 106

ASPECTE PRACTICE EXECUȚIONAL PENALE PRIVIND LIBERAREA CONDIȚIONATĂ; (PRACTICAL ASPECTS OF CRIMINAL ENFORCEMENT CONCERNING CONDITIONAL RELEASE)

Felix FABRY 124

SCURTE CONSIDERAȚII ASUPRA TEORIEI ETICHETĂRII CRIMINOLOGICE ÎN CONTEXTUL COMBATERII CONSUMULUI ILICIT DE DROGURI; (BRIEF CONSIDERATIONS ON THE CRIMINOLOGICAL LABELING THEORY IN THE CONTEXT OF COMBATING ILLICIT DRUG USE)

Lamy Diana HĂRĂȚĂU 136

DINCOLO DE PLÂNGERE: CĂLĂTORIA UNEI VICTIME PRIN SISTEMUL DE JUSTIȚIE; (BEYOND THE COMPLAINT: A VICTIM'S JOURNEY THROUGH THE JUSTICE SYSTEM)

Adrian HĂRĂȚĂU; Cristina-Elena ILIE 144

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA EFECTELE EXECUTĂRII MĂSURILOR EDUCATIVE; (CONSIDERATIONS UPON EFFECTS OF THE EDUCATIONAL MEASURES ENFORCEMENT)

Ancuța PURA 152

FACTORI CRIMINOGENICI CARE INFLUENȚEAZĂ COMPORTAMENTUL MINORILOR ȘI TINERILOR AFLAȚI ÎN AREST PREVENTIV LA CENTRUL DE DETENȚIE TICHILEȘTI, IMPLICAȚI ÎN EVENIMENTE NEGATIVE; (CRIMINOGENIC FACTORS THAT INFLUENCE THE BEHAVIOR OF MINORS AND YOUNG PEOPLE IN PRE-TRIAL DETENTION AT THE TICHILEȘTI DETENTION CENTER INVOLVED IN NEGATIVE EVENTS)

Simona Cireșica OPRIȘAN 161

LITERATURA ÎN ÎNCHISORILE COMUNISTE; (LITERATURE IN COMMUNIST PRISONS)

Ioan CHIȘ 171

DINCOLO DE ECRAN. CRIMINALITATEA DIGITALĂ ÎN ROMÂNIA; (BEYOND THE SCREEN. DIGITAL CRIME IN ROMANIA)

Ioana PICU 191

DREPTUL LA APĂRARE PERSONALĂ ÎN PROCEDURA PENALĂ BULGARĂ: CONȚINUTUL ȘI
CARACTERISTICILE SALE; (THE RIGHT TO PERSONAL DEFENSE IN BULGARIAN CRIMINAL
PROCEDURE: ITS CONTENT AND CHARACTERISTICS)

Lyubenov LYUBOSLAV; Panteleeva VANYA 211

PREVENIREA INFRAȚIUNILOR ȘI ABUZURILOR LEGATE DE CHELTUIREA FONDURILOR PUBLICE ÎN
REPUBLICA BULGARIA; (PREVENTION OF CRIMES AND ABUSE RELATED TO THE SPENDING OF
PUBLIC FUNDS IN THE REPUBLIC OF BULGARIA)

Svetlin ANTONOV, Elina MARINOVA 219

LIBERTATEA RELIGIOASĂ A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE: ÎNTRE DREPT FUNDAMENTAL ȘI
LIMITE EXECUȚIONALE; (FREEDOM OF RELIGION OF PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY: BETWEEN A
FUNDAMENTAL RIGHT AND EXECUTIONAL LIMITATIONS)

Andrei-Cristian ȘTEFAN 231

TIPOLOGII DE INFRACTORI CIBERNETICI – ANALIZĂ CRIMINOLOGICĂ ȘI DE DREPT PENAL;
(TYPOLOGIES OF CYBER CRIMINALS – CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGIC ANALYSIS)

Maxim DOBRINOIU 246

REGIMURILE DE EXECUTARE A PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE. ÎNTRE LEGALITATE ȘI STANDARDE INTERNAȚIONALE

(THE REGIMES FOR THE EXECUTION OF CUSTODIAL SENTENCES. BETWEEN THE PRINCIPLE OF LEGALITY AND INTERNATIONAL STANDARDS)

Radu Florin GEAMĂNU*

Abstract

Studiul acoperă regimurile de executare a pedepselor privative de libertate din sistemul românesc, subliniind schimbările structurale pe care le-a suferit sistemul penitenciar în ultimii 20 de ani, astfel încât legislația actuală prevede patru astfel de regimuri pentru persoanele condamnate la o pedeapsă privativă de libertate: regim de maximă siguranță, regim închis, regim semideschis și regim deschis. În partea a doua, lucrarea prezintă viabilitatea mecanismului de control exercitat de judecătorul de supraveghere a pedepselor privative de libertate și, ulterior, de instanță (la judecarea plângerii împotriva hotărârii judecătorului respectiv), analizat printr-o examinare a standardelor stabilite de instrumentele regionale. Acest studiu confirmă faptul că abordarea legiuitorului național în reglementarea celor patru regimuri de executare a pedepselor privative de libertate este în perfectă armonie cu principiul legalității, așa cum este prevăzut în Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cadrul procedurilor penale, precum și cu tendințele regionale (Recomandarea Rec(2006)2-rev a Comitetului de Miniștri către statele membre privind Regulile Penitenciare Europene, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, rezoluția Parlamentului European din 5 octombrie 2017 privind sistemele și condițiile penitenciare) și internaționale (Regulile minime standard ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților - Regulile Nelson Mandela). Studiul recunoaște coerența și jurisprudența celor patru regimuri, într-un sistem progresist, promițând menținerea acestei abordări, ca una care permite contactul sistemului penitenciar cu societatea, favorizând reintegrarea și limitând efectele pedepselor privative de libertate (încarcerarea). În concluzie, sunt prezentate câteva direcții posibile de analiză care vizează îmbunătățirea reglementării actuale, având ca scop consolidarea sistemului penitenciar românesc deja „tradițional”.

Cuvinte cheie: pedepse privative de libertate; regimuri penitenciare; regim de maximă siguranță; regim închis; regim semideschis; regim deschis; judecător de supraveghere; sistemul progresiv; reintegrare; Legea nr. 254/201.

Abstract

The study covers the regimes for the execution of custodial sentences in the Romanian system, emphasizing the structural changes that the penitentiary system has undergone in the last 20 years, so the current legislation provides for four such regimes for persons convicted to a custodial sentence: maximum security, closed, semi-open and open regime. In the second part, the paper covers the viability of the control mechanism exercised by the supervising judge of deprivation of liberty and, subsequently, by the court

*Lecturer PhD., "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Faculty of Law, Criminal Law Department.

(when judging the complaint against the ruling of the said judge), analyzed through an examination of the standards laid out by the regional instruments. This study confirms the fact that the approach of the national legislator when regulating the four regimes for the execution of custodial sentences is in perfect harmony with the legality principle, as provided for in Law No. 254/2013 on the execution of sentences and custodial measures ordered by judicial bodies during criminal proceedings and also with the regional tendencies (Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules, European Court of Human Rights case-law, European Parliament resolution of 5 October 2017 on prison systems and conditions) and international ones (The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners - the Nelson Mandela Rules). The study recognizes the coherence and case-law of the four regimes, in a progressive system, pledging for maintaining this approach, as one that allows the contact of the prison system with the society, favouring the reintegration and limiting the effects of custodial sentences (prisonisation). Concluding, several possible directions of analysis aiming to improve the current regulation are presented, with the purpose of consolidating the already „traditional” Romanian prison system.

Keywords: custodial sentences; prison regimes; maximum security regime; closed regime; semi-open regime; open regime; supervising judge; progression principle; reintegration; Law no. 254/2013

Introducere

Într-o abordare istorică a reglementărilor execuțional penale din ultimii aproape 60 de ani, se remarcă, la debutul acestei perioade, **Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor**¹ cu privire la care s-a susținut că, deși în ansamblul său răspundea principiilor internaționale în materie, totuși, exista necesitatea unei delimitări critice față de trecut și, deci, perfecționarea cadrului legislativ², desigur cu observarea noilor evoluții europene și internaționale în materie.

În ceea ce privește regimurile de executare a pedepselor, legislația primară de la acea dată nu conținea vreo prevedere care să permită încadrarea deținuților în diverse categorii de regimuri.

Singura mențiune relevantă în cuprinsul textului legii era cuprinsă în art. 21 care vorbea despre un așa-numit regim restrictiv, care reprezenta cea mai gravă sancțiune disciplinară, respectiv transferarea pe o durată de 3 până la 12 luni pentru executarea pedepsei la un penitenciar unde era în vigoare un asemenea regim. Executarea pedepselor se realiza, astfel, în cadrul unui regim unic, închis, fără mari perspective de reintegrare, resocializare și, în general, fără vreo considerație față de umanitatea inerentă executării pedepselor.

Așa cum am arătat cu altă ocazie, „aceste dispoziții legale erau în concordanță cu nivelul limitat de protecție asigurat persoanelor private de libertate la acel moment în majoritatea statelor europene. De altfel, așa cum a fost evidențiat³ până la mijlocul secolului XX, condamnarea la o pedeapsă privativă de libertate atrăgea pierderea tuturor drepturilor individuale conferite fiecărui cetățean. Nu putea fi conceput ca deținutul să beneficieze de vreun statut juridic bine definit.

¹ Republicată în B.Of. nr. 62 din 2 mai 1973, cu modificările și completările ulterioare.

² I. Chiș, *Starea actuală a sistemului penitenciar românesc. Considerente cu privire la o nouă lege a executării pedepsei cu închisoarea*, în *Revista de Știință Penitenciară*, anul 1991, nr. 2 (6), Editor: D.G.P., București, 1990, p. 7.

³ J.-P. Céré, *La prison*, 2e edition, Ed. Dalloz, Paris, 2016, p. 70.

Acesta putea pretinde numai unele favoruri, revocabile după bunul plac al autorităților penitenciare.”⁴

Față de prevederile de maximă generalitate ale acestei legi, s-a afirmat că în privința regimului de viață al deținuților predomina funcția de pază și custodie, în detrimentul funcției de reeducare și de reinserție socială⁵, concepția legiuitorului fiind în mod evident depășită de evoluțiile sociale și legislative naționale, dar și internaționale.

Ulterior a fost adoptată **Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal**⁶.

Prin armonizarea reglementărilor execuțional penale cu cele europene și internaționale, legiuitorul național a avut în vedere modernizarea și reformarea fundamentală a unui sistem care, așa cum am văzut, timp de mai mulți ani, a fost dominat de puternică componentă represivă⁷.

După cum am arătat în altă lucrare, „prin adoptarea Legii nr. 275/2006 s-a realizat o reformare radicală a sistemului de executare a pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, elementele de noutate introduse atunci în legislația națională vizând, printre altele, următoarele aspecte:

- ✓ reglementarea instituției judecătorului delegat cu executarea pedepselor, căruia îi revenea competența de supraveghere și control în legătură cu prezervarea legalității în executarea pedepselor și a măsurilor preventive privative de libertate;

- ✓ renunțarea la caracterul eminent represiv al reglementărilor anterioare și promovarea unei noi politici penale întemeiate pe necesitatea recuperării sociale a persoanelor condamnate, pe stimularea reeducării acestora, sens în care au fost create patru regimuri de executare a pedepselor: regimul de maximă siguranță, regimul închis, regimul semideschis și regimul deschis, care se bazează pe un sistem progresiv, persoanele condamnate având posibilitatea să treacă dintr-un regim de executare în altul, în funcție de comportamentul manifestat pe durata detenției;

- ✓ în acord cu standardele internaționale, s-a interzis imobilizarea cu lanțuri a persoanelor condamnate, precum și folosirea lanțurilor și cătușelor pentru imobilizarea unui deținut pentru considerente de ordin medical.”⁸

Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate

1. Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal⁹, cadrul normativ actual în

⁴ R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 50.

⁵ C. Martinez Aznar, *Asistență pentru reforma sistemului penitenciar și ameliorarea sistemului de probațiune*, în *Revista Administrației Penitenciare din România*, nr. 3/2002, Editor: D.G.P., București, 2002, p. 60.

⁶ Publicată în M.Of. nr. 627/20.07.2006, cu modificările și completările ulterioare.

⁷ A. Șerban, *Considerații asupra noii Legi privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal nr. 275/2006*, în *Curierul Judiciar* nr. 6/2008, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 63.

⁸ R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție ...*, op. cit., pp. 51-52.

⁹ Publicată în M.Of. nr. 514/14.08.2013, cu modificările și completările ulterioare.

materia executării pedepselor privative de libertate, completează în mod firesc dispozițiile substanțiale și procesual penale cuprinse în Codul penal și Codul de procedură penală.

Prin adoptarea Legii nr. 254/2013 s-a consolidat procesul de reformă în domeniul execuțional-penal, proces început prin adoptarea Legii nr. 275/2006, elementele de noutate introduse atunci în legislația națională fiind menținute în actuala reglementare.¹⁰

Astfel, a fost menținută instituția judecătorului de supraveghere a privării de libertate (cu o necesară adaptare terminologică față de sintagma utilizată de legiuitorul anterior - judecător delegat cu executarea pedepselor), precum și diferențierea administrativă a executării pedepselor privative, prin cele patru regimuri de executare a pedepselor: regimul de maximă siguranță, regimul închis, regimul semideschis și regimul deschis, bazate pe un sistem progresiv, care oferă posibilitatea persoanelor condamnate de a trece dintr-un regim de executare în altul, în funcție de comportamentul manifestat pe durata detenției.¹¹

Este important de reținut decalajul legislativ și, mai ales, instituțional al sistemului penitenciar românesc anterior anului 2006, când a fost adoptat sistemul progresiv de executare a pedepselor privative de libertate, în condițiile în care, așa cum a subliniat literatura de specialitate, progresivitatea sistemelor penitenciare a fost introdusă în Spania, la nivel de experiment, încă din anul 1834 (în Valencia), inițiatorul acestei reforme (Manuel Montesinos y Molina) fiind perceput de către Sir Walter Crofton, cu ocazia desfășurării primului Congres mondial în domeniul penitenciar (Londra, 1872), drept creator al sistemului penitenciar progresiv¹².

De asemenea, alte sisteme progresive au început să fie implementate în Europa în anul 1840 (sistemul lui A. Maconochie, Norfolk, Anglia), anul 1842 (sistemul lui G.M. von Obermaier, Munchen, Germania), anul 1854 (sistemul lui Sir W.F. Crofton, Irlanda)¹³.

2. Așa cum am precizat deja, sistemul actual al regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate reprezintă o continuare a celui din Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, legiuitorul optând pentru asigurarea stabilității și previzibilității cadrului legal național, a cărui filosofie s-a dovedit a fi coerentă din perspectiva efectelor în materia reintegrării și gestionării persoanelor private de libertate.

„Existența regimurilor determină nu numai o corectă individualizare a modului de executare, dar și permite, în egală măsură, personalului penitenciar dispunerea de măsuri specifice, inclusiv din perspectiva asigurării siguranței și ordinii în cadrul locului de detenție. Cele patru regimuri au permis, totodată, adaptarea infrastructurii penitenciare la noile provocări ale reeducării în mediu penitenciar. Astfel, cu excepția, importantă, de altfel, a conturării unor noi sisteme de executare a măsurilor educative, regimurile specifice executării pedepselor au rămas în număr de patru, câte două pentru fiecare nivel – grav, respectiv ușor –, acestea permițând aplicarea sistemului

¹⁰ R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție ...*, op. cit., p. 55.

¹¹ Ibid., pp. 55-56.

¹² R.M. Mata y Martín, *Fundamentos del Sistema Penitenciario*, Ed. Tecnos, Madrid, 2016, pp. 24 - 25.

¹³ A se vedea A.I. Pérez Cepeda, L.Z. Rodríguez, N.S. Mulas, J.F. García, *Lecciones y Materiales para el Estudio del Derecho Penal. Tomo VI: Derecho Penitenciario*, 2ª edición, Ed. Iustel, Madrid, 2016, p. 49.

progresiv (dar și regresiv, dacă este cazul) în executare pentru fiecare persoană privată de libertate.”¹⁴

Potrivit art. 43 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013¹⁵, **regimul de executare** a pedepselor privative de libertate „cuprinde totalitatea regulilor, drepturilor, obligațiilor, programelor și activităților care urmăresc realizarea unei bune conviețuiri, astfel încât să încurajeze comportamente, atitudini și abilități care să contribuie la reintegrarea socială”.

Sunt prevăzute, deci, la art. 31 din Legea nr. 254/2013, **patru regimuri**¹⁶ de executare a pedepselor privative de libertate (**maximă siguranță, închis, semideschis, deschis**)¹⁷, care se diferențiază în raport cu gradul de limitare a libertății de mișcare a persoanelor condamnate, modul de acordare a drepturilor și de desfășurare a activităților, precum și cu condițiile de detenție.

Existența celor patru regimuri și a unui sistem progresiv, care permite schimbarea regimului cu altul mai puțin sever reprezintă o aplicare a ceea ce literatura de specialitate, în acord cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare, CtEDO), a numit *dreptul la un regim adecvat de executare a pedepsei* pentru persoanele condamnate, în vederea evitării apariției unor tratamente inumane și degradante.¹⁸

După cum se poate observa, legislația actuală a adoptat ideea unor regimuri multiple în etape progresive de responsabilizare.¹⁹

Desigur, până la stabilirea efectivă, pentru prima dată, a unui regim de executare a pedepsei, persoana condamnată, după ce parcurge perioada de carantină și observare (de 21 de zile), este supusă, potrivit art. 33 alin. (1) din lege, unui *regim provizoriu de executare*, corespunzător cuantumului pedepsei pe care o execută persoana condamnată.

¹⁴ A. Barbu, R.F. Geamănu, *Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Comentarii și jurisprudență*, Ed. Universul Juridic, București, 2021, pp. 202-203.

¹⁵ Aprobat prin H.G. nr. 157/2016, publicată în M.Of. nr. 271/11.04.2016, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁶ A se vedea, pentru comparație și sistemul britanic, care clasifică persoanele private de libertate în patru categorii (A, B, C și D, în ordinea descrescătoare a pericolozității acestora), respectiv cel nord american [care prevede și un regim „supermax” (echivalentul categoriei deținuților care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului din dreptul național – n.n., R.F.G.)], conform S. Livingstone, T. Owen, A. Macdonald, *Prison Law*, 4th edition, Oxford University Press, 2008, sp. No. 4.01.s, 4.04., respectiv, S. Shalev, *Supermax Controlling Risk Through Solitary Confinement*, Ed. Willan, London, 2010, apud M. Herzog-Evans, *Droit pénitentiaire 2020-2021*, 3e édition, Ed. Dalloz, Paris, 2019, pp. 288-289.

¹⁷ Prezentul studiu nu are în vedere regimurile specifice aplicabile persoanelor arestate preventiv în timpul urmăririi penale [art. 111 alin. (1) din Legea nr. 254/2013] ori al judecării [art. 122 alin. (1) din Legea nr. 254/2013]. Pentru o abordare teoretică a acestor regimuri, a se vedea, N.-C. Magdalena, *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Ed. Universul Juridic, București, 2023, pp. 156, 170 și 197-198.

¹⁸ S. Snacken, *Prisons en Europe. Pénologie et droits de l'homme*, Ed. Larcier, Bruxelles, 2011, p. 103, p. 105; D. van Zyl Smit, S. Snacken, *Principles of European prison law and policy*, Oxford University Press, Oxford, 2011, pp. 176-187.

¹⁹ G.-N. Chihaia, *Rolul și activitatea judecătorului de supraveghere a privării de libertate*, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 136.

Detalierea condițiilor specifice fiecăruia dintre cele patru regimuri²⁰ este realizată în cuprinsul art. 34-38 din Legea nr. 254/2013, după cum urmează:

a.) regimul de maximă siguranță, care se aplică, în principiu, tuturor persoanelor condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață, persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 13 ani și celor care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului.

Reprezintă cel mai sever regim de executare a pedepselor privative de libertate, fiind caracterizat prin faptul că persoanele sunt supuse, potrivit art. 34 alin. (4) din lege, unor măsuri stricte de pază, supraveghere și escortare, sunt cazate, de regulă, individual, prestează muncă și desfășoară activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, în grupuri mici, în spații anume stabilite în interiorul penitenciarului, sub supraveghere continuă, în condițiile stabilite prin regulamentul de aplicare a prezentei legi.

Indiferent de tipul și durata pedepsei aplicate, acest regim nu se aplică persoanelor condamnate (doar dacă nu prezintă risc pentru siguranța penitenciarului): (i) care au împlinit vârsta de 65 de ani; (ii) femeilor însărcinate sau care au în îngrijire un copil în vârstă de până la un an; (iii) persoanelor încadrate în gradul I de invaliditate, precum și celor cu afecțiuni locomotorii grave [art. 35 alin. (1) din lege].

b.) regimul închis, care se aplică, în principiu, tuturor persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 3 ani, dar care nu depășește 13 ani.

Potrivit dispozițiilor legale, persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim închis sunt cazate, de regulă, în comun, prestează muncă și desfășoară activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, în grupuri, în interiorul penitenciarului, sub pază și supraveghere, în condițiile stabilite prin regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim închis pot presta munca și pot desfășura activități educative și culturale în afara penitenciarului, sub pază și supraveghere continuă, cu aprobarea directorului penitenciarului [art. 36 alin. (3) și (4) din lege].

c.) regimul semideschis, care se aplică, de regulă, persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 3 ani.

Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim semideschis sunt cazate în comun, se pot deplasa neînsoțite în zone prestabilite din interiorul penitenciarului, prestează muncă și desfășoară activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, sub supraveghere, în grupuri, în spații din interiorul penitenciarului care rămân deschise în timpul zilei, în condițiile stabilite prin regulamentul de aplicare a prezentei legi. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim

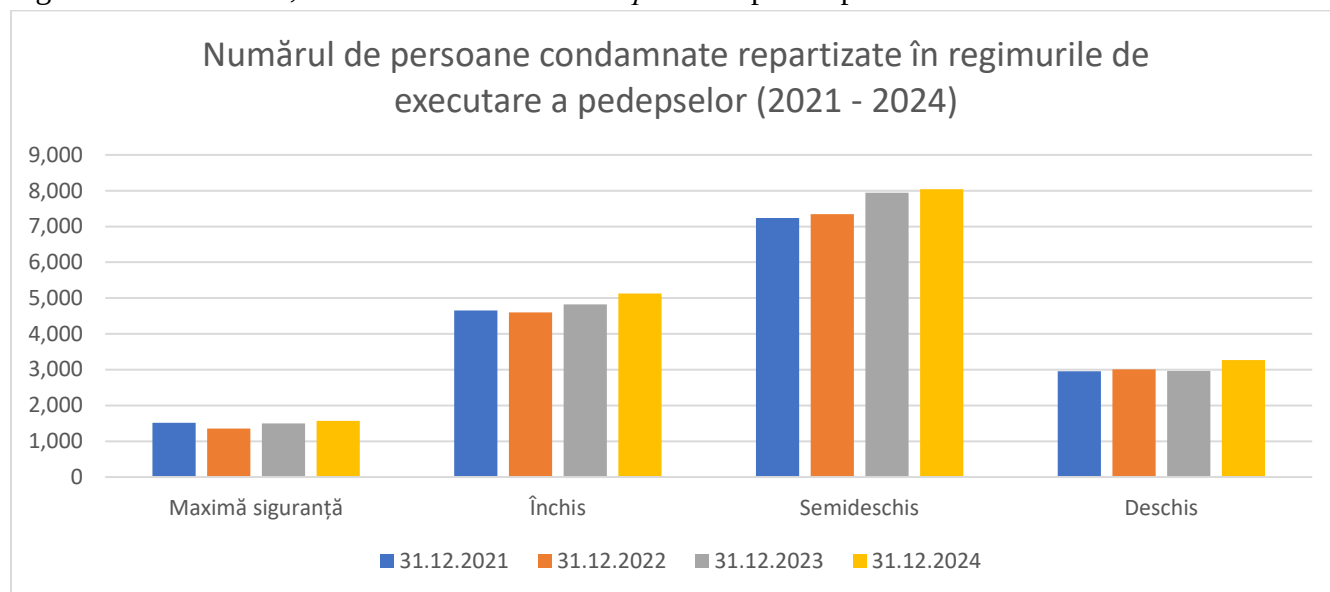
²⁰ Pentru analiza detaliată a regimurilor de maximă siguranță, închis, semideschis și deschis, a se vedea A. Barbu, R.F. Geamănu, op. cit., pp. 213-220, pp. 220-223, pp. 223-225 și pp. 226-228.

semideschis pot presta muncă și desfășura activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, în afara penitenciarului, sub supraveghere inclusiv electronică [art. 37 alin. (3) și (4) din lege].

d.) regimul deschis, care se aplică, de regulă, persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 3 ani.

Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim deschis sunt cazate în comun, se pot deplasa neînsoțite în zone prestabilite din interiorul penitenciarului, pot presta munca și pot desfășura activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională, în afara penitenciarului, fără supraveghere, în condițiile stabilite prin regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013 [art. 38 alin. (3) din lege].

Pentru o imagine corectă a distribuției persoanelor condamnate într-unul din cele patru regimuri de executare, am realizat o *analiză comparativă* pentru perioada 2021-2024²¹:

Din analiza datelor concrete comunicate de Administrația Națională a Penitenciarelor și din calculul procentelor de persoane condamnate repartizate în fiecare din cele patru regimuri, se poate observa, cu puterea evidenței, că „presiunea” majoră apasă asupra regimurilor semideschis (în special) și închis, cu consecința unei supraaglomerări accentuate pentru persoanele cazate în aceste regimuri, comparativ cu persoanele condamnate care execută pedeapsa în regimurile de maximă siguranță și cel deschis:

	regimul de maximă siguranță	regimul închis	regimul semideschis	regimul deschis	TOTAL
--	-----------------------------	----------------	---------------------	-----------------	-------

²¹ A se vedea: Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport de activitate 2022*, p. 9, disponibil la: <https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/BILANT-ANP-2021.pdf>; Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport de activitate 2023*, p. 10, disponibil la: <https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2024/03/RA-2023-2024-final-20.03.2024.pdf>; Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport de activitate 2024*, p. 19, disponibil la: <https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2025/03/Raport-activitate-ANP.pdf>.

31.12.2021	1.511 (9,24%)	4.652 (28,45%)	7.238 (44,26%)	2.951 (18,05%)	16.352
31.12.2022	1.357 (8,32%)	4.601 (28,20%)	7.348 (45,03%)	3.011 (18,45%)	16.317
31.12.2023	1.501 (8,71%)	4.823 (27,98%)	7.948 (46,11%)	2.965 (17,21%)	17.237
31.12.2024	1.570 (8,72%)	5.126 (28,46%)	8.045 (44,66%)	3.272 (18,16%)	18.013

3. Ceea ce este esențial de subliniat în analiza și înțelegerea filosofiei profund **umaniste** care caracterizează configurarea actuală a regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate (mai ales într-o abordare comparativă cu legislația anterioară anului 2006) este faptul că legiuitorul național a amenajat aceste regimuri având ca fundament, în principal, **sistemul progresiv** și, subsidiar, și la nevoie, **sistemul regresiv**. Astfel, potrivit art. 30 alin. (2) și (3) din Legea nr. 254/2013, regimurile de executare a pedepselor privative de libertate sunt bazate pe cele două sisteme menționate, persoanele condamnate trecând dintr-un regim în altul, în condițiile prevăzute de lege; regimurile de executare trebuie să asigure respectarea și protejarea vieții, sănătății și demnității persoanelor condamnate, a drepturilor și libertăților acestora, fără a putea cauza suferințe fizice și fără a înjosi persoana condamnată.

„Gândite ca *regimuri graduale*, în cadrul cărora o persoană poate fi plasată atât *progresiv*, cât și *regresiv*, cele 4 regimuri se diferențiază între ele prin limitarea mișcării și, parțial prin modalitatea de exercitare a unor drepturi, respectiv prin condițiile de detenție asigurate persoanelor private de libertate. În mod evident, drepturile minime, fundamentale, ca și condițiile minime de cazare, sunt acordate tuturor persoanelor private de libertate, indiferent de regimul în care execută pedeapsa. Diferențele apar însă în a acorda, în plus față de standardele minime obligatorii, național și internațional, alte facilități sau unele sporite, marje mai largi de executare a drepturilor sau chiar modalități diferite de exercitare a acestora.”²²

Rolul judecătorului de supraveghere a privării de libertate. Stabilirea și modificarea regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate

Așa cum am arătat, cadrul legislativ în domeniul executării pedepselor, reglementat prin Legea nr. 275/2006, a cuprins o dezvoltare modernă a sistemului penitenciar românesc, prin introducerea unui judecător delegat privind executarea pedepselor cu închisoarea, așa încât executarea acestor pedepse a început să fie realizată sub supravegherea, controlul și autoritatea unui judecător, asigurând deplina legalitate a executării pedepsei.²³

Instituția judecătorului de supraveghere a privării de libertate, în terminologia consacrată în prezent prin Legea nr. 254/2013, consolidează și exprimă ferm opțiunea legiuitorului român pentru un control eficient al modului în care persoanele sunt private de libertate.²⁴

²² A. Barbu, R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție ...*, op. cit., p. 207.

²³ R.F. Geamănu, *Implementing a National Preventive Mechanism for the prevention of torture and other forms of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in places of detention in Romania*, The International Conference Challenges of the Knowledge Society – CKS 2012, 6th edition, CKS eBook 2012, Ed. Pro Universitaria, București, 2012, pp. 78.

²⁴ R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție ...*, op. cit., p. 215.

Potrivit art. 9 alin. (1) teza I din Legea nr. 254/2013, judecătorul de supraveghere a privării de libertate supraveghează și controlează asigurarea legalității în executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, prin exercitarea atribuțiilor stabilite prin prezenta lege.

Printre atribuțiile judecătorului de supraveghere a privării de libertate art. 9 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 254/2013 include și pe aceea de soluționare a plângerilor privind stabilirea și schimbarea regimurilor de executare a pedepselor, atribuție pe care am calificat-o deja cu un alt prilej²⁵ ca având caracter administrativ-jurisdicțional.

Stabilirea și modificarea regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate sunt reglementate în cuprinsul art. 39 și 40 din Legea nr. 254/2013: *stabilirea* regimului este realizată inițial, după finalizarea perioadei de carantină și observare sau după aplicarea regimului provizoriu, în timp ce *modificarea* regimului are loc după executarea unor perioade minimale prevăzute de lege (6 ani și 6 luni, în cazul pedepselor cu detențiunea pe viață, respectiv a unei cincimi din durata pedepsei cu închisoarea) și numai dacă sunt îndeplinite o serie de alte condiții.

Un studiu detaliat al condițiilor de stabilire și modificare a regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate nu face obiectul prezentului demers, elementul esențial a fi reținut în contextul prezentei analize fiind reglementarea în legislația națională a două mecanisme independente și imparțiale de control, ca modalitate de asigurare a legalității executării pedepsei (în regimul adecvat, care să permită maximizarea oportunităților de resocializare a persoanei condamnate): *plângerea* la judecătorul de supraveghere a privării de libertate și, subsecvent, *contestația* la judecătoria în a cărei circumscripție se află penitenciarul.

În opinia noastră, deși o analiză a plângerilor privind stabilirea și schimbarea regimurilor de executare a pedepselor ar scoate în evidență o rată foarte mare de respingere a acestor plângeri, respectiv contestații (spre exemplu, la nivelul trimestrului IV al anului 2011, dintre cele 3.800 de decizii privind stabilirea regimului de executare, 87 au fost modificate în urma soluționării unor plângeri de către judecător, iar 19 au fost modificate în urma admiterii contestației împotriva încheierii judecătorului, rezultând un procent de conformitate de 97,71%²⁶), confirmându-se, deci, deciziile comisiilor din penitenciare, apreciem cele două trepte ale mecanismului de control ca fiind deosebit de importante, oferind o protecție efectivă împotriva eventualelor abuzuri și, suplimentar, permițând o evaluare independentă cu privire la justetea repartizării persoanelor într-un regim sau altul de executare a pedepselor.

Concluzionând, faptul că acești judecători de supraveghere nu sunt integrați în administrația penitenciarului, exercitând, totodată, autoritatea judecătorească pe tot parcursul exercitării activității și fiind, deci, independenți de puterea executivă (administrația penitenciarului), menținându-și apartenența și statutul de judecători constituie argumente puternice

²⁵ Ibid., p. 224.

²⁶ Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport pe trimestrul IV 2011 privind monitorizarea încheierilor judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate și hotărârilor pronunțate de instanțele de judecată cu privire la asigurarea drepturilor persoanelor private de libertate, cauzele aflate pe rolul C.E.D.O. și la vizitele efectuate în locurile de deținere de organizațiile neguvernamentale care activează în domeniul drepturilor omului*, nepublicat, pp. 22-23, apud R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție ...*, op. cit., p. 246.

care confirmă viabilitatea sistemului de control al legalității executării pedepselor privative de libertate.²⁷

De altfel, mecanismul național de control exercitat de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate este în perfectă armonie și cu jurisprudența CtEDO²⁸, nu numai cu standardele naționale.

Mai mult, recent, CtEDO, în cauza *Văscăuțanu c. România*,²⁹ a evidențiat eficacitatea unui remediu preventiv – plângerea adresată judecătorului de supraveghere a privării de libertate (art. 56 din Legea nr. 254/2013) – „care poate pune capăt situațiilor contrare drepturilor prevăzute la art. 3 din Convenție în cazul deținuților care susțin că sunt supuși unor condiții de detenție necorespunzătoare în timpul executării pedepselor lor cu închisoarea.”³⁰

Deși nu în legătură cu atribuțiile privind stabilirea ori modificarea regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate, decizia fiind pronunțată în contextul analizei drepturilor persoanelor condamnate, apreciem că argumentele CtEDO sunt pe deplin aplicabile, *mutatis mutandis*, și cu privire la această competență a judecătorului de supraveghere a privării de libertate.

Asigurarea legalității executării pedepselor privative de libertate și respectarea standardelor internaționale

1. În cuprinsul acestui studiu am optat, atipic, pentru analiza **principiului legalității executării pedepselor** privative de libertate după prezentarea regimurilor, pentru a evidenția și a oferi consistență principiului legalității în discuție prin raportare la cele patru regimuri de executare a respectivelor pedepse.

Potrivit art. 1 din Legea nr. 254/2013, „*executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate se realizează în conformitate cu dispozițiile Codului penal, ale Codului de procedură penală și ale legii analizate*”.

Legalitatea executării pedepselor conferă legii execuțional penale previzibilitate și accesibilitate: persoanele vizate pot cunoaște, încă de la început, regimul executării pedepsei la care sunt supuse, în timp ce agenții statului sunt obligați să organizeze executarea numai în limitele strict stabilite de dispozițiile legale, fără posibilitatea dezvoltării unor alte modalități ori condiții de executare.³¹

Astfel, din perspectiva noastră, reglementarea de către legiuitor a celor patru regimuri de executare a pedepselor privative de libertate reprezintă o aplicare plenară a principiului legalității executării pedepselor, asigurând o corectă individualizare a regimurilor de executare a pedepselor

²⁷ Ibid., p. 288.

²⁸ Cu privire la analiza viabilității mecanismului de control exercitat de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate, analizată printr-un examen al jurisprudenței Curții Constituționale și al Curții Europene a Drepturilor Omului, a se vedea *ibid.*, pp. 278-280.

²⁹ CtEDO, decizia de inadmisibilitate din 18 noiembrie 2025, în cauza *Văscăuțanu c. România*, nr. 10120/23.

³⁰ CtEDO, Comunicat de presă - *Decizia Vascautanu împotriva României – Curtea confirmă eficacitatea unui remediu preventiv întemeiat pe articolul 56 din Legea 254/2013*, 04.12.2025, disponibil la: [https://hudoc.echr.coe.int/fre-press#%22itemid%22\[%22003-8401490-11882029%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre-press#%22itemid%22[%22003-8401490-11882029%22]).

³¹ A. Barbu, R.F. Geamănu, op. cit., p. 12.

pentru persoanele condamnate la pedepse privative de libertate, în condițiile în care diferențele între cele patru regimuri oferă atât condamnatului, cât și administrației locului de deținere suficiente instrumente care să maximizeze șansele de reintegrare socială a persoanei condamnate³².

De altfel, apreciem că realizarea scopului executării pedepselor (prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, conform art. 3 din Legea nr. 254/2013) și a unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării în societate a persoanelor condamnate, se poate realiza într-un mod mai robust prin abordarea curentă a legiuitorului național, respectiv prin reglementarea mai multor regimuri de executare a pedepselor – într-un sistem progresiv – care recompensează comportamentul conform al acestor persoane.

Subliniem, în context, că dezideratul reintegrării în societate a persoanelor condamnate trebuie realizat numai prin promovarea și, ulterior, consolidarea așa-zisei *permeabilități a sistemului penitenciar*³³ față de societate și față de ecosistemul în care sunt amplasate locurile de deținere.

2. O evaluare a necesității existenței mai multor regimuri de executare a pedepselor, care să permită o individualizare adecvată a executării pedepselor privative de libertate nu ar fi completă fără invocarea (în special) a **standardelor europene**, dar și a celor **internaționale** în materie:

(i.) În primul rând, trebuie să evidențiem faptul că analiza standardelor europene (**Consiliul Europei**) duce la concluzia generală că politica penitenciară europeană și, într-o măsură mai mică, legislația penitenciară europeană au făcut pași importanți în direcția unei abordări mai puțin autoritare a închisorii. Astfel, s-a ajuns la o recunoaștere tot mai mare a riscurilor rezultate dintr-o situație de privare de libertate.³⁴

Instrumentul cardinal în asigurarea standardelor celor 46 de state membre ale Consiliului Europei este reprezentat de **Recomandarea Rec (2006) 2-rev.1 referitoare la Regulile Penitenciare Europene**³⁵.

³² Desigur cu luarea în considerare a Planului individualizat de evaluare și intervenție educativă și terapeutică (art. 89 din Legea nr. 254/2013): „(3) Pentru fiecare persoană condamnată, la depunerea în penitenciar, în perioada de carantină și observare, se realizează o evaluare multidisciplinară, din perspectivă educațională, psihologică și socială.

(4) Pentru persoanele condamnate, în funcție de concluziile evaluării prevăzute la alin. (3), se întocmește Planul individualizat de evaluare și intervenție educativă și terapeutică, cu respectarea nevoilor prioritare de intervenție și consultarea persoanei condamnate. Planul individualizat de evaluare și intervenție educativă și terapeutică se completează și se modifică ori de câte ori este necesar.

(5) Includerea persoanelor condamnate în activitățile recomandate în Planul individualizat de evaluare și intervenție educativă și terapeutică se realizează ținând cont de nevoile identificate, regimul de executare a pedepsei privative de libertate și momentul traseului execuțional.”

³³ Cu privire la noțiune („*murs poreux*”), a se vedea Gilles Chantraine (2004), apud S. Snacken, op. cit., p. 72.

³⁴ D. van Zyl Smit, S. Snacken, op. cit., pp. 354-355.

³⁵ Pentru traducerea *in extenso* a documentului, a se vedea A. Barbu, R.F. Geamănu, op. cit., pp. 910-941.

Deși aceste recomandări nu sunt obligatorii, ci doar *soft-law*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului face trimitere la ele în mod constant atunci când interpretează Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO), după cum și instanțele naționale realizează astfel de trimiteri atunci când interpretează legislația națională. A se vedea, K.

Documentul evidențiază o serie de principii privind executarea privării de libertate în contextul unui proces penal și, specific, pentru executarea pedepselor privative de libertate.

Astfel, la repartizarea deținuților trebuie să se țină cont de *cerințele legate de continuarea cercetărilor penale, securitate și siguranță, precum și de necesitatea de a asigura regimuri potrivite pentru toți deținuții* (s.n., R.F.G.) (regula 17.2.).

Existența unor regimuri diferite de executare a pedepselor privative de libertate este susținută și de abordarea Consiliului Europei cu privire la măsurile de securitate aplicabile persoanelor private de libertate, care *trebuie să fie cel mai puțin intruzive* (s.n., R.F.G.), *de natură să asigure siguranța deținerii acestora*, sens în care *cât mai curând după primire, fiecare deținut va fi evaluat pentru a se stabili: riscul pe care l-ar reprezenta pentru comunitate în eventualitatea unei evadări; riscul de tentativă de evadare, fie pe cont propriu, fie cu ajutorul unor complici din exterior. Subsecvent, fiecare deținut va fi supus unui regim de securitate corespunzător nivelului de risc identificat. Nivelul de securitate necesar trebuie să fie evaluat în mod regulat pe durata detenției unui deținut* (regulile 51.1., 51.3. - 51.5.).

Standardele specifice în cazul persoanelor care execută pedepse privative de libertate (condamnate, deci, definitiv) sunt detaliate în cadrul regulilor 102.1. – 104.3 din Regulile Penitenciare Europene. Astfel, *pentru facilitarea gestionării diferitelor regimuri de executare vor fi utilizate penitenciare separate sau secții distincte dintr-un penitenciar*, fiind necesară reglementarea unor *proceduri pentru elaborarea și revizuirea periodică a planurilor individualizate de executare a pedepsei ca rezultat al analizei rapoartelor relevante, al consultărilor aprofundate în rândul membrilor personalului implicat și, în măsura posibilului, cu participarea deținuților în cauză* (regulile 104.1. – 104.2.).

Este important să remarcăm lipsa unui standard convențional în ceea ce privește regimurile de executare pedepselor, CtEDO³⁶ fiind constantă în a considera că, în principiu, acest aspect, ca de altfel, întreg regimul sancționator în materie penală³⁷, sunt și rămân în marja de apreciere a statelor membre, fără a intra în sfera de protecție a Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO).

Drenkhahn, *Project Management*: F. Dünkel, K. Drenkhahn and M. Dudeck (Universität Greifswald, DE), *Long-term Imprisonment and Human Rights - Findings of an International Study*, University of Greifswald, Department of Criminology, 2009, p. 2, disponibil la: https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/strafrecht/lehrende/drenkhahn/_ressourcen/LTI_shortreport_en.pdf.

³⁶ A se vedea, spre exemplu, CtEDO, hotărârea din 12 februarie 2008, în cauza *Kafkaris c. Cipru*, nr. 21906/04, pct. 99 ori CtEDO, hotărârea din 9 iulie 2013, în cauza *Vinter și alții c. Regatul Unit*, nr. 66069/09, 130/10, 3896/10, pct. 104, în care au fost reținute următoarele: „Este bine stabilit în jurisprudența Curții că alegerea de către un stat a unui anumit sistem de justiție penală, inclusiv revizuirea pedepselor și modalitățile de liberare, este, în principiu, în afara domeniului de aplicare al supravegherii efectuate de Curte la nivel european, cu condiția ca sistemul să nu contravină principiilor stabilite în Convenție.”

³⁷ Spre exemplu, aplicarea unei pedepse a detențiunii pe viață, fără posibilitatea liberării condiționate poate ridica probleme din perspectiva respectării art. 3 CEDO. A se vedea, în acest sens, CtEDO, hotărârea din 12 februarie 2008, în cauza *Kafkaris c. Cipru*, nr. 21906/04, pct. 99.

(ii.) La nivelul **Uniunii Europene, Rezoluția Parlamentului European din 5 octombrie 2017 referitoare la sistemele penitenciare și condițiile din închisori**³⁸, precizează în mod expres faptul că *regimurile de detenție diferențiate*³⁹ *în funcție de deținuți și de gradul de pericolozitate al acestora constituie o soluție bună pentru prevenirea recidivei și favorizarea reintegrării în societate; reiterează faptul că măsurile de reintegrare trebuie să fie internalizate și inițiate în timpul detenției; încurajează statele membre să țină seama de infracțiune comisă atunci când decid cum să distribuie populația penitenciară, împiedicând deținuții care execută pedepse de scurtă durată și pe cei condamnați pentru infracțiuni minore să intre în contact cu deținuții care execută pedepse de lungă durată* (pct. 8).

Aceeași Rezoluție încurajează statele membre să pună în aplicare măsuri de ajustare a pedepsei, în special pentru pedepsele cu durata cea mai scurtă, inclusiv prin utilizarea regimului de semi-libertate, prin executarea pedepsei în timpul concediului pentru a evita ca deținutul să-și piardă locul de muncă, prin prestarea unei munci în folosul comunității și printr-o utilizare crescândă a executării pedepsei la domiciliu și a plasării sub supraveghere electronică; susține, de asemenea, că este important să se consolideze individualizarea pedepsei, pentru a permite o mai bună executare a acesteia (pct. 17).

(iii.) La nivel **Organizației Națiunilor Unite, Regulile Nelson Mandela** (Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților)⁴⁰ prevăd o serie de prevederi minimale privind regimurile de executare a pedepselor. Astfel, potrivit regulii 5.1., *regimul de detenție trebuie să urmărească minimizarea oricăror diferențe între viața din penitenciar și viața în libertate, care au tendința de a diminua responsabilitatea deținuților sau respectul față de demnitatea lor în calitate de ființe umane, în timp ce regula 89.1. subliniază necesitatea individualizării tratamentului și, în acest scop, un sistem flexibil de clasificare a deținuților* (s.n., R.F.G.) *în grupuri. Pe cale de consecință, este de dorit ca asemenea grupuri să fie repartizate în penitenciare diferite, corespunzătoare tratamentului aplicat fiecărui grup. Desigur, penitenciarele nu trebuie să asigure același grad de securitate pentru fiecare grup. Este de dorit să fie asigurate diferite grade de securitate, în conformitate cu necesitățile diferitelor grupuri. Penitenciarele de tip deschis, prin însăși faptul că nu prevăd măsuri de securitate fizică împotriva evadării, ci se bazează pe auto-disciplina deținuților, oferă cele mai favorabile condiții pentru reintegrarea deținuților atent triați în prealabil* (regula 89.2.).

După cum se poate observa din scurta prezentare a instrumentelor europene și internaționale, accentul este pus pe nevoia ca legislațiile statelor membre să aibă o legislație

³⁸ Rezoluția Parlamentului European din 5 octombrie 2017 referitoare la sistemele penitenciare și condițiile din închisori (2015/2062(INI)), P8_TA(2017)0385, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0385_RO.html.

³⁹ Rezoluția, la pct. 50, propune și soluția stabilirii unui regim de sine-stătător pentru deținuții considerați a fi radicalizați sau care au fost recrutați de către organizațiile teroriste reprezintă o posibilă măsură pentru reducerea radicalizării din închisori.

⁴⁰ Pentru traducerea *in extenso* a documentului, A. Barbu, R.F. Geamănu, *op. cit.*, p. 941-967.

flexibilă, care să permită, pe baza unei evaluări de la caz la caz încadrarea persoanei într-un regim de executare a pedepsei privative de libertate adecvat nevoilor acesteia și care să permită o executare în bune condiții a pedepsei.

Or, o evaluare a legislației naționale prin prisma acestor standarde nu poate să ne conducă decât la o singură concluzie: alinierea legislației naționale în materia regimurilor de executare a pedepselor privative de libertate la modelul stabilit la nivelurile european și internațional.

Concluzii

Protejarea drepturilor deținuților și dezvoltarea unui regim penitenciar adecvat pentru fiecare caz în parte pot limita riscurile privării de libertate (*prisonisation*⁴¹) și ale instituționalizării, elemente care pot contribui la realizarea unei reintegrări sociale reușite, aspect care este în interesul comun atât al deținutului, cât și al societății. Este, deci, important să recunoaștem că interesele deținuților și interesele societății converg.⁴²

Sumarizând aspectele analizate *supra*, apreciem că existența celor patru regimuri de executare a pedepselor asigură diferențierea în raport cu gradul de limitare a libertății de mișcare a persoanelor condamnate, modul de acordare a drepturilor și de desfășurare a activităților, precum și cu condițiile de detenție și, susțin cu puternice argumente asigurarea respectării drepturilor persoanelor private de libertate, inclusiv respectarea demnității umane.

În plus, procedura de stabilire și modificare a regimurilor oferă garanții reale împotriva arbitrariului, evidențiindu-se în acest sens, existența mecanismelor de control administrativ-jurisdicțional (*plângerea* la judecătorul de supraveghere a privării de libertate), respectiv jurisdicțional (*contestația* la judecătorie).

Totodată, cele patru regimuri de executare a pedepselor privative de libertate, prin delimitările și condițiile în care acestea pot fi aplicate, asigură o gamă suficient de extinsă de opțiuni pentru a răspunde diverselor nevoi de reintegrare socială a persoanelor private de libertate. Raportat la actuala arhitectură a legislației execuțional-penale, considerăm că sistemul aplicabil privind repartizarea în cele patru regimuri de executare a pedepselor este flexibil, racordat principiilor și standardelor europene și asigură justul echilibru între nevoile persoanelor deținute și sarcinile administrative ale locurilor de deținere care trebuie să ofere cadrul administrativ necesar punerii în aplicare și executare a unor regimuri eficiente de executare a pedepselor privative de libertate.

În opinia noastră, examinarea principiului legalității presupune o evaluare comprehensivă a modalității de executare a pedepselor, care include atât dispunerea, punerea în executare și aplicarea unei pedepse privative de libertate în conformitate cu prevederile legale, cât și nevoia ca modalitatea concretă de executare a pedepsei privative de libertate (individualizată prin mecanisme

⁴¹ Cu privire la conținutul termenului, a se vedea, M. Killias, M.F. Aebi, A. Kuhn, *Précis de criminologie*. 4ème édition, Ed. Stämpfli, 2019, Berne, p. 462.

⁴² S. Snacken, op. cit., p. 80.

administrative de tipul regimurilor de executare) să fie aptă să sprijine și să asigure scopul aplicării unei pedepse penale, respectiv reeducarea și resocializarea persoanei condamnate.

Deși, așa cum am precizat, opinăm că actuala reglementare a regimurilor de executare a pedepselor, în sistem progresiv, respectiv regresiv, permițând trecerea persoanelor condamnate dintr-un regim în altul, ca factor esențial pentru asigurarea executării pedepselor și resocializarea acestora, reprezintă un instrument solid, deja tradițional în legislația națională, avansăm câteva posibile direcții de analiză în vederea îmbunătățirii actualei reglementări:

- ✓ detalierea și, eventual, reconfigurarea elementelor actuale (natura și modul de săvârșire a infracțiunii, persoana condamnatului, precum și comportarea acesteia până la stabilirea regimului de executare) care permit repartizarea inițială a persoanei într-un regim imediat inferior sau superior ca grad de severitate, cu consecința flexibilizării mecanismului de repartizare;

- ✓ acordarea unei ponderi crescute unei evaluări individuale aprofundate a fiecărei persoane condamnate, în special prin raportare la riscul de afectare a ordinii, disciplinei și securității în locul de detenție și cu luarea în considerare a eventualelor elemente de vulnerabilitate ori a unor nevoi specifice;

De altfel, o evaluare personalizată este cea care permite stabilirea unui just echilibru între scopurile executării pedepsei (*custody, order, care and justice*)⁴³, cu atât mai mult cu cât literatura de specialitate evidențiază faptul că un tratament echitabil al persoanei condamnate (*fairness*) este de natură să influențeze pozitiv atitudinea persoanei condamnate, favorizând, deci, evitarea apariției stării de recidivă.⁴⁴

- ✓ reconfigurarea pragurilor de pedeapsă în funcție de care persoanele condamnate sunt repartizate în regimurile de executare (spre exemplu, majorarea limitei de pedeapsă pentru repartizarea în regimul deschis, pentru scăderea presiunii asupra regimului semi-deschis, care, așa cum am văzut anterior, în perioada 2021-2024 a reprezentat între 44,26% și 46,11% din totalul deținuților repartizați într-unul din cele patru regimuri).

În fine, în acord cu literatura de specialitate, în contextul unei (noi) expansiuni a agravării răspunderii penale și a prevalenței pedepselor privative de libertate⁴⁵, apreciem că societatea se va confrunta cu întrebarea dacă tipul de pedeapsă și regimul de executare al acesteia permit atingerea obiectivului suprimării inclinației spre criminalitate a persoanei pedepsite sau dacă efectul lor este neglijabil sau prea modest în raport cu mijloacele investite ori chiar dacă rezultatele obținute reflectă o direcție contrară obiectivelor declarate.⁴⁶

⁴³ S. Snacken, op. cit., p. 149.

⁴⁴ M. Killias, M.F. Aebi, A. Kuhn, op. cit., p. 464, afirmația autorilor fiind făcută prin contrapondere cu agravarea regimului sancționator.

⁴⁵ „Lumea a cunoscut o creștere rapidă a populației penitenciare în ultimele trei decenii. În prezent, există peste 11 milioane de persoane încarcerate la nivel global, ceea ce reprezintă o creștere de 8% față de 2010 (*Penal Reform International & Thailand Institute of Justice, 2021*). Această epocă din istoria penală a fost numită era „*mass incarceration*” (Mears & Cochran, 2015, p. 2), deoarece majoritatea țărilor au recurs la privarea de libertate ca principal mecanism de combatere a criminalității (Horowitz & Uggen, 2019).” A se vedea, F.D. Baffour, A.P. Francis, M.D. Chong, N. Harris, *Prison Overcrowding and Harsh Conditions. Health and Human Rights Concerns to Persons in Custody, Staff, and the Community*, Criminal Justice and Behavior, 2024, Vol. 51, No. 3, March 2024, pp. 375–376, disponibil la: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00938548231219803>.

⁴⁶ M. Killias, M.F. Aebi, A. Kuhn, op. cit., p. 427.

Referințe bibliografice:

- A. Barbu, R.F. Geamănu, *Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Comentarii și jurisprudență*, Ed. Universul Juridic, București, 2021.
 - F.D. Baffour, A.P. Francis, M.D. Chong, N. Harris, *Prison Overcrowding and Harsh Conditions. Health and Human Rights Concerns to Persons in Custody, Staff, and the Community*, Criminal Justice and Behavior, 2024, Vol. 51, No. 3, March 2024.
 - J.-P. Céré, *La prison*, 2e edition, Ed. Dalloz, Paris, 2016.
 - G.-N. Chihăia, *Rolul și activitatea judecătorului de supraveghere a privării de libertate*, Ed. Universul Juridic, București, 2018.
 - I. Chiș, *Starea actuală a sistemului penitenciar românesc. Considerente cu privire la o nouă lege a executării pedepsei cu închisoarea*, în *Revista de Știință Penitenciară*, anul 1991, nr. 2 (6), Editor: D.G.P., București, 1990.
 - K. Drenkhahn, *Project Management*: F. Dünkler, K. Drenkhahn and M. Dudeck (Universität Greifswald, DE), *Long-term Imprisonment and Human Rights - Findings of an International Study*, University of Greifswald, Department of Criminology, 2009.
 - R.F. Geamănu, *Mijloace de protecție a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate*, Ed. Universul Juridic, București, 2019.
 - R.F. Geamănu, *Implementing a National Preventive Mechanism for the prevention of torture and other forms of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in places of detention in Romania*, The International Conference Challenges of the Knowledge Society – CKS 2012, 6th edition, CKS eBook 2012, Ed. Pro Universitaria, București, 2012.
 - M. Herzog-Evans, *Droit pénitentiaire 2020-2021*, 3e édition, Ed. Dalloz, Paris, 2019.
 - M. Killias, M.F. Aebi, A. Kuhn, *Précis de criminologie*. 4ème édition, Ed. Stämpfli, 2019, Berne.
 - N.-C. Magdalena *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Ed. Universul Juridic, București, 2023.
 - C. Martinez Aznar, *Asistență pentru reforma sistemului penitenciar și ameliorarea sistemului de probațiune*, în *Revista Administrației Penitenciare din România*, nr. 3/2002, Editor: D.G.P., București, 2002.
 - R.M. Mata y Martín, *Fundamentos del Sistema Penitenciario*, Ed. Tecnos, Madrid, 2016.
 - A.I. Pérez Cepeda, L.Z. Rodríguez, N.S. Mulas, J.F. García, *Lecciones y Materiales para el Estudio del Derecho Penal. Tomo VI: Derecho Penitenciario*, 2ª edición, Ed. Iustel, Madrid, 2016.
 - S. Snacken, *Prisons en Europe. Pénologie et droits de l'homme*, Ed. Larcier, Bruxelles, 2011.
 - A. Șerban, *Considerații asupra noii Legi privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal nr. 275/2006*, în *Curierul Judiciar* nr. 6/2008, Ed. C.H. Beck, București, 2008.
 - D. van Zyl Smit, S. Snacken, *Principles of European prison law and policy*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
- ***
- Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport de activitate 2022*.
 - Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport de activitate 2023*.
 - Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport de activitate 2024*
 - CtEDO, hotărârea din 12 februarie 2008, în cauza *Kafkaris c. Cipru*, nr. 21906/04.

- CtEDO, hotărârea din 9 iulie 2013, în cauza *Vinter și alții c. Regatul Unit*, nr. 66069/09, 130/10, 3896/10.
- CtEDO, decizia de inadmisibilitate din 18 noiembrie 2025, în cauza *Văscăuțanu c. România*, nr. 10120/23.
- CtEDO, Comunicat de presă - *Decizia Văscăuțanu împotriva României – Curtea confirmă eficacitatea unui remediu preventiv întemeiat pe articolul 56 din Legea 254/2013*, 04.12.2025.
- Rezoluția Parlamentului European din 5 octombrie 2017 referitoare la sistemele penitenciare și condițiile din închisori (2015/2062(INI)), P8_TA(2017)0385.

PROVOCĂRI ACTUALE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR DIN ROMÂNIA

(CURRENT CHALLENGES IN THE PENITENTIAL SYSTEM IN ROMANIA)

Mircea Bogdan DECU*

Abstract

Articolul prezintă, într-un mod sintetic, perspectivele sistemului penitenciar la momentul actual, reliefând principalele provocări ce necesită o abordare și o gestionare managerială optimă, orientată atât către populația carcerală, personalul sistemului, dar și către o dezvoltare instituțională consistentă. Sistemul penitenciar din Romania, în ultimii 25 de ani, a trecut prin schimbări majore, marcând o evoluție deosebită atât din perspectiva legislației execuțional penale și, implicit, a condițiilor de detenție, cât și din cea a legislației și condițiilor de muncă pentru personal. Începând cu anul 2024 fosta Direcție Generală a Penitenciarelor (DGP) a devenit Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP), iar cadrele militare s-au transformat inițial în funcționari publici cu statut special, ulterior în polițiști de penitenciare, sistemul fiind demilitarizat. Astăzi, Administrația Națională a Penitenciarelor este un serviciu public corecțional în slujba societății, fiind instituția publică din subordinea Ministerului Justiției, care organizează, coordonează, îndrumă, evaluează și controlează, în unitățile din subordinea sa, activitățile referitoare la modul de executare a pedepselor și măsurilor privative de libertate pronunțate de instanțele judecătorești, în conformitate cu legislația în vigoare.

Abstract

The article presents, in a concise manner, the current perspectives of the penitentiary system, highlighting the main challenges that require an optimal managerial approach and management, aimed both at the prison population, the system staff, and at consistent institutional development. The prison system in Romania, over the past 25 years, has undergone major changes, marking a significant evolution both from the perspective of penal execution legislation and, implicitly, detention conditions, as well as from the perspective of legislation and working conditions for staff. Starting in 2024, the former General Directorate of Prisons (DGP) became the National Administration of Prisons (ANP), and military personnel were initially transformed into public servants with a special status, and later into prison police officers, the system being demilitarized. Today, the National Administration of Penitentiaries is a public correctional service serving society, being the public institution under the Ministry of Justice that organizes, coordinates, guides, evaluates, and controls, in its subordinate units, the activities related to the execution of sentences and custodial measures imposed by judicial courts, in accordance with the legislation in force.

Keywords: organization, system, challenges, perspectives, reintegration

*Chief commissioner of the Prisons Police, Advisor of the General Manager of the National Administration of Penitentiaries.

Istoric sumar asupra legislației execuțional penale și de impact în sistemul penitenciar din România

1969 - apariția Legii nr. 23/1969 și Regulamentul de aplicare al acesteia;

1990 - penitenciarele trec în subordinea Ministerului Justiției; începe reforma sistemului penitenciar, prin adoptarea unor măsuri care au vizat, în principal, umanizarea regimului de deținere;

2003 - este adoptată OUG nr. 56 privind unele drepturi ale persoanelor aflate în executarea pedepselor privative de libertate, prin care se abrogă Regulamentul de executare a unor pedepse și a măsurii arestării preventive din 1969;

2006 - este adoptată Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal și Regulamentul de aplicare a acesteia, aprobat prin H.G. nr. 1897/2006; accentul este pus pe funcția de reinserție socială și reabilitare a persoanelor private de libertate; a fost introdusă instituția judecătorului delegat pentru executarea pedepselor, au fost prevăzute cele 4 regimuri de executare a pedepselor și procesul de individualizare a pedepsei;

În prezent - este în vigoare Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, cu modificările și completările ulterioare și Regulamentul de aplicare al acesteia aprobat prin HG 157/2016.

Organizarea și funcționarea ANP

Organizarea, funcționarea și atribuțiile Administrației Naționale a Penitenciarelor sunt reglementate prin H.G. nr. 1.518 din 27 noiembrie 2024. Conducerea Administrației Naționale a Penitenciarelor îi revine directorului general, care o reprezintă în raporturile cu Ministerul Justiției și instituții ale administrației publice centrale și locale, cu alte autorități, ori organizații centrale și locale, precum și cu alte persoane juridice.

Numărul total de posturi de personal prevăzute la nivelul sistemului administrației penitenciare este de 16.041. La nivelul lunii noiembrie 2025 erau încadrați un număr de 13.314 polițiști de penitenciare. Ca urmare a unui proces de standardizare pe domenii de activitate, la nivelul anului 2016, a rezultat un necesar real în număr total de 20.120 de posturi. În mod real, sistemul se confrunta cu un deficit de aproximativ 7000 de posturi.

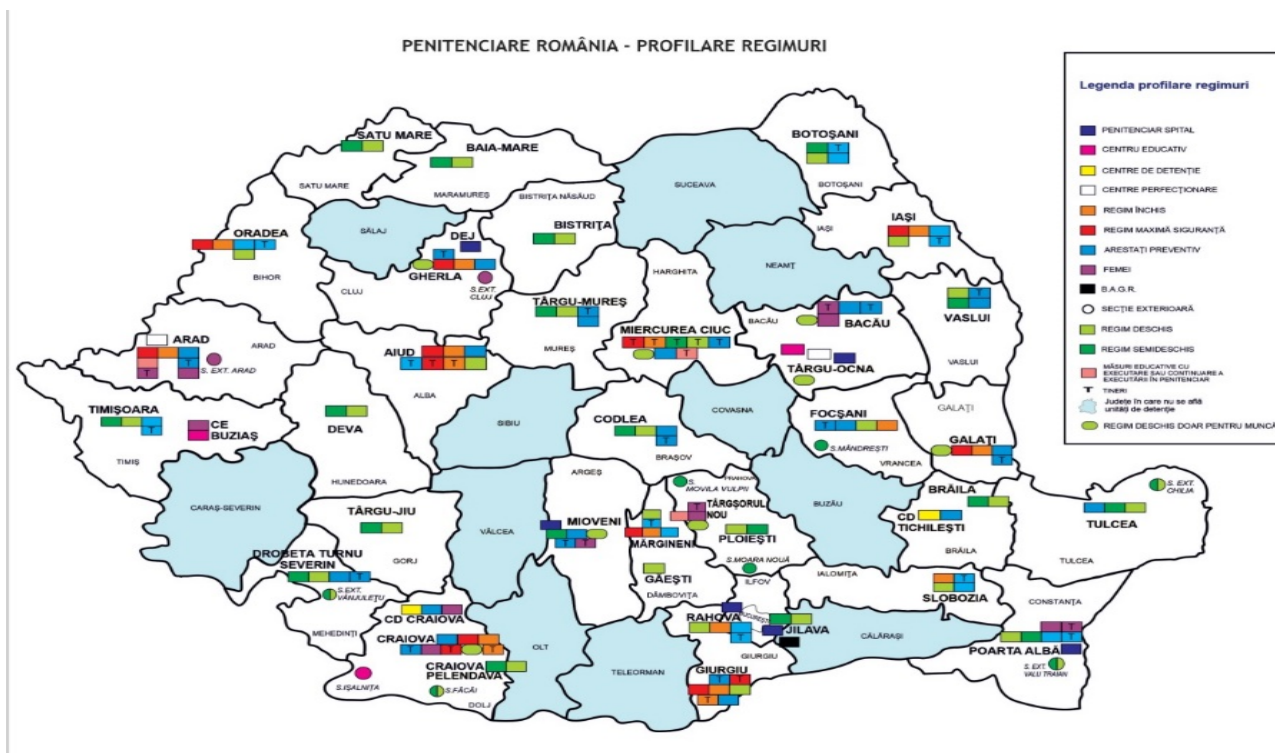
Pentru îndeplinirea atribuțiilor, în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor, funcționează:

- 34 penitenciare, din care 1 penitenciar pentru femei;
- 6 penitenciare-spital;
- 2 centre de detenție;
- 2 centre educative;
- Școala Națională de Poliție Penitenciară „Constantin Brâncoveanu” din Târgu Ocna;
- Unitatea de Logistică și Achiziții Centralizate a Poliției Penitenciare;
- Centre de formare profesională.

Persoanele custodiate în unitățile subordonate ANP, conform datelor publice de pe site¹ și evidenței ANP, însumează un total de 25.426 persoane private de libertate.

Capacitatea de cazare calculată la 4 m2 (spațiul minim personal, asumat de statul reamân, conform normelor europene privind drepturile omului) este de 22.532 de locuri, rezultând un deficit de aproximativ 3.000 locuri, la nivelul lunii decembrie 2025.

Reprezentare geografica a unităților subordonate ANP²

Administrația Națională a Penitenciarelor contribuie la asigurarea apărării, ordinii publice și securității naționale prin organizarea pazei, escortării, însoțirii, supravegherii și aplicării regimului de executare a pedepselor și măsurilor privative de libertate și prin activități de prevenire a criminalității și terorismului în mediul penitenciar, desfășurate potrivit legii.

Administrația Națională a Penitenciarelor și unitățile subordonate organizează activitățile de reintegrare socială a deținuților, persoanelor internate și arestate preventiv.

¹ Sursa: la data de 04.12.2025 figurau un număr de 25.426 persoane încarcerate, Acasă - ANP

² Sursa: Conform Raportului de activitate al ANP pentru anul 2024, disponibil la pagina internet <https://anp.gov.ro/despre-anp/rapoarte-si-studii/>.

Principii directoare

Legalitatea executării pedepselor în conformitate cu dispozițiile legislației execuțional penale naționale în vigoare și a tratatelor și convențiilor internaționale la care România a aderat

Asigurarea ca în mod permanent este respectată demnitatea umană, iar pedeapsa închisorii se execută în condiții care să asigure respectarea demnității umane

Respectarea asigurării tuturor drepturilor persoanelor condamnate pe timpul executării pedepselor în penitenciarele din România

Interzicerea oricărei forme de discriminare pe temei de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă, infecție HIV/SIDA sau pentru alte temeuri de același fel

Interzicerea cu desăvârșire a oricăror forme care pot îmbraca aspecte de supunere la tortură, tratamente inumane sau degradante ori la rele tratamente

Specializarea și formarea continuă a poliștilor de penitenciare în scopul creșterii siguranței personale și dezvoltării principiului securității dinamice

Individualizarea aplicării regimului legal de detenție și stabilirea traseului execuțional penal pentru fiecare persoană privată de libertate în mod particularizat, axat pe nevoile identificate

Provocări actuale instituționale

Eficientizarea managementului spațiilor de cazare și extinderea infrastructurii fizice, în scopul diminuării fenomenului de supraaglomerare; îmbunătățirea facilităților din detenție, prin reparații curente și modernizarea spațiilor existente.³

Principala provocare pe linia creșterii capacității legale de cazare o reprezintă finalizarea construcției celor două noi penitenciare și crearea a 1.900 locuri noi de cazare (P47 - Berceni și

³ Conform Raportului de activitate al ANP pentru anul 2024, disponibil la pagina internet <https://anp.gov.ro/despre-anp/rapoarte-si-studii/>.

P48 - Unguriu) - investiții în valoare de 221,5 milioane euro prin cofinanțare, accesarea unui împrumut extern și cu asigurarea sumelor necesare de la bugetul de stat.

P47 Berceni (Județul Prahova) – Capacitatea legala de cazare a penitenciarului va fi de 1.000 locuri de detenție, dintre care 900 cu regim închis, repartizate în nouă pavilioane, și 100 cu regim de maximă siguranță, repartizate în două pavilioane, cu o suprafață construită de 77.709,80 m² și o suprafață desfășurată de 94.263,10 m².

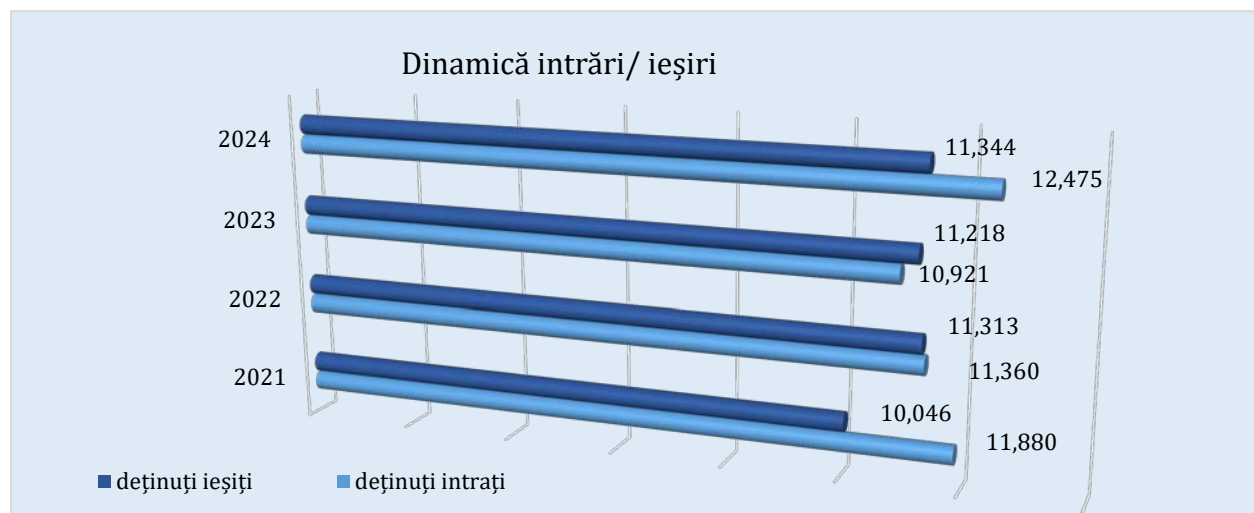

P48 Unguriu (Județul Buzău) - Capacitatea de cazare a penitenciarului va fi de 900 locuri

de detenție, dintre care 800 cu regim semideschis, repartizate în 10 pavilioane, și 100 cu regim deschis, repartizate în 2 pavilioane, în suprafață desfășurată de 28.811 m² și suprafață construită de 11.411 m². Alături de cele doua investiții de impact aflate în derulare, la nivelul unităților subordonate se fac demersuri în vederea creșterii capacității legale de cazare, fie prin construcția unor noi pavilioane tip, de 100 de locuri ori prin schimbarea de destinație a unor clădiri aflate în patrimoniul unităților.

Atât procesul de modernizare cât și cel de reparații curente este unul dinamic, în progres. Perspectivile reducerii supraaglomerării sunt pozitive, cel mai probabil în următorii ani acest fenomen va dispărea, în acord cu angajamentele guvernamentale. Dinamica fenomenului infracționalității atât pe teritoriul statului român cât în spațiul comunitar reprezintă în mod real o provocare din perspectiva custodiei unui număr mai mare de persoane decât cel actual, tendința din ultimii ani fiind de creștere continuă a populației carcerale.

Asigurarea asistenței medicale a persoanelor private de libertate

Asistența medicală reprezintă pe de-o parte o prioritate a sistemului penitenciar, iar pe de altă o continuă provocare. Identificarea soluțiilor pentru custodierea adecvată a persoanelor private de libertate diagnosticate cu afecțiuni psihice grave, dar și acordarea asistenței medicale sunt preocupări constante, nivelul de calitate a acordării asistenței medicale, în esență, fiind un barometru al stării de spirit la nivelul populațiilor carcerale din unitățile subordonate.

ANP a contribuit la implementarea *Planului de acțiune în domeniul sănătății mintale 2024-2029*, aprobat de Guvern, prin care se urmărește dezvoltarea serviciilor medico-sociale și a celor medicale de psihiatrie, la nivel comunitar.

Prin implementarea Proiectului Consiliului Europei *"Continuarea consolidării furnizării de asistență medicală și de îngrijire psihiatrică în penitenciare și în alte instituții închise din România"* au fost elaborate *Strategia și Planul de acțiune privind sănătatea mintală în sistemul penitenciar*, materiale diseminate reprezentanților instituțiilor relevante. Pe lângă aceste demersuri, o inițiativă importantă și comună rămâne formarea personalului medical din sistemul penitenciar și sectoarele civile, cu privire la drepturile deținuților, etica medicală și standardele europene.

Nevoia de resurse umane, în special cea specializată pe fondul unui personal relativ tânăr, fără experiență îndelungată

Nevoia de personal, necesitatea asigurării funcționalității organizației prin personal specializat și format în mod corespunzător rămâne o provocare importantă a sistemului penitenciar.

Motivarea și valorizarea întregului sector al resurselor umane, asigurarea unui cadru legal stabil și sigur, prin care evoluția în carieră să poată fie predictibilă, pe termen mediu și lung, care să conducă la menținerea în activitate a personalului cu expertiză importantă în domeniu, de asemenea, reprezintă actuale provocări ale administrației penitenciare.

Un element esențial îl reprezintă atragerea personalului, formarea inițială și continuă a acestuia. Acest aspect, pe termen mediu și lung poate reflecta progresul și maturitatea unui sistem construit printr-o viziune pragmatică și responsabilă asupra celei mai importante resurse dintr-o organizație – oamenii.

Dezvoltarea capacităților prin integrarea proceselor de digitalizare la nivel de sistem.

O altă provocare rămâne asigurarea unui management performant și al unui circuit informațional și decizional eficient în contextul socio-economic actual și al evoluției tehnologice. Administrația Națională a Penitenciarelor, pe fondul unor limite de natură financiară, se confruntă cu un proces de adaptare, însoțit de transformări care presupun armonizarea instituției penitenciare, ca sistem penitenciar european, la standarde de eficiență și de performanță, cu accent pe oportunitățile dezvoltării și integrării proceselor digitale, de debirocratizare.

Fata de acest aspect este importantă identificarea de soluții eficiente care, pe lângă dezideratul de diminuare a resurselor financiare, să reprezinte soluții aplicabile de digitalizare reală, fără a se dubla ori supraîncărca procese și fluxuri, astfel încât sistemul să nu se *birocratizeze digital*.

Prevenirea și combaterea fenomenelor infracționale și reducerea recidivei

Administrația Națională a Penitenciarelor, în colaborare cu Ministerul Justiției, a realizat Studiul integrat privind cauzele recidivei și un document de politică publică privind prevenirea recidivei.

Atât concluziile *Studiului* și ale documentului de politică publică, cât și rezultatele obținute ca urmare a implementării *Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate*, (2015-2019, respectiv 2020-2024), au evidențiat necesitatea consolidării colaborării interinstituționale în vederea prevenirii recidivei și importanța acțiunii convergente pentru diminuarea factorilor de risc asociați fenomenului infracțional, la nivelul comunității.

În acest context, a fost elaborată și publicată *Strategia națională pentru prevenirea recidivei 2025-2029*, aprobată prin HG nr. 447 din 30 aprilie 2025, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 434 din 12 mai 2025.

Acest document este unul strategic și de impact întrucât capacitează toate instituțiile implicate și stabilește politici și acțiuni conjugate pe această linie⁴.

⁴ Sursa: HG nr. 447 din 30 aprilie 2025, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 434 din 12 mai 2025:

„SNPR este corelată cu alte strategii naționale în curs de desfășurare, cum ar fi: Strategia națională în domeniul drogurilor 2022-2026, Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2022-2027, Planul Național de combatere a violenței școlare, Strategia Națională împotriva Traficului de Persoane pentru perioada 2024 - 2028, Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului "Copii protejați, România sigură" 2023-2027, Strategia Națională pentru Tineret 2024-2027, Strategia Națională pentru Susținerea Părinților 2024-2027 și Proiectul "România Educată" 2018-2030. Mai mult, SNPR reprezintă o continuare a Strategiei

De asemenea, preocupări importante la nivelul conducerii actuale a ANP sunt reprezentate, sintetic, de:

- accesarea de programe cu finanțare externă, ce rămâne o oportunitate care merită valorificată;
- parteneriatele conturate și dezvoltate cu instituții interne și internaționale reprezintă un beneficiu cert, vizibil și concret;
- implementarea activităților de calificare profesională, recreative, instructiv-educative cu persoanele private de libertate și folosirea la activități productive rămâne de asemenea un obiectiv constant;
- transferul de expertiză pentru pregătirea profesională a personalului pe diferite paliere - aspecte ce vor sprijini procesul de reforma penitenciară;
- consolidarea cadrului legislativ.

Concluzii

Sistemul penitenciar din Romania, parte componenta a sistemului național de apărare, ordine publică și securitate națională, cu particularități definitorii proprii, de asigurare a asistentei educative și psihosociale, în actuala dinamică a transformărilor sociale, a evoluției tehnologice, prin accelerarea proceselor de digitalizare într-un ritm foarte alert va trebui să își perfecționeze și valorifice în continuare rolul fundamental pe care îl are într-o societatea democratică.

În mod cert, aspectele anterior prezentate rămân la nivel de provocări, dar și de perspective viitoare de dezvoltare durabilă a unui sistem care prin esență, oglindește în mod real și reproduce extrem de fidel nivelul general de dezvoltare al fiecărei națiuni, din punct de vedere economic, social, cultural și tehnologic.

Totuși, cu toate eforturile instituționale ale sistemului penitenciar de a identifica și dezvolta cele mai sofisticate metode și mijloace de reintegrare pentru populația carcerală, soluția acestor procese și mecanisme rămâne în primul rând în societate, *locul de unde provin aceste persoane și locul unde se reîntorc.*

Referințe bibliografice:

- Raportul de activitate al ANP pentru anul 2024, disponibil la pagina internet <https://anp.gov.ro/despre-anp/rapoarte-si-studii/>.

naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate (SNRSPPL) 2020-2024, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 430/2020, care a reprezentat un cadru esențial în domeniul prevenirii recidivei. Aceasta s-a concentrat pe facilitarea reintegrării sociale a persoanelor care au executat pedepse privative de libertate, prin implementarea unor programe de educație, formare profesională și asistență psihosocială, atât în timpul detenției, cât și după eliberare. Prin alinierea prezentei strategii și la obiectivele și măsurile prevăzute în SNRSPPL 2020-2024, se urmărește consolidarea eforturilor de reducere a recidivei și promovarea unei reintegrări sociale eficiente și sustenabile. Reducerea recidivei este unul dintre obiectivele principale ale sistemelor de justiție penală, având în vedere contribuția majoră pe care o aduce la maximizarea reintegrării sociale, la minimizarea victimizării, la creșterea siguranței comunității și la reducerea costurilor justiției penale. În special, reiese clar din impactul recidivei cronice - comportament penal repetat și insolubil, cu consecințe grave pentru victime, precum și pentru siguranța și încrederea publică - că această problemă trebuie abordată prin eforturi substanțiale, inclusiv resurse bugetare,,.

- HG nr. 447 din 30 aprilie 2025, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 434 din 12 mai 2025.

ANOMALII EXECUȚIONAL PENALE

(CRIMINAL ENFORCEMENT ANOMALIES)

Andrei-Dorin BĂNCILĂ*

Abstract

Articolul de față își propune să trateze despre ceea ce reprezintă, în opinia noastră, o ieșire din normalitatea normativă în domeniul execuțional penal. Înțelegem prin această „ieșire din normalitate” edictarea de către legiuitor a unor dispoziții care vin să contrazică filozofia penală, în general, a celei execuțional penale în special, intrând în conflict cu principiile de drept aplicabile materiei și, chiar mai rău, cu înseși normele cele mai elementare ale logicii și eticii.

Cuvinte cheie: *drept execuțional penal, muncă neremunerată în folosul comunității, amendă penală, dreptul deținutului de a cumpăra bunuri, consemnarea la sfârșit de săptămână*

Abstract

This article aims to discuss what, in our opinion, represents a departure from normative normality in the field of criminal enforcement. By this "departure from normality" we understand the legislator's enactment of provisions that contradict criminal philosophy in general, and criminal enforcement in particular, entering into conflict with the principles of law applicable to the matter and, even worse, with the very most elementary norms of logic and ethics.

Keywords: *criminal enforcement law, unpaid community service, criminal fine, prisoner's right to purchase goods, weekend detention*

Calificarea ca neremunerată a muncii prin intermediul căreia poate fi executată amenda penală

Dispozițiile art. 63 din Codul penal, unite cu cele ale art. 23 din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, recunosc o posibilitate alternativă de executare a pedepsei amenzii: executarea prin muncă neremunerată în folosul comunității.

Natura juridică a pedepsei amenzii penale este una eminamente pecuniară, exprimată în bani, a cărei modalitate naturală de executare este aceea de plată a unei sume de bani, de către cel condamnat, către bugetul statului.

*Lecturer PhD., "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Faculty of Law, Criminal Law Department; judge – specialized in criminal law field. Former Deputy Director of the National School of Clerks, responsible for continuing professional training.

Reglementarea unei modalități alternative de executare a acestei pedepse, altfel decât în natură, adică în alt mod decât prin plata sumei de bani stabilite ca atare de instanță, este o măsură de politică penală menită să confere și persoanelor fără posibilități materiale o cale de a executa pedeapsa pecuniară.

Așadar, executarea prin muncă a pedepsei amenzii nu apare ca ieșită din tiparele filozofiei sancționatorii și execuțional penale.

Ceea ce apare însă paradoxal este calificarea pe care legiuitorul o dă muncii prin intermediul căreia se execută amenda, anume aceea de a fi „neremunerată”. Cu alte cuvinte, se pune întrebarea cum poate avea caracter neremunerat prestarea de către condamnat a unei activități care caută să evite ieșirea din patrimoniul acestuia a unei sume de bani. Răspunsul la această întrebare nu poate fi decât în sensul că această calificare este ruptă de realitate.

Un argument în acest sens este și acela că poate fi foarte ușor cuantificată în bani fiecare zi considerată ca muncită în contul amenzii penale, deoarece noul sistem al zilelor-amendă obligă instanțele la stabilirea sumei de bani care reprezintă quantumul unei zile-amendă. Așadar, având în vedere că, potrivit art. 64 alin. (1) teza ultimă C.pen., unei zile-amendă îi corespunde o zi de muncă în folosul comunității, putem ști cu precizie care este valoarea în bani a unei zile de muncă „neremunerată”.

Mai mult, astfel cum vom arăta și mai jos, dată fiind perioada efectivă necesară a fi lucrată pentru considerarea ca executată a unei zile de muncă neremunerate în folosul comunității, vom ajunge la concluzia că munca prin intermediul căreia se execută pedeapsa amenzii nu doar că nu este, în realitate, neremunerată, dar este chiar foarte bine plătită. Astfel, dacă potrivit art. 62 alin. (2) C.pen. quantumul unei zile-amendă poate fi chiar și de 600 lei¹, aplicând prevederile execuționale ale art. 52 alin. (2) din Legea nr. 253/2013, rezultă că tariful orar al muncii „neremunerate” prin intermediul căreia se execută amenda penală poate fi și de 300 lei.

Credem că, din cele arătate mai sus, rezultă că legiuitorul nu a avut suficientă grijă la terminologia pe care a folosit-o în legătură cu aspectul discutat, contrazicând, astfel, natura reală a muncii ca modalitate alternativă de executare a amenzii penale.

Durata necesară pentru considerarea ca executată a unei zile de muncă neremunerată în folosul comunității

Prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității reprezintă una dintre cele mai importante măsuri din arsenalul sancțiunilor alternative.

Chiar dacă legea substanțială stabilește că unitatea de timp a muncii în folosul comunității este ziua, legiuitorul, prin legea execuțional penală a ținut să transforme în ore unitatea principală de măsură temporală a muncii neremunerate.

Când se realizează o transformare a noțiunii de *zi de muncă* în ore, legislația din domeniul muncii remunerate prevede regula ca o zi normală de muncă să se traducă în 8 ore².

¹ Acest quantum tocmai a fost majorat de la 500 lei prin Legea nr. 116/2025.

² Potrivit dispozițiilor art. 112 alin. (1) din Codul muncii, *pentru salariații angajați cu normă întreagă durata normală a timpului de muncă este de 8 ore pe zi și de 40 de ore pe săptămână.*

Văzând dispozițiile din legislația muncii remunerate, opțiunea legiuitorului execuțional penal, exprimată prin dispozițiile art. 52 alin. (2) din Legea nr. 253/2013, de a reduce ziua de muncă neremunerată la numai 2 ore are o aparență de ducere în derizoriu a conceptului de sancțiune penală.

Chiar dacă opțiunea legiuitorului este de înțeles, dacă avem în vedere că munca neremunerată în folosul comunității se execută de către infractorii ce se află în libertate, iar aceștia pot fi angrenați și în alte activități lucrative ori educaționale care necesită, de asemenea, timp, suntem de părere că legiuitorul ar fi putut evita contradicția dintre legislația substanțială și cea execuțională prin stabilirea orei ca unitate de timp a muncii neremunerate în folosul comunității.

O astfel de alegere ar fi adus o calitate mai ridicată și a reglementărilor referitoare la executarea prin muncă a amenzii penale, la care ne-am referit mai sus, legiuitorul putând stabili că echivalentul unei zile-amendă este reprezentat de un număr de 8 ore de muncă, o situație mai echitabilă față de cea *de lege lata*, în care, prin mecanismul dispunerii executării prin muncă a amenzii penale, urmate de neprestarea cu rea-credință a muncii, se ajunge a se pune semnul egalității între o zi de închisoare și 2 ore de muncă în folosul comunității.

Întinderea dreptului deținuților de a cumpăra bunuri

Potrivit art. 70 din Legea nr. 254/2013, coroborat cu art. 151 din Regulamentul de aplicare a aceleași legi, *deținuții au dreptul de a cumpăra, săptămânal, de la punctele comerciale din incinta penitenciarului ori în sistem de comandă online sau la distanță dacă este pus la dispoziție de către administrația penitenciarului, în limita a 3/4 din valoarea salariului minim brut pe economie, alimente, fructe, legume, apă minerală, băuturi răcoritoare, țigări și alte bunuri de natura celor permise să fie primite, potrivit anexei nr. 1. Materialele necesare exercitării drepturilor de petiționare și la corespondență pot fi cumpărate de la punctele comerciale din incinta penitenciarului ori în sistem de comandă online sau la distanță fără a afecta limita de 3/4 din valoarea salariului minim brut pe economie.*

În prezent, cuantumul salariului minim brut pe economie este stabilit la suma de 4.050 lei, prin H.G. nr. 1.506/2024.

Aplicând fracția de $\frac{3}{4}$ din salariul minim brut de 4.050 lei rezultă că un deținut poate să efectueze, săptămânal, cumpărături de până la 3.037,5 lei. Această sumă este mai mare decât salariul minim net, care este de 2.574 lei.

Cu alte cuvinte, deținutul are posibilitatea de a cheltui săptămânal o sumă mai mare decât salariul net pe care-l are la dispoziție pentru întreaga lună o persoană în libertate.

Sau, pentru o comparație în termeni similari, în timp ce o persoană liberă trebuie să își asigure cele necesare traiului cu o sumă de 2.574 lei pe lună, unui deținut i se permite să cumpere bunuri de până la 12.150 lei pe lună.

Se naște, astfel, întrebarea cum poate statul să permită unei persoane private de libertate să cheltuiască mai mult într-o săptămână decât se consideră că ar fi necesar unei persoane libere să trăiască timp de o lună. Iar dacă mai punem la socoteală că persoanei private de libertate îi sunt, oricum, asigurate de către administrația penitenciarului, în mod gratuit, hrana, îmbrăcămintea, energia electrică și termică, asistența medicală și exercitarea altor drepturi, discrepanța între ceea

ce statul consideră ca suficient pentru o persoană liberă și ceea ce permite cu titlu cert voluptoriu pentru o persoană privată de libertate apare ca fiind și mai lipsită de sens.

Este adevărat că banii pe care persoana privată de libertate îi poate cheltui reprezintă venituri proprii, însă tot atât de adevărat este că o pedeapsă, și anume cea mai drastică dintre acestea, pedeapsa privativă de libertate, ar trebui să aibă și un caracter afflictiv, care să accentueze efectul disuasiv al sancțiunii.

Admițând că executarea pedepselor privative de libertate trebuie să se realizeze în condiții umane, cu un nivel de confort rezonabil, nu credem, totuși, că în timpul executării pedepsei persoanelor private de libertate ar trebui să le fie permis să cumpere bunuri în marja unui plafon săptămânal de 3.037,5 lei ori lunar de 12.150 lei, la care se adaugă și posibilitatea de a primi bunuri suplimentare prin intermediul dreptului la pachet.

Rațiunea pentru care persoanelor private de libertate le este permis să cumpere anumite bunuri (hrană, țigări și alte bunuri permise a fi păstrate în penitenciar), în condițiile în care le sunt oricum asigurate, în mod gratuit, toate cele necesare traiului este aceea de a crea posibilitatea procurării, într-o măsură rezonabilă, a anumitor bunuri care nu sunt asigurate de administrația penitenciarului, fără ca acest mecanism să se transforme într-o voluptate.

Pentru a împiedica utilizarea dreptului de a cumpăra bunuri ca un mijloc de asigurare a unui trai nepotrivit cu condiția de persoană sancționată penal, credem că plafonul lunar în baza căruia ar trebui permisă achiziționarea de bunuri de către persoana privată de libertate ar trebui drastic redus.

Executarea măsurii educative privative de libertate într-un penitenciar

Art. 136 din Legea nr. 254/2013, din partea cu reguli generale a secțiunii care se ocupă cu executarea măsurilor educative neprivative de libertate stabilește că aceste categorii de sancțiuni se execută în locuri de deținere special destinate, centre educative și centre de detenție.

Cu toate acestea, în încheierea aceleiași secțiuni, la art. 182 din aceeași secțiune sunt reglementate procedura și condițiile continuării executării acestor sancțiuni în penitenciar. De altfel, Codul penal însuși, prin intermediul dispozițiilor art. 134 alin. (2), stabilește chiar că încă de la început măsurile educative privative de libertate pot fi executate în penitenciar.

Această inconsecvență legislativă vine în contradicție și cu Regulile de la Beijing, dar și cu principiile fundamentale ale Rezoluției 4 a celui de-al VI-lea Congres al Națiunilor Unite, potrivit căruia nici un tânăr delinvent nu ar trebui să fie închis într-un penitenciar, decât dacă nu există alt mijloc corespunzător.

Reglementarea executării măsurii de siguranță a internării medicale în Legea nr. 253/2013 și lipsa unor dispoziții în legea nr. 254/2013

Deși Codul de procedură penală conține detaliate dispoziții referitoare la punerea în executare a măsurii de siguranță a internării medicale, chiar dacă, uneori, acestea nu sunt tocmai coerente, observăm, în legătură cu regimul executării măsurii de siguranță a internării medicale, o lipsă a reglementării în Legea nr. 254/2013, deși în chiar art. 1 din lege se face referire la măsurile privative de libertate.

Mai curios este că, deși obiectul său de reglementare este reprezentat de pedepsele și măsurile neprivative de libertate, în Legea nr. 253/2013 găsim, la art. 77, o referire la modul de executare a măsurilor de siguranță cu caracter medical, între care și internarea medicală, însă o referire cu totul și cu totul lipsită de utilitate, care nu face decât să trimită la dispozițiile pertinente ale Codului de procedură penală amintite deja și să prevadă în sensul acoperirii de la bugetul de stat a costurilor tratamentului medical.

În legătură cu internarea nevoluntară, singurele dispoziții de nivel legal sunt cele ale Legii nr. 487/2002 a sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice, deși aceasta nu cuprinde expres dispoziții referitoare la măsura de siguranță a internării medicale. Chiar dacă art. 56 din această lege nu enumeră hotărârile judecătorești penale printre finele de internare medicală nevoluntară, dispozițiile legii sunt aplicabile, totuși, în materia măsurii de siguranță a internării medicale pe temeiul dispozițiilor execuționale din Codul de procedură penală deja analizate.

Dispozițiile legii sănătății mintale sunt puse în aplicare prin Ordinul nr. 488/2016 pentru aprobarea Normelor de aplicare a Legii sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487/2002, norme care detaliază și condițiile în care se realizează privarea de libertate în cazul internării.

Cu toate aceste reglementări, observăm că nu sunt acoperite prin normare de nivel legal toate ipotezele ce dau loc la internarea medicală ca măsură de siguranță, care pot exceda situațiile de boală mintală, drept pentru care tragem un semnal de alarmă în acest sens, considerând necesară completarea Legii nr. 254/2013 cu un set de dispoziții referitoare la executarea măsurii de siguranță în discuție.

Chiar și așa, o garanție de asigurare a legalității în materia executării măsurii de siguranță a internării medicale credem că poate fi instituția judecătorului de supraveghere a privării de libertate, ale cărui competențe de supraveghere și control se extind, potrivit art. 9 alin. (1) din Legea nr. 254/2013, și asupra legalității în executarea măsurilor privative de libertate, cum este și cea în discuție.

Natura juridică neprivativă de libertate a consemnării la sfârșit de săptămână

În final, mai dorim să relevăm o anomalie de teoretizare a legiuitorului noului Cod penal, care poate fi mai bine înțeleasă prin lupa execuțional penală, anume calificarea ca neprivativă de libertate a măsurii educative a consemnării la sfârșit de săptămână.

Dacă e să analizăm conținutul acestei sancțiuni penale principale din arsenalul sancționator destinat infractorilor minori, astfel cum rezultă din dispozițiile art. 119 C.pen. coroborate cu cele ale art. 68 din Legea nr. 253/2014, vom descoperi că el constă în interdicția de părăsire a locuinței în perioada cuprinsă între ora 00.00 a zilei de sâmbătă și ora 24.00 a zilei de duminică (cu luarea în considerare, bine-înțeles, a specificității anumitor culte religioase), pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni.

O interdicție identică (chiar dacă diferită ca durată) găsim în conținutul arestului la domiciliu, descris la art. 221 alin. (1) C.pr.pen., o măsură procesuală recunoscută unanim ca având natură privativă de libertate.

Această discrepanță de calificare a naturii juridice a unei măsuri în conținutul căreia intră interdicția de părăsire a domiciliului face să transpară încă o dată în mod evident inconsecvența legislativă, ceea ce reprezintă un indicator de calitate slabă, din păcate, a normelor care ar trebui să reglementeze unele dintre cele mai importante relații sociale.

CONSIDERAȚII PRIVIND CONDIȚIILE LIBERĂRII CONDIȚIONATE

(CONSIDERATIONS CONCERNING THE REQUIREMENTS FOR CONDITIONAL RELEASE)

Luminița CRIȘTIU-NINU*

Alin-Sorin NICOLESCU**

Abstract

Liberarea condiționată este o formă de individualizare postcondamnatorie a pedepsei închisorii, care are la bază conduita condamnatului în timpul executării pedepsei, la care se adaugă și alte condiții prevăzute de lege. Condamnatul care este disciplinat, stăruie în muncă și dă dovezi temeinice de îndreptare poate fi liberat condiționat înainte ca pedeapsa închisorii să fie executată în întregime. Principalul scop al acestei instituții este stimularea condamnaților de a avea pe timpul detenției o comportare ireproșabilă, de a-i face mai disciplinați și stăruitori în muncă în vederea reinserției depline și benefice în societate.

Cuvinte cheie: liberare, vocație, condiții, fracție, regim

Abstract

Conditional release is a form of post-conviction individualization of the prison sentence, that is based on the convict's conduct during the execution of the sentence, to which are added other conditions provided by law. The convict who is disciplined, persistent in work and gives solid evidence of correction may be conditionally released before the prison sentence is fully executed. The main purpose of this institution is to stimulate convicts to have impeccable behavior during detention, to make them more disciplined and persistent in work with a view to full and beneficial reintegration into society.

Keywords: liberation, vocation, conditions, faction, regime

Introducere. Liberarea condiționată. Considerații generale.

Liberarea condiționată a fost definită ca fiind o instituție complementară a regimului executării pedepsei închisorii, un mijloc de individualizare administrativă a pedepsei ce constă în punerea în libertate a condamnatului din locul de deținere mai înainte de executarea în întregime a pedepsei, sub condiția ca până la împlinirea duratei acesteia, să respecte măsurile și obligațiile instituite pe perioada supravegherii și să nu comită infracțiuni¹.

*Lecturer PhD., "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Faculty of Law, Criminal Law Department.

**Lecturer PhD., "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Faculty of Law, Criminal Law Department.

¹ C. MITRACHE, *Drept penal român. Partea generală*, Casa de editură și presă Șansa, București, 2002, p. 368.

Cadrul legal de reglementare a instituției liberării condiționate se regăsește în Codul penal în art. 99-106 și în Legea privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (capitolul IV).

Când există suficiente și serioase indicii că pedeapsa închisorii aplicate condamnatului și aflată în curs de executare și-a atins scopul înainte de a fi expirat durata stabilită în hotărârea de condamnare, dispăre necesitatea executării integrale, în regim de deținere, a acestei pedepse, iar continuarea executării ei ar veni în contradicție cu scopul pedepsei și principiul umanismului². Liberarea condiționată are menirea de a nu prelungi inutil executarea unei pedepse cu închisoarea aplicate definitiv, din moment ce scopul ei s-a realizat înainte de executarea integrală a acesteia³.

În literatura de specialitate s-a arătat că liberarea condiționată constituie o modalitate de executare a unei părți din pedeapsa închisorii, fiindcă condamnatul care a fost liberat condiționat este considerat ca fiind în continuarea executării pedepsei, astfel încât timpul petrecut în stare de libertate până la împlinirea duratei pedepsei intră în calculul acestei durate, iar pedeapsa se consideră ca deplin executată⁴.

Legiuitorul noului Cod penal a modificat substanțial instituția liberării condiționate printr-o concepție nouă, atât sub aspectul condițiilor de acordare, cât mai ales cu privire la procesul de reintegrare socială a condamnaților prin implicarea directă a instituțiilor statului prin serviciile de probațiune în acordarea sprijinului calificat pentru fiecare situație concretă. Dacă instituția liberării condiționate în reglementarea Codul penal anterior nu obligă pe condamnat ca în perioada de la liberarea condiționată și până la împlinirea duratei pedepsei să realizeze pași spre reintegrarea concretă, ci doar să nu săvârșească noi infracțiuni, noul Cod penal are o viziune novatoare, continuând, în situația în care restul rămas neexecutat este de 2 ani sau mai mare, activitățile de reeducare prin îndeplinirea de către cel liberat a unor măsuri și obligații sub controlul serviciilor de probațiune, în așa fel încât până la termenul stabilit pentru împlinirea duratei pedepsei să se realizeze reintegrarea efectivă în societate⁵.

Condițiile generale ale liberării condiționate

a) Condițiile privind fracțiile de pedeapsă ce trebuie executate efectiv pentru propunerea de liberare condiționată sunt prevăzute în art. 100 C. pen., după cum urmează:

– în cazul în care un condamnat are de executat o pedeapsă cu închisoarea care nu depășește 10 ani, el trebuie să fi executat efectiv cel puțin două treimi din durata pedepsei; de exemplu, un condamnat are de executat o pedeapsă de 9 ani închisoare. Două treimi din 9 ani înseamnă 6 ani.

² V.DONGOROZ ȘI COLAB. II, 1970, p. 44.

³ A. UNGUREANU, *Probleme ivite în practica instanțelor din județul Bacău în materia liberării condiționate*, în R.R.D. nr. 1/1971, p. 94.

⁴ DONGOROZ II, *op. cit.*, p. 44; o părere contrară o are Doru Pavel. El afirmă că liberarea condiționată nu poate fi considerată ca o formă de executare a pedepsei, ci constituie, dimpotrivă, o formă de înlăturare a executării. Este o înlăturare condiționată a executării, cu scopul, pe de o parte, de a reduce pentru condamnat timpul în care a suferit rigourile regimului de executare, iar, pe de altă parte, de a-i crea un stimulent pentru comportarea sa corectă în viitor. Fiind tocmai contrariul executării, nu poate fi considerată o modalitate de executare (D. PAVEL, *Nota II la sentința penală nr. 2/1982 a Judecătoriei Suceava*, în R.R.D. nr. 10/1982, p. 51).

⁵ I. CHIȘ, Comentariu în I.Pascu, T.Dima, C.Păun, M.Gorunescu, V.Dobrinioiu, M.A.Hotca, I.Chiș, M.Dobrinioiu, *Noul Cod Penal comentat, Partea generală*, Ed.Universul Juridic, 2016, p. 537.

Deci, după executarea a 6 ani de închisoare efectiv, poate fi propus pentru liberare condiționată. În calculul fracțiunilor de pedeapsă se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin jumătate din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depășește 10 ani.

– în cazul în care un condamnat are de executat o pedeapsă mai mare de 10 ani închisoare, dar nu mai mult de 20 de ani, pentru a fi propus pentru liberare condiționată el trebuie să fi executat cel puțin trei pătrimi din durata pedepsei; de exemplu, un condamnat are de executat o pedeapsă de 16 ani închisoare. Trei pătrimi din 16 ani înseamnă 12. După 12 ani executați integral el poate fi propus pentru liberare condiționată. Și în acest caz, în calculul fracțiunilor de pedeapsă se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. Cu luarea în calcul a muncii prestate, așa cum am precizat, liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin două treimi din pedeapsă în ipoteza dată.

În calculul fracțiilor de pedeapsă se ține seama și de dispozițiile „recursului compensatoriu” care reprezintă o instituție nouă ce a fost introdusă în dreptul execuțional român prin adoptarea Legii nr. 169/2017 și s-a regăsit în cuprinsul art. 55¹ din Legea nr. 254/2013.

În esență, măsură compensatorie viza considerarea ca executate suplimentar a câte șase zile din pedeapsa aplicată, pentru fiecare perioadă de 30 de zile executate în condiții necorespunzătoare. De asemenea, legea a apărut la trei luni de la momentul în care Curtea Europeană a pronunțat hotărârea pilot împotriva României privind condițiile de detenție din penitenciarele din România.

Legiuitorul a abrogat dispozițiile privind „recursul compensatoriu” prin adoptarea Legii nr. 240/2019⁶, fiind astfel redeschis mecanismul plângerilor către Curtea Europeană pentru încălcarea art. 3 din Convenție în regimul executării detenției și practic revenindu-se la situația inițială, în care, pentru condiții de executare necorespunzătoare, deținuților nu li se acorda niciun beneficiu.

Spre deosebire de beneficiile acordate pentru activități desfășurate de persoana condamnată în cursul executării pedepsei, recursul compensatoriu avea ca premisă existența unor condiții de detenție incompatibile cu standardele Convenției europene a drepturilor omului, fiind conceput ca un remediu pentru o disfuncționalitate structurală a sistemului penitenciar. În acest context, zilele considerate executate suplimentar ca urmare a aplicării recursului compensatoriu se adăugau duratei pedepsei efectiv executate și erau avute în vedere la calculul fracțiunilor necesare pentru acordarea liberării condiționate⁷.

b) Condițiile cu privire la regimul de executare în care se află condamnatul. O altă condiție pentru ca cel condamnat să poată fi propus pentru liberare condiționată este aceea ca el, în executarea pedepsei închisorii, să se afle în regim semideschis sau deschis. Este o condiție foarte dură, deoarece este posibil ca fracția de pedeapsă să fie îndeplinită, dar regimul de executare în

⁶ Publicată în M. Of. nr. 1028 din 20 decembrie 2019.

⁷ N.C. Magdalena, *Compensatory Action - a new legislative action imposed on national authorities as consequence of recent case-law of the European Court of Human Rights*, Challenges of the Knowledge Society (CKS 2018), p. 2-3

care se află condamnatul să nu fie semideschis sau deschis, astfel că nu poate beneficia de liberarea condiționată în acel moment. Deci, pentru îndeplinirea condițiilor privind liberarea condiționată trebuie să se coreleze regimul de executare a pedepsei cu fracția de pedeapsă executată. Potrivit legii privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, în regimul semideschis intră persoanele condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 3 ani, iar în regimul deschis intră persoanele condamnate la pedeapsa închisorii de cel mult un an.

Criteriul duratei pedepsei închisorii ce o are de executat condamnatul stă la baza repartizării lor inițiale în regimul de executare. Ulterior, potrivit legii, deținuților li se poate schimba regimul de executare fie în unul mai sever, fie în unul imediat inferior celui sever. Regimul inițial de executare a pedepsei închisorii se stabilește potrivit dispozițiilor art. 39 din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, de către Comisia pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, la prima întrunire a acesteia, după terminarea perioadei de carantină și observare și după aplicarea regimului provizoriu.

În cuprinsul acestui din urmă text de lege se stipulează în sensul că la stabilirea regimului de executare se au în vedere următoarele criterii: durata pedepsei privative de libertate; gradul de risc al persoanei condamnate; antecedentele penale; vârsta și starea de sănătate ale persoanei condamnate; conduita persoanei condamnate, pozitivă sau negativă, inclusiv în perioadele de detenție anterioare; nevoile identificate și abilitățile persoanei condamnate, necesare includerii în programe educaționale, de asistență psihologică și asistență socială; disponibilitatea persoanei condamnate de a presta muncă și de a participa la activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase, instruire școlară și formare profesională.

Legea nr. 254/2013 reglementează, în cuprinsul Capitolului 3, regimurile de executare și modalitatea în care acestea se aplică, regimurile de executare a pedepselor privative de libertate fiind reguli care stau la baza executării pedepselor privative de libertate. Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate asigură respectarea și protejarea vieții, sănătății și demnității persoanelor condamnate, a drepturilor și libertăților acestora, fără să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnată.

Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate sunt potrivite cu gradul de severitate și sunt următoarele: regimul de maximă siguranță; regimul închis; regimul semideschis; regimul deschis.

Procedura de plasare a condamnatului în unul din aceste regimuri presupune mai întâi, plasarea deținutului în carantină, la momentul primirii în penitenciar, potrivit art. 44 alin. (1) din Legea nr. 254/2013, pentru o perioadă de 21 de zile. După terminarea perioadei de carantină, o comisie special constituită în cadrul unității penitenciare analizează situația persoanei condamnate și pe baza criteriilor prevăzute de art. 34-39 din Legea nr. 254/2013, stabilește regimul de executare a pedepsei închisorii.

Potrivit art. 40 alin. (2) din Legea nr. 254/2013, Comisia pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate are obligația ca, după executarea a 6 ani și 6 luni,

în cazul pedepselor cu detențiunea pe viață, și a unei cincimi din durata pedepsei cu închisoarea, să analizeze conduita persoanei condamnate și eforturile pentru reintegrare socială, întocmind un raport care se aduce la cunoștința persoanei condamnate, sub semnătură, putând dispune trecerea în regimul imediat inferior ca grad de severitate. Aceeași comisie poate dispune schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate într-unul mai sever, în orice moment al executării pedepsei, dacă persoana condamnată a comis o infracțiune sau a fost sancționată disciplinar pentru o abatere disciplinară foarte gravă sau pentru mai multe abateri disciplinare grave [art. 40 alin. (6) din Legea nr. 254/2013], iar dacă persoana condamnată a fost inclusă în categoria celor cu grad de risc pentru siguranța penitenciarului, se dispune schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate în regimul de maximă siguranță [art. 40 alin. (7) din Legea nr. 254/2013]. Totodată, comisia are obligația de a analiza periodic situația persoanei condamnate, în acest caz termenul neputând fi mai mare de un an de la ultima analiză, pentru a dispune referitor la menținerea sau schimbarea regimului de executare a pedepsei.

Dispozițiile art. 100 alin. 1 lit. b C.pen. au fost criticate pentru neconstituționalitate însă prin mai multe decizii Curtea Constituțională a reținut că acestea nu contravin legii fundamentale. Prin Decizia nr. 626/2023⁸ Curtea a observat că deciziile Comisiei pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate sunt supuse controlului judecătoresc, împotriva hotărârii comisiei condamnatul putând formula plângere la judecătorul de supraveghere a privării de libertate delegate la penitenciar, în temeiul art. 40 alin. (11) din Legea nr. 254/2013, iar împotriva încheierii prin care se soluționează plângerea se poate formula contestație la judecătoria în circumscripția căreia se află unitatea de penitenciar, în condițiile art. 40 alin. (13) din Legea nr. 254/2013, cu respectarea dreptului la un proces echitabil al persoanei condamnate. Curtea a reținut, totodată, că, potrivit art. 100 alin. (1) lit. a) din Codul penal, liberarea condiționată în cazul închisorii poate fi dispusă dacă, pe lângă îndeplinirea celorlalte condiții, cel condamnat a executat cel puțin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau cel puțin trei pătrimi din durata pedepsei, dar nu mai mult de 20 de ani, în cazul închisorii mai mari de 10 ani.

Prin urmare, Curtea a constatat că îndeplinirea condiției reglementate la art. 100 alin. (1) lit. b) din Codul penal, referitoare la executarea pedepsei în regim semideschis sau deschis, pentru a se putea dispune liberarea condiționată în cazul pedepsei închisorii, depinde de conduita persoanei condamnate, din momentul încarcerării și până la executarea porțiunii din pedeapsă ce reprezintă fracția minimă obligatorie. Cu alte cuvinte, persoanelor care execută pedeapsa închisorii în regim de maximă siguranță li se poate schimba regimul de executare a pedepsei închisorii, în urma unui comportament adecvat în penitenciar și a eforturilor depuse pentru reintegrare socială, în mod succesiv, până la regimul semideschis, după executarea a o cincime din pedeapsă în regim închis și, maximum, a încă un an de închisoare, așadar anterior executării efective a trei pătrimi din durata pedepsei. Totodată, condamnații incluși inițial în regimul de executare a pedepsei închisorii închis pot ajunge, prin hotărârea comisiei, la regim semideschis după executarea a o cincime din pedeapsă, anterior executării efective a două treimi din pedeapsă. În mod corelativ, în

⁸ Publicată în M.OF. 301 din 05.04.2024.

cazul celor care execută pedeapsa închisorii în regim semideschis sau deschis, în ipoteza pedepselor cu închisoarea de până la 3 ani, regimul de executare se poate schimba într-unul superior ca grad de severitate în cazul comiterii unei infracțiuni, a unei abateri disciplinare grave sau a mai multor abateri disciplinare grave.

Așadar, cadrul normativ relativ la executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal reglementează suficiente garanții pentru ca, în situația unei conduite adecvate în penitenciar, condamnații să poată ajunge la regim semideschis și deschis pentru a putea beneficia de liberarea condiționată, anterior executării fracției minime obligatorii din pedeapsă.

În aceste condiții, Curtea nu a reținut încălcarea dispozițiilor constituționale ale art. 16 alin. (1) referitor la egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. Totodată, Curtea a statuat că este atributul exclusiv al legiuitorului stabilirea condițiilor în care poate fi acordată liberarea condiționată și mijloacele de stimulare a condamnaților în vederea îndeplinirii scopurilor pedepsei, liberarea condiționată nefiind un drept al acestora, ci doar o vocație pe care o au, prin voința legiuitorului.

c) Condiția îndeplinirii integrale a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Potrivit art. 100 din alin. (1) lit. c) C. pen., pentru a putea beneficia de liberare condiționată este necesar ca cel condamnat să-și fi îndeplinit integral până în momentul propunerii liberării condiționate obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare. Dacă cel condamnat dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, condiția se socotește ca fiind îndeplinită.

Prin analizarea condiției menționate este necesar să se stabilească sensul noțiunii de obligații civile, respectiv ce obligații se subsumează acesteia. În acest registru, credem că noțiunea de obligații civile trebuie să cuprindă sumele de bani acordate părții civile cu titlu de prejudiciu material, prejudiciu moral, respectiv cheltuieli de judecată. De asemenea, având în vedere că prejudiciul poate fi reparat și în natură, ca urmare a restituirii unui bun sau ca urmare a restabilirii situației anterioare, apreciem că și acestea intră în noțiunea de obligații civile.

În practica judiciară s-a pus problema includerii cheltuielilor judiciare avansate de stat în noțiunea de obligații civile, existând instanțe care apreciază că aceste sume de bani trebuie achitate de către deținuți în vederea acordării liberării condiționate.

În susținerea acestui punct de vedere se trimite la considerentele deciziei nr. 3/2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție ca urmare a examinării unui recurs în interesul legii¹⁷ formulat de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. În cuprinsul par. 52 al acestei decizii, s-a reținut faptul că, potrivit Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare pot fi despăgubirile civile, cheltuielile judiciare cuvenite părților, cheltuielile judiciare avansate de stat, amenzile judiciare și sumele de bani confiscate și care nu au fost consemnate la unități bancare.

Rațiunea pentru care legiuitorul a inclus această condiție în actuala configurație legislativă, este de a acorda părții civile un mijloc cominatoriu în vederea recuperării pagubei, coroborat cu

faptul că, potrivit art. 578 C. pr. pen., executarea cheltuielilor judiciare avansate de stat se face, în concret, de către organele fiscale competente .

Un al doilea aspect relevant cu privire la această condiție este reprezentat de faptul că obligațiile civile trebuie să fie stabilite prin hotărârea de condamnare. Prin urmare, nu pot fi avute în vedere obligațiile civile care au fost stabilite de către instanța civilă în acele situații în care partea civilă a ales să se adreseze acesteia pentru repararea pagubei.

Un al treilea aspect relevant relativ la chestiunea abordată este reprezentat de acele situații în care obligațiile civile au fost stabilite în mod solidar, în condițiile art. 1.382 C. civ. La prima vedere, față de modul de reglementare a textului (cel condamnat...), ar părea că în acele ipoteze în care doar una dintre persoanele obligate în solidar achită obligațiile părții civile beneficiul liberării nu va mai putea fi acordat. Credem că o asemenea interpretare nu poate fi primită, din moment ce această condiție a fost reglementată de legiuitor ca un mijloc cominatoriu, de protecție a părții civile. În momentul în care obligațiile civile au fost achitate de către una dintre persoanele condamnate, oricare ar fi aceasta, partea civilă își vede satisfăcute pretențiile, nemaijustificându-se o condiționare în sensul acordării liberării condiționate.

Tot cu privire la acest element, poate exista și situația în care obligațiile civile sunt achitate de către o persoană care nu a avut nicio calitate pe parcursul procesului penal (părinții sau rudele inculpatului ori alte persoane direct interesate). În asemenea ipoteze, în literatura de specialitate s-a arătat că trebuie făcută diferența între cazul unei simple subrogații și cazul în care plata se face cu intenția gratificării deținutului. Transpunând argumentele arătate, se ajunge la concluzia că în prima ipoteză ar trebui refuzată liberarea condiționată, întrucât deținutul nu a achitat obligațiile civile, spre deosebire de cealaltă situație, în care condiția ar trebui considerată îndeplinită.

Un alt element în ceea ce privește condiția analizată vizează situația în care deținutul probează faptul că nu a avut posibilitatea achitării obligațiilor civile, fapt ce atrage considerarea ca îndeplinită a acesteia.

Raportat la modul de reglementare a acestui ultim element, apreciem că legiuitorul a intenționat instituirea unei prezumții relative de rea-credință cu privire la persoana condamnată. Incumbă persoanei private de libertate sarcina de a proba prin orice mijloc de probă faptul că neachitarea obligațiilor civile nu s-a făcut cu rea-credință. Considerăm că instanța va trebui să procedeze la verificarea situației patrimoniale a deținutului numai în mod subsidiar, pentru formarea convingerii sale, într-un sens sau altul. În vederea verificării situației patrimoniale, în practică, instanțele de judecată se adresează unității de penitenciar pentru ca aceasta să comunice sumele de bani primite de către deținut pe perioada detenției, solicită informații de la ANAF, de la biroul de cadastru și publicitate imobiliară, etc. Totodată, la aprecierea bunei sau relei - credințe sunt avute în vedere o serie de elemente, precum: salariile încasate anterior de cel condamnat, valoarea bunurilor mobile și imobile pe care cel condamnat le deține singur sau împreună cu familia, existența unor vânzări de bunuri mobile/imobile, persoanele aflate în întreținere și cu privire la care deținutul și-a îndeplinit obligația de acordare a întreținerii, quantumul obligațiilor civile stabilite în sarcina sa. Referitor la acest ultim element, apreciem că o disproporție vădită între suma de bani la plata căreia a fost obligat un deținut și veniturile realizate de acesta în

perioada de referință nu trebuie considerată de plano, drept o imposibilitate obiectivă de achitare a respectivelor obligații civile. În situația în care suma de bani pe care trebuia să o achite condamnatul este net superioară celei obținute, se va analiza dacă persoana privată de libertate a achitat în parte, în măsura posibilităților sale, anumite sume de bani.

În ceea ce privește situația deținuților care execută în penitenciarele din România pedepse dispuse de către instanțe ale altor state membre ale Uniunii Europene, condiția privind îndeplinirea obligațiilor civile nu este incidentă, întrucât, prin recunoașterea hotărârii de condamnare, statul român preia spre executare doar aspectele penale ale acesteia.

În acest sens, conform art. 166 alin. (3) și art. 172 alin. (3) din Legea 302/2004, respectivele proceduri nu au în vedere dispozițiile civile, dispozițiile referitoare la pedepsele pecuniare, măsurile asigurătorii sau cheltuielile judiciare, precum și orice dispoziții, altele decât cele privind executarea pedepsei detențiunii pe viață sau a închisorii sau a măsurii privative de libertate.

Un ultim aspect pe care dorim să-l punctăm cu privire la această condiție este acela că obligațiile civile pe care deținutul trebuie să le îndeplinească vor privi atât hotărârea de condamnare, cât și eventuale alte hotărâri referitoare la pedepse care se regăsesc, într-un fel sau altul, în pedeapsa rezultantă, ca urmare a reținerii unui concurs de infracțiuni, a pluralității intermediare sau a recidivei postcondamnatorii. Vor fi avute în vedere obligațiile civile stabilite prin hotărâri prin care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei sau suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei, urmate, după caz, de anulare sau revocare. Aceeași va fi soluția și în cazul în care pedeapsa rezultantă are în componență pedepse dispuse atât în baza Codului penal din 1969, cât și în baza actualului Cod penal, în urma reținerii art. 10 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009. În esență, odată ce se stabilește că legea aplicabilă instituției liberării condiționate este Codul penal din 2009, acest fapt va atrage necesitatea achitării tuturor obligațiilor civile stabilite prin hotărârile de condamnare, indiferent în baza cărei legi acestea au fost aplicate.

Dacă, în schimb, pedeapsa rezultantă conține și un rest rămas neexecutat, ca urmare a acordării liberării condiționate, apreciem nu vor mai fi avute în vedere obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare la pedeapsa ce constituie primul termen al recidivei postcondamnatorii, având în vedere că, referitor la aceasta s-a analizat deja îndeplinirea condițiilor legale, inclusiv aceea privind achitarea obligațiilor civile, la momentul acordării primei liberări condiționate.

d) Condiția privind convingerea instanței. Dacă toate celelalte trei condiții sunt îndeplinite, mai este necesar ca, soluționând cererea de liberare condiționată, instanța să-și formeze convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate și fără executarea restului de pedeapsă. Această condiție impusă de legiuitor instanței relevă că liberarea condiționată nu este un drept al condamnatului, ci o facultate a instanței. Dacă condițiile menționate la lit. a)-c) sunt îndeplinite, pentru a fi îndeplinită și condiția de la lit. d), instanța, când analizează cererea de liberare condiționată, va trebui să ia în calcul și antecedentele penale ale condamnatului și dacă a mai beneficiat anterior de instituția liberării condiționate. În practica judiciară, în legătură cu antecedentele penale ale condamnatului, s-a decis că beneficiul liberării

condiționate poate fi acordat și condamnatului care are antecedente penale, însă instanța de judecată trebuie să examineze cu mai multă grijă comportamentul lui în timpul executării pedepsei pentru a constata că, deși are un trecut infracțional, totuși îndreptarea lui s-a realizat într-un timp inferior duratei pedepsei. Ceea ce trebuie avut în vedere, în principal, este comportamentul celui condamnat în timpul executării pedepsei și celelalte manifestări din care se poate deduce că scopul pedepsei – îndreptarea lui – a fost realizat. Aceste date ce caracterizează persoana deținutului trebuie evident conjugate cu situația antecedentelor lui penale, dar numai aceste antecedente, prin ele însele, nu pot constitui un motiv de respingere a propunerii de liberare condiționată făcută de comisia specială instituită la locul de detenție⁹.

Condiția analizată reprezintă esența deliberării judecătorului la momentul la care analizează cererea/propunerea de liberare condiționată. Dacă în ceea ce le privește pe cele deja menționate criteriile sunt relativ clare, cu unele excepții referitoare la buna sau rea credință în neîndeplinirea obligațiilor civile, îndreptarea deținutului și oportunitatea repunerii acestuia în libertate sunt noțiuni care nu se pot cuantifica și cu privire la care, în mod obiectiv, nu pot fi trasate idei și criterii certe, aplicabile, precum un șablon la orice cauză dedusă judecătii.

Liberarea condiționată trebuie să se dispună cu privire la acele persoane din a căror conduită pot fi sintetizate repere care să formeze ideea însușirii unui complex de valori sociale necesare traiului în societatea liberă, în condiții de legalitate.

Analiza cu privire la conduita persoanei condamnate pe perioada executării pedepsei trebuie să fie una previzibilă, să vizeze activitățile educative, moral-religioase, cultural-terapeutice, de consiliere psihologică sau asistență socială, precum și instruirea școlară și/sau formarea profesională, responsabilitățile încredințate persoanei condamnate, recompensele acordate acesteia ori sancțiunile disciplinare aplicate. Procesul-verbal întocmit de către comisia din cadrul penitenciarului reprezintă un instrument foarte important în procesul de deliberare a judecătorului, iar, astfel cum și legea prevede, opinia fiecăruia dintre membri trebuie să fie motivată și prezentată în mod clar, nefiind suficient a se rezuma la o simplă precizare în sensul dispunerii sau nu a liberării. În același context, menținerea relațiilor de familie pe durata detenției constituie un element relevant în evaluarea conduitei și a perspectivelor de reintegrare socială, detenția neputând conduce la o suprimare totală a exercițiului dreptului la viață privată și de familie, astfel cum este garantat de art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului¹⁰.

Sunt relevante în ceea ce privește responsabilizarea persoanei condamnate, atât recompensele pe care aceasta reușește să le obțină în perioada detenției, cât și sancțiunile disciplinare acordate. Procedura de recompensare, respectiv de aplicare a sancțiunilor disciplinare este reglementată în conținutul Legii nr. 254/2013, respectiv în cuprinsul Regulamentului de punere în aplicare a acesteia. Acordarea unui număr mare de recompense dovedește faptul că deținutul a avut un comportament în acord cu normele penitenciare și reprezintă un element pozitiv relativ la posibilitatea ca acesta să fie pus în libertate. Cu toate acestea, numărul mare de

⁹ Trib. Suprem, dec. nr. 5996 din 24.10.1970, în C.D./1970, p. 301.

¹⁰ Nicolae-Cătălin MAGDALENA, Luminița CRIȘTIU – NINU, „Particular aspects relating to the right to private and family life of persons deprived of their liberty in the light of art. 8 ECHR”, Lex ET Scientia International Journal - LESIJ no. XXXII, vol. 2/2025.

recompense nu este suficient, ele trebuind analizate în concret, în funcție de perioada în care au fost obținute și chiar de motivele care au stat la baza acordării lor. Aceeași concluzie există și în ceea ce privește sancțiunile disciplinare aplicate deținutului, care trebuie analizate prin raportare la întreaga perioadă de detenție, cu luarea în considerare a motivelor pentru care s-au dispus, precum și a împrejurării dacă au fost sau nu ridicate.

Un aspect controversat în doctrină și jurisprudență îl reprezintă posibilitatea ca gravitatea faptei comise să fie avută în vedere la momentul analizei efectuate de către instanță, cu ocazia soluționării cererii de liberare. Credem că liberarea condiționată trebuie să țină seama de comportamentul deținutului ulterior condamnării și că refuzul liberării condiționate, din cauza gravității faptei comise, pentru care a fost condamnat, ar conduce la valorificarea dublă a acestui element, atât la momentul individualizării pedepsei, cât și la momentul la care se verifică îndeplinirea condițiilor pentru dispunerea liberării condiționate. Desigur, gravitatea faptei pentru care a fost condamnat va fi avută în vedere indirect la momentul în care instanța deliberază asupra acordării liberării condiționate, prin prisma efectivității dovezilor de reîndreptare a deținutului. Mai exact, în cazul în care pedeapsa din care se cere liberarea a fost aplicată pentru comiterea unei infracțiuni extrem de grave, exigența în analiza eforturilor de reintegrare este una mult mai ridicată, fiind necesar ca aceste eforturi să demonstreze o schimbare reală în comportamentul persoanei private de libertate.

Condiții speciale de acordare a liberării condiționate în privința fracției de pedeapsă ce trebuie executată.

a) Liberarea condiționată în cazul pedepsei detențiunii pe viață

Legislația noastră permite incidența instituției liberării condiționate în cazul pedepsei detențiunii pe viață, în consens cu cerințele unor documente internaționale¹¹. Potrivit art. 99 C. pen., care reglementează această instituție, liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață poate fi dispusă dacă sunt întrunite condițiile generale mai sus enunțate și cel condamnat să fi executat efectiv 20 de ani de detențiune.

Termenul de 20 de ani este fix și presupune, de principiu, executarea efectivă în penitenciar a pedepsei, fără posibilitatea scurtării lui ca urmare a muncii prestate de cel condamnat în timpul executării pedepsei¹². Dacă un condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață a împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării, este posibil să fie înlocuită această pedeapsă cu pedeapsa de 30 de ani închisoare. După ce s-a realizat această înlocuire este posibil să se aplice sistemul zilelor câștigate în plus ca urmare a muncii depuse sau a participării la programele de instruire sau la alte activități din penitenciar. Potrivit legii, persoanelor condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață li se aplică regimul de maximă siguranță. Art. 99 C. pen. nu conține prevederi cu privire la regimul închisorii în care este inclus condamnatul în momentul judecării cererii de liberare condiționată. Calcularea executării celor 20 de ani de detenție se face în conformitate cu prevederile art. 71-73 C. pen.

¹¹ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice adoptat de O.N.U. Recomandarea nr. 76/2 a Consiliului European.

¹² I. MOLNAR, Comentariu în G. Antoniu, coordonator, *Explicații preliminare ale Noului Cod penal*, vol. II, Universul Juridic, 2011, p. 237.

b) Liberarea condiționată în cazul pedepsei închisorii.

În cazul condamnatului care nu a împlinit vârsta de 60 de ani, acesta trebuie să fi executat efectiv cel puțin $\frac{2}{3}$ din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau cel puțin $\frac{3}{4}$ din durata pedepsei, dar nu mai mult de 20 de ani, în cazul închisorii mai mari de 10 ani.

În cazul condamnatului care a împlinit vârsta de 60 de ani, trebuie ca acesta să fie executat efectiv cel puțin $\frac{1}{2}$ din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau cel puțin $\frac{2}{3}$ din durata pedepsei, în cazul închisorii mai mari de 10 ani.

Aspecte controversate în practica judiciară și concluzii.

Stabilirea duratei pedepsei ce se execută este deosebit de importantă, în doctrină existând controverse cu privire la modalitatea de calcul a duratei pedepsei de executat atunci când cel condamnat a săvârșit o nouă infracțiune în stare de recidivă postcondamnatorie¹³.

Potrivit art. 43 alin. 1 C.pen. dacă înainte ca pedeapsa anterioară să fi fost executată sau considerată ca executată se săvârșește o nouă infracțiune în stare de recidivă, pedeapsa stabilită pentru aceasta se adaugă la pedeapsa anterioară neexecutată ori la restul rămas neexecutat din aceasta. Ce înseamnă în fapt restul neexecutat din pedeapsa anterioară?

O situație abordată neunitar de doctrina și practica judiciară este aceea când cel condamnat a săvârșit noua infracțiune în termenul de supraveghere al suspendării executării pentru pedeapsa închisorii la care a fost condamnat anterior iar în procesul anterior, cel condamnat a fost supus măsurii preventive a arestării sau a arestului la domiciliu.

Există opinia potrivit cu care dacă în cursul procesului pentru infracțiunea ce constituie primul termen al recidivei inculpatul a fost arestat preventiv sau la domiciliu, în durata pedepsei rezultante nu se va include prima pedeapsă în întregul ei, ci doar restul rămas în urma deducerii măsurii preventive¹⁴.

Există și opinia că într-o atare situație se va proceda la cumulara aritmetică a celor două pedepse iar din pedeapsa rezultantă se va computa durata prevenției, însă într-o atare situație durata pedepsei în funcție de care se produc consecințe juridice este cea integrală și nu redusă ca urmare a măsurilor preventive¹⁵.

Modalitatea de calcul a pedepsei rezultante este importantă și prezintă consecințe practice, întrucât în funcție de pedeapsa care se execută se stabilește fracția minimă pe care deținutul trebuie să o execute în vederea acordării liberării condiționate, de asemenea, în funcție de pedeapsa de executat se stabilește regimul de executare în care va fi inclusă persoana privată de libertate, regim care influențează la rândul său acordarea liberării condiționate.

Considerăm că pedeapsa de executat într-o astfel de situație este cea care rezultă după scăderea perioadei de prevenție, în acest sens fiind chiar dispozițiile art. 72 alin. (1) C.pen., potrivit cu care, „Perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se

¹³ În acest sens, a se vedea I.R. Tuduce, Liberarea condiționată din pedeapsa închisorii. Aspecte de actualitate din practica judiciară, Caiete de drept penal nr. 3/2021.

¹⁴ I.R.Tuduce, op.cit., cu trimitere la F.Strețeanu, D.Nițu, Drept penal. Partea generală, vol.II,p.158, 2018, Ed.Universul Juridic.

¹⁵ G. Bodoroncea, în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G.Zlati, în Codul penal comentat. Comentariu pe articole, ed.3, C.H.Beck, 2020, disponibilă online, www.lege5.ro.

scade din durata pedepsei închisorii pronunțate. Scăderea se face și atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în același timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, chiar dacă a fost condamnat pentru o altă faptă decât cea care a determinat dispunerea măsurii preventive”.

De asemenea, în cazul recunoașterii hotărârii judecătorești străine în vederea transferării persoanelor condamnate în state terțe, pentru executarea pedepsei într-un penitenciar din România, în cazul în care se dispune prin hotărâre judecătorească recunoașterea și executarea pedepsei aplicate de instanța străină, va fi dedusă și perioada executată de persoana condamnată în statul emitent, potrivit dispozițiilor art. 141 alin. (9) din Legea nr. 302/2004, perioada executată în statul terț influențând fracția minimă de pedeapsă ce trebuie executată în vederea liberării condiționate.

Din durata pedepsei de executat trebuie scăzută și perioada în care suspectul sau inculpatul a fost internat voluntar sau nevoluntar într-o instituție medicală de specialitate, în vederea efectuării expertizei psihiatrice, în acest sens fiind Decizia nr. 22/RIL/2018 a Înaltei Curți de Casație și Justiție dată în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 184 alin. (28) din Codul de procedură penală.

Astfel, incidența noțiunii de „privare de libertate” a fost analizată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin raportare la spațiul ce nu a putut fi părăsit, la constrângerea fizică sau psihică la care o persoană a fost supusă din partea autorităților (cauzele De Wilde, Ooms și Versyp contra Belgiei, Nielsen contra Danemarcei) sau la timpul în care nu a putut fi părăsit în mod liber un spațiu (Cauza Amuur contra Franței), în cazuri vizând: arestul preventiv, detenția ca urmare a condamnării la executarea unei pedepse (Cauza Van Droogenbroeck contra Belgiei), arestul la domiciliu (cauzele Mancini contra Italiei, Giulia Manzoni contra Italiei, Vachev contra Bulgariei, Lavents contra Letoniei), internarea pentru motive medicale într-o clinică psihiatrică (cauzele Morsink contra Olandei, Ashingdane contra Marii Britanii), conducerea la sediul poliției în vederea audierii (Cauza X și Y contra Germaniei).

Calificarea măsurilor preventive privative de libertate trebuie realizată prin raportare la noțiunea autonomă de „privare de libertate”, dezvoltată în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, noțiune care nu depinde de calificarea formală din dreptul intern, ci de criterii precum intensitatea constrângerii, durata acesteia, imposibilitatea părăsirii spațiului și gradul de control exercitat de autorități¹⁶.

O problemă aparte o reprezintă determinarea fracției minime de executat în vederea liberării în cazul persoanelor transferate într-o unitate de detenție din România, în vederea executării unei pedepse dispuse de autoritățile unui alt stat membru al Uniunii Europene și care au executat o parte din pedeapsă într-o unitate de detenție din acest stat. Nu de puține ori în practică este întâlnită situația în care cetățenii români condamnați în străinătate, transferați ulterior în România în vederea continuării executării pedepsei, au executat o parte din pedeapsă pe teritoriul unei alte țări membre a Uniunii Europene, și în același timp, au și prestat muncă în acea perioadă. Astfel, se pune problema dacă munca prestată în afara teritoriului României, în executarea aceleiași pedepse,

¹⁶ A se vedea N.C. Magdalena, *Executarea măsurilor privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Ed.Universul Juridic, București, 2023, p.73-74

poate fi avută în vedere la calcularea fracției minime obligatorii pentru acordarea liberării condiționate.

În acest sens, prin decizia nr.15/2015 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală⁹, s-a stabilit că după transferarea persoanei condamnate de autoritățile judiciare străine, în vederea continuării executării pedepsei în România, durata de pedeapsă considerată ca executată de statul de condamnare pe baza muncii prestate și a bunei conduite, acordată ca beneficiu în favoarea persoanei condamnate, de autoritatea judiciară străină, nu trebuie scăzută din pedeapsa ce se execută în România.

Cu toate acestea, considerentele deciziei mai sus menționate sunt nuanțate și necesită o scurtă analiză.

- S-a reținut că dispozițiile art. 17 alin. (4) din Decizia-cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în Uniunea Europeană statuează că „*Statele membre pot prevedea ca orice hotărâre cu privire la eliberarea înainte de termen sau condiționată să poată lua în considerare acele dispoziții din dreptul național indicate de statul emitent în temeiul cărora persoana în cauză are dreptul la eliberare înainte de termen sau condiționată într-un anumit moment*”.

- De asemenea, că, prin prisma deciziei-cadru menționate, cât și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, este permis ca statele membre să recurgă și la alte dispoziții cuprinse în dreptul național care dau posibilitatea persoanei condamnate să fie eliberată condiționat sau înainte de termen. Astfel, în legislația națională, aceste dispoziții pot fi circumscrise, pe de o parte, prevederilor art. 100 alin. (3) și (4) din Codul penal (luarea în considerare, la calculul fracțiunilor de pedeapsă, a duratei pedepsei considerate ca executate pe baza muncii prestate), iar, pe de altă parte, celor ale art. 96 alin. (1) din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, cu completările ulterioare (care reglementează modul de calcul al perioadei considerate ca executate pe baza muncii prestate).

- Eliberarea anticipată (concept reglementat în legislația italiană) poate fi echivalată cu sistemul conceput în legislația română pentru stabilirea părții din pedeapsa închisorii care poate fi considerată ca executată pe baza muncii prestate, în vederea acordării liberării condiționate. Sistemul eliberării anticipate nu este, astfel, incompatibil cu dreptul național circumscris art. 100 alin. (3) și (4) din Codul penal, respectiv Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, cu completările ulterioare, prin care se stabilește partea din durata pedepsei închisorii care poate fi considerată ca executată pe baza muncii prestate, în vederea acordării liberării condiționate.

- Dispozițiile art. 17 alin. (1) și (4) din Decizia-cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 abilitază legiuitorul român să reglementeze posibilitatea echivalării duratei pedepsei executate prin muncă, acordată de autoritatea judiciară italiană, cu durata pedepsei care

poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate, în sensul dispozițiilor art. 100 din Codul penal privind condițiile liberării condiționate în cazul pedepsei închisorii.

- Decizia-cadru 2008/909/JAI este transpusă în dreptul intern în titlul VI din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, cu modificările și completările ulterioare – „Dispoziții privind cooperarea cu statele membre ale Uniunii Europene în aplicarea Deciziei-cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în Uniunea Europeană”.

- Omisiunea legiuitorului român de a include prevederi exprese, explicite, în cadrul titlului VI, care să permită recunoașterea dispozițiilor din hotărârea judecătorească pronunțată de un stat membru al Uniunii Europene referitoare la instituții de tipul liberării condiționate, nu conduce la imposibilitatea recunoașterii acestor dispoziții, ci, dimpotrivă, la recunoașterea acestora conform art. 140¹ din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

- În cadrul capitolului III al titlului V, în cuprinsul art. 140¹, legiuitorul român reglementează „recunoașterea hotărârilor judecătorești străine, în vederea producerii de alte efecte decât cel al executării în regim de detenție a pedepsei, precum și a altor acte judiciare emise de autoritățile străine”. Potrivit Legii nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, cu modificările și completările ulterioare, hotărârile penale străine recunoscute și executate în România produc aceleași efecte ca hotărârile pronunțate de instanțele române.

Concluzionând, se reține că, în aplicarea art. 17 din Decizia-cadru 2008/909/JAI a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești în materie penală și art. 144 alin. (1) din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, cu modificările și completările ulterioare, după transferarea persoanei condamnate de autoritățile judiciare străine, în vederea continuării executării pedepsei în România, durata de pedeapsă considerată ca executată de statul de condamnare pe baza muncii prestate și a bunei conduite, acordată ca beneficiu în favoarea persoanei condamnate, de autoritatea judiciară străină, nu trebuie scăzută din pedeapsa ce se execută în România, putând fi valorificată prin prisma altor instituții de drept, cum este cea referitoare la liberarea condiționată.

În același timp, trebuie reținut că prin dispozițiile art. 156 alin. 1 din Legea nr. 302/2004, modificată, s-a prevăzut că în cazul în care România este stat de executare, executarea unei pedepse sau măsuri privative de libertate aplicate printr-o hotărâre judecătorească, recunoscută de instanța română, este guvernată de legea română. Din durata pedepsei privative de libertate care trebuie executată în România se deduc durata pedepsei privative de libertate executate în statul emitent, ca urmare a efectelor produse de amnistia sau grațierea acordată anterior, precum și, dacă este cazul, numărul de zile deduse din totalul de pedeapsă ca urmare a oricăror altor măsuri dispuse conform legislației statului emitent.

În aceste condiții, se observă că, în prezent, autoritățile române trebuie să aibă în vedere, la stabilirea fracțiilor minime necesare acordării liberării condiționate, și alte perioade, în afara celor executate efectiv, însă este necesar ca aceste perioade să fie menționate în concret de către statul emitent și inserate în Anexa nr. 5 lit. i) pct. 2.3 din Legea nr. 302/2004 sau Anexa nr. I lit. i) pct. 2.3 din Decizia-cadru nr. 2008/909/JAI/2008 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce în cazul hotărârilor judecătorești în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în Uniunea Europeană.

S-a ivit în practica judiciară și întrebarea dacă persoana privată de libertate va beneficia de zilele considerate ca executate pe baza muncii prestate, în perioada în care a executat pedeapsa privativă de libertate cu privire la care s-a dispus liberarea condiționată, beneficiu însă înlăturat ca urmare a revocării. Considerăm că soluția este în sensul neacordării zilelor considerate executate pe baza muncii prestate anterior dispunerii liberării condiționate, având în vedere că în pedeapsa rezultantă obținută ca urmare a aplicării dispozițiilor art. 43 alin. (1) C. pen. este inclus doar restul rămas de executat, iar nu întreaga pedeapsă anterioară. Lucrurile stau însă diferit în ipoteza concursului de infracțiuni, respectiv a pluralității intermediare, având în vedere că modalitatea de contopire în cazul acestora presupune cumulul juridic între toate pedepsele componente, pentru ca, mai apoi, perioada executată să fie dedusă.

În ceea ce privește condiția referitoare la executarea pedepsei numai în regim deschis sau semideschis, în practica judiciară, din perspectiva liberării condiționate, s-au invocat anumite probleme în cazul suspendării regimului de executare precum și în cazul plasării deținutului în mod provizoriu în unul dintre cele 4 regimuri de executare.

Se pune problema dacă, în timpul executării pedepsei închisorii, cel deținut este arestat preventiv într-o altă cauză, și în aceste condiții, mai poate beneficia de liberare.

Conform art. 50 alin. (1) din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013, regimul de executare stabilit pentru deținuții condamnați și arestați preventiv în altă cauză se suspendă până la revocarea, înlocuirea sau încetarea arestului preventiv. În perioada de suspendare se aplică regimul specific arestaților preventiv. Repartizarea în cadrul secției de arestare preventivă se realizează prin decizie a directorului penitenciarului.

Așadar, în perioada în care o persoană condamnată definitiv este și arestată preventiv, într-o altă cauză, acesteia i se aplică regulile specifice inculpaților arestați preventiv. În ceea ce ne privește credem însă, că, și acestor deținuți li se poate acorda liberarea condiționată, suspendarea regimului de executare nefiind de natură să conducă la concluzia aprecierii ca neîndeplinite a condiției prevăzute de art. 100 alin. (1) lit. b) C. pen. Mai mult, și în favoarea acestei persoane va fi aplicabilă prezumția de nevinovăție, potrivit art. 4 alin. (1) C. pr. pen., orice persoană fiind considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă. Arestarea sa preventivă nu va aduce atingere prezumției de nevinovăție.

Cât privește regimul provizoriu de executare, plasarea persoanelor private de libertate într-un regim de detenție provizoriu se face în temeiul art. 33 alin. (1) din Legea nr. 254/2013, conform căruia, după terminarea perioadei de carantină și observare prevăzute la art. 44, persoanei condamnate căreia nu i s-a stabilit regimul de executare i se aplică provizoriu regimul de executare

corespunzător cuantumului pedepsei pe care o execută, potrivit art. 34 alin. (1), art. 35 alin. (1), art. 36 alin. (1), art. 37 alin. (1) și art. 38 alin. (1).

De asemenea, potrivit art. 51 alin. (1) din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013, regimul provizoriu se aplică până la prima întrunire a comisiei prevăzute la art. 32 din lege:

- de la data expirării perioadei de carantină și observare, pentru deținuții care au fost primiți în penitenciar în baza mandatului de executare a pedepsei privative de libertate și pentru deținuții cărora le-a fost emis mandatul de executare a pedepsei privative de libertate în acest interval de timp;

- de la data încetării măsurii arestării preventive ca urmare a intervenirii hotărârii definitive de condamnare în cauza respectivă;

- de la data înlocuirii, încetării de drept sau revocării măsurii arestării preventive pentru deținuții arestați în altă cauză, dacă acestora nu li s-a stabilit un regim de executare.

Considerăm că în cazul acestor persoane private de libertate este posibilă acordarea liberării condiționate, chiar dacă regimul de executare este stabilit doar în mod provizoriu. Cu toate acestea, în cazul regimului de executare provizoriu, în raport de prevederile art. 33 alin. (1) din Legea nr. 254/2013, liberarea condiționată poate fi acordată doar persoanelor care au fost condamnate la o pedeapsă cu închisoarea de cel mult 3 ani, de vreme ce nu se pot face aprecieri cu privire la alte criterii, cu excepția pedepsei. Altfel, dacă pedeapsa cu închisoarea este mai mare de 3 ani, regimul provizoriu care se va stabili de către directorul penitenciarului va fi cel mai probabil, cel închis, fapt ce atrage neîndeplinirea condiției prevăzute de art. 100 alin. (1) lit. b) C. pen.

Directorul penitenciarului nu poate avea în vedere la stabilirea regimului provizoriu perioadele considerate ca executate ca urmare a unor măsuri preventive sau orice alte perioade computate de instanța de judecată, în schimb, comisia special constituită, potrivit dispozițiilor art. 88 alin. (1) lit. a) teza finală din Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr. 254/2013, are în vedere la stabilirea regimului de executare și asemenea perioade.

Decizia de acordare a liberării condiționate, de revocare sau de anulare a acesteia este de competență exclusivă a instanței de judecată, iar soluția instanței care se pronunță asupra liberării condiționate depinde de hotărârea judecătorească anterioară, prin care s-a aplicat pedeapsa din a cărei executare ar urma să se producă liberarea.

De instituția liberării condiționate poate beneficia orice condamnat la pedeapsa închisorii, indiferent de durata acesteia, cât și condamnatul la detențiunea pe viață. Totuși, beneficiul acestei instituții nu este un drept, ci numai o vocație pentru condamnat. Instanța de judecată este aceea care, în fiecare caz în parte, hotărăște dacă este sau nu oportună acordarea liberării condiționate. În doctrină s-a subliniat că liberarea condiționată are un caracter discreționar, în sensul că nu se acordă automat odată ce condițiile sunt formal îndeplinite, ci numai în măsura în care toate datele și informațiile existente cu privire la condamnat conduc la conturarea unui prognostic favorabil privind îndreptarea și resocializarea acestuia¹⁷.

Prin urmare, în practica judiciară s-a stabilit că liberarea condiționată nu trebuie acordată întotdeauna imediat după executarea efectivă a fracțiilor de pedeapsă prevăzute de art. 99 și art. 100

¹⁷ I. MOLNAR, *op. cit.*, vol. II, p. 235.

C. pen., ci numai dacă, în urma unei cercetări amănunțite a modului de comportare a condamnatului în timpul executării pedepsei și a antecedentelor sale penale, instanța își formează convingerea că îndreptarea condamnatului este posibilă și fără executarea efectivă a întregii pedepse¹⁸.

Referințe bibliografice

- C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Casa de editură și presă Șansa, București, 2002, p. 368.
- V. Dongoroz și colab. II, 1970.
- I. Chiș, Comentariu în I. Pascu, T. Dima, C. Păun, M. Gorunescu, V. Dobrinioiu, M. A. Hotca, I. Chiș, M. Dobrinioiu, *Noul Cod Penal comentat, Partea generală, Ed. Universul Juridic, 2016*, p. 537
- I. Molnar, Comentariu în G. Antoniu, coordonator, *Explicații preliminare ale Noului Cod penal*, vol. II, București, Ed. Universul Juridic, 2011.
- G. Bodoroncea, în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L. V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G. Zlati, în *Codul penal comentat. Comentariu pe articole*, ed.3, C.H.Beck, 2020, disponibilă online, www.lege5.ro.
- A. Ungureanu, *Probleme ivite în practica instanțelor din județul Bacău în materia liberării condiționate*, în R.R.D. nr. 1/1971.
- D. Pavel, *Nota II la sentința penală nr. 2/1982 a Judecătoriei Suceava*, în R.R.D. nr. 10/1982.
- I. R. Tuduce, *Liberarea condiționată din pedeapsa închisorii. Aspecte de actualitate din practica judiciară*, Caiete de drept penal nr. 3/2021.

- T.S. dec. pen. nr. 6/1970.
- Trib. Suprem, dec. nr. 5996 din 24.10.1970, în C.D./1970, p. 301.
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice adoptat de O.N.U. Recomandarea nr. 76/2 a Consiliului Europei.

¹⁸ T.S. dec. pen. nr. 6/1970.

ABUZUL DE DREPTURI SĂVÂRȘIT DE PERSOANELE PRIVATE DE LIBERTATE

(THE ABUSE OF RIGHTS COMMITTED BY THE PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY)

Simona-Cireșica OPRIȘAN*

Abstract

Abuzul de drept înseamnă exercitarea unui drept subiectiv cu rea-credință sau în scopul de a vătăma sau de a prejudicia o altă persoană sau într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe. Abuzul de drept de petiționare săvârșit de persoanele fizice este cea mai răspândită formă de abuz de drept, deoarece aceste două elemente necesare pentru calificarea unui drept ca fiind exercitat abuziv, de exemplu elementul subiectiv (rea-credință) și elementul obiectiv (buna-credință), deturnarea dreptului de la scopul economic și social sau depășirea limitelor interne ale legii presupun un comportament, o conduită a titularului de drept legată de capacitatea sa psihică de a înțelege sensul actului, de a distinge între bine și rău, licit și ilicit, manipulând psihologic persoanele cu care interacționează, pentru a le face să admită cererile formulate într-un mod diferit, chiar dacă, anterior, aceeași cerere fusese respinsă. Însă nu este ilegal sau imoral să obții despăgubiri, de exemplu, pentru condițiile de detenție, ci este ilicit și imoral să „vânezi” despăgubiri, folosind confuzia pentru a face victimele să se îndoiască de propriile gânduri și judecăți, determinând devalorizarea și ridiculizarea rolului plângerii, folosind-o ca instrument de manipulare psihologică.

Cuvinte cheie: plângere administrativ-jurisdicțională, abuz de drept, manipulare psihologică, modalități de control al altor persoane, tehnici de manipulare

Abstract

The abuse of rights means exercising a subjective right in bad faith or in the purpose of harming or detriment to another person or in an excessive and unreasonable manner, in opposite a good faith. The abuse of right to petition committed by the natural persons is the most widespread form of abuse of rights because those two necessary elements for qualifying a right as being exercised abusively, e.g. the subjective element (bad faith) and objective element (good faith), diversion of the right from the economic and social purpose or exceeding the internal limits of the law they assume a behavior, a conduct of the right holder related to his/her psychic ability to understand the meaning of the act, to distinguish between good or bad, licit and illicit, psychologically manipulating the people they interact with, in order to make them admit their requests formulated in a different way, even if, previously, the same request had been rejected. But it is not illegal or immoral to obtain compensation, for example, for detention conditions, but it is illicit and immoral to „hunt” for compensation, using confusing to make victims doubt their own thoughts and judgments, causing the role of complaining to be devalued and ridiculed, using it as a tool of psychological manipulation.

*PhD., Delegated clerk at Brăila Prison, Tichilești Detention Center for juvenile and Brăila Detention and Pre-trial Arrest Center.

Keywords: administrative-jurisdictional complaint, abuse of rights, psychological manipulation, ways of controlling other people, manipulation techniques

Instituția plângerii administrativ-jurisdicțională ca instrument specific prin care se exercită controlului judecătoresc

Plângerea administrativ- jurisdicțională¹ este **un instrument juridic** (facultativ), un mijloc procedural specific legislației privind executarea pedepsei privative de libertate și a măsurilor privative de libertate, prin intermediul căruia persoana privată de libertate ce se consideră vătămată în drepturile și interesele sale legale ca urmare a punerii în executare de către administrația locului de deținere a unui act administrativ emis de aceasta sau de altă autoritate publică, act apreciat de către aceste persoane ca fiind rezultatul unui exces de putere săvârșit de către administrația locului de deținere, sesizează judecătorului de supraveghere a privării de libertate existența vătămării, solicitându-i exercitarea controlului judecătoresc asupra legalității acestora și dispunerea înlăturării rezultatului vătămător prin obligarea administrației locului de deținere la anularea actelor administrative respective.

Prin pierderea libertății, persoana deținută devine integral dependentă de autoritățile penitenciarului în ceea ce privește protecția drepturilor, posibilitățile acestor persoane de a-și influența propriul destin fiind foarte limitate. Situația persoanelor private de libertate la locurile de detenție face permanent obiectul unor monitorizări din partea unor organizații interne (ONG-uri naționale care au ca obiect protecția drepturilor omului, organizații din cadrul societății civile, instituția Avocatului poporului, etc.) și internaționale² [de exemplu, Comitetul pentru Drepturile Omului, Comisia Inter-americană pentru Drepturile Omului, Comisia Africană pentru Drepturile Omului și a Popoarelor (în special, Raportorul Special al acesteia privind penitenciarele și condițiile de detenție din Africa, UNICEF (în special, programul privind femeile și copiii în detenție), Comitetul European pentru Prevenirea Torturii, etc.], prin vizite în locurile de detenție, documentare, dialog cu persoanele private de libertate, cu autoritățile penitenciare, emiterea de rapoarte, în scopul depistării și eliminării practicilor dăunătoare utilizate în scopul obținerii de informații, aplicarea de sancțiuni disciplinare sau în scop de intimidare. Nu în ultimul rând, controlul judecătoresc exercitat de instanțele interne sau externe completează cadrul general de standarde aplicabile în cazul oricărei persoane private de libertate, indiferent de locul de detenție în care se află, în identificarea domeniilor problematice sau a problemelor majore.

Mecanismele³ de monitorizare au misiunea de a evalua și sistemul de depunere a plângerilor, dacă deținuții dispun de mijloace recunoscute pentru a discuta sau contesta aspectele vieții lor în detenție. Forma și conținutul procedurilor de înaintare a plângerilor, sau absența

¹ S. Nedelcu, *Plângerea administrativ- jurisdicțională formulată de persoanele private de libertate în baza Legii nr.254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, Ed. Universitară, București, 2022, p.63.

² A se vedea Ghidul Monitorizarea locurilor de detenție. *Ghid practic pentru ONG*, Editat de Asociația pentru Prevenirea Torturii (APT), Geneva, 2004, pp.54-55, disponibil online pe <https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/Monitoring%20Guide%20ROM.pdf>.

³ *ibidem*, pp.134-137.

acestora, pot fi un indicator important al nivelului de respect față de deținuți, de aceea monitorizarea va avea ca puncte de referință: identificarea pârghiilor de care dispun persoanele private de libertate pentru depunerea plângerilor; gradul de respectare ale standardelor echității și justiției; gradul de accesibilitate al procedurii pentru deținuți (inclusiv cetățenilor străini și persoanelor analfabete sau semianalfabete); respectarea confidențialității; transparența procedurii; imparțialitatea, obiectivitatea persoanelor care examinează plângerea; gradul de adaptare al sistemului (flexibilitatea); dacă solicitantul primește un răspuns fără întârziere care se referă la esența plângerii (eficiența); dacă există posibilități pentru o persoană din exterior să depună plângeri în numele deținutului către administrația locului de detenție sau către autoritățile de supraveghere; specificul plângerilor actuale; existența înregistrărilor statistice privind răspunsurile la plângeri; existența unor sesizări privind răzbunarea ca urmare a înaintării plângerilor.

Deoarece⁴ este de așteptat ca persoanele private de libertate să se supună regulilor locului de deținere și, în cele din urmă, și acelora ale societății în care urmează să se întoarcă, este important ca regulile să fie puse în aplicare în mod echitabil. Este important să existe un set de proceduri care să permită persoanelor private de libertate să formuleze cereri și să solicite înregistrarea oricăror reclamații pe care le au. Aceste procedurile ar trebui să fie clar definite într-un mod care să poată fi înțeles atât de persoanele private de libertate, cât și de către personalul care se ocupă direct cu acestea.

Constatând că încă există numeroase persoane private de libertate care din cauza educației precare nu știu că au posibilitatea de a formula cereri și depune plângeri, că există persoane care consideră că este foarte dificil să sesizeze unele aspecte deoarece nu au încredere că plângerile sau cererile lor vor fi considerate credibile și examinate în mod corect ori că există persoane care s-au abținut de la a face o reclamații de teama represaliilor, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii, Pedepselor și Tratatamentelor Crude, Inumane sau Degradante (CPT) a consacrat în *cel de-al 27 lea Raport General*⁵ privind activitatea sa în perioada 1 ianuarie- 31 decembrie 2017, un capitol distinct privind mecanismul de depunere a plângerilor, stabilind că depunerea de plângeri sau de cereri nu reprezintă doar o simplă formalitate, ci pune în mișcare un mecanism independent menit să inspire încredere publică și să elimine suspiciunile săvârșirii unor abuzuri, mecanism ce se fundamentează pe un set de principii de bază, și anume:

- *disponibilitate*- posibilitatea larg recunoscută persoanelor private de libertate de a formula plângeri și de a le înainta organismelor desemnate în acest scop. De asemenea, această posibilitate trebuie recunoscută și rudelor deținuților de a formula plângeri în numele acestora din urmă;

- *accesibilitate*- dreptul persoanelor private de libertate de a primi prompt informații, pe cale orală sau în scris, în limba pe care o înțelege, prin diverse mijloace- afișe, postere, mijloace video, despre căile formulării plângerii, inclusiv către instanțele de judecată naționale sau internaționale. Acest lucru implică faptul că ar trebui luate măsuri speciale pentru a face

⁴ A. Coyle, H. Fair, *A Human Rights Approach to Prison Management*, Handbook for prison staff, Third edition, Institute for Criminal Policy Research, 2018, p.116, document consultat la data de 06.02.2025, disponibil online pe: https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/handbook_3rd_ed_english_v7b_web.pdf.

⁵ Disponibil online pe <https://www.coe.int/en/web/cpt/annual-reports>, pp.25-29, par.68-90, document consultat la data de 08.11.2019, ora 04:26.

mecanismul de formulare a plângerilor mai accesibil pentru persoanele cu nevoi speciale, cum ar fi minorii, persoanele cu dizabilități psihosociale și/sau de învățare, persoane cu probleme de înțelegere, vorbire, citire sau scrierea limbii oficiale a țării în cauză, inclusiv străinii, chiar și pentru deținuții extremiști violenți⁶, persoane care ar trebui încurajate să comunice cu administrația penitenciarelor despre orice dificultăți pe care le întâmpină și să fie sigure că plângerile lor vor fi tratate serios, fără teama de represalii;

- *confidențialitate/siguranță*- accesul sigur și confidențial la organisme care gestionează plângerile formulate de persoanele private de libertate, prin metode care nu "filtrează" sesizările: căsuțe poștale care nu pot fi deschise decât de personalul anume desemnat, transmiterea plângerilor prin email, însă plângerile care conțin amenințări, limbaj neadecvat nu vor fi tolerate și vor face subiectul unor sancțiuni adecvate;

- *eficacitate*- presupune nu numai obligația personalului care primește plângerile să le rezolve în timp util, ci și demararea *ex officio* a cercetărilor în cazul în care sesizează anumite încălcări ale drepturilor persoanelor private de libertate.

- *posibilitatea urmăririi stadiului soluționării plângerilor*- indiferent de locul în care sunt ținute și de cadrul legal aplicabil privării lor de libertate (minori, arestați preventiv), persoanele private de libertate trebuie să aibă acces la informațiile privind stadiul soluționării cererilor lor, și anume număr de înregistrare, numele persoanei care a înregistrat cererea, data înaintării către organele competente, etc., astfel încât să fie cunoscut traseul acestor plângeri dacă ele nu sunt de competența organelor cărora au fost inițial înaintate.

Devalorizarea rolului instituției plângerii administrativ-jurisdicționale

1. Aruncarea în derizoriu a rolului instituției plângerii administrativ-jurisdicționale în contextul utilizării ei ca instrument de manipulare psihologică

Aspectul psihologic⁷ al abuzului de drept se exprimă prin atitudinea psihică a subiectului față de posibilitatea realizării dreptului în contradicție cu destinația și menirea acestuia, precum și față de consecințele ce pot fi generate de această realizare de drept, consecințe ce pot reprezenta daune aduse persoanei, societății sau statului. Este unanim acceptat că abuzul, în majoritatea cazurilor, reprezintă exercitarea intenționată a dreptului în scopul producerii de daune.

Exemple de situații care indică exercitarea abuzivă a drepturilor, în general, le regăsim sub diferite forme, cele mai cunoscute fiind cele formulate de:

- „*procesomani*” care încarcă rolul instanțelor sau al Birourilor de Informare și Relații cu Publicul (B.I.R.P.) cu cereri al căror conținut nu are un scop social-juridic definit, acțiuni ce

⁶ A se vedea *United Nation Office on Drugs and Crime Handbook on the Management of Violent Extremist Prisoners and the Prevention of Radicalization to Violence in Prisons* (Manualul elaborat de Biroul ONU pentru Droguri și criminalitate privind gestionarea deținuților extremiști violenți și prevenirea radicalizării violente în închisori), New York, 2016, p.25, document consultat la data de 13.11.2019, ora 05:12, disponibil online pe: http://www.unodc.org/documents/brussels/News/2016.10_Handbook_on_VEPs.pdf.

⁷ G.Tragone, *Abuzul de drept (probleme teoretico-practice)*, Teză de doctorat, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2015, p.96, disponibilă online pe: www.cnaa.md/files/theses/2015/22521/george_tragone_thesis.pdf.

antrenează resurse incommensurabile din partea statului, resurse temporale și cheltuieli publice (abuzul de drept procesual);

- persoane private de libertate care, din diverse motive, emit continuu solicitări/plângeri către Administrația Națională a Penitenciarelor, către conducerea locului de deținere, judecătorul de supraveghere, instanțe, instituții publice, inspecția judiciară, etc., având același conținut și obiect, cele mai multe dintre ele referitoare la condițiile de detenție, la asistența medicală, la insuficiența spațiului, la nelegalitatea transferurilor în alte penitenciare, la comportamentul angajaților față de persoanele private de libertate, la soluțiile pronunțate de judecătorul de supraveghere, la nerespectarea drepturilor în general, etc., încărcând artificial rolul instanțelor, al biroului judecătorului de supraveghere ori al altor instituții publice, sesizări care se dovedesc a fi neîntemeiate,

- „*petiționarii de serviciu*”, acele persoane care trimit cu regularitate petiții, unele lipsite de utilitate socială, către diferite autorități și instituții publice, reclamând diverse situații reale pe care le prezintă exagerat sau fapte imaginare, nu cu scopul de a obține satisfacerea interesului personal, ci pentru a se prezenta în postura de victimă permanentă a unui sistem injust, de pe urma căruia doresc să primească despăgubiri substanțiale.

Lista ar putea continua, însă opinez că toate situațiile în care exercitarea unui drept se face în mod abuziv sunt conturate în jurul aceluiași pilon, și anume rațiunea pentru care a fost creat dreptul respectiv, iar când o persoană abuzează de prerogativa exercitării dreptului de petiționare, fie prin multitudinea de cereri, plângeri, sesizări ori prin limbajul folosit se poate afirma că **deturneză scopul legitim** al acestuia.

Din analiza practicii judiciare se pot distinge două tipuri de comportamente psihologice care definesc natura duală a abuzului de drept, și anume, *cel de scop* și *cel de mijloc*.

Abuzul de drept ca scop (de realizare a propriilor interese), constă în reprezentarea rezultatului în mintea făptuitorului, forma rezultatului viitor spre care tinde făptuitorul, a rezultatului dăunător (obținerea de avantaje, a unui profit), în concluzie, cel cu intenția de a dăuna.

Abuzul de drept ca mijloc constă de exercitarea drepturilor subiective exclusiv în scopul de a face șicane, fără a produce prejudicii celeilalte părți și fără ca persoana care săvârșește abuzul de drept să urmărească soluționarea unor veritabile probleme de natură juridică, ci alte scopuri, de exemplu răzbunarea sau propriul său amuzament.

Deși, la prima vedere, se poate spune că indiferent cum ar fi, abuzul de drept este tot abuz de drept, adică o conduită juridică reprobabilă, prin încercarea de a determina justiția să servească intereselor doar uneia dintre părți ori prin folosirea unui limbaj care depășește limitele bunei cuviințe, un examen atent al poziției persoanelor față de realitatea obiectivă ne dezvăluie faptul că modalitatea⁸ de raportare la aceasta este supusă, mai mult sau mai puțin conștient, subiectivismului.

Un deținut care săvârșește un abuz de drept în materia dreptului de petiționare, urmărind rațiuni subiective, are în vedere împlinirea unor nevoi psiho-sociale derivate în mod special de constrângerile mediului temporar integrator, viața închisorilor, similară mediului militar și

⁸ M.Roibu, *Libertatea de exprimare și limitele ei penale*, Editura C.H.Beck, București, 2013, p.114.

monastic, fiind caracterizată de un puternic control asupra membrilor, evident în limitele modelelor normative instituționalizare, fiind predominante relațiile formalizare, comportamentele indivizilor fiind prescrise, conduitele acestora definite ca dezirabile ori indezirabile, printre care nevoia de atenție, de socializare, de comunicare, etc.

În rândul deținuților beneficiari ai consilierii psihologice, în baza Ordinului Ministrului Justiției nr.1322/C/2017⁹, la locurile de deținere, ar fi utilă o analiză riguroasă a caracteristicilor temperamentale, respectiv a tulburărilor de personalitate care să scoată în evidență predispozițiile celor care se pretează la săvârși abuzuri, analiză care ar avea o deosebită importanță pentru procesul decizional în cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor, dată fiind multitudinea problemelor generate de un comportament abuziv aparent nerezolvabil.

Cauza comportamentului indezirabil din care se extrage acel comportament abuziv la care am făcut referire, ar putea fi diversele tulburări de personalitate, antisocială, paranoică, schizotipală¹⁰, tulburări care nu se încadrează într-un tipar clasic de boală, care nu corespund unei dereglări fizice observabile, ci doar percepției alterate a persoanei în cauză, tulburări care au fost denumite dezvoltări dizarmonice ale structurii psihice, ele manifestând ca trăsături esențiale idei paranoice suspiciozitate exagerată, neîncredere generalizată, de pericol iminent, mereu amenințată și în pericol, obsedate de controlul fidelității și autenticității datelor, faptelor și situațiilor, interpretativitate, tendințe de putere, valorizare, dificultăți relaționale, de integrare și armonizare, preferințe pentru activități solitare, și lista manifestărilor ar putea continua.

Un deținut cu un temperament ce prezintă trăsăturile indezirabile ale unei personalități histrionice, narcisiste, paranoice, în atitudine și comunicare, autosuficiență, se poate preta la lansarea abuziva a petițiilor fără o finalitate juridică predictibilă, fiind suficient pentru motivația acestuia în exercitarea dreptului de petiționare, fiind mult mai înclinat în a abuza de dreptul sau și apelarea la acesta sub forma scopului în sine, a autodeterminării, și nu în vederea obținerii sau împlinirii unui drept. O personalitate paranoică, specific pentru aceasta fiind lauda exagerată, nevoia de a fi apreciat, de a i se motiva orice sarcină, etc, prezintă mari riscuri să se manifeste abuziv prin lansarea de petiții cu rol autodeterminat, depunând plângeri penale nefondate¹¹, în calitate de persoană vătămată, trăind cu această convingerea că sunt întemeiate, motivațiile celor din jur fiind interpretate ca fiind răuvoitoare, relatând o realitate distorsionată de propria sa minte, fiind foarte convingătoare când prezintă acuzațiile, considerându-se victime ale unui sistem injust pe care îl detestă, solicitând ca persoanele vinovate să fie condamnate pentru rele tratamente și tortură fizică și psihică.

În cazul procesomanilor, nu există niciun mijloc legal eficient de oprire a acestui fenomen, dat fiind liberul acces la justiție garantat constituțional. Comportamentul acestora derivă tot din tulburările de personalitate antisocială arătate mai sus, schizotipală, paranoică, borderline, histrionice, narcisistă, schizoidă, potrivit căreia procesomanii au îndoieli nejustificate, atribuie

⁹ Regulamentul din 25 aprilie 2017 privind *Organizarea și desfășurarea activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială din locurile de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor*, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.432 bis din 12 iunie 2017.

¹⁰ https://ro.wikipedia.org/wiki/Tulburare_de_personalitate.

¹¹ G. Groza, *Psihologie aplicată în procesul penal*, Editura Universul Juridic, București 2019, p.92.

altora reaua-voință, trăiesc¹² permanent cu impresia că ceilalți îi exploatează, îi prejudiciază sau îi înșală, percep atacuri la adresa reputației, bunurilor, caracterului, familiei lor acolo unde nimeni nu le vede ori sunt plini de ei, cu fantezii nelimitate de succes, putere, strălucire sau iubire ideală, lipsiți de empatie, invidioși, exploatațivi în preocuparea de a-și atinge propriile țeluri (tulburarea narcisistă de personalitate). În consecință, acționează imediat cu furie în fața acestor „provocări”. Ei pot găsi lesne înțelesuri ascunse, periculoase, amenințătoare în discuții, evenimente sau în derularea anumitor situații, de altfel firești și banale. Păstrează în inima lor resentimente, sunt neiertători față de cele mai mici remarci legate de ei. Evident că nu i se poate refuza unei persoane private de liberare exercitarea dreptului constituțional de petiționare, chiar și în forma abuzivă, însă sancționarea acestui comportament trebuie să fie operațională, nu doar cu mijloace juridice eficiente, dar și prin remediile specifice consilierii psihologice.

2. Manipularea psihologică

Adesea, în activitatea sa, judecătorul de supraveghere se confruntă cu persoane private de libertate care abuzează de dreptul lor de a formula plângeri, reclamând la nesfârșit, prin sute de plângeri anual, încălcări imaginare ale unor drepturi și încălcări ale unor drepturi imaginare, drept răzbunare pe alte persoane (de regulă, conducerea locurilor de deținere, polițiști de penitenciare, personalul medical etc.), pentru amânări primite la comisia de liberare condiționată, pentru schimbarea regimului de executare, pentru aplicarea unor măsuri legale (de exemplu controlul de securitate la primirea de pachete din partea familiei, vizite, vizita intimă etc.) sau, pur și simplu, din lipsă de ocupație. În cele din urmă, deținutul se plictisește și se oprește pentru că interesul (răzbunarea) a fost doar de moment (uneori pentru propriul său amuzament) și nu urmărește soluționarea unor veritabile probleme de natură juridică, ci doar șicanarea. În acest sens, prin cererea înregistrată pe rolul Judecătoriei Botoșani¹³, o persoana condamnată a formulat contestație împotriva încheierii judecătorului de supraveghere a privării de libertate de la Penitenciarul Botoșani, motivat de faptul că i se încalcă drepturile și nu-i sunt respectate normele minime obligatorii privind condițiile de cazare prevăzute de O.M.J. nr. 2772/C/2017. Astfel, petentul a trimis în mod direct judecătorului de supraveghere la Penitenciarul Iași un număr de 215 plângeri în data de 29.02.2024, acestea fiind redirectionate către competență soluționare judecătorului de supraveghere a privării de libertate la Penitenciarul Botoșani, întrucât petentul semnala faptul că în acest penitenciar se săvârșiseră presupusele încălcări ale drepturilor reclamate. Petentul a fost audiat prin comisie rogatorie la Penitenciarul Iași pentru a preciza dacă s-a adresat conducerii cu cereri prin care să solicite aprobarea cumpărării sau primirii prin sector vizită a următoarelor bunuri: țigară electronică, căști audio, mănuși pentru sport, față de masă, capsator documente, radio cu încărcător 220 W, fructe de mare, 120 pachete de țigări, cană de fierț apă, snițele, mici, chiftele, adeziv tip „Picătura”, stilou, obiecte de podoabă din inox galben, aparat de uscat părul, lenjerie colorată, perdea, foarfecă de tăiat hârtia în diverse forme, loțiune sau parfum fără alcool,

¹²adevarul.ro/life-style/stil-de-viata/procesoman-meserie-caut-cauza-1_50ad550f7c42d5a6639322c4/index.html.

¹³ A se vedea sentința penală nr. 1581/18.11.2024 a Judecătoriei Botoșani, disponibilă on line pe <https://www.rejust.ro/juris/6288g9dg6>.

etc. Efectuând o analiză judicioasă asupra înscrisurilor aflate la dosar, judecătorul de supraveghere de la Penitenciarul Botoșani a constatat că nu a putut fi identificată nicio cerere adresată de petent acestui penitenciar, cu atât mai puțin un înscris care să emane de la această unitate de detenție și care să reprezinte o „măsură luată privitoare la exercitarea drepturilor prevăzute de prezenta lege”, toate cererile acestuia fiind adresate doar către Biroul judecătorului de supraveghere a privării de libertate. În aceste condiții, s-a reținut de către instanță, raportat și la modalitatea în care legiuitorul a înțeles să reglementeze acest drept al persoanelor condamnate, că, pentru a nu deveni un instrument pentru un abuz de drept, se poate lesne extrage concluzia că o plângere întemeiată pe dispozițiile art. 56 din Legea nr.254/2013 este subsecventă unei cereri adresate unității de detenție. În lipsa celei din urmă menționate, judecătorul de supraveghere a privării de libertate s-a aflat în imposibilitate de a stabili și dacă o plângere a fost formulată în termenul legal imperativ de 10 zile sau nu. S-a conchis că fondul cererilor formulate de petent nu a putut fi examinat. În aceste condiții, judecătorul de supraveghere a privării de libertate a respins ca inadmisibilă plângerea. Instanța, analizând contestația, a constatat că plângerile petentului sunt în mod vădit inadmisibile, reprezentând doar un abuz de drept al petentului. Mai mult decât atât, prin plângerile formulate, petentul a solicitat obligarea conducerii penitenciarului Botoșani la îmbunătățirea condițiilor de detenție, în contextul în care deținutul a fost transferat la penitenciarul Iași în urmă cu aproximativ 10 luni, începând cu data de 19.01.2024. Prin urmare, contestația a fost respinsă ca nefondată.

În cealaltă situație (de realizare a propriilor interese materiale), persoana are reprezentarea rezultatului în mintea sa, forma rezultatului viitor spre care tinde (obținerea unui profit), și în niciun caz soluționarea unor veritabile probleme de natură juridică, ci doar pentru specularea unor împrejurări, a unor neconformități sau reclamarea, în mod repetitiv, la intervale scurte de timp (chiar câteva zile) a aplicării unor măsuri legale (de exemplu, aplicarea unor măsuri de siguranță persoanelor private de libertate transferate temporar în alte penitenciare), chiar dacă instanța a respins în mod constant și definitiv contestațiile formulate de petenți împotriva încheierilor judecătorului de supraveghere cu acest obiect, iar acțiunile formulate la curtea de apel, secția contencios administrativ, pentru anularea deciziilor directorului penitenciarului prin care a dispus aplicarea acestor măsuri, au fost respinse și ele, acestea rămânând definitive prin necontestarea lor de către petenți.

În acest context, nu este ilicită sau imorală obținerea de despăgubiri, de exemplu pentru condițiile necorespunzătoare de detenție, ci este ilicită și imorală practica de „vânare” de despăgubiri (prin abuz de drept), **manipulând psihologic persoanele cu care interacționează. Manipularea psihologică este un tip de influență socială care urmărește schimbarea percepției sau a comportamentului celorlalți, cu ajutorul unor tactici ascunse, amăgitoare sau abuzive.** Conform acestui tipar, respectivele persoane și-au făcut un obicei de a formula zeci, sute de plângeri la judecătorii de supraveghere din penitenciarele în care au fost deținuți, urmând căile legale, adresându-se apoi Curții Europene a Drepturilor Omului (adevăratul scop al formulării de plângeri), obținând despăgubiri generoase (între 1000 și 5000 de euro, în funcție de numărul de

zile executate în condiții necorespunzătoare)¹⁴, fiind bine- cunoscută sensibilitatea Curții față de condițiile neconforme de deținere, **ceea ce aruncă în derizoriu instituția plângerii administrativ- jurisdicționale prin transformarea ei într-o afacere personală, aducătoare de profit, utilizând-o ca instrument de manipulare psihologică.** Acești deținuți au pedepse lungi de executat, manifestă doar un interes formal pentru propria (re)socializare, solicită transferul în anumite penitenciare, sub diverse pretexte, și nu au formulat niciodată cereri de muncă deoarece, ci caută să obțină „bani rapizi” prin „metoda CEDO”, întrucât doresc să obțină bani nemuncați, de pe urma executării pedepsei, ținând cont de faptul că *statul român a fost obligat prin respectivele hotărâri ca în termen de trei luni să facă plata, în caz contrar, de la expirarea celor trei luni menționate în hotărâri și până la decontare, se va plăti dobândă simplă pentru sumele cuvenite la o rată egală cu rata dobânzii împrumutului marginal a Băncii Centrale Europene în perioada de nerambursare, plus trei puncte procentuale.* Cu toate că statul român a plătit și plătește în continuare despăgubiri, nu a fost niciodată interesat de acordarea pentru judecătorii de supraveghere a posibilității de a constata și sancționa abuzul de drept săvârșit prin formularea repetitivă de plângeri, fără miză reală, șicanatorii, etc., fiind decepționant faptul că, nesancționând de ani și ani aceste practici, judecătorul de supraveghere s-a transformat într-un distribuitor de încheieri, lucrând „la normă”, instituția judecătorului de supraveghere fiind sufocată de plângeri repetitive, șicanatorii, fără a fi posibilă luarea vreunei măsuri de către acesta, în timp ce statul continuă să răsplătească generos acest tip de practici, după cum se poate observa.

Legiutorul a înțeles să sancționeze ca abatere disciplinară foarte gravă, la art.108 alin.8 din HG nr.157/2016, inițierea de către deținuți a unor cauze penale ori civile pentru ei sau pentru alții, în scopul menținerii ori transferării într-un penitenciar, **constatată de către instanța de judecată ca fiind un abuz de drept, multe dintre persoanele private de libertate formulând plângeri și contestații împotriva încheierilor judecătorului de supraveghere în aceste scopuri, tocmai pentru a specula anumite aspecte legate de executarea pedepsei** (condițiile de detenție, hrană, aplicarea unor măsuri de siguranță, asistență medicală, etc.), în scopul obținerii de despăgubiri. De asemenea, în codul de procedură penală este prevăzută sancționarea abuzului de drept (art.283 alin.1 lit.n) prin exercitarea cu rea-credință a drepturilor procesuale și procedurale de către părți, reprezentanții legali ai acestora ori consilierii juridici, dar doar în cursul procesului penal. Astfel, într-o situație, instanța¹⁵ a respins contestația unei persoane private de libertate formulată împotriva încheierii judecătorului de supraveghere, aplicându-i și amendă în cuantum de 1000 de lei, făcând aplicarea dispozițiilor art. 283 alin. 4 lit. n) C.pr.pen.. În acest sens, instanța a sancționat abuzul de drept constând în exercitarea cu rea-credință a drepturilor procesuale și procedurale de către părți. În concret, instanța a constatat că petentul condamnat a formulat alte plângeri cu privire la achiziționarea prin cumpărare a unor categorii de produse, plângeri ce au fost soluționate în mod definitiv prin sentințele penale nr. 863/31.03.2023 și nr. 891/03.04.2023, pronunțate de Judecătoria

¹⁴ A se vedea *Case of Andronache and others v. Romania* (Application no. 3567/16 and 16 others - see appended list), 20.09.2018, *Case of Băluș and others v. Romania* (Applications nos. 5077/15 and 19 others – see appended list), 05.05.2022.

¹⁵ A se vedea sentința penală nr.1568/06.06.2024, a Judecătoriei Sectorului 5 București, (<https://rejust.ro/juris/7297g3853>), disponibilă on line pe <https://rejust.ro/juris/7297g3853>.

Sectorului 5 București. Respectivele plângeri, rămase definitive, au fost respinse ca neîntemeiate, în urma analizării aceluiași motiv invocat de către petent. Chiar și în aceste condiții, petentul condamnat a continuat să formuleze prezenta cerere cu același conținut. În aceste condiții, instanța a constatat că **dreptul procesual a fost deturnat de la scopul pentru care a fost recunoscut de lege**, reaua-credință a petentului fiind desprinsă din manifestarea acestuia de a introduce numeroase cereri prin care invocă aceleași motive cu toate că acestea au fost respinse definitiv. Or, exercitarea drepturilor trebuie făcută cu bună-credință, potrivit scopului pentru care au fost recunoscute de lege.

3. Tipare comportamentale

Când vorbim despre manipulare, unii oameni se comportă așa din instinct, pentru a-și atinge un scop, pentru a obține ce e mai bun în viață, dar, pe fond, rămânem adulți responsabili. Dar¹⁶ când tiparul stabil de trăiri interioare și de comportament deviază marcant de la normele mediului în care trăiește persoana, devine chiar o problemă de sănătate mintală, terapia fiind foarte dificilă pentru că aceste persoane nu consideră că au vreo tulburare, de exemplu o *tulburare somatoformă nespecificată*¹⁷ (tulburare care nu corespunde niciunei dereglări fizice observabile, ci doar percepției alterate a persoanei în cauză), *tulburare hipochondriacă* (caracterizată prin convingerea patologică, fără justificare, că suferă de boli grave, astfel că persoana manifestă o preocupare excesivă pentru boli, simptome medicale, fiind convinși că prezintă simptomele unor afecțiuni grave, în ciuda infirmării unui astfel de diagnostic), *tulburarea narcisistă de personalitate* (un simț exagerat al propriei importanțe, nevoia continuă de atenție și admirație din partea celorlalți, lipsă de empatie față de nevoile celorlalți oameni, stimă de sine foarte crescută), *psihopatiile*¹⁸ (comportament antisocial, capacitate redusă de a avea remușcări și empatie, alături de lipsa de control a comportamentului, iar persoanele cu această tulburare sunt oameni care au trăsături narcisiste și egoiste, cu o părere foarte bună despre sine și cu o încredere exagerată în propriile abilități. Ele înșală și manipulează oamenii pentru a obține avantaje personale).

Din rândul tulburărilor de personalitate, cea narcisică, sub forma narcisismului *malign, grandios*¹⁹, este cea care caracterizează perfect profilului deținutului care manipulează psihologic în scopul obținerii a ceea ce-și dorește cel mai mult, prin orice mijloace: banii. Dacă la început, aceste persoane au primit despăgubiri de la CEDO ca urmare a plângerilor colective adresate acestei instituții, văzând că despăgubirile obținute au fost destul de consistente, s-au conturat plângerile individuale în același scop, persoanele respective lăsându-se pradă mirajului banilor, „fetei Morgana” a sentimentului de libertate pe care cred că îl trăiesc prin raționamente superficiale, 100% egocentrice, ca de exemplu, comportament grandios (*mania grandorii*), fantezii de succes nelimitat și putere, simț exagerat al propriei importanțe, insistând asupra faptului că au relații doar cu persoane foarte importante (de exemplu avocați), pe care nu ezită să-i dea în judecată

¹⁶ <https://anatatu.ro/tulburarea-de-personalitate-obsesiv-compulsiva/>.

¹⁷ <https://psihiatriebucuresti.ro/tulburari-somatoforme/>

¹⁸ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Psihopatie>

¹⁹ <https://codependentaemotionala.ro/narcisismul-malign-caracteristici-cum-il-deosebim-de-celelalte-tipuri-cum-ii-facem-fata/>

atunci când îi dezamăgesc, își gestionează foarte greu furia, indiferent de contextul în care se află, sunt demonstrativi (utilizează limbaj juridic, texte juridice copiate din diverse cărți de specialitate, limbaj pe care nu îl înțeleg, dar îl folosesc, crezând că este potrivit, de exemplu, „*ad probationem*”, depune următoarele înscrisuri, în loc de „în dovedire” sau „în susținerea plângerii”), revendicativi, manipulativi, căutând să-i controleze pe ceilalți, dar opun rezistență când li se aduc contraargumente, crezând că ceilalți vor să-i controleze, sunt lipsiți de empatie, simulează starea de boală pentru a evita responsabilitatea actelor lor, prezintă capacitate diminuată de reintegrare în societate și au randament util scăzut.

4. Moduri de control al celorlalte persoane

Persoanele cu tulburarea narcisică malignă de personalitate (de tip paranoid)²⁰ sunt îngrozite de ideea de a fi abandonate, de ideea de a fi percepute ca fiind persoane obișnuite, de aceea au dificultăți de a accepta „nu” ca răspuns, motiv pentru care au tendința de a controla chiar și aspectele minore ale mediului, nu se sfiesc să arunce în cei din jur cu acuzații nefondate de trădare, de lipsă de loialitate și de moralitate, cerând să le fie respectate drepturile, însă ei sunt primii care încalcă altora aceleași drepturi, pentru a și le exercita pe ale lor, cu prioritate.

Pentru narcisistul malign nu există decât două tipuri de persoane: cele care merg cu el și cele care sunt împotriva lui. Cei care merg cu el sunt, de exemplu avocatul, care îl încurajează, îl reprezintă, îi susține toate demersurile, oricât de inadmisibile ar fi, persoane private de libertate care observă demersurile făcute și pe care le îndeamnă să formuleze plângeri, dar cărora le formulează el plângeri, folosind același limbaj juridic grandios, o formă, fără fond. Cei care merg împotriva lui, e restul lumii: conducerea locului de deținere, personalul penitenciarului, medicul, asistenții medicali, judecătorul de supraveghere, instanțele de judecată, etc., împotriva cărora formulează plângeri la judecătorul de supraveghere pentru încălcarea unor drepturi, făcându-le tot felul de sesizări la inspecția penitenciară, la inspecția judiciară, cerând recuzarea judecătorului de supraveghere pe motive inventate.

În funcție²¹ de tipul de persoană cu care interacționează, se disting următoarele moduri de control exercitat asupra celorlalte persoane:

1°. **Recompensa pozitivă**- lauda, simpatia, aprobare, atenție, recunoaștere publică a meritelor,

2°. **Recompensa negativă**- intimidare, amenințare, șantaj emoțional, victimizarea,

3°. **Minciuna**- indivizii cu tulburări de personalitate (psihopatii) sunt experți în arta minciunii și a trișatului. Ei nu văd nicio valoare în a spune adevărul, decât dacă adevărul îi ajută să obțină ceva,

4°. **Negarea**- manipulatorii refuză să admită că au făcut ceva rău;

5°. **Victimizarea**- se portretează ca fiind o victimă a împrejurărilor (a sistemului penitenciar) pentru a provoca milă, simpatie sau compasiune;

²⁰ *ibidem*.

²¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Manipulare_psihologic%C4%83

6°. **Simularea confuziei**- afirmă că nu mai țin minte anumite împrejurări cu privire la o problemă importantă,

7°. **Afișarea furiei**- se enervează dacă nu au obținut ceea ce vor,

8°. **Judecă și critică în mod constant**- aceste persoane nu acceptă autoritatea, judecând și criticând în mod constant măsurile legale dispuse de administrația locului de detenție față de persoanele care se află într-o anumită situație, considerându-le abuzive, motiv pentru care formulează continuu plângeri pentru nerespectarea condițiilor de detenție, cu scopul de a se adresa CEDO, solicitând despăgubiri pentru „abuzurile” la care au fost supuși;

9°. **Dramatizarea**- pentru ca judecătorul să se simtă co- interesat, dar și pentru a impune urgență cu care trebuie rezolvată problema, aceste persoane oferă chiar ele soluția la respectiva problemă, dramatizând situația pentru a induce celeilalte persoane credința că problema a devenit urgentă din importantă, sufocând instanțele cu sutele de contestații și procese civile, motiv pentru care consideră că prezența sa în instanță este obligatorie, manifestând furie când instanța a solicitat locului de deținere să nu fie prezentat la termenul care urma.

10°. **Catastrofizarea**- o distorsiune care implică precizarea celui mai rău rezultat posibil într-o situație și presupunerea că se va întâmpla în mod inevitabil, exagerarea evenimentelor negative (de exemplu, că sala (clădirea) în care se desfășoară videoconferința este într-o stare avansată de degradare, punându-i în pericol viața și sănătatea ori de câte ori este audiat prin videoconferință, prăbușirea clădirii fiind iminentă, solicitând judecătorului de supraveghere să dispună demolarea ei sau că nu trebuia să fie transferat într-un alt penitenciar deoarece transportul cu mijloacele de transport ale ANP i-a agravat starea de sănătate, problemele la coloană dându-i „dureri groaznice” (care au început fix în momentul în care urma să urce în mijlocul de transport, solicitând prezentarea imediată la UPU, fiind refuzat de asistentul medical care i-a administrat totuși un calmant), problemele cardiologice (minore, de altfel) pe care le are, insistând să fie prezentat la UPU când a ajuns la penitenciarul de destinație, fiind condus la urgență, ocazie cu care i s-au făcut numeroase tipuri de investigații, inclusiv RMN, care nu au relevat nici pe departe situația catastrofală descrisă de petent. Inutil de precizat că transferul în alt penitenciar (la 90 de km distanță de Penitenciarul Brăila) s-a făcut în vederea prezentării în fața instanței, ca urmare a afacerilor judiciare pe care însuși petentul le-a inițiat la acea instanță de judecată.

5. Tehnici de manipulare psihologică

Pentru că manipulatorul este materialist prin definiție, urmărindu-și doar propriile interese, în detrimentul celorlalți, tehnicile folosite pot fi considerate exploatare, imorale sau înșelătoare.

1° **Tehnica piciorului în ușa**²². Tehnica este reprezentată de o succesiune de solicitări aparent mărunte (dacă ar fi luate individual), dar al căror rezultat cumulat este substanțial mai mare decât planul inițial. Este o tehnică împrumutată din marketing, însă funcționează cu succes și în cazul manipulatorului narcisist, tehnica piciorului în ușa este o strategie de persuasiune prin care o persoană încearcă să convingă o altă persoană să fie de acord cu solicitarea sa. Tehnica „piciorului în ușa” funcționează prin a spune un simplu „Da”. Afirmatia ne va conduce catre o

²² <https://damaideparte.ro/psihologie-practica-negociere-si-persuasiune/tehnica-piciorului-in-usa/>.

multitudine de alte „Da”-uri pâna în momentul în care vom simți ca ni se încalcă granițele personale. Scopul acestei înlănțuiri de cereri este acela de a determina judecătorul (instanța) să-i admită și alte solicitări.

În rarele situații în care plângerile le-au fost admise, soluția a fost percepută ca pe o victorie asupra sistemului (sentimentul de îndreptățire), dar acest fapt nu este de ajuns deoarece dreptul nefiind restabilit suficient de repede (diferența dintre important și urgent), a fost necesară formularea altei/altor plângeri solicitând judecătorului să constate încălcarea propriilor sale încheieri de către administrația locului de deținere, solicitare inadmisibilă, de altfel.

Pe de altă parte, „victoria asupra sistemului” pe care, evident, îl urăște, fiind nevoit să se supună acest raport juridic, asimetric, de putere, pentru că nu are încotro, l-a încurajat să formuleze alte și alte plângeri, cu obiect identic celor formulate și cu alte ocazii, respinse de judecătorul de supraveghere și de instanță, în speranța soluționării favorabile a contestațiilor de către alte complete de judecată, cu alte viziuni, dar nu pentru că are nevoie, ci pentru că vrea. Scopul manipulării psihologice urmărit de o persoană privată de libertate a fost surprins foarte bine de Curtea de Apel cu ocazia soluționării unei acțiuni²³ în anulare a unor decizii administrative, instanța constatând că *„deși reclamantul cunoaște imposibilitatea Penitenciarului Brăila de a asigura tuturor deținuților suprafața de 4 mp, insistă să execute pedeapsa în acest penitenciar, nu pentru că ar fi mai aproape de domiciliul său și de familie, ci în speranța obținerii unor despăgubiri legate de condițiile de deținere”*.

2° Tehnica „lămpii de gaz” (Gas lightning)²⁴. Principala caracteristică a gaslighting-ului este aceea că poate lua forma unui abuz. Motivația abuzatorului este direct legată de dorința de putere și control. Caracteristice acestui tip de abuz sunt faptul că abuzatorul își neagă în mod constant acțiunile și promisiunile (spune că nu va mai formula plângeri, cele formulate sunt de ajuns în demersul său la CEDO), însă nu face niciodată ceea ce spune că va face, iar, poate cel mai grav, întoarce alți oameni împotriva victimei (solicitări de recuzare ale judecătorului de scaun care are în soluționare contestațiile petentului, și a judecătorului de supraveghere pe motive inventate: lipsă de experiență, apartenența la secția civilă, și nu la secția penală, că îi respinge plângerile „pe bandă rulantă”), pentru a semăna neîncredere, făcându-le să creadă că poate acestea au greșit cu ceva.

3° Militantismul. Tehnică de persuasiune folosită de manipulator în plângerile formulate în care folosește pluralul „noi” (*noi* nu putem... *noi* nu beneficiem... nu *ni* se întâmplă numai *nouă*, deținuților, ci și cadrelor din penitenciar...), pentru a arăta că este o persoană care luptă intens pentru un principiu, pentru o cauză, nefiind mandatat în acest sens de ceilalți, pe care îi atrage, fără voia lor, în această „luptă”, considerându-se a fi persoana „Stop abuzurilor!”, încercând să le determine să rezoneze cu proiecțiile sale.

4° Tehnica victimizării și a învinovățirii. Manipulatorul îndreaptă atenția asupra sa, jucând rolul victimei, încercând să inoculeze convingerea că administrația locului de deținere este singura vinovată de ceea ce i se întâmplă. Deși induce ideea unui conflict permanent între el și

²³ A se vedea sentința civilă nr. 247/19.10.2023 a Curții de Apel Galați, dosar nr.445/44/2023.

²⁴ <https://monitorulpsihologiei.com/gaslighting-manipularea-psihologica-semnale-de-alarma-si-metode-de-preventie/>

administrație, manipulatorul afișează masca unui „erou de sacrificiu”, a victimei eterne, afișând un standard de moralitate și perfecțiune, în contradicție cu celelalte persoane (conducerea locului de detenție, judecătorul de supraveghere, etc.) care sunt persoane rele și imperfecte.

Concluzii

Executarea pedepsei privative de libertate reprezintă pentru persoanele cu tulburare narcisică de personalitate o inepuizabilă resursă de motive pentru a formula plângeri, inclusiv cele legate de aspecte care nu au legătură cu detenția (mijloace de transport ale ANP, cine a sunat-o noaptea pe doamna avocat?, solicitări de comunicări on line cu avocatul ales întrucât este reprezentantul său legal, și multe altele), ajungând să sugrume, să paralizeze activitatea judecătorilor de supraveghere și a instanțelor, făcându-le să lucreze doar în interesul personal al acestor deținuți care, prin mijloace imorale, prin abuz de drept, urmăresc să primească despăgubiri, întrucât la baza manipulării stă **intenția ilicită a manipulatorului de a obține bani prin orice mijloace.**

În ceea ce privește comportamentul deținuților de a formula noi plângeri având același obiect cu cele soluționate definitiv de instanță prin respingerea contestațiilor sau prin renunțarea de către aceștia la contestațiile formulate, achiesând, în final, la soluția dată în cauză, subliniez că un asemenea comportament se poate circumscrie noțiunii de „*abuz de drept*”, în sensul stabilit de Curtea Constituțională în Decizia nr.373/2017 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 283 alin. (4) lit. n) și art. 284 alin. (3) și (5) din Codul de procedură penală. Astfel, Curtea a stabilit în mod indubitabil că drepturile procesuale trebuie exercitate cu bună-credință, potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege și fără a se încălca drepturile procesuale ale altei părți. Din această perspectivă, exercitarea cu rea-credință a unui drept procesual sau procedural poate avea consecințe negative prin perturbarea bunei desfășurări a procesului, prin prejudicierea unui drept procesual al altuia sau într-o altă modalitate. Situații frecvente în practică, în care se exercită cu rea-credință drepturile procesuale, sunt, spre exemplu, cele privind formularea de cereri identice, repetate la un interval scurt de timp după respingerea cererii anterioare (...). De altfel, a mai arătat Curtea, abuzul de drept procesual presupune atât un element *subiectiv*, care constă în exercitarea cu rea-credință a dreptului procedural, în scop de șicană, în scopuri prejudiciabile, fără justificarea unui interes special și legitim, adică fără o miză reală, ci numai cu intenția de a-l vătăma pe adversar, pentru a diminua sau întârzia posibilitățile de apărare ori de valorificare a drepturilor acestuia, cât și un element *obiectiv*, care constă în deturnarea dreptului procedural de la scopul pentru care a fost recunoscut de lege. În plus, (...) elementul subiectiv poate privi nu numai vătămarea intereselor părții adverse, ci și ale societății, care sunt reprezentate de către Ministerul Public, precum și împiedicarea organelor judiciare de la aflarea adevărului în cauză. În acest sens, potrivit art. 10 alin. (6) din Codul de procedură penală, „*dreptul la apărare trebuie exercitat cu bună-credință, potrivit scopului pentru care a fost recunoscut de lege*”. În concluzie, Curtea Constituțională a stabilit că aceste prevederi nu reprezintă altceva decât o reflectare a exigențelor constituționale referitoare la obligația exercitării drepturilor și libertăților cu bună-credință, care este prezumată de însuși faptul

că prin indicarea unei conduite de urmat orice alte variante sunt excluse. De aceea, abuzul de drept poate fi considerat un veritabil antonim juridic al bunei-credințe, a cărei dimensiune socială a fost inclusă în cuprinsul normei constituționale de referință prin îndatorirea de a nu încălca drepturile și libertățile celorlalți (*neminem laedere*).

În ceea ce privește Curtea Europeană a Drepturilor Omului, inclusiv aceasta instanță sancționează abuzul de drept. Astfel, noțiunea de „*abuz de drept*” figurează la art. 17 și la art. 35 § 3 lit. a) (cererea individuală abuzivă). Aceasta trebuie să fie înțeleasă în sensul său obișnuit, în conformitate cu teoria generală a dreptului – și anume exercitarea în mod prejudiciabil a unui drept, de către titularul său, într-un mod care este în mod vădit incompatibil cu scopul pentru care a fost acordat dreptul respectiv sau contrar acestui scop [*Mirolubovs și alții împotriva Letoniei*, 2009, pct. 62 și 65; *S.A.S. împotriva Franței* (MC), 2014, pct. 66]. Pentru a stabili dacă un anumit comportament constituie un abuz de drept, Curtea examinează scopurile urmărite de un reclamant atunci când invocă o dispoziție a Convenției și compatibilitatea lor cu acest instrument. Art. 17 (abuzul de drept) este relevant atunci când un reclamant încearcă să deturneze o dispoziție a Convenției de la scopul său real, profitând de dreptul pe care îl garantează aceasta pentru a justifica, promova sau săvârși acte care sunt contrare literei și spiritului Convenției, aceste acțiuni fiind incompatibile cu democrația și/sau cu alte valori fundamentale ale Convenției [*Perinçek împotriva Elveției* (MC), 2015, pct. 114; *Pavel Ivanov împotriva Rusiei* (dec.), 2007; *Norwood împotriva Regatului Unit* (dec.), 2004; *Roj TV A/S împotriva Danemarcei* (dec.), 2018, pct. 48; *Romanov împotriva Ucrainei* [Comitet], 2020, pct. 164]; cu drepturile și libertățile recunoscute în Convenție [*Lawless împotriva Irlandei* (nr. 3), 1961, pct. 7 din partea „În drept”; *Varela Geis împotriva Spaniei*, 2013, pct. 40; *Molnar împotriva României* (dec.), 2012]. Curtea a mai subliniat că, dacă ar fi permise, astfel de acte ar contribui la distrugerea drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție [*Garaudy împotriva Franței* (dec.), 2003; *Kasimakunov și Saibatalov împotriva Rusiei*, 2013]. În cazul în care un reclamant dorește să își invoce drepturile recunoscute de Convenție într-un mod care încalcă în mod vădit drepturile și valorile protejate de Convenție, comportamentul acestuia poate fi considerat drept cerere individuală abuzivă, în sensul 35 § 3 lit. a) [*Koch împotriva Poloniei* (dec.), 2017, pct. 32].

Față de cele expuse, de vreme ce deținuții pot fi amendați de instanță pentru abuz de drept procesual, în temeiul art.283 alin.4 lit.n din Codul de procedură penală, în propria cale de atac a contestației, ca în exemplul mai sus prezentat, ar trebui dispusă și măsura efectuării de verificări cu privire la întrunirea elementelor constitutive ale abaterii disciplinare prevăzute la art.108 alin.8 din Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr.254/2013, în vederea limitării „turismului penitenciar”, fiind bine- cunoscut faptul că unele persoane private de libertate apelează la această „portiță” din lege, formulând zeci, sute de plângeri la judecătorul de supraveghere, contestându-le apoi la instanță, pentru a fi siguri că vor fi menținuți *a la long*, din diverse motive, într-un penitenciar în care nu au executarea pedepsei, exceptând situațiile referitoare la studii, la tratamentele medicale.

Pentru toate aceste motive, consider, *de lege ferenda*, că, în primul rând, textele art.63 din Legea nr.254/2013 (Dreptul la petiționare și corespondență), cel al art.129 din Regulamentul de

punere în aplicare a Legii nr.254/2013 (Dreptul de petiționare) necesită completare, prin introducerea unui alineat care să prevadă că exercitarea cu *rea-credință* a dreptului la petiționare prin introducerea, în mod prejudiciabil, de plângeri la Biroul judecătorului de supraveghere în alte scopuri decât cele pentru apărarea unor drepturi sau interese ori folosirea de expresii deosebit de ofensatoare, jignitoare, amenințătoare sau impertinente, constituie abuz de drept și constituie abatere disciplinară foarte gravă. De asemenea, și art.108 alin.8 din HG nr.157/2016 necesită completare, în sensul că inițierea de către deținuți a unor cauze penale ori civile pentru ei sau pentru alții, în scopul menținerii ori transferării într-un penitenciar, constatată instanța de judecată *ori de către judecătorul de supraveghere* ca fiind un abuz de drept, constituie abatere disciplinară foarte gravă.

Referințe bibliografice

- S. Nedelcu, *Plângerea administrativ- juridicțională formulată de persoanele pprivate de libertate în baza Legii nr.254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, Ed.Universitară, București, 2022, p.63;
- Monitorizarea locurilor de detenție. Ghid practic pentru ONG, Editat de Asociația pentru Prevenirea Torturii (APT), Geneva, 2004;
- Coyle, H. Fair, *A Human Rights Approach to Prison Management*, Handbook for prison staff, Third edition, Institute for Criminal Policy Research, 2018
- *Cel de-al 27 lea Raport General* al Comitetului European pentru Prevenirea Torturii, Pedepselor și Tratatamentelor Crude, Inumane sau Degradante (CPT);
- *United Nation Office on Drugs and Crime Handbook on the Management of Violent Extremist Prisoners and the Prevention of Radicalization to Violence in Prisons* (Manualul elaborat de Biroul ONU pentru Droguri și criminalitate privind gestionarea deținuților extremiști violenți și prevenirea radicalizării violente în închisori), New York, 2016,
- G.Tragone, *Abuzul de drept (probleme teoretico- practice)*, Teză de doctorat, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2015;
- M.Roibu, *Libertatea de exprimare și limitele ei penale*, Editura C.H.Beck, București, 2013,
- G.Groza, *Psihologie aplicată în procesul penal*, Editura Universul Juridic, București 2019.

MĂSURILE PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE - ÎNTRE RESTRÂNGEREA LIBERTĂȚII INDIVIDUALE ȘI PROTECȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE

(PREVENTIVE MEASURES DEPRIVING LIBERTY - BETWEEN RESTRICTION OF INDIVIDUAL FREEDOM AND PROTECTION OF FUNDAMENTAL RIGHTS)

Nicolae-Cătălin MAGDALENA*

Abstract

Lucrarea examinează regimul juridic al măsurilor preventive privative de libertate din perspectiva echilibrului dintre eficiența procesului penal și protecția drepturilor fundamentale. Analiza are ca punct de plecare dispozițiile Codului de procedură penală referitoare la arestul preventiv și arestul la domiciliu, interpretate prin prisma principiilor legalității, subsidiarității, proporționalității și duratei rezonabile. Sunt valorificate standardele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența Curții Constituționale privind garanțiile dreptului la libertate, demnitate și un proces echitabil. Articolul propune o abordare integrată asupra tensiunii dintre nevoia de eficiență procesuală și imperativele protecției libertății individuale, subliniind rolul esențial al judecătorului în menținerea acestui echilibru. În final, sunt formulate direcții de reformă vizând extinderea măsurilor alternative la detenție, întărirea controlului judecătoresc și formarea unei culturi judiciare a proporționalității. Lucrarea conchide că detenția preventivă trebuie să rămână o măsură excepțională, justificată numai atunci când este legală, necesară, proporțională și temporară.

Cuvinte cheie: libertate individuală, măsuri preventive privative de libertate, proporționalitate, legalitate, subsidiaritate, drepturi fundamentale, arestare preventivă, arest la domiciliu, control judecătoresc, drept execuțional penal, jurisprudența CEDO

Abstract

The paper examines the legal regime of preventive measures depriving of liberty from the perspective of the balance between the efficiency of the criminal process and the protection of fundamental rights. The analysis has as its starting point the provisions of the Code of Criminal Procedure regarding preventive arrest and house arrest, interpreted in light of the principles of legality, subsidiarity, proportionality and reasonable duration. The standards established by the European Court of Human Rights and the jurisprudence of the Constitutional Court regarding the guarantees of the right to liberty, dignity and a fair trial are used. The article proposes an integrated approach to the tension between the need for procedural efficiency and the imperatives of protecting individual freedom, emphasizing the essential role of the judge in maintaining this balance. Finally, reform directions are formulated aimed at expanding alternative measures to detention, strengthening judicial control and forming a judicial culture of proportionality. The paper concludes that preventive detention must remain an exceptional measure, justified only when it is legal, necessary, proportionate and temporary.

*Lecturer Phd., "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Faculty of Law, Criminal Law Department.

Keywords: individual liberty, preventive measures depriving of liberty, proportionality, legality, subsidiarity, fundamental rights, preventive arrest, house arrest, judicial control, criminal execution law, ECHR jurisprudence

Introducere

Studiul de față se înscrie în aria dreptului procesual penal și execuțional penal, având ca obiect analiza regimului juridic al măsurilor preventive privative de libertate din perspectiva echilibrului dintre necesitatea restrângerii libertății individuale și protecția drepturilor fundamentale ale persoanei.

Libertatea individuală și siguranța persoanei constituie valori esențiale ale statului de drept, garantate de art. 23 din Constituția României și de art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului. Aceste norme consacră inviolabilitatea libertății și stabilesc condițiile stricte în care o persoană poate fi privată de libertate, exprimând preocuparea constantă a jurisprudenței naționale și europene pentru prevenirea oricărei privări arbitrare de libertate.

În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, dreptul la libertate este interpretat ca una dintre garanțiile cardinale ale ordinii democratice (Saadi v. United Kingdom, 2008; Buzadji v. Republic of Moldova, 2016), iar orice detenție arbitrară este considerată o negare a statului de drept.

Măsurile preventive privative de libertate – reținerea, arestarea preventivă și arestul la domiciliu – marchează una dintre cele mai fine granițe ale dreptului procesual penal: aceea dintre eficiența actului de justiție și respectarea drepturilor fundamentale.

Deși legitime prin scopul lor - „instituii de constrângere ce pot fi dispuse de organele judiciare pentru buna desfășurare a procesului penal și asigurarea realizării obiectului acțiunilor exercitate în procesul penal¹” -, aceste măsuri presupun o ingerință profundă asupra libertății persoanei, motiv pentru care impun o reglementare strictă, un control judecătoresc efectiv și o aplicare proporțională, întemeiată pe rațiuni temeinic motivate.

Lucrarea propune o analiză integrată a acestor măsuri, prin prisma principiilor legalității, proporționalității și subsidiarității. Sunt examinate criteriile care delimitează restrângerea de libertate de privarea efectivă de libertate, condițiile de dispunere și de revizuire a măsurilor, precum și garanțiile privind durata rezonabilă și motivarea acestora. Analiza include și o dimensiune comparativă, prin raportare la legislațiile unor state europene și la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Demersul științific combină analiza doctrinară cu evaluarea jurisprudenței interne și europene, utilizând metodele istorică, comparativă și logică pentru a surprinde evoluția instituției, diversitatea soluțiilor legislative și criteriile prin care se realizează echilibrul dintre interesul public și drepturile persoanei.

Importanța cercetării derivă din rolul central al libertății individuale în arhitectura statului de drept și din nevoia permanentă de armonizare între imperativul protejării ordinii publice și

¹ I. Neagu, *Tratat de procedură penală*, Editura Pro, București, 1997, p. 312.

garantarea drepturilor fundamentale. În actualul context al justiției penale, măsurile preventive privative de libertate reprezintă un spațiu de confruntare între rațiunea represivă a statului și garanțiile constituționale și convenționale ale individului. Această problemă dobândește o relevanță sporită în contextul consolidării principiilor unei justiții penale echitabile, accentuate de orientările recente ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind utilizarea detenției preventive ca ultimă soluție².

O analiză sistematică, comparativă și actualizată a acestor instituții se impune, așadar, nu doar din rațiuni teoretice, ci și pentru orientarea uniformă a practicii judiciare.

În ceea ce privește stadiul cunoașterii, literatura de specialitate a cunoscut o dezvoltare considerabilă, însă adesea neuniformă. În doctrina românească, accentul a fost pus în principal pe condițiile de dispunere și menținere a arestării preventive, cu preponderență asupra dimensiunii procesuale, fără o analiză suficientă a efectelor execuționale și a implicațiilor asupra drepturilor fundamentale. Din această perspectivă, prezentul studiu își propune să abordeze măsura preventivă nu doar ca instrument tehnic al procesului penal, ci ca test esențial al proporționalității între autoritatea statului și libertatea persoanei.

În continuarea acestor considerații introductive, analiza se va concentra asupra cadrului normativ care reglementează măsurile preventive privative de libertate în dreptul român. Identificarea și interpretarea principiilor fundamentale – legalitatea, subsidiaritatea, proporționalitatea și durata rezonabilă – constituie punctul de plecare necesar pentru înțelegerea modului în care dreptul procesual penal echilibrează nevoia de eficiență a anchetei cu exigențele de protecție a libertății individuale. Totodată, raportarea la standardele stabilite de Convenția europeană a drepturilor omului și la jurisprudența Curții Constituționale permite evaluarea coerenței sistemului național în lumina exigențelor europene privind protecția drepturilor fundamentale.

Fundamentul juridic al măsurilor preventive privative de libertate

Reglementarea măsurilor preventive privative de libertate

Prin Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, legiuitorul român a urmărit modernizarea cadrului normativ procesual, alinierea acestuia la obligațiile internaționale asumate și corectarea neconcordanțelor semnalate de doctrină și jurisprudență sub imperiul vechiului cod. Un obiectiv central al reformei l-a constituit consolidarea garanțiilor procesuale și protejarea libertății individuale, în concordanță cu exigențele art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului și art. 23 din Constituția României.

Noua reglementare a consacrat, în mod expres, caracterul excepțional al măsurilor preventive privative de libertate și a instituit condițiile clare de luare, menținere și încetare a acestora. Acest caracter excepțional este subliniat în jurisprudența Curții Constituționale unde s-a

² Recomandarea (UE) 2023/681 a Comisiei din 8 decembrie 2022 privind drepturile procedurale ale persoanelor suspectate și acuzate care fac obiectul arestării preventive și privind condițiile materiale de detenție (JO L 86, 24.3.2023, pp. 44-57)

arătat că, dispunând o măsură preventivă, statul a apelat la o excepție de la principiul inviolabilității libertății individuale în cursul procesului penal pentru a-și realiza una dintre funcțiile sale principale, respectiv apărarea ordinii publice, însă, odată ce a apelat la acest mecanism de excepție, și-a asumat în mod direct răspunderea pentru aplicarea acestuia³.

Chiar și așa, luarea măsurilor preventive nu poate fi apreciată ca o obligație pentru organul judiciar, ci doar ca o facultate condiționată de existența unor temeiuri legale și precise⁴. Cu alte cuvinte, măsurile preventive nu sunt inerente oricărui proces penal aflat în derulare, ci au caracter excepțional, organele judiciare apreciind asupra necesității dispunerii lor în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărei cauze în parte.⁵

Potrivit art. 202 alin. (4) C.proc.pen., măsurile preventive sunt: reținerea, controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune, arestul la domiciliu și arestarea preventivă. Dintre acestea, reținerea, arestul la domiciliu și arestarea preventivă au caracter privativ de libertate, în timp ce controlul judiciar și controlul pe cauțiune sunt restrictive de drepturi. Această clasificare exprimă preocuparea legiuitorului pentru individualizarea gradului de ingerință asupra libertății persoanei și pentru aplicarea principiului proporționalității.

Măsurile preventive pot fi dispuse numai dacă există probe sau indicii temeinice care justifică o suspiciune rezonabilă privind săvârșirea unei infracțiuni și dacă sunt necesare pentru: (i) buna desfășurare a procesului penal; (ii) împiedicarea sustragerii suspectului sau inculpatului de la urmărirea penală ori judecată; sau (iii) prevenirea săvârșirii unei alte infracțiuni. În esență, ele nu reprezintă sancțiuni penale, ci instrumente procesuale destinate garantării finalității actului de justiție⁶.

Caracterul excepțional al acestor măsuri rezultă atât din principiile constituționale, cât și din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Articolul 23 din Constituție consacră inviolabilitatea libertății individuale și reglementează limitele temporale ale privării de libertate: reținerea nu poate depăși 24 de ore, iar arestarea preventivă poate fi dispusă de judecător, pe durate succesive de cel mult 30 de zile, fără a depăși un termen rezonabil. În faza de judecată, instanța are obligația de a verifica cel târziu la fiecare 60 de zile legalitatea și temeinicia măsurii, dispunând punerea în libertate dacă motivele inițiale au încetat sau nu există temeiuri noi⁷.

În plan convențional, art. 5 par. 1 din Convenția europeană prevede limitativ cazurile în care o persoană poate fi privată de libertate, consacrand principiul conformității măsurii cu legea națională și cu scopurile legitime ale Convenției. Privarea de libertate trebuie să fie „legală”, „necesară într-o societate democratică” și să respecte principiul proporționalității între scopul urmărit și restrângerea dreptului fundamental. Mai mult, orice persoană supusă unei forme

³ CCR, decizia nr. 136 din 3 martie 2021, publicată în Monitorul Oficial nr.494 din 12.05.2021

⁴ C.S. Paraschiv, *Drept procesual penal. Parte generală. Note de curs*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 224

⁵ L.Criștiu-Ninu, A.S.Nicolescu, *Aspecte particulare privind măsura arestării preventive. Cazul de arestare preventivă prevăzut de art. 223 alin. (1) lit.d) din Codul de procedură penală. Examinarea încadrării juridice a faptei cu ocazia soluționării propunerii de arestare preventivă*, Revista Dreptul nr. 12/2017, online, www.sintact.ro

⁶ V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, *Explicațiile teoretice ale codului penal român. Partea specială*, vol. V, ed. a II-a, Ed. Academiei Române, București, 2003, p. 312

⁷ CCR, Decizia nr. 99 din 25 februarie 2020, publicată în M.Of. nr. 429 din 22.05.2020

oarecare de privare de libertate trebuie tratată cu umanitate și respect față de demnitatea inerentă persoanei umane⁸.

Jurisprudența Curții de la Strasbourg a conturat o noțiune autonomă a „privării de libertate”, determinată de natura, durata, efectele și modalitățile de executare ale măsurii. Prin urmare, o persoană poate fi considerată privată de libertate chiar dacă nu se află într-o instituție penitenciară, atâta vreme cât libertatea sa fizică este sever restrânsă de autorități⁹.

Executarea măsurilor preventive privative de libertate este reglementată distinct de Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor preventive privative de libertate, completată de H.G. nr. 157/2016 (Regulamentul de aplicare) și de Ordinul M.A.I. nr. 14/2018, care stabilește regulile de organizare și siguranță ale centrelor de detenție. Aceste acte normative definesc regimul executării măsurilor în funcție de locul de detenție — centre de reținere și arestare preventivă, secții speciale din penitenciare sau domiciliul persoanei în cazul arestului la domiciliu — și asigură garanțiile minime privind tratamentul uman și respectarea demnității persoanei private de libertate.

În ansamblu, legislația română transpune cerințele art. 5 CEDO, potrivit cărora orice privare de libertate trebuie să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim și să fie însoțită de control judecătoresc efectiv și prompt¹⁰.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a identificat, în jurisprudența sa constantă, principalele repere ale legalității detenției: (i) conformitatea cu legislația națională; (ii) compatibilitatea cu principiile statului de drept; (iii) protecția împotriva arbitrariului; (iv) motivarea hotărârii și (v) proporționalitatea între scopul măsurii și restrângerea dreptului la libertate¹¹.

Prin urmare, cadrul normativ actual oferă o protecție formală coerentă și un set de garanții juridice în materia măsurilor preventive privative de libertate. Eficiența acestor garanții depinde, însă, de modul în care principiile legalității, proporționalității, subsidiarității și duratei rezonabile sunt aplicate în concret de instanțele naționale, aspect ce va fi analizat în secțiunea următoare.

Principiile aplicabile: legalitatea, subsidiaritatea, proporționalitatea și durata rezonabilă

Măsurile preventive privative de libertate sunt guvernate de un ansamblu de principii care exprimă echilibrul fragil dintre interesul general de realizare a justiției penale și garanțiile fundamentale ale libertății persoanei. Aceste principii, consacrate de Codul de procedură penală, sunt dezvoltate de Constituția României și de Convenția europeană a drepturilor omului¹²,

⁸ Radu Florin Geamănu, *Mijloace de protecție a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate*, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 22

⁹ Cauza Creangă împotriva României (Cererea nr. 29226/03), hotărârea din 23 februarie 2012

¹⁰ *Affaire S., V. Eta. c. Danemark* (requêtes nos 35553/12, 36678/12 et 36711/12), disponibilă în limba franceză <http://hudoc.echr.coe.int>.

¹¹ Nicolae-Cătălin Magdalena, *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Editura Universul juridic, București, 2023, p.80

¹² Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, art. 5

constituind repere esențiale pentru limitarea arbitrariului și asigurarea proporționalității măsurilor dispuse.

Principiul legalității reprezintă fundamentul întregului regim juridic al măsurilor preventive. Nicio măsură privativă de libertate nu poate fi dispusă sau menținută decât în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege.

Art. 202 alin. (2) C.proc.pen. stabilește expres că măsurile preventive se dispun doar dacă sunt îndeplinite condițiile generale și nu există o cauză care împiedică punerea în mișcare ori exercitarea acțiunii penale. Prin urmare, legalitatea are o dublă dimensiune: respectarea normei interne și conformitatea acesteia cu standardele internaționale privind libertatea individuală.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat constant că noțiunea de „detenție legală” presupune nu doar existența unui temei normativ intern, ci și conformitatea acestuia cu principiile statului de drept. În această perspectivă, Curtea a consacrat principiul „calității legii”, potrivit căruia orice normă ce permite privarea de libertate trebuie să fie suficient de accesibilă, clară și previzibilă pentru a preveni arbitrariul și a garanta securitatea juridică a persoanei vizate¹³.

În plan intern, Curtea Constituțională a statuat că respectarea cerinței de legalitate presupune o justificare materială și procedurală reală a măsurii, iar lipsa motivării efective a unei hotărâri echivalează cu o atingere adusă libertății persoanei¹⁴. Motivarea completă, individualizată și pertinentă a hotărârii prin care se dispune arestarea preventivă este, așadar, o condiție intrinsecă a legalității măsurii.

Principiul subsidiarității

Principiul subsidiarității exprimă ideea că **privarea de libertate trebuie să rămână o măsură de ultim resort**, aplicată numai atunci când alte mijloace procesuale mai puțin intruzive nu pot asigura buna desfășurare a procesului penal. El consacră caracterul excepțional al detenției și obligă autoritățile judiciare să justifice de ce măsurile alternative – precum controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune sau arestul la domiciliu – nu ar fi suficiente pentru atingerea scopului legitim urmărit.

Principiul subsidiarității derivă din cerința de proporționalitate, iar aplicarea practică a acestui principiu impune un raționament în doi pași: (i) verificarea existenței scopului legitim – buna desfășurare a procesului penal, prevenirea sustragerii, săvârșirii de noi infracțiuni sau a influențării probelor – și (ii) demonstrarea caracterului necesar al măsurii privative, în raport cu imposibilitatea de a atinge același scop printr-o măsură mai blândă.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reafirmat în numeroase cauze că detenția preventivă nu poate fi justificată doar prin gravitatea faptei sau prin simpla existență a unei suspiciuni rezonabile, ci trebuie să se bazeze pe motive „relevante și suficiente”, dublate de analiza alternativelor la detenție¹⁵.

¹³ Case of *Amuur v. France* (Application no. 19776/92), 25 June 1996, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>.

¹⁴ CCR, Decizia nr. 99 din 25 februarie 2020, publicată în M.Of. nr. 429 din 22.05.2020

¹⁵ Case of *Ladent v. Poland* (Application no. 11036/03) 18 March 2008, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-85487>

Acest principiu reflectă ideea de ultima ratio a detenției, exprimând prioritatea aplicării măsurilor restrictive de drepturi, precum controlul judiciar sau controlul judiciar pe cauțiune, ori a altor forme de supraveghere alternativă. Arestarea preventivă „*trebuie dispusă în mod excepțional și ca extrema ratio*”¹⁶, adică numai în situația în care celelalte măsuri nu sunt suficiente

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, în mod constant, că privarea de libertate trebuie interpretată restrictiv, iar excepțiile de la dreptul la libertate sunt de strictă interpretare și nu pot fi extinse prin analogie¹⁷. În același sens, Curtea Constituțională a arătat că detenția preventivă este justificată doar în măsura în care alte măsuri mai blânde nu pot garanta scopul procesual, reafirmând că libertatea este regula, iar detenția – excepția.

Prin urmare, principiul subsidiarității impune nu doar o justificare formală a detenției, ci și o evaluare concretă a necesității sale, în raport cu particularitățile persoanei, natura acuzației, riscul de sustragere și conduita procesuală anterioară. Numai astfel poate fi garantat echilibrul dintre eficiența procesului penal și protecția libertății individuale.

Subsidiaritatea nu se confundă cu proporționalitatea, dar se subsumează acesteia. Dacă proporționalitatea e principiul general care impune echilibrul între interesul public și libertatea persoanei, subsidiaritatea exprimă regula *ultima ratio*, potrivit căreia privarea de libertate poate fi dispusă doar atunci când toate celelalte măsuri mai puțin restrictive s-au dovedit insuficiente.

Principiul proporționalității

Principiul proporționalității constituie unul dintre cele mai importante repere în materia măsurilor preventive privative de libertate, fiind, așa cum am arătat, expresia echilibrului dintre interesul public al îndeplinirii justiției și dreptul fundamental la libertate individuală.

El impune ca restrângerea exercițiului libertății să nu depășească ceea ce este necesar pentru realizarea scopului legitim al procesului penal și să existe o corespondență justă între gravitatea acuzației, pericolul concret pentru ordinea publică și intensitatea ingerinței în libertatea persoanei.

În dreptul intern, principiul proporționalității este consacrat de art. 202 alin. (3) C.proc.pen., potrivit căruia măsura preventivă trebuie să fie proporțională cu gravitatea acuzației și să nu depășească limitele necesare scopului procesual urmărit. Această formulare reia, în esență, exigențele prevăzute de art. 53 alin. (2) din Constituția României, potrivit cărora restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale poate fi dispusă numai dacă este proporțională cu situația care a determinat-o și dacă nu atinge însăși existența dreptului.

Proporționalitatea are o valență dublă: (i) una substanțială, care privește intensitatea restrângerii dreptului la libertate raportată la scopul urmărit; și (ii) una procedurală, ce reclamă motivarea individualizată a măsurii și analiza alternativelor posibile.

Așadar, principiul proporționalității obligă judecătorul să facă o corelație directă între gravitatea acuzației, necesitatea procesuală a măsurii și impactul acesteia asupra libertății

¹⁶ A. Zarafiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 91, e-format.

¹⁷ *Case of Khlaifia and Others v. Italy* (Application no. 16483/12), 15 December 2016, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>

individuale. Condiția proporționalității trebuie să fie examinată prin raportare la datele și împrejurările cauzei, cu luarea în considerare în chip special a gravității abstracte și concrete a infracțiunii de comiterea căreia este acuzat inculpatul¹⁸.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat, în jurisprudența sa constantă, testul proporționalității în materia detenției preventive. Pornind de la cauza *Calmanovici*¹⁹ și continuând în aceeași linie jurisprudențială²⁰, Curtea Europeană a concluzionat că autoritățile nu au oferit motive „relevante și suficiente” pentru a justifica necesitatea menținerii reclamantului în arest preventiv, stabilind că măsurile preventive erau disproporționate.

Art. 202 alin. (3) C.proc.pen. stabilește că măsura preventivă trebuie să fie proporțională cu gravitatea infracțiunii și să nu depășească ceea ce este necesar pentru realizarea scopului procesual. Proporționalitatea implică o analiză contextuală, bazată pe probe actuale și pe circumstanțele individuale ale cauzei.

O măsură privativă de libertate menținută fără o justificare pertinentă și actuală devine arbitrară, contravenind atât art. 23 din Constituție, cât și art. 5 §1 din Convenție²¹.

Importanța principiului proporționalității în materia măsurilor preventive statuează că limitarea exercițiului libertății individuale trebuie să fie adecvată scopului urmărit și însoțită de garanții procedurale efective.

Simpla invocare a gravității faptei sau a intensității reacției publice nu poate justifica privarea de libertate, în absența unor elemente care să dovedească necesitatea concretă a măsurii. Prin urmare, proporționalitatea impune o evaluare continuă a raportului dintre interesul public și libertatea individuală, iar măsura privativă de libertate trebuie revizuită ori de câte ori împrejurările inițiale se modifică. În absența unei asemenea analize periodice, privarea de libertate încetează să mai fie legitimă și devine arbitrară.

În esență, principiul proporționalității transformă detenția preventivă dintr-un simplu instrument procesual într-un test de compatibilitate între puterea coercitivă a statului și protecția libertății individuale.

Principiul duratei rezonabile asigură că măsura preventivă privativă de libertate nu poate fi menținută mai mult decât este necesar pentru scopul legitim urmărit. În aplicarea acestui principiu, Codul de procedură penală instituie limite maxime pentru privarea de libertate.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat în mod constant criterii pentru aprecierea duratei rezonabile, considerând relevante complexitatea cauzei, diligența autorităților, comportamentul acuzatului și motivele invocate de instanță pentru menținerea măsurii. Orice detenție preventivă prelungită peste o durată rezonabilă, fără o justificare solidă, contravine art. 5

¹⁸ M. Hotca, *Arestarea preventivă. condițiile luării, prelungirii și menținerii măsurii arestării preventive*, 22 mai 2017 <https://www.universuljuridic.ro/arrestarea-preventiva-conditiile-luării-prelungirii-si-mentinerii-masurii-arrestarii-preventive/2/>

¹⁹ cauza *Calmanovici împotriva României* (nr. 42250/02, parag. 40, 1 iulie 2008),

²⁰ Cauzele *Samoilă și Cionca împotriva României* (nr. 33065/03, parag. 36, 4 martie 2008) și *Konolos împotriva României* (nr. 26600/02, parag. 24, 7 februarie 2008)

²¹ Cauza *Tase împotriva României* din 10 iunie 2008 (Cererea nr. 29761/02), parag. 29, disponibilă în limba română <http://hudoc.echr.coe.int>.

§3 din Convenție, care consacră dreptul oricărei persoane arestate de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în timpul procedurii.

Durata rezonabilă nu poate fi analizată pe baza unui model abstract, ci trebuie examinată în fiecare caz, luând în considerare condițiile concrete ale cauzei. O durată de 2 ani, 3 luni și 2 săptămâni a fost apreciată, în cauza *Lazăr împotriva României*²² ca depășind o durată rezonabilă pentru că instanțele naționale nu au furnizat motive „relevante și suficiente” pentru a justifica necesitatea menținerii reclamantului în arest preventiv

În mod similar, în cauza *Jiga*²³, Curtea Europeană a constatat încălcarea art. 5 §3 din Convenție, reținând că durata arestării preventive a reclamantului — de 11 luni și 24 de zile — a depășit limitele termenului rezonabil. Curtea a subliniat că, deși anumite infracțiuni pot prezenta un pericol deosebit pentru ordinea publică, intensitatea acestui pericol se diminuează odată cu trecerea timpului, ceea ce impune autorităților o motivare din ce în ce mai detaliată a necesității menținerii detenției.

Instanțele naționale nu au explicat în mod convingător de ce scurgerea timpului nu a redus pericolul social sau riscul de obstrucționare a justiției, mai ales după administrarea principalelor probe și audierea martorilor. Simplul apel la gravitatea faptei, la cuantumul pedepsei prevăzute de lege sau la valoarea prejudiciului nu poate justifica prelungirea detenției preventive. Curtea a reiterat că menținerea măsurii trebuie să se sprijine pe motive „pertinente și suficiente”, raportate la circumstanțele concrete ale cauzei, și nu pe considerente generale ori abstracte.

În consecință, principiul duratei rezonabile reprezintă un test al echilibrului dintre eficiența justiției penale și protecția libertății personale. El impune autorităților nu doar o limită temporală, ci și o obligație pozitivă de diligență — de a desfășura procedurile cu promptitudine, de a evita prelungirile nejustificate și de a prefera, ori de câte ori este posibil, măsuri mai puțin intruzive.

Aceste patru principii conferă dreptului la libertate un conținut atât normativ, cât și substanțial, transformând măsurile preventive privative de libertate din simple instrumente procedurale de constrângere în criterii autentice de verificare a conformității acțiunii statului cu valorile statului de drept și cu exigențele libertății umane.

Aplicarea acestor principii se materializează concret prin condițiile și motivele ce pot justifica privarea de libertate.

Condițiile și motivele privării de libertate

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale consacră, în art. 5, garanția fundamentală a libertății persoanei, statuând că nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa decât în cazurile expres prevăzute de Convenție și „potrivit căilor legale”. Textul enumeră limitativ situațiile în care privarea de libertate este permisă: detenția în urma unei condamnări pronunțate de un tribunal competent; arestarea pentru neexecutarea unei obligații legale; arestarea preventivă pentru prezentarea în fața unei autorități judiciare competente, în cazul

²² Cauza *Lazăr împotriva României* din 31 mai 2012 (Requête no 23395/05), parag. 32, disponibilă în limba franceză <http://hudoc.echr.coe.int>.

²³ Cauza *Jiga împotriva României* din 16 martie 2010 (Cererea nr. 14352/04), parag. 76-78, disponibilă în limba română <http://hudoc.echr.coe.int>.

existenței unor motive verosimile de a bănuî comiterea unei infracțiuni; detenția minorilor în scop educativ; internarea persoanelor alienate, dependente sau a vagabonzilor; precum și detenția străinilor în cursul procedurilor de expulzare ori extrădare.

În dreptul intern, cadrul normativ privind condițiile și motivele care pot justifica privarea de libertate este conturat în jurul art. 202 alin. (1)–(3) din Codul de procedură penală. Măsura privativă de libertate poate fi dispusă numai dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: existența unei suspiciuni rezonabile privind săvârșirea unei infracțiuni, necesitatea măsurii pentru buna desfășurare a procesului penal și proporționalitatea acesteia cu gravitatea acuzației. Aceste cerințe de fond și formă asigură conformitatea măsurii cu principiile legalității și subsidiarității.

Privarea de libertate presupune un standard probator intermediar, situat între simpla bănuială și convingerea de vinovăție, fiind bazată pe elemente obiective care să justifice, pentru un observator imparțial, posibilitatea comiterii unei infracțiuni²⁴. Lipsa acestui standard transformă măsura într-o privare arbitrară de libertate.

Dispozițiile art. 223 C.proc.pen. stabilesc motivele concrete care impun o detenție provizorie (riscul de sustragere, obstrucționarea justiției, recidiva, păstrarea ordinii publice) și care reflectă preocuparea de a proteja buna desfășurare a procesului penal și de a asigura prezența inculpatului în fața instanței. Aceste motive, consacrate și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, reprezintă temeiuri legitime ale detenției provizorii²⁵.

Dintre acestea, „pericolul pentru ordinea publică” constituie motivul cel mai frecvent invocat în practica judiciară, cu un conținut juridic și sociologic complex. Curtea Constituțională a României a precizat că existența unui „pericol concret” nu poate fi dedusă din reacția emoțională a opiniei publice, ci trebuie fundamentată pe criterii obiective, raportate la circumstanțele cauzei. În același sens, CEDO a statuat că tulburarea ordinii publice nu poate fi invocată în mod abstract, ci trebuie să se manifeste printr-un risc real de destabilizare socială sau de compromitere a încrederii publicului în justiție²⁶.

Practica judiciară internă reflectă această abordare, instanțele naționale analizând „pericolul pentru ordinea publică” prin prisma criteriilor arătate, luând în considerare gravitatea faptei, modul de comitere, rezonanța socială și conduita inculpatului după săvârșirea infracțiunii²⁷.

Jurisprudența Curții de la Strasbourg a extins noțiunea de „privare de libertate” dincolo de sensul său strict formal din dreptul intern²⁸. Curtea a considerat incidente dispozițiile art. 5 CEDO în situații precum conducerea unei persoane sub escortă la poliție, interogarea acesteia într-o secție

²⁴ Case of *Ilgar Mammadov v. Azerbaijan* (Application no. 15172/13), 22 May 2014, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>.

²⁵ cauza *Becciev c. Moldovei* (Cererea nr. 9190/03) hotărârea din 4 octombrie 2005, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-112622>

²⁶ Cauza *Tiron împotriva României* 7 aprilie 2009 (Cererea nr. 17689/03), disponibilă în limba română <http://hudoc.echr.coe.int>

²⁷ Tribunalul București - judecătorul de drepturi și libertăți, încheierea penală din 11.08.2022, nepublicată

²⁸ Nicolae-Cătălin Magdalena, *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Editura Universul juridic, București, 2023, p.77

de poliție, reținerea temporară în centre de azil sau chiar în cazul perchezițiilor domiciliare urmate de reținerea persoanei pentru mai multe ore²⁹.

Scurte repere de drept comparat: Italia și Franța

Analiza comparativă a legislațiilor europene relevă o convergență substanțială în privința principiilor fundamentale aplicabile măsurilor preventive privative de libertate — legalitatea, proporționalitatea, subsidiaritatea și caracterul de ultimă ratio —, dar și diferențe semnificative în ceea ce privește condițiile de dispunere, durata maximă și intensitatea controlului judiciar asupra detenției.

În timp ce unele sisteme juridice acordă o largă marjă de apreciere autorităților judiciare în aprecierea pericolului concret sau a riscului de recidivă, altele impun criterii extrem de stricte și termene procedurale riguroase.

Pentru a evidenția aceste variații și pentru a contextualiza regimul român al măsurilor preventive, este utilă o analiză comparativă a modelelor europene, în special a celor din Italia și Franța, care oferă soluții relevante privind echilibrul dintre eficiența procesului penal și protecția libertății individuale.

În sistemul italian, reglementarea măsurilor preventive (*misure cautelari personali*) consacră un model gradual al constrângerii procesuale, în care detenția preventivă constituie *ultima ratio* a intervenției statului.

Pentru dispunerea detenției provizorii sunt necesare două condiții cumulative: existența unor „indicii grave” (*indizi gravi di colpevolezza*) privind săvârșirea infracțiunii și existența unui pericol concret de sustragere, recidivă sau alterare a probelor (art. 273 C.pr.pen. it.). Standardul probator cerut este inferior celui al condamnării, dar impune o apreciere obiectivă și motivată, bazată pe date de fapt verificabile³⁰.

Codul italian reflectă în mod expres principiul proporționalității și al caracterului excepțional al detenției, statuând că măsura trebuie să fie proporțională cu gravitatea faptei și că judecătorul este obligat să prefere arestul la domiciliu atunci când acesta poate atinge același scop (*principio del minimo sacrificio necessario*). Jurisprudența *Corte di Cassazione* a reiterat că aplicarea detenției preventive fără o analiză individualizată a circumstanțelor cauzei echivalează cu o încălcare a principiului proporționalității și a dreptului la libertate. Mai mult, atunci când judecătorul recunoaște măsura arestului la domiciliu ca fiind adecvată, este exclusă privarea de libertate în regim carceral. Prin urmare, natura arestării preventive „*in carcere*” este recunoscută de către Curtea de Casație ca fiind *extrema ratio*, aplicată numai dacă scopul prevenției nu poate fi asigurat de către arestul domiciliu³¹.

²⁹ Case of *Rozhkov v. Russia* (no. 2), 31 January 2017 (Application no. 38898/04), disponibil în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>, Cauza *Stănculeanu împotriva României* din 9 ianuarie 2018 (Cererea nr. 26990/15), disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>.

³⁰ Corte di Cassazione, Sentenza penale n. 50728 del 17-07-2017, disponibilă în limba italiană <http://www.italgiure.giustizia.it>.

³¹ Corte di Cassazione, Sezioni Unite, Sentenza penale n. 20769 del 28-04-2016, disponibilă în limba italiană <http://www.italgiure.giustizia.it>.

Durata detenției preventive este strict limitată prin plafoane legale care variază în funcție de gravitatea faptei (2, 4 sau 6 ani), iar depășirea termenelor atrage încetarea de drept a măsurii. De asemenea, sistemul italian prevede forme speciale de detenție atenuată pentru persoane vulnerabile (gravide, părinți unici³², vârstnici peste 70 de ani sau persoane cu boli grave – art. 286 C.pr.pen. it.). Astfel, modelul italian configurează un echilibru între eficiența anchetei și protecția drepturilor fundamentale, punând accent pe controlul judiciar riguros și pe justificarea individualizată a fiecărei măsuri.

În dreptul francez, *détention provisoire* este privită ca o măsură excepțională, aplicabilă doar dacă alte soluții - *contrôle judiciaire* sau *assignation à résidence sous surveillance électronique* - nu pot garanta scopul urmărit. Privarea de libertate este permisă doar pentru infracțiuni grave (*crimes*) sau pentru delikte pedepsite cu minim 3 ani de închisoare, și numai dacă aceasta este „singurul mijloc” de a asigura scopurile procesului penal (art. 144 C.pr.pen. fr.). Aceste scopuri includ conservarea probelor, protecția martorilor și a victimelor, prevenirea presiunilor asupra coinelupaților, asigurarea prezenței inculpatului la proces și prevenirea recidivei.

Judecătorul pentru libertăți și detenție (*juge des libertés et de la détention*) joacă un rol central în garantarea legalității măsurii, asigurând o dezbatere contradictorie și un control judiciar efectiv. Durata detenției este strict reglementată: în materie corecțională, durata inițială este de 4 luni, cu prelungiri motivate până la 1 an (sau 2 ani în cazuri speciale), iar în materie criminală³³ — de 1 an, cu prelungiri succesive de câte 6 luni, fără a depăși 4 ani în total.

Un aspect specific dreptului francez îl constituie controlul constituțional al condițiilor de detenție. *Le Conseil constitutionnel* a declarat neconstituționale dispozițiile care nu garantau eliberarea imediată a persoanelor aflate în condiții de detenție nedemne³⁴.

Totodată, jurisprudența *Cour de cassation* impune o motivare concretă și individualizată a oricărei prelungiri a detenției, cu verificarea proporționalității între scopul procesual și ingerința asupra libertății persoanei. Atunci când descrierea oferită de acuzat cu privire la condițiile sale de detenție este suficient de credibilă, precisă și actuală pentru a constitui un început de dovadă al existenței unor condiții necorespunzătoare sau nedemne, judecătorul are obligația de a dispune, în absența unor verificări prelabile efectuate de procuror, măsuri suplimentare de clarificare destinate stabilirii caracterului real al acestor susțineri³⁵.

Analiza comparativă arată că ambele sisteme consacră un regim al detenției preventive profund structurat în jurul principiilor legalității, subsidiarității și proporționalității. Atât în Italia, cât și în Franța, măsurile privative de libertate sunt reglementate ca mijloace excepționale, subordonate scopului legitim al procesului penal și supuse unui control judiciar riguros.

³² De exemplu, în cazul femeilor gravide sau a mamelor care au în îngrijire copii cu vârsta sub 6 ani, măsura arestării preventive se poate aplica numai în cazul în care nevoia de prevenție are o relevanță excepțională. Dispoziția este aplicabilă și acuzatului tată al minorului sub 6 ani atunci când mama acestuia a decedat sau este în imposibilitate de a acorda îngrijire copilului

³³ Art. 145-2 C.pr.pen. francez.

³⁴ Le Conseil constitutionnel, Décision n° 2020-858/859 QPC du 2 octobre 2020, disponibilă în limba franceză <https://www.legifrance.gouv.fr>.

³⁵ Cour de Cassation, Chambre criminelle, Arrêt n° 2710 du 25 novembre 2020, disponibilă în limba franceză <https://www.dalloz-actualite.fr>

Diferențele țin, mai degrabă, de durata maximă permisă și de intensitatea controlului judiciar, Franța punând accent pe limitarea temporală strictă și pe protecția condițiilor de detenție, iar Italia pe gradarea măsurilor și pe adaptarea lor la particularitățile persoanei vizate.

Prin urmare, experiența comparată confirmă tendința europeană de a restrânge tot mai mult sfera detenției preventive și de a consolida principiul *ultima ratio*, în favoarea unor măsuri alternative mai puțin intruzive, dar eficiente în asigurarea scopurilor procesului penal.

Dimensiunea protecției drepturilor fundamentale

Aplicarea măsurilor preventive privative de libertate implică, în mod inerent, o restrângere a exercițiului unor drepturi fundamentale. De aceea, sistemul normativ și jurisprudența europeană au dezvoltat un set de garanții menite să asigure protecția efectivă a persoanei aflate în detenție provizorie, în special sub aspectul respectării dreptului la libertate, al demnității umane și al dreptului la apărare.

Garanții procesuale esențiale

Dreptul la libertate și siguranță, consacrat de art. 9 din Codul de procedură penală și art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului nu se limitează la interzicerea detenției arbitrare, ci instituie un set de garanții procedurale destinate protecției efective a persoanelor private de libertate. Aceste garanții asigură controlul judiciar al măsurilor privative, transparența procesului și reparația eventualelor abuzuri.

Comunicarea motivelor arestării

Orice persoană arestată trebuie informată prompt, într-un limbaj accesibil și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivului arestării și acuzației formulate. Această informare trebuie să fie suficient de detaliată pentru a permite exercitarea efectivă a dreptului la apărare. Curtea a subliniat că simpla menționare generică a unei infracțiuni nu satisface exigențele art. 5§2; autoritățile trebuie să ofere o explicație concretă privind faptele imputate și temeiul juridic al detenției³⁶.

Dreptul de a fi adus de îndată înaintea unui magistrat

Persoana arestată trebuie prezentată „de îndată” în fața unui magistrat sau a unei autorități judiciare independente, care să verifice legalitatea și temeinicia măsurii.

Noțiunea de magistrat a fost analizată în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, stabilindu-se că are în mod vădit un sens mai larg decât acela de „judecător”. El trebuie însă să fie independent în raport de executiv și de părți și trebuie să îndeplinească anumite condiții, ce reprezintă garanțiile acuzatului împotriva arbitrarului și a privării nejustificate de libertate³⁷.

³⁶ Case of *Khlaifia and Others v. Italy* (Application no. 16483/12) 15 December 2016, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>

³⁷ Case of *Schiesser v. Switzerland* (Application no. 7710/76), 4 December 1979, parag. 28, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>.

În mod similar, termenul „de îndată” este interpretată strict: orice întârziere trebuie justificată prin circumstanțe excepționale, iar depășirea a 48–72 de ore este, în general, considerată contrară Convenției. Chiar și un termen mai scurt ar putea, de asemenea, să contravină cerinței de celeritate dacă nu a existat nicio dificultate specială sau o circumstanță excepțională care să împiedice autoritățile să aducă mai repede persoana arestată înaintea unui judecător³⁸.

Această garanție reprezintă o expresie a controlului preventiv împotriva detenției arbitrare.

Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil sau eliberat în cursul procedurii

Articolul 5 §3 consacră dreptul persoanei arestate de a fi judecată într-un termen rezonabil, iar dacă procesul se prelungește, de a fi eliberată pe durata procedurii. Curtea apreciază caracterul rezonabil al duratei în funcție de criterii precum: complexitatea cauzei, diligența autorităților, comportamentul acuzatului și importanța intereselor aflate în joc. Prelungirea nejustificată a detenției preventive, fără motive concrete și actuale, constituie o încălcare a Convenției³⁹.

Dreptul ca o instanță să se pronunțe într-un termen scurt asupra legalității detenției

Orice persoană privată de libertate are dreptul de a sesiza judecătorul/instanța care să examineze legalitatea măsurii și să dispună eliberarea imediată dacă detenția este nelegală. Controlul trebuie să fie rapid, efectiv și contradictoriu, implicând posibilitatea persoanei de a fi audiată și asistată de avocat. Curtea a considerat că o procedură pur formală sau lipsită de celeritate nu îndeplinește standardele Convenției⁴⁰.

Dreptul la reparații în cazul unei detenții nelegale

Oricine a fost victima unei detenții contrare dispozițiilor art. 5 are dreptul la compensație efectivă. Statul are obligația de a institui o cale de atac internă care să permită obținerea unei despăgubiri adecvate și reale pentru prejudiciul moral sau material suferit. În dreptul român, acest drept este consacrat prin dispozițiile Codului de procedură penală privind repararea pagubei pentru privarea nelegală sau injustă de libertate (art. 539).

Demnitatea umană și condițiile de detenție

Privarea de libertate nu suspendă exercițiul celorlalte drepturi fundamentale ale persoanei. Dimpotrivă, statul are obligația pozitivă de a asigura respectarea demnității umane și a integrității fizice și psihice a celor deținuți, conform art. 3 CEDO și art. 22 alin. (1) din Constituția României.

³⁸ Cauza Năstase-Silivestru împotriva României (Cererea nr. 74785/01), hotărârea din 4 octombrie 2007, disponibilă în limba franceză <http://hudoc.echr.coe.int>.

³⁹ Cauza Jiga împotriva României din 16 martie 2010 (Cererea nr. 14352/04), disponibilă în limba română <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴⁰ Case of *Włoch v. Poland* (Application no. 27785/95) 19 October 2000, parag. 125, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>

Articolul 3 din Convenția europeană a drepturilor omului consacră principiul fundamental potrivit căruia „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”. Acest articol, transpus și în cuprinsul art. 11 din Codul de procedură penală, are un caracter absolut, neadmițând nicio derogare, nici măcar în situații de urgență publică. În contextul privării de libertate, el impune statului o obligație pozitivă de a asigura condiții de detenție compatibile cu demnitatea umană și de a preveni orice tratament care ar depăși limitele suferinței inerente detenției.

Condițiile de detenție, tratamentul aplicat persoanelor arestate preventiv și durata măsurii trebuie să respecte standardele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului și să nu depășească nivelul de suferință inerent detenției. Detenția în condiții inumane sau degradante poate constitui o încălcare a art. 3, chiar dacă a fost dispusă în mod legal sub aspectul art. 5.

În cauza pilot *Rezmiveș împotriva României*⁴¹, Curtea a constatat deficiențe sistemice privind supraaglomerarea și igiena necorespunzătoare, subliniind obligația statului de a adopta măsuri structurale pentru remedierea acestor probleme.

În dreptul intern, Legea nr. 254/2013 și Regulamentul de aplicare aprobat prin H.G. nr. 157/2016 prevăd obligația administrației locurilor de detenție de a asigura spațiu suficient, asistență medicală permanentă și condiții de igienă corespunzătoare. De asemenea, art. 3 alin. (1) al legii impune respectarea demnității umane și interzice orice formă de tratament degradant.

Statul are obligația de a asigura asistență medicală corespunzătoare, adaptată stării de sănătate a persoanei private de libertate. Lipsa tratamentului adecvat, întârzierea intervențiilor medicale sau indiferența autorităților pot constitui tratamente inumane în sensul art. 3.

În privința tratamentelor inumane sau degradante, Curtea a sancționat frecvent violențele exercitate de personalul penitenciar, perchezițiile corporale abuzive, izolarea prelungită sau lipsa accesului la activități recreative ca fiind incompatibile cu demnitatea umană.

Relele tratamente care ating un nivel minim de gravitate implică, de obicei, vătămări fizice propriu-zise ori suferințe psihice sau mintale intense. Cu toate acestea, chiar și în absența lor, în situația în care tratamentul umilește sau înjosește o persoană, demonstrând lipsă de respect pentru aceasta sau afectându-i demnitatea umană, sau trezește sentimente de frică, angoasă ori inferioritate capabile să distrugă rezistența morală și fizică a unei persoane, tratamentul poate fi descris ca degradant și intra, de asemenea, sub incidența interdicției prevăzute de art. 3⁴².

Respectarea demnității umane constituie nucleul protecției oferite de art. 3 CEDO. O detenție poate fi formal legală din perspectiva art. 5, dar substanțial neconformă dacă condițiile materiale, tratamentul aplicat sau lipsa asistenței medicale aduc atingere integrității fizice ori morale a persoanei.

Într-un stat de drept, protecția demnității în detenție nu este doar o chestiune de administrație penitenciară, ci un indicator al nivelului de civilizație juridică și al respectului pentru valorile fundamentale ale umanității.

⁴¹ Cauza *Rezmiveș și alții împotriva României* din 25 aprilie 2017 (Cereri nr. 61467/12, nr. 39516/13, nr. 48231/13 și nr. 68191/13), disponibilă în limba română <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴² *Case of Ananyev and others v. Russia (Applications nos. 42525/07 and 60800/08)*, hotărârea din 10 January 2012, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>.

Dreptul la viață privată și de familie

Articolul 8 din Convenția europeană a drepturilor omului garantează dreptul oricărei persoane la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale. Deși acest drept nu este absolut, orice ingerință a autorităților trebuie să îndeplinească trei condiții cumulative: să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim și să fie necesară într-o societate democratică, în sensul proporționalității între scopul măsurii și restrângerea exercităată asupra dreptului.

În contextul privării de libertate, dreptul la viață privată și de familie capătă o dimensiune specială. Deși detenția implică, prin natura sa, o restrângere a exercițiului unor drepturi, persoanele aflate în detenție nu își pierd calitatea de titulari ai drepturilor fundamentale, iar statul are obligația de a le garanta exercitarea acestora în măsura compatibilă cu scopurile detenției.

În mediul carceral, respectarea vieții private presupune asigurarea unui minim de intimitate în spațiile de detenție, protecția datelor personale și a corespondenței, precum și accesul la activități care permit menținerea echilibrului psihologic.

Dreptul la viață de familie implică posibilitatea persoanei private de libertate de a menține relații efective și regulate cu membrii familiei. Aceasta include dreptul la vizite, corespondență și, în măsura posibilului, la contacte directe cu copiii sau partenerul de viață.

Jurisprudența Curții Europene este constantă în a aprecia că un element esențial al dreptului deținutului la respectarea vieții de familie este dat de posibilitatea acestuia de a menține contactul cu membri ai familiei⁴³.

Restrângerea acestor contacte poate fi justificată doar prin motive obiective, legate de ordine publică, securitatea penitenciarului sau prevenirea infracțiunilor, iar autoritățile trebuie să demonstreze că măsura este necesară și proporțională cu scopul urmărit.

Articolul 8 protejează și dreptul la corespondență între persoanele private de libertate și familia lor, avocați sau alte autorități. Deși controlul corespondenței poate fi permis din rațiuni de securitate, acesta trebuie să fie reglementat clar de lege, limitat în timp și proporțional. Curtea a subliniat că cenzurarea generalizată și lipsa căilor de atac împotriva interceptării scrisorilor reprezintă o ingerință disproporționată în sensul art. 8⁴⁴.

Pe lângă interdicția ingerinței arbitrare, art. 8 impune statului și obligații pozitive, constând în adoptarea unor măsuri administrative și legislative care să asigure exercitarea efectivă a dreptului la viață privată și de familie. Acestea includ: organizarea unui sistem de vizite umane și periodice, asigurarea accesului la comunicare telefonică, protejarea corespondenței confidențiale și prevenirea izolării sociale excesive. Eșecul autorităților de a garanta aceste condiții poate echivala cu o încălcare a art. 8, chiar în absența unei intenții de restricționare⁴⁵.

⁴³ Cauza *Messina împotriva Italiei* din 20 septembrie 2000, parag. 61, disponibilă în limba engleză <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴⁴ cauza *Silver și alții c. Regatului Unit*, hotărârea din 25 martie 1983

⁴⁵ Cauza *Nusret Kaya și alții împotriva Turciei* (Cererile nr. 43750/06, 43752/06, 32054/08, 37753/08 și 60915/08), hotărârea din 22 aprilie 2014

Dreptul la viață privată și de familie nu încetează la poarta penitenciarului, ci continuă să producă efecte în limitele compatibile cu regimul de detenție. Protejarea acestor drepturi nu este un privilegiu, ci o garanție a demnității umane și a resocializării, parte integrantă a conceptului de justiție echitabilă.

Echilibrul între eficiența justiției penale și protecția libertății individuale

Eficiența justiției penale și protecția libertății individuale reprezintă două valori fundamentale ale ordinii juridice democratice, aflate într-o relație de interdependență și tensiune permanentă.

Pe de o parte, statul are obligația de a asigura aplicarea legii penale și de a proteja societatea împotriva criminalității. Pe de altă parte, exercitarea acțiunii penale trebuie să se desfășoare cu respectarea deplină a drepturilor fundamentale ale persoanei, în special a libertății individuale, garantate de art. 23 din Constituția României și art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Adevărata eficiență a justiției penale nu se măsoară prin severitatea măsurilor de constrângere, ci prin capacitatea de a combina fermitatea acțiunii statului cu protecția garanțiilor individuale. O justiție rapidă, dar arbitrară, nu poate fi considerată eficientă; la fel cum o protecție excesivă, care paralizează actul de justiție, contravine interesului public.

Echilibrul între aceste două exigențe presupune un model de justiție echitabilă, bazat pe proporționalitate, control judiciar efectiv și respectarea principiilor de necesitate și subsidiaritate.

Pe de o parte, eficiența procesului penal este asociată cu promptitudinea anchetei, celeritatea procedurilor și capacitatea autorităților de a preveni și reprima infracțiunile. Totuși, aceste obiective nu pot fi urmărite prin sacrificarea drepturilor fundamentale. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că nu poate exista justiție eficientă fără respectarea drepturilor omului, reafirmând legătura intrinsecă dintre eficiență și echitate.

În dreptul intern, dispunerea măsurilor preventive este justificată de scopul de a asigura buna desfășurare a procesului penal, dar aplicarea lor trebuie să se facă cu respectarea principiului proporționalității.

Măsura arestării preventive, ca cea mai severă formă de ingerință asupra libertății, trebuie utilizată numai atunci când alte mijloace procesuale nu pot garanta atingerea scopului urmărit. Această abordare confirmă concepția modernă a detenției ca ultima ratio a justiției penale. Totodată, eficiența nu înseamnă automat celeritate la orice cost. Durata rezonabilă a procesului trebuie să fie compatibilă cu exigențele dreptului la apărare și cu nevoia de a administra probele în mod echitabil. Un proces grăbit, dar inequitabil, echivalează cu o negare a justiției.

Pe de altă parte, libertatea individuală, ca valoare constituțională, reprezintă nucleul drepturilor fundamentale și o garanție a demnității umane. Orice restrângere a acesteia trebuie analizată în raport cu principiile legalității, necesității, proporționalității și duratei rezonabile, care operează ca limite ale puterii coercitive a statului.

Curtea de la Strasbourg a insistat asupra ideii că o detenție legală în aparență poate deveni arbitrară dacă nu se bazează pe motive pertinente și actuale sau dacă nu este supusă unui control judiciar real.

Protecția libertății individuale nu trebuie privită ca o frână în calea justiției penale, ci ca o condiție de legitimitate a acesteia. O justiție penală eficientă, dar lipsită de garanții, devine un instrument de opresiune; invers, o justiție echitabilă, întemeiată pe respectul libertății, consolidează încrederea publicului în instituțiile statului.

În dreptul român, acest echilibru este vizibil în evoluția jurisprudenței Curții Constituționale, care a subliniat că măsurile preventive, deși necesare, trebuie să rămână excepții de la regula libertății. Menținerea lor fără temei actual sau motivare individualizată constituie o încălcare a principiilor statului de drept

Analiza comparată a legislațiilor europene relevă o tendință clară: consolidarea principiului ultima ratio și promovarea măsurilor alternative la detenție. Statele europene au introdus, progresiv, forme intermediare de control judiciar, supraveghere electronică, arest la domiciliu sau cauțiune, cu scopul de a limita utilizarea excesivă a detenției preventive.

Curtea Europeană a încurajat aceste evoluții, afirmând în numeroase cauze că detenția preventivă trebuie să rămână o măsură excepțională, aplicabilă doar în prezența unor riscuri procesuale reale și concrete.

Modelul francez, cu control judiciar periodic și motivare individualizată, și cel italian, bazat pe principiul „minimului sacrificiu necesar”, constituie exemple relevante pentru consolidarea unei culturi judiciare a proporționalității și responsabilității.

Echilibrul între eficiența justiției penale și protecția libertății individuale nu este un rezultat static, ci un proces continuu de ajustare între nevoia de ordine și respectul pentru drepturile omului. Într-un stat de drept, scopul procesului penal nu este doar descoperirea și sancționarea infractorilor, ci și protejarea valorilor fundamentale care definesc demnitatea umană.

Prin aplicarea consecventă a principiilor legalității, subsidiarității, proporționalității și duratei rezonabile, justiția penală română se poate alinia standardelor europene ale unei justiții echitabile și eficiente. Adevărata performanță a sistemului penal nu se măsoară prin numărul arestărilor, ci prin capacitatea instanțelor de a garanta libertatea în limitele legii.

Astfel, echilibrul dintre eficiență și libertate nu este doar o exigență tehnică, ci o expresie a maturității statului de drept, în care protecția individului devine măsura autenticității actului de justiție.

Câteva idei de consolidare a echilibrului între eficiența justiției penale și protecția libertății individuale

Necesitatea unei culturi judiciare a proporționalității

Măsurile preventive nu pot fi reduse la un simplu instrument procedural, ci reprezintă un indicator al gradului de maturitate juridică și democratică al unui stat. În pofida reformelor legislative și a alinierii formale la standardele europene, practica judiciară română arată că, în unele situații, principiul proporționalității este aplicat adesea în mod formal, fără o evaluare reală a circumstanțelor personale și procesuale.

O veritabilă cultură judiciară a proporționalității presupune ca judecătorii și procurorii să internalizeze ideea că detenția preventivă este ultima ratio, justificată exclusiv atunci când niciun alt mijloc procesual nu poate garanta scopul legitim al procesului penal.

Formarea unei asemenea culturi nu poate fi exclusiv normativă, ci presupune un exercițiu constant de raționament judiciar bazat pe individualizare, motivare și umanizare a actului de justiție.

Responsabilitatea judecătorului în menținerea echilibrului

Judecătorul de drepturi și libertăți este pilonul central al garanțiilor procesuale privind libertatea persoanei. El nu este doar un aplicator al legii, ci gardianul echilibrului dintre autoritatea statului și drepturile individului.

Responsabilitatea sa constă în a verifica temeinicia și proporționalitatea măsurilor dispuse, a motiva individualizat fiecare decizie și a se asigura că durata detenției rămâne în limitele rezonabile impuse de lege.

Lipsa unei motivări efective, bazată pe circumstanțele concrete ale cauzei, transformă arestarea preventivă într-o sancțiune anticipată, contrară prezumției de nevinovăție.

Consolidarea capacităților sistemului de justiție

Continuarea formării profesionale a magistraților și dezvoltarea unei pedagogii a libertății, prin care judecătorii să fie instruiți nu doar în tehnica aplicării normei, ci și în viziunea modernă a drepturilor fundamentale și a valorilor statului de drept. Această orientare nu implică o diminuare a fermității actului de justiție și nici o abținere de la aplicarea măsurilor preventive atunci când acestea sunt necesare, ci urmărește o aplicare conștientă, proporțională și motivată, care să asigure echilibrul între apărarea ordinii publice și respectarea libertății individuale.

Concluzii

Analiza regimului juridic al măsurilor preventive privative de libertate, din perspectiva echilibrului dintre eficiența procesului penal și protecția drepturilor fundamentale, relevă o

realitate complexă: libertatea individuală și interesul public al înfăptuirii justiției coexistă într-o zonă de permanentă tensiune.

Studiul de față a evidențiat complexitatea raportului dintre necesitatea aplicării măsurilor preventive privative de libertate și protecția libertății individuale ca valoare fundamentală a statului de drept. Într-un context juridic și societal marcat de cerințele eficienței justiției penale, problema limitelor intervenției coercitive a statului asupra persoanei reprezintă un veritabil test al echilibrului democratic între autoritate și drepturile omului.

Analiza regimului juridic al măsurilor preventive privative de libertate a relevat că acestea nu pot fi concepute ca simple instrumente de constrângere procesuală, ci ca măsuri excepționale, menite să asigure desfășurarea procesului penal fără a anula substanța dreptului la libertate. Prin urmare, caracterul lor legitim derivă nu doar din scopul procesual urmărit, ci și din respectarea strictă a principiilor legalității, subsidiarității, proporționalității și duratei rezonabile. Aceste principii conferă conținut concret art. 23 din Constituția României și art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, transformând libertatea individuală într-un reper real al acțiunii judiciare.

În plan normativ, legislația română oferă un cadru coerent, armonizat cu standardele europene, dar eficiența sa depinde esențial de aplicarea practică a garanțiilor procesuale și de controlul judecătoresc efectiv al măsurilor dispuse. Cauzele soluționate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului împotriva României arată că formalismul excesiv, motivările stereotipe și prelungirea nejustificată a detenției pot să constituie vulnerabilități sistemice. O justiție conformă cu principiile CEDO presupune nu doar respectarea formei legii, ci și internalizarea spiritului acesteia - protejarea individului împotriva arbitrariului statului.

În plan comparativ, modelele italian și francez demonstrează că eficiența procesului penal poate coexista cu protecția libertății, prin consacrarea detenției preventive ca ultima ratio și prin implementarea unor mecanisme alternative eficiente. Aceste experiențe confirmă tendința europeană de a privilegia măsurile neprivative de libertate și de a întări controlul judiciar asupra deciziilor de arestare.

În plan axiologic, libertatea individuală reprezintă nu doar un drept fundamental, ci și o condiție a legitimității justiției penale. O justiție care nu respectă libertatea persoanei riscă să-și piardă însăși rațiunea democratică. În schimb, o justiție echitabilă, întemeiată pe respectul demnității umane, consolidează încrederea cetățenilor în instituțiile statului și în ideea de dreptate ca valoare morală și juridică.

În concluzie, măsurile preventive privative de libertate trebuie privite ca punctul de convergență între necesitatea de a proteja ordinea publică și obligația de a apăra libertatea individuală.

Adevărata provocare pentru sistemul judiciar român rămâne aceea de a păstra echilibrul între aceste două dimensiuni - o justiție eficientă și o justiție umană -, deoarece libertatea, odată pierdută fără temei, nu poate fi restituită prin nicio sentință, oricât de dreaptă ar fi aceasta.

Referințe bibliografice:

- Al-Kawadri (actuală Hărătau), L.-D., “The Independence of Justice – Rule of a Fair Trial”, în *Proceedings of the Conference Challenges of the Knowledge Society*, 2009, p. 122–136;
- Criștiu-Ninu, L., Nicolescu, A.S., „Aspecte particulare privind măsura arestării preventive. Cazul de arestare preventivă prevăzut de art. 223 alin. (1) lit. d) din Codul de procedură penală. Examinarea încadrării juridice a faptei cu ocazia soluționării propunerii de arestare preventivă”, *Revista Dreptul*, nr. 12/2017;
- Dongoroz, V., Kahane, S., Antoniu, G., Bulai, C., Iliescu, N., Stănoiu, R., *Explicațiile teoretice ale codului penal român. Partea specială*, vol. V, ed. a II-a, București, Editura Academiei Române, 2003;
- Geamănu, R.F., *Mijloace de protecție a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate*, București, Editura Universul Juridic, 2019;
- Hotca, M., „Arestarea preventivă. Condițiile luării, prelungirii și menținerii măsurii arestării preventive”, *Portal Universul Juridic*, 22 mai 2017;
- Magdalena, N.-C., *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, București, Editura Universul Juridic, 2023;
- Neagu, I., *Tratat de procedură penală*, București, Editura Pro, 1997;
- Paraschiv, C.S., *Drept procesual penal. Parte generală. Note de curs*, București, Editura Hamangiu, 2016;
- Zarafiu, A., *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, ed. a 2-a, București, Editura C.H. Beck, 2015.

Jurisprudență și instrumente juridice:

- *Amuur c. Franței*, Cererea nr. 19776/92, Hotărârea din 25 iunie 1996;
- *Ananyev și alții c. Rusiei*, Cererile nr. 42525/07 și nr. 60800/08, Hotărârea din 10 ianuarie 2012;
- *Becciev c. Moldovei*, Cererea nr. 9190/03, Hotărârea din 4 octombrie 2005;
- *Buzadji c. Republicii Moldova*, Cererea nr. 23755/07, Marea Cameră, Hotărârea din 5 iulie 2016;
- *Calmanovici c. României*, Cererea nr. 42250/02, Hotărârea din 1 iulie 2008;
- *Creangă c. României*, Cererea nr. 29226/03, Hotărârea din 23 februarie 2012;
- *Ilgar Mammadov c. Azerbaidjanului*, Cererea nr. 15172/13, Hotărârea din 22 mai 2014;
- *Khlaifia și alții c. Italiei*, Cererea nr. 16483/12, Marea Cameră, Hotărârea din 15 decembrie 2016;
- *Ladent c. Poloniei*, Cererea nr. 11036/03, Hotărârea din 18 martie 2008;
- *Lazăr c. României*, Cererea nr. 23395/05, Hotărârea din 31 mai 2012;
- *Messina c. Italiei*, Hotărârea din 20 septembrie 2000;
- *Năstase-Silvestru c. României*, Cererea nr. 74785/01, Hotărârea din 4 octombrie 2007;
- *Nusret Kaya și alții c. Turciei*, Cererile nr. 43750/06, nr. 43752/06, nr. 32054/08, nr. 37753/08 și nr. 60915/08, Hotărârea din 22 aprilie 2014;
- *Rezmiveș și alții c. României*, Cererile nr. 61467/12, nr. 39516/13, nr. 48231/13 și nr. 68191/13, Hotărârea din 25 aprilie 2017;
- *Rozhkov c. Rusiei (nr. 2)*, Cererea nr. 38898/04, Hotărârea din 31 ianuarie 2017;
- *Saadi c. Regatului Unit*, Cererea nr. 13229/03, Marea Cameră, Hotărârea din 29 ianuarie 2008;
- *Samoilă și Cionca c. României*, Cererea nr. 33065/03, Hotărârea din 4 martie 2008;

- *Schiesser c. Elveției*, Cererea nr. 7710/76, Hotărârea din 4 decembrie 1979;
- *Silver și alții c. Regatului Unit*, Hotărârea din 25 martie 1983;
- *Stănculeanu c. României*, Cererea nr. 26990/15, Hotărârea din 9 ianuarie 2018;
- *S., V. și A. c. Danemarcei*, Cererile nr. 35553/12, nr. 36678/12 și nr. 36711/12, Hotărârea din 22 octombrie 2018;
- *Tase c. României*, Cererea nr. 29761/02, Hotărârea din 10 iunie 2008;
- *Tiron c. României*, Cererea nr. 17689/03, Hotărârea din 7 aprilie 2009;
- *Włoch c. Poloniei*, Cererea nr. 27785/95, Hotărârea din 19 octombrie 2000.
- Corte di Cassazione, Sezioni Unite, Sentenza penale nr. 20769 din 28 aprilie 2016;
- Corte di Cassazione, Sentenza penale nr. 50728 din 17 iulie 2017;
- Cour de Cassation, Chambre criminelle, Arrêt nr. 2710 din 25 noiembrie 2020;
- Le Conseil constitutionnel, Décision nr. 2020-858/859 QPC din 2 octombrie 2020;
- CCR, Decizia nr. 99 din 25 februarie 2020;
- CCR, Decizia nr. 136 din 3 martie 2021;
- Curtea de Apel București, judecătorul de drepturi și libertăți, Încheierea nr. 3/DL din 3 ianuarie 2023, nepublicată;
- Curtea de Apel București, judecătorul de drepturi și libertăți, Încheierea nr. 88/CO-DL din 5 martie 2025, nepublicată;
- Curtea de Apel București, judecătorul de drepturi și libertăți, Încheierea nr. 273/DL din 6 iunie 2025, nepublicată;
- Curtea de Apel București, judecătorul de drepturi și libertăți, Încheierea nr. 548/CO-DL din 20 decembrie 2023, nepublicată;
- H.G. nr. 157/2016 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013;
- Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor preventive privative de libertate;
- Ordinul M.A.I. nr. 14/2018 privind organizarea și funcționarea centrelor de reținere și arestare preventivă;
- Recomandarea (UE) 2023/681 a Comisiei din 8 decembrie 2022 privind drepturile procedurale ale persoanelor suspectate și acuzate care fac obiectul arestării preventive și privind condițiile materiale de detenție;
- Tribunalul București, judecătorul de drepturi și libertăți, Încheierea penală din 11 august 2022, nepublicată;

CONSIDERAȚII PRIVIND EXECUTAREA MĂSURII PREVENTIVE A ARESTULUI LA DOMICILIU. MODIFICĂRI INTERVENITE ÎN CONȚINUTUL MĂSURII. ASPECTE JURISPRUDENȚIALE

(CONSIDERATIONS ON THE ENFORCEMENT OF THE PREVENTIVE MEASURE OF HOUSE ARREST: AMENDMENTS TO THE CONTENT OF THE MEASURE AND JURISPRUDENTIAL ASPECTS)

Gabriela Nicoleta CHIHAIĂ*

Abstract

Arestul la domiciliu, măsură preventivă privativă de libertate, a fost introdus în legislația procesual penală română prin adoptarea Codului de procedură penală intrat în vigoare la data de 01.02.2014, urmărindu-se lărgirea posibilităților de individualizare a măsurilor preventive. Este reglementat de dispozițiile art. 218-222 Cod procedură penală, putând fi dispus în aceleași condiții ca și măsura arestării preventive, ca expresie a principiului proporționalității oricărei măsuri preventive cu gravitatea acuzației aduse unei persoane, precum și a principiului necesității unei astfel de măsuri pentru realizarea scopului legitim urmărit prin dispunerea sa. Prin conținutul său, arestul la domiciliu se apropie însă și de măsura controlului judiciar, în anumite circumstanțe, diferențele fiind reduse. Prezenta lucrare urmărește să analizeze arestul la domiciliu din perspectiva executării conținutului său, prin raportare la dreptul inculpatului de a părăsi locuința în care execută această măsură preventivă, prin prezentarea unor spețe în care s-a încuviințat părăsirea domiciliului fie pentru o perioadă scurtă de timp, pentru rezolvarea unor situații concrete, fie pentru perioade mai îndelungate, pentru prezentarea la școală sau la locul de muncă. Sunt evidențiate, în acest context, aspecte cu care se confruntă practica judiciară atunci când se solicită încuviințarea părăsirii domiciliului de către inculpat. Deopotrivă, este pusă în discuție înlăturarea de facto a caracterului privativ de libertate atunci când instanțele permit inculpatului părăsirea locuinței pe durate lungi de timp, ce determină ca măsura arestului la domiciliu să devină aproape lipsită de conținut, fiind foarte asemănătoare în aceste cazuri de măsura controlului judiciar.

Cuvinte cheie: arest la domiciliu, executarea măsurii preventive, conținut, părăsirea domiciliului, obligații, durată

Abstract

House arrest, a liberty-depriving preventive measure, was introduced into Romanian criminal procedural law by the adoption of the Criminal Procedure Code, which entered into force on February 1, 2014, with the purpose of expanding the possibilities for the individualization of preventive measures. It is regulated by Articles 218–222 of the Criminal Procedure Code and may be ordered under the same conditions as the preventive measure of pretrial detention, as an expression of the principle of proportionality between any preventive measure and the seriousness of the accusation brought against a person, as well as of the principle of necessity of such a measure for achieving the legitimate aim pursued

*Lecturer PhD., "Transilvania" University of Brașov (Romania), Faculty of Law. Judge, Brașov Court of Appeal.

by its imposition. By its content, house arrest also approaches the preventive measure of judicial supervision, the differences between the two measures being, in certain circumstances, limited. The present paper aims to analyze the preventive measure of house arrest from the perspective of the enforcement of its content, by reference to the defendant's right to leave the residence in which the measure is enforced. To this end, the study examines relevant case law in which authorization was granted for leaving the residence either for short periods of time, for the purpose of resolving specific situations, or for longer periods, in order to attend school or to carry out professional activities. In this context, the paper highlights the issues encountered in judicial practice when requests are made for authorization to leave the residence by a defendant subject to house arrest. At the same time, the study addresses the de facto removal of the liberty-depriving character of house arrest in situations where courts allow the defendant to leave the residence for extended periods of time, which results in the preventive measure becoming almost devoid of substantive content and, in such cases, very similar to the preventive measure of judicial supervision.

Keywords: house arrest, preventive measure, enforcement of the measure, content of the measure, leaving the residence, obligations, duration

Arestul la domiciliu – măsură preventivă privativă de libertate

În vederea desfășurării normale a procesului penal și a realizării scopului său, se poate ivi necesitatea folosirii unor mijloace de constrângere împotriva inculpatului, prin care să fie împiedicată obstrucționarea de către acesta a urmăririi penale și a judecății sau sustragerea de la executarea pedepselor și a celorlalte sancțiuni de drept penal.

Măsurile preventive sunt măsuri procesuale care pot fi luate de organele judiciare în cursul desfășurării procesului penal. Aceste măsuri se împart în: măsuri preventive privative de libertate (reținerea, arestul la domiciliu și arestarea preventivă) și măsuri preventive restrictive de libertate (controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune).

Prin Codul de procedură penală intrat în vigoare la data de 01.02.2014, a fost introdus și în legislația procesual penal română, după modelul celei Codului de procedură al Italiei, arestul la domiciliu, scopul fiind de lărgire a posibilităților de individualizare a măsurilor preventive.

Considerat drept măsură preventivă privativă de libertate, arestul la domiciliu este reglementat în dispozițiile art. 218-222 Cod procedură penală român, putând fi dispus în aceleași condiții ca și măsura arestării preventive, ca expresie a principiului proporționalității oricărei măsuri preventive cu gravitatea acuzației aduse unei persoane, precum și a principiului necesității unei astfel de măsuri pentru realizarea scopului legitim urmărit prin dispunerea sa. Prin conținutul său, respectiv obligațiile care pot fi dispuse inculpatului pe durata executării, arestul la domiciliu se apropie și de măsura controlului judiciar. Cu atât mai mult, în situațiile în care inculpatul beneficiază de permisiunea părăsirii domiciliului pe durate mai lungi de timp, spre exemplu pentru urmarea cursurilor școlare sau pentru desfășurarea activităților educative, conținutul celor două măsuri, una privativă de libertate, cealaltă doar restrictivă de drepturi, se aseamănă, diferențele fiind reduse.

Potrivit dispozițiilor art. 218 Cod procedură penală, arestul la domiciliu se dispune de judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 223 (reglementate pentru arestarea preventivă) și măsura este necesară pentru realizarea unui dintre scopurile prevăzute de art. 202 alin. 1 (asigurarea bunei desfășurări a procesului penal, împiedicarea sustragerii inculpatului de la urmărire penală sau de la judecată ori prevenirea săvârșirii unei noi infracțiuni).

Arestul la domiciliu nu poate fi însă aplicat în cazul în care există suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune asupra unui membru de familie sau în cazul în care inculpatul a fost anterior condamnat definitiv pentru infracțiunea de evadare, în primul caz dându-se prevalență drepturilor și protecției victimei, care continuă să rămână în domiciliu, iar întoarcerea inculpatului ar crea condițiile necesare reiterării de către acesta a comportamentului infracțional, iar în al doilea caz, neexistând garanții că acesta va respecta măsura dispusă, cât timp, în trecut a săvârșit acte prin care a evadat din starea legală de reținere sau de deținere.

Ceea ce caracterizează, din punct de vedere al conținutului, măsura preventivă a arestului la domiciliu o reprezintă obligația principală a inculpatului de a nu părăsi imobilul în care locuiește fără încuviințarea organului judiciar, pe o perioadă determinată de timp. Practic, în loc să execute prevenția provizorie de libertate într-un loc de deținere (centru de reținere sau arestarea preventivă din subordinea Ministerului de interne sau într-un penitenciar din subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor), inculpatul execută măsura preventivă în intimitatea domiciliului său.

Ca și obligații auxiliare, menite în special pentru a se realiza supravegherea și controlul inculpatului, dar și pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, legiuitorul a stabilit, la intrarea în vigoare a măsurii, ca inculpatul, pe durata arestului la domiciliu: să se prezinte în fața organului de urmărire penală, a judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a instanței de judecată ori de câte ori este chemat și să nu comunice cu persoana vătămată sau membrii de familie ai acesteia, cu alți participanți la comiterea infracțiunii, cu martorii ori experții, precum și cu alte persoane stabilite de organul judiciar

Începând cu anul 2021, conținutul măsurii preventive a arestului la domiciliu a fost extins, prin art. 43 alin. 3 din Legea nr. 146/2021 fiind introduse obligații suplimentare, ce pot fi impuse de inculpatului, fără a fi obligatorie vreuna dintre acestea. Astfel, instanța poate dispune ca inculpatul aflat sub arest la domiciliu:

- să poarte permanent un dispozitiv electronic de supraveghere
- să nu revină în locuința familiei, să nu se apropie de persoana vătămată sau de membrii familiei acesteia, de alți participanți la comiterea infracțiunii, de martori ori experți sau de alte persoane anume desemnate de organul judiciar și să nu comunice cu acestea direct sau indirect, pe nicio cale;
- să nu exercite profesia, meseria sau să nu desfășoare activitatea în exercitarea căreia a săvârșit fapta;
- să comunice periodic informații relevante despre mijloacele sale de existență;
- să se supună unor măsuri de control, îngrijire sau tratament medical, în special în scopul dezintoxicării;

- să nu participe la manifestări sportive sau culturale ori la alte adunări publice;
- să nu conducă vehicule anume stabilite de organul judiciar.
- să nu dețină, să nu folosească și să nu poarte arme;
- să nu emită cecuri.

La o scurtă analiză a acestor obligații facultative, se poate observa că sunt similare cu cele pe care organul judiciar le poate impune unui inculpat față de care dispune măsura preventivă neprivativă de libertate a controlului judiciar sau a controlului judiciar pe cauțiune.

Executarea măsurii preventive a arestului la domiciliu

Imobilul în care se execută arestul la domiciliu

Sediul principal al materiei în ceea ce privește executarea arestului la domiciliu îl constituie dispozițiile art. 124-133 din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. La aceasta se adaugă Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr. 254/2013 și Dispoziția Inspectorului General al Poliției Române nr. 9 din 10.02.2014, completată prin Dispoziția nr. 47 din 02.06.2021.

Arestul la domiciliu se execută în imobilul în care locuiește inculpatul. Noțiunea de “imobil” are un sens autonom în dreptul procesual penal, fiind diferită de cea din dreptul civil, respectiv locuința inculpatului, încăperea, dependința sau locul împrejmuit ținând de acestea (potrivit art. 126 din Legea nr. 254/2013).

Obligația inculpatului este e a se deplasa de îndată la imobilul în care s-a stabilit de către instanță să execute arestul la domiciliu.

Deși legea nu prevede în mod expres, apreciem că în situația în care măsura preventivă a arestului la domiciliu se execută într-o altă locuință decât cea proprietatea inculpatului este necesar, a priori, acordului proprietarului și/sau a persoanelor care locuiesc acolo. Aceasta pentru a se evita situațiile în care respectivele persoane nu îi permit inculpatului executarea măsurii la adresa respectivă. Astfel, într-un dosar, inculpatului i-a fost înlocuită măsura arestării preventive cu măsura arestului la domiciliu, care urma a fi executat la locuința concubinei sale, unde locuise anterior arestării. Însă, la momentul prezentării la respectivul imobil, părinții concubinei, proprietarii locuinței, nu i-au permis accesul, fiind necesară înlocuirea imobilului unde va executa măsura arestului la domiciliu¹.

Deopotrivă, este necesar ca instanța să verifice și să dispună ca executarea arestului să se efectueze la adresa la care inculpatul locuiește efectiv, chiar fără forme legale, și nu la domiciliul din cartea de identitate. În situațiile în care s-a dispus în acest sens, inculpatul a formulat cerere de schimbare a locului unde se execută măsura, fiind pe cale separată, fie chiar în contestație, atunci când măsura a fost dispusă de judecătorul/instanța de prim grad jurisdicțional.

Cu titlu de exemplu menționăm încheierea din 29.06.2016 a Judecătorei Ploiești, prin care s-a admis cererea inculpatei și s-a dispus schimbarea domiciliului din cartea de identitate la care

¹ Încheierea din 21.01.2017 a Judecătorei Brașov, pronunțată în dosarul nr. 29628/197/2016/a3, www.rejust.ro

s-a stabilit executarea arestului la domiciliu cu domiciliul efectiv, locuința în care inculpata locuia de mai bine de 6 ani.

În numeroase cazuri, practica judiciară se confruntă cu cereri privind schimbarea imobilului în care se execută măsura arestului la domiciliu, invocându-se aspecte de ordin personal ale inculpaților, mai ales atunci când măsura preventivă se întinde pe o perioadă mai mare de timp. În acest context se poate pune problema inclusiv a unui abuz procesual al inculpatului, care poate să-și exercite acest drept cu rea-credință.

În acest sens, exemplificăm printr-un dosar aflat în apel², în care inculpații se aflau de mai multe luni în arest la domiciliu. Unul dintre aceștia a formulat cereri repetate de schimbare a locuinței în care executa măsura preventivă, invocând diverse motive: mai întâi, întrucât urmau Sărbătorile Pascale, a solicitat permisiunea de a executa măsura la adresa de domiciliu a părinților săi, pentru a-i ajuta pe aceștia, însă după aproximativ 2 luni, la următorul termen de judecată a solicitat încuviințarea mutării înapoi la domiciliul unde locuia în fapt cu concubina sa. Un alt inculpat, a solicitat să i se permită să execute măsura la imobilul unde concubina sa locuia în chirie, pentru a avea grijă de copilul lor, cât aceasta se afla la muncă. După puțin timp însă, aproximativ două săptămâni, a formulat o nouă cerere prin care a solicitat încuviințarea executării măsurii preventive la adresa anterioară. În motivare, a arătat că vecinii concubinei, aceasta locuind într-un bloc de apartamente, s-au arătat nemulțumiți de vizitele efectuate de poliție, atât ziua, cât și noaptea, l-au anunțat pe proprietarul imobilului, care i-a pus în vedere concubinei fie ca inculpatul să plece, fie împreună să-și găsească o altă locuință, întrucât îi va rezilia contractul de închiriere. În toate situații, instanța de apel a încuviințat cererile, apreciind că sunt justificate, însă totuși se pune problema în astfel de situații dacă inculpații nu își aleg, în acest mod, locul unde să execute măsura preventivă a arestului la domiciliu.

Organele însărcinate cu supravegherea obligațiilor ce formează conținutul măsurii arestului la domiciliu

Pentru punerea în executare a arestului la domiciliu, copia încheierii judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a instanței de judecată prin care s-a luat măsura se comunică, de îndată, inculpatului și instituției, organului sau autorității desemnate cu supravegherea sa, organului de poliție în a cărei circumscripție locuiește acesta, serviciului public comunitar de evidență a persoanelor și organelor de frontieră (art. 221 alin. 8 Cod procedură penală).

În continuare, în alin. 9, se prevede că instituția, organul sau autoritatea desemnate de organul judiciar care a dispus arestul la domiciliu verifică periodic respectarea măsurii și a obligațiilor de către inculpat, iar în cazul în care constată încălcări ale acestora, sesizează de îndată procurorul, în cursul urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanța de judecată, în cursul judecății.

Modalitatea în care se exercită în concret supravegherea inculpatului aflat în arest la domiciliu este prevăzută în dispozițiile art. 129 din Legea nr. 254/2013, care reglementează

² Curtea de Apel Brașov, dosare asociate dosarului penal nr. 26924/197/2023.

atribuțiile pe care le are în acest sens organul desemnat cu supravegherea. Astfel, acesta trebuie să se deplaseze de îndată la locuința inculpatului, să îl legitimeze și să identifice persoanele cu care acesta locuiește în mod obișnuit sau care se află în îngrijirea sa și va încheia un proces-verbal. În continuare, va întocmi un program ce cuprinde modul de executare a măsurii și obligațiile pe care inculpatul trebuie să le respecte pe durata măsurii.

Pentru verificarea acestor măsuri, dar mai ales a obligației principale ce caracterizează conținutul măsurii preventive, organul însărcinat cu supraveghere va efectua vizite inopinate la locuința inculpatului, atât ziua, cât și noaptea, perioada dintre două vizite neputând fi mai mare de 2 zile calendaristice. Atunci când inculpatului i se permite părăsirea domiciliului, tot acest organ de supraveghere va stabili condițiile de deplasare și itinerariul pe care trebuie să îl urmeze inculpatul.

Obligațiile menționate de Legea nr. 254/2013 sunt prevăzute și în Dispoziția Inspectorului General al Poliției Române nr. 9 din 10.02.2014, completată prin Dispoziția nr. 47 din 02.06.2021, care detaliază atribuțiile polițistului desemnat cu supravegherea. Astfel, acesta întocmește un dosar de supraveghere privind inculpatul aflat în arest la domiciliu, în care va include toate verificările pe care le va realiza și pentru care va întocmi procese-verbale.

În cazul în care inculpatul are obligația de a nu intra în legătură cu anumite persoane, organul de supraveghere identifică și contactează persoanele care ar putea furniza informații relevante despre o eventuală neîndeplinire a obligației.

De asemenea, pentru verificarea respectării măsurilor și a obligațiilor de către persoana supravegheată, polițistul desemnat efectuează, periodic ori la sesizare, vizite inopinate, în orice moment al zilei, la locuința inculpatului; în acest sens în dispoziție se prevede că trebuie efectuate săptămânal cel puțin 3 vizite inopinate la ore diferite, polițistul având dreptul de a pătrunde în interiorul domiciliului fără învoirea inculpatului sau a persoanelor care locuiesc împreună cu acesta.

Deopotrivă, atunci când inculpatului i se permite de către judecător sau instanță să părăsească locuința în care execută arestul la domiciliu, tot organului desemnat cu supravegherea îi revine obligația de a stabili itinerariul de deplasare, regulile ce trebuie respectate pe parcursul deplasării, mijloacele de transport ce pot fi folosite, precum și perioada de timp în care itinerarul trebuie parcurs (inclusiv un itinerariu de rezervă).

Când constată nerespectarea cu rea-credință a măsurii și a obligațiilor impuse inculpatului, organul desemnat cu supravegherea acestuia întocmește o sesizare motivată pe care o înaintează, de îndată, procurorului, judecătorului de cameră preliminară sau instanței de judecată.

Părăsirea imobilului de către inculpatul aflat în arest la domiciliu

Potrivit dispozițiilor legale, art. 221 alin. 5 Cod procedură penală, inculpatul poate părăsi imobilul pentru a prezenta în fața organelor judiciare, la chemarea acestora.

În cazuri urgente, pentru motive bine întemeiate, inculpatul poate părăsi imobilul fără permisiunea judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a

instanței, pe durata de timp strict necesară, informând autoritatea care exercită supravegherea și organul judiciar.

Codul de procedură penală nu definește acești termeni: cazuri urgente, motive întemeiate. O definiție o regăsim însă în dispozițiile art. 127 din Legea nr. 254/2013, potrivit căreia este considerat un caz urgent, când inculpatul a părăsit domiciliul pentru:

- A) a salva de la un pericol imediat viața, integritatea corporală sau sănătatea sa ori a altei persoane
- B) a salva de la un pericol imediat un bun important al său ori al altei persoane
- C) a salva de la un pericol imediat sau un interes general.

Prima verificare este realizată de polițistul desemnat cu supravegherea inculpatului, care are obligația, atunci când se sesizează sau este sesizat cu privire la părăsirea fără permisiune de către persoana supravegheată a imobilului, să verifice situația de fapt reclamată și temeinicia motivelor invocate de persoana supravegheată pentru părăsirea imobilului. Dacă constată că motivele prezentate nu sunt întemeiate, va sesiza procurorul sau judecătorul ori instanța în fața căreia se află cauza la acel moment. Astfel, analiza cazurilor urgente, respectiv existența unor motive întemeiate pentru părăsirea locuinței de către inculpatul aflat în arest la domiciliu, revine judecătorului sau instanței în fața căreia se află cauza.

Părăsirea locuinței de către inculpatul aflat în arest la domiciliu, fără încuviințarea organului judiciar - situații practice

Înlocuirea măsurii arestului la domiciliu cu măsura arestării preventive

Inculpatul a părăsit fără încuviințarea organului competent imobilul stabilit pentru executarea măsurii preventive a arestului la domiciliu, fiind depistat de către organele de poliție în dreptul altui imobil³. În declarația dată, a arătat că a părăsit imobilul pentru a se „recrea”, fiind tensionat din cauza unor discuții contradictorii avută cu unii membri ai familiei sale. Mama sa a declarat însă că, la un moment dat, fiul său i-a spus că va ieși din imobil pentru a fuma o țigară. În acest context, i-a solicitat să nu părăsească imobilul, însă inculpatul nu a ascultat-o și a ieșit afară din locuință și din bloc, împreună cu prietena sa și fratele său mai mic. Astfel, ea a apelat telefonic Secția 2 de Poliție. S-a apreciat de către instanța de judecată că inculpatul a ignorat atât dispozițiile legale, pe care a menționat că le cunoștea, fiindu-i aduse la cunoștință de reprezentanții Serviciului de Supravegheri Judiciare, precum și consecințele la care se expuse în situația încălcării obligației de a nu părăsi domiciliu în care trebuia să execute măsura preventivă, precum și rugămințile mamei sale, care i-a reamintit că nu are voie să plece din locuință.

Într-o altă speță, inculpata nu a fost găsită la domiciliu de echipajul de poliție. Martorii identificați la fața locului, au învederat că aceasta a plecat de la domiciliu, în jurul orei 11:30, imediat după ce a fost vizitată de organele de poliție, în verificarea respectării măsurii preventive. Echipajul care s-a deplasat la adresă, a încercat să o contacteze pe inculpată, pe numărul de telefon aflat în evidența Compartimentului de supravegheri judiciare, însă aceasta nu a răspuns. Instanța

³ Sentința penală nr. 1272 din data de 23.08.2024 pronunțată de Judecătoria Brașov, www.rejust.ro.

de apel, în fața căreia se afla la acel moment cauza, a dispus înlocuirea arestului la domiciliu cu arestarea preventivă, reținând reaua-credință a inculpatei și lipsa unui motiv întemeiat pentru a părăsi locuința fără încuviințarea organelor judiciare.⁴

În acest tip de cauze, apreciem că pe lângă verificarea motivelor care au determinat părăsirea imobilului în care se execută măsura preventivă a arestului la domiciliu, pentru a putea aprecia asupra relei-credințe a inculpatului, instanțele sunt datorate să verifice și condițiile prevăzute de lege pentru dispunerea măsurii arestării preventive, întrucât dispozițiile art. 221 alin. 11 Cod procedură penală menționează că o asemenea înlocuire, determinată de încălcarea cu rea-credință de către inculpat a măsurii arestului la domiciliu sau a obligațiilor care îi revin ori existența unei suspiciuni rezonabile privind săvârșirea cu intenție a unei noi infracțiuni pentru care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa, poate fi dispusă în condițiile prevăzute de lege.

Procedura de înlocuire a măsurii arestului la domiciliu pentru părăsirea acestuia versus infracțiunea de evadare

Inculpatul a fost depistat în timp ce se deplasa cu autobuzul pe ruta Cristian-Brașov, încălcând dispozițiile Încheierii nr. 272/10.11.2022 a Tribunalului Brașov, prin care s-a dispus luarea față de acesta a măsurii arestului la domiciliu. În declarația dată, inculpatul a recunoscut că a părăsit domiciliul său deși se afla în arest la domiciliu, arătând că dorea să își procure alimente din mun. Brașov și nu a anunțat organele de poliție, întrucât nu mai avea credit pe cartela telefonului mobil. În dosarul în care se afla sub puterea arestului la domiciliu, a fost sesizată instanța cu cerere de înlocuire a acestei măsuri cu măsura arestării preventive, cerere respinsă prin încheierea nr. 440/29.11.2022 pronunțată de Tribunalul Brașov, secția penală.

Ulterior, într-un alt dosar, inculpatul a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii de evadare, prevăzută de art. 285 alin. 1 Cod penal.

Investită cu soluționarea acestuia, prima instanță a reținut relevante considerentele încheierii nr. 440/29.11.2022 a Tribunalului Brașov, pronunțate în analiza sesizării făcută de organele de poliție, privind încălcarea arestului la domiciliu, care a apreciat la acel moment că nu s-a făcut dovada dincolo de orice dubiu rezonabil că inculpatul a încălcat cu rea-credință obligația de a nu părăsi domiciliul, câtă vreme acesta a precizat că intenționa să meargă în Brașov pentru a se aproviziona cu alimente, neavând nici un ajutor în acest sens și nici credit la telefon, aspect confirmat și de avocatul care îl reprezenta.

În consecință, s-a dispus achitarea inculpatului pentru comiterea infracțiunii de evadare, prevăzută de art. 285 alin. 1 și 3 lit. c) Cod penal, în temeiul art. 16 alin. 1 lit. d teza I Cod procedură penală - există o cauză justificativă.

Apelul formulat de Ministerul Public a fost însă admis, instanța de control judiciar arătând că inculpatul a comis fapta cu vinovăție, sub forma intenției indirecte, dar și că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 221 alin. 7 Cod procedură penală - nu a existat un motiv întemeiat pentru părăsirea urgentă a domiciliului și inculpatul nu a înștiințat organul de supraveghere.

⁴ Încheierea din 23.01.2024 a Curții de Apel Brașov, pronunțată în dosarul nr., www.rejust.ro.

Totodată, a opinat că nu se bucură de putere de lucru judecat în cadrul analizei pe fond a acuzației aduse inculpatului cu privire la comiterea infracțiunii de evadare considerentele reținute de Tribunal, întrucât aspectele statuate în cadrul încheierii la care prima instanță s-a raportat au vizat chestiuni analizate în cadrul procesual restrâns al regimului juridic al măsurilor preventive, într-o procedură ce s-a subscris stabilirii caracterului necesar și proporțional al măsurilor preventive.⁵

Deși în doctrină a fost exprimat și un punct de vedere contrar⁶, apreciem că soluția instanței de apel este una corectă, întrucât pentru părăsirea nejustificată a imobilului în care se execută arestul la domiciliu se poate dispune atât înlocuirea cu măsura arestării preventive, în dosarul respectiv, cât și constituirea unuia nou, în care să se efectueze cercetări pentru infracțiunea de evadare, textul de la art. 285 Cod penal făcând referire la “evadarea din starea legală de reținere sau de deținere” fără diferențe dacă aceasta vizează arestarea preventivă sau arestul la domiciliu, ambele fiind măsuri preventive privative de libertate.

Permisiiuni acordate inculpatului aflat în arest la domiciliu de judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată pentru părăsirea locuinței - situații practice

Potrivit art. 221 alin. 6 Cod procedură penală, la cererea scrisă și motivată a inculpatului, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată poate să-i permită inculpatului părăsirea domiciliului pentru ca acesta: să se prezinte la locul de muncă, să se prezinte la cursuri de învățământ sau de pregătire profesională ori la alte activități similare, pentru procurarea mijloacelor esențiale de subzistență, precum și în alte situații temeinic justificate, pentru o perioadă de timp, dacă acest lucru este necesar pentru realizarea unor drepturi ori interese legitime ale inculpatului.

Apreciem că o astfel de permisiune reprezintă în fapt doar o vocație a inculpatului și nu un drept al acestuia, deoarece încuviințarea unei asemenea cereri este supusă aprecierii organelor judiciare, care, în situația admiterii trebuie să menționeze în minută, în mod obligatoriu, perioada de timp și locul de muncă/instituția de învățământ/unitate sanitară etc. (art. 221 alin. 6 ind. 1 Cod procedură penală).

Examinând temeiurile prevăzute de lege, putem împărți aceste permisiuni în două categorii: permisiuni pe durată scurtă de timp și permisiuni pe durată mai lungă de timp.

Permisiiuni acordate pe durată scurtă de timp

Apreciem că intră în această categorie permisiunea părăsirii domiciliului de către inculpat pentru procurarea mijloacelor esențiale de subzistență. Astfel, instanța a încuviințat ca inculpatul să se deplaseze la cumpărături înainte de sărbătorile pascale. O astfel de cerere poate fi însă

⁵ Sentința penală nr. 513 din 05.04.2024 pronunțată de Judecătoria Brașov, definitivă prin decizia penală nr. 633/Ap din 03.09.2025 a Curții de Apel Brașov.

⁶ Ruxandra Dinu, Măsura preventivă a arestului la domiciliu – prezentare și particularități, Revista Universul Juridic.ro <https://www.universuljuridic.ro/masura-preventiva-a-arestului-la-domiciliu-prezentare-si-particularitati/2/>.

respinsă motivat de faptul că alți membri ai familiei care locuiesc sau nu cu inculpatul pot asigura susținerea materială a acestuia.

Tot în această categorie intră și permisiunea inculpatului de a părăsi locuința în care execută arestul la domiciliu pentru a se prezenta la starea civilă, în vederea căsătoriei civile⁷ sau pentru a participa la botezul nepoatei sale (în acest caz, instanța a încuviințat ca inculpatul să fie prezent la biserică, nu însă și la petrecerea de botez).⁸

Practica judiciară se confruntă destul de des cu cereri din partea inculpaților aflați în arest la domiciliu de a li se permite părăsirea acestuia pentru a se prezenta la unități medicale, fie pentru efectuarea unor controale medicale periodice, fie pentru unele determinate de afecțiuni noi.

Apreciem că acestea trebuie analizate cu atenție, întrucât nu este suficient ca inculpatul să prezinte dovada unei programări online făcute la o astfel de unitate, ce poate oricând fi anulată, ci trebuie să facă dovada necesității respectivei investigații sau control (printr-un alt act emis de un medic), întrucât dacă este vorba de o urgență, poate părăsi domiciliul fără încuviințarea organului judiciar, doar încunoștințându-l pe acesta.

Pot fi acordate permisiuni de părăsire a locuinței în care se execută măsura arestului la domiciliu, chiar cu caracter de continuitate, mai multe zile la rând, însă pentru perioade scurte de timp, în vederea realizării unor munci gospodărești. Astfel, într-o speță⁹, inculpatul a solicitat încuviințarea părăsirii temporare a domiciliului, în considerarea necesității desfășurării activităților la o minifermă de porci cu 35 de capete pe care o deține de aproximativ 6 luni, pe un teren situat vizavi de adresa unde locuiește și execută măsura arestului la domiciliu, mai exact la 8 metri distanță de poarta casei sale, grajdul aflându-se la aproximativ 40 de metri de la marginea terenului.

Cererea a fost admisă, cu motivarea că inculpatul se află într-o situație justificată, părăsirea domiciliului fiind necesară pentru realizarea unei activități similare celei de muncă, această activitate fiind o sursă de procurare a mijloacelor esențiale de existență pentru inculpat și familia sa. Totodată, activitățile pentru care inculpatul a solicitat permisiunea de a părăsi domiciliu au o durată de doar două ore (o oră dimineața și o oră seara) și s-ar desfășura într-o singură locație, situată foarte aproape de imobilul unde inculpatul a fost plasat în arest, astfel încât prin desfășurarea acestora măsura arestului la domiciliu nu ar fi golită de conținut.

În practica judiciară se observă însă și o forțare a interpretării situațiilor justificate la care se referă dispozițiile art. 221 alin. 7 Cod procedură penală. Astfel, instanțele sunt sesizate cu cereri în care se invocă motive mai mult sau mai puțin întemeiate: spre exemplu, un inculpat a solicitat să i se permită părăsirea locuinței în fiecare zi, la ora 8.00 dimineață, pentru a duce gunoiul din apartament, în timp ce un altul a arătat că nu mai suportă să stea în arest la domiciliu, ci dorește să meargă cu colegii la Mall, la o cafea.

Toate aceste cauze trebuie analizate cu atenție de către organele judiciare, pentru a nu crea premisele unor eludări a conținutului măsurii preventive, soluțiile fiind unele particulare, neexistând criterii clare pentru admiterea ori respingerea unor astfel de cereri.

⁷ Încheierea din 11.09.2025 pronunțată de Curtea de Apel Brașov în dosarul nr. 26924/197/2023/a31, www.rejust.ro.

⁸ Încheierea din 20.05.2025 pronunțată de Curtea de Apel Brașov în dosarul nr. 740/293/2024/a15, www.rejust.ro.

⁹ Încheierea nr. 11/JDL din 13.06.2025 pronunțată de Tribunalului Covasna, definitivă prin încheierea nr. 103/CC/U din 18.06.2025 a Curții de apel Brașov.

Permisii acordate pe durată mai lungă de timp

Uneori, exercitarea unor drepturi, cum este dreptul la educație sau dreptul la muncă, prin amploarea și consecințele lor, nu poate fi suplinită în totalitate prin alte mijloace sau prin contribuția altor persoane, astfel încât poate constitui temei pentru a deroga de la regimul arestului la domiciliu, sens în care legiuitorul a permis posibilitatea părăsirii locuinței în care se execută măsura preventivă pentru realizarea acestor drepturi.

În practica judiciară se întâlnesc destul de multe dosare în care instanțele încuviințează inculpaților părăsirea imobilului în care execută măsura arestului la domiciliu pentru a se deplasa la locul de muncă sau la unitatea de învățământ pe care o frecventează. Vom exemplifica în continuare dosar prin câteva exemple.

Astfel, într-o speță, a fost admisă cererea inculpatului și s-a încuviințat ca acesta să părăsească domiciliul în care execută măsura preventivă a arestului la domiciliu, pentru a se deplasa la locul de muncă, începând cu data de 19 martie 2025, conform planificării întocmite de angajator privind programul de muncă, care se desfășoară în baza contractului individual de muncă nr. 444 din 25.01.2022, cu norma de 8 ore/zi, încheiat pe durată nedeterminată, în intervalul orar 8:00-20:00, în ture.¹⁰

Într-o altă cauză, inculpatul a solicitat încuviințarea părăsirii domiciliului în vederea exercitării atribuțiilor de administrator al societăților comerciale, potrivit următorului program: a) 08:00-09:00: deplasare la restaurantul Follies, situat în Sfântu Gheorghe, Str. Kos Karoly nr. 30, pentru activități administrative la Red Follies SRL (Pizzeria Jerry, Pizza Americana, Restaurantul Follies); b) 09:00-10:00: deplasare la serele societății Bio Gruit Follies SRL, situate în zona Stației de Epurare, fără număr; c) 10:00-14:00: activitate la birourile societăților situate în Sfântu Gheorghe, Str. 1 Decembrie 1918 nr. 45, et. 1, biroul 2A; d) 14:00-15:00: întoarcere la serele Bio Fruit Follies; e) 15:00-16:00: întoarcere la restaurantul Follies pentru încheierea programului administrativ; f) după ora 16:00: revenirea la domiciliu.

Judecătorii de drepturi și libertăți au respins această cerere, arătând că admiterea solicitării inculpatului ar echivala cu lipsirea de conținut a măsurii arestului la domiciliu, prin prisma duratei îndelungate pe parcursul căreia acesta a solicitat permisiunea părăsirii domiciliului, de opt ore, respectiv între orele 08:00 și 16:00. Mai mult, ultimul punct din cererea inculpatului menționează „după ora 16:00: revenirea la domiciliu”, însă după ora 16:00 poate însemna oricând până la finalul zilei. În plus, s-a motivat că supravegherea activității societăților se poate realiza și de la domiciliu, existând posibilitatea ca alți angajați sau contabilii societăților să îi aducă acasă actele necesare a fi semnate (de exemplu contracte ori declarații fiscale) și să le depună ulterior la organele abilitate în urma împuternicirii lor în acest sens de către inculpat, iar activitatea firmelor poate fi coordonată și de la domiciliu, prin telefon, inculpatul nedovedind că este imperios necesară prezența sa fizică la sediile persoanelor juridice respective¹¹.

¹⁰ Încheierea din data de 27.01.2025 pronunțată în dosarul nr. 740/293/2024/a11 al Judecătoriei Rupea, www.rejust.ro.

¹¹ Încheierea nr. 9/JDL din 05.06.2025 pronunțată de Tribunalul Covasna, definitivă prin încheierea nr. 97/CC/U din 10.06.2025 a Curții de apel Brașov, www.rejust.ro.

În alte cauze s-a permis inculpaților, minori, să urmeze cursurile școlare, de 6 ore zilnic sau, chiar la momentul la care s-a dispus înlocuirea măsurii arestării preventive cu măsura arestului la domiciliu, li s-a impus această obligație, de a urma cursurile unităților de învățământ la care erau înscriși, apreciindu-se că este în favoarea lor continuarea și finalizarea școlii.

Concluzii

Analizând dispozițiile legale ce reglementează măsura preventivă a arestului la domiciliu, precum și practica judiciară în materie, apreciem că inculpatul trebuie să beneficieze de permisiunea de a părăsi domiciliul în care execută măsura preventivă privativă de libertate a arestului la domiciliu, doar în cazuri bine justificate, pe perioade limitate de timp, și pe o durată cât mai scurtă.

Motivele invocate în susținerea unor astfel de cereri trebuie dovedite în concret și trebuie analizate, de la caz la caz, o atenție deosebită vizând existența riscului reluării cercului relațional infracțional și punerea în pericol a ordinii publice – dacă inculpatul se poate întâlni cu persoana vătămată și/sau membrii familiei acesteia (când există o interdicție în acest sens) ori dacă poate relua legătura cu posibili furnizori de substanțe psihoactive etc.

Se pune însă întrebarea dacă în situațiile în care se solicită și se încuviințează părăsirea pentru 8-10 ore a locuinței, zilnic în cursul săptămânii, pentru prezentarea la locul de muncă sau la unitatea de învățământ, se mai poate vorbi despre caracterul privativ de libertate al măsurii arestului la domiciliu, întrucât de esența acesteia este ca inculpatul să nu părăsească imobilul.

Dacă traseul până la locul de muncă/unitate școlară necesită mai mult timp se ajunge practic ca doar noaptea inculpatul să o petreacă în domiciliu, asemănător unei persoane ce nu face obiectul unei măsuri preventive privative de libertate.

În aceste condiții, în care spre exemplu, inculpatul desfășoară o viață aproape de cea dinaintea instituirii măsurii preventive - se mai justifică deducerea privării de libertate din pedeapsa finală?

Deopotrivă, mai există diferențe notabile între măsura preventivă a arestului la domiciliu și cea neprivativă de libertate a controlului judiciar?

Apreciem că, deși răspunsurile sunt unele individuale pentru fiecare cauză în parte, instanțele trebuie să analizeze cu mare atenție astfel de solicitări și, dacă le apreciază întemeiate, spre exemplu în situațiile în care este necesar ca inculpatul să urmeze cursurile unei unități de învățământ sau să desfășoare activități lucrative pe un program normal de muncă, să se orienteze mai bine spre înlocuirea arestului la domiciliu cu măsura controlului judiciar .

În acest sens, ca argumente, avem în vedere că obligațiile care pot fi impuse în cadrul celor două măsuri preventive sunt similare, iar prin părăsirea domiciliului aprox. 10 ore/zi (dacă se ia în calcul un program normal de muncă la care se adaugă și timpul necesar deplasării la și de la locul de muncă), măsura arestului la domiciliu devine în concret lipsită de conținutul ce o caracterizează, însă la final, inculpatul beneficiază de deducerea întregii perioade petrecute în arest la domiciliu.

Referințe bibliografice

- Încheierea din 21.01.2017 a Judecătoriei Brașov, pronunțată în dosarul nr. 29628/197/2016/a3, www.rejust.ro
- Curtea de Apel Brașov, dosare asociate dosarului penal nr. 26924/197/2023.
- Sentința penală nr. 1272 din data de 23.08.2024 pronunțată de Judecătoria Brașov, www.rejust.ro.
- Încheierea din 23.01.2024 a Curții de Apel Brașov, pronunțată în dosarul nr., www.rejust.ro.
- Sentința penală nr. 513 din 05.04.2024 pronunțată de Judecătoria Brașov, definitivă prin decizia penală nr. 633/Ap din 03.09.2025 a Curții de Apel Brașov.
- Ruxandra Dinu, Măsura preventivă a arestului la domiciliu – prezentare și particularități, Revista Universul Juridic.ro <https://www.universuljuridic.ro/masura-preventiva-a-arestului-la-domiciliu-prezentare-si-particularitati/2/>.
- Încheierea din 11.09.2025 pronunțată de Curtea de Apel Brașov în dosarul nr. 26924/197/2023/a31, www.rejust.ro.
- Încheierea din 20.05.2025 pronunțată de Curtea de Apel Brașov în dosarul nr. 740/293/2024/a15, www.rejust.ro.
- Încheierea nr. 11/JDL din 13.06.2025 pronunțată de Tribunalului Covasna, definitivă prin încheierea nr. 103/CC/U din 18.06.2025 a Curții de apel Brașov.
- Încheierea din data de 27.01.2025 pronunțată în dosarul nr. 740/293/2024/a11 al Judecătoriei Rupea, www.rejust.ro.
- Încheierea nr. 9/JDL din 05.06.2025 pronunțată de Tribunalului Covasna, definitivă prin încheierea nr. 97/CC/U din 10.06.2025 a Curții de apel Brașov, www.rejust.ro.

REGIMUL EXECUTĂRII PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE DISPUSE DE CURTEA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ: ANALIZĂ NORMATIVĂ ȘI PRACTICĂ

(THE REGIME FOR THE EXECUTION OF LIBERTY PENALTIES ORDERED BY THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT: NORMATIVE AND PRACTICAL ANALYSIS)

Nicolae-Cătălin MAGDALENA*

Abstract

Executarea pedepselor privative de libertate dispuse de Curtea Penală Internațională ridică probleme specifice, întrucât Curtea nu deține instituții penitenciare proprii, ci se bazează pe cooperarea voluntară a statelor părți la Statutul de la Roma. În acest context, regimul executării pedepselor se configurează ca un mecanism complex, bazat pe norme internaționale dar cu aplicabilitate în dreptul execuțional național. Lucrarea își propune să analizeze atât cadrul normativ, cât și implicațiile practice ale executării pedepselor dispuse de Curte. În prima parte, sunt examinate dispozițiile relevante pentru tema de cercetare ale Statutului de la Roma și Regulamentului de procedură și probe, care reglementează desemnarea statului de executare, obligațiile acestuia și supravegherea condițiilor de detenție. În continuare, sunt analizate mecanismele instituționale prin care statele își exprimă disponibilitatea de a primi condamnați pe teritoriul lor; acordurile bilaterale de executare și rolul central al Președinției Curții în desemnarea statului de executare. Sunt abordate și drepturile persoanei condamnate, precum tratamentul uman și respectarea standardelor internaționale consacrate de ONU. În fine, lucrarea abordează aspectele comparative, raportând regimul de executare a hotărârilor pronunțate de Curtea Penală Internațională la experiența tribunalelor ad-hoc pentru fosta Iugoslavie și Rwanda, identificând atât convergențe, cât și diferențe, uneori semnificative. Sunt discutate și perspectivele de reformă, inclusiv dezbaterile privind necesitatea unei infrastructuri penitenciare internaționale proprii. Lucrarea își propune astfel să ofere o viziune integrată asupra regimului executării pedepselor dispuse de Curtea Penală Internațională, cu relevanță pentru doctrina și practica dreptului execuțional penal, într-o abordare complementară cu aria dreptului penal internațional.

Cuvinte cheie: executarea pedepselor, Curtea Penală Internațională, Statutul de la Roma, cooperare internațională, drept execuțional penal internațional, acorduri de executare, regim penitenciar, drepturile condamnatului, jurisprudența CPI, tribunale ad-hoc

Abstract

The enforcement of custodial sentences ordered by the International Criminal Court raises specific problems, as the Court does not have its own penitentiary institutions, but relies on the voluntary cooperation of the states parties to the Rome Statute. In this context, the regime for the enforcement of sentences is configured as a complex mechanism, based on international norms but with applicability in national enforcement law. The paper aims to analyze both the normative framework and the practical

*Lecturer PhD., "Nicolae Titulescu" University, Faculty of Law, Criminal Law Department.

implications of the enforcement of sentences ordered by the Court. In the first part, the relevant provisions for the research topic of the Rome Statute and the Rules of Procedure and Evidence are examined, which regulate the designation of the executing state, its obligations and the supervision of detention conditions. Next, the institutional mechanisms through which states express their willingness to receive convicted persons on their territory, bilateral enforcement agreements and the central role of the Presidency of the Court in the designation of the executing state are analyzed. The rights of the convicted person are also addressed, such as humane treatment and compliance with international standards established by the UN. Finally, the paper addresses comparative aspects, relating the regime for the enforcement of judgments issued by the International Criminal Court to the experience of the ad hoc tribunals for the former Yugoslavia and Rwanda, identifying both convergences and differences, sometimes significant. The perspectives for reform are also discussed, including the debate on the need for an international penitentiary infrastructure of its own. The paper thus aims to provide an integrated vision of the regime for the execution of sentences ordered by the International Criminal Court, with relevance for the doctrine and practice of criminal enforcement law, in an approach complementary to the area of international criminal law.

Keywords: *enforcement of sentences, International Criminal Court, Rome Statute, international cooperation, international criminal enforcement law, enforcement agreements, prison regime, rights of the convicted person, ICC jurisprudence, ad hoc tribunals*

Introducere

Tematica prezentului studiu se înscrie în sfera executării pedepselor privative de libertate dispuse în contextul dreptului penal internațional de către Curtea Penală Internațională (CPI), cu accente doctrinare și jurisprudențiale.

De la început trebuie evidențiat faptul că executarea pedepselor privative de libertate pronunțate de Curtea Penală Internațională (CPI) reprezintă una dintre dimensiunile cele mai puțin explorate ale dreptului penal internațional.

Dacă majoritatea studiilor privind Curtea Penală Internațională se concentrează asupra jurisdicției, procedurilor de judecată sau tipologiei crimelor internaționale, problematica executării pedepselor apare adesea tratată marginal, deși are implicații directe asupra eficienței și credibilității justiției penale internaționale.

Spre deosebire de jurisdicțiile penale naționale, Curtea Penală Internațională nu deține propriile instituții penitenciare, ci se bazează pe cooperarea Statelor Părți la Statutul de la Roma. În acest context, regimul executării pedepselor se configurează ca un mecanism complex, aflat la intersecția dintre dreptul penal internațional și dreptul execuțional național.

Această arhitectură instituțională, creată prin adoptarea Statutului de la Roma¹, ridică probleme specifice de natură juridică și practică: uniformitatea regimurilor penitenciare, respectarea standardelor internaționale privind drepturile deținuților, echilibrul dintre suveranitatea statelor și supravegherea exercitată de Curte.

¹ Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale este tratatul internațional care a fondat Curtea. Adoptat la Conferința de la Roma din 17 iulie 1998, a intrat în vigoare la 1 iulie 2002, creând astfel Curtea Penală Internațională <https://www.icc-cpi.int/resource-library>

Lucrarea își propune să analizeze atât cadrul normativ, cât și implicațiile practice ale executării pedepselor dispuse de Curte. Obiectivul principal este de a evidenția atât fundamentele juridice ale acestui mecanism și modul de funcționare cât și provocările generate de caracterul său descentralizat.

Metodologia utilizată este una de tip doctrinar și comparativ, fundamentată pe analiza dispozițiilor Statutului de la Roma și ale Regulilor de procedură și probatoriu, completată de jurisprudența Curții (Lubanga, Katanga, Ntaganda) și de experiența practică a tribunalelor internaționale ad-hoc (ICTY și ICTR).

Structura articolului reflectă aceste direcții de cercetare: analiza cadrului normativ, prezentarea mecanismelor instituționale, evaluarea provocărilor practice și a jurisprudenței, precum și o comparație cu modelele anterioare.

În partea finală a lucrării sunt sintetizate principalele constatări și propune posibile perspective de „reformă”.

Importanța acestei cercetări este reflectată de faptul că executarea pedepselor internaționale nu reprezintă doar o etapă tehnică a procesului penal, ci o garanție a eficienței și legitimității justiției internaționale. Dacă hotărârile de condamnare nu pot fi puse în aplicare în condiții conforme standardelor internaționale, credibilitatea Curții riscă să fie serios afectată. În plus, caracterul voluntar al cooperării statelor creează un risc de fragmentare și inegalitate de tratament între condamnați. De aceea, analiza regimului execuțional penal la Curtea Penală Internațională are o relevanță deosebită atât din perspectivă teoretică, pentru înțelegerea arhitecturii instituționale, cât și din perspectivă practică, pentru statele părți chemate să își asume obligații de punere în executare a hotărârilor de condamnare.

În ceea ce privește stadiul cunoașterii în domeniu, literatura internațională a abordat punctual problematica executării pedepselor, însă dezbaterile rămân limitate în comparație cu alte teme majore, precum jurisdicția sau răspunderea penală individuală. În doctrina românească, această dimensiune este inexistentă, ceea ce face ca prezenta cercetare să umple un gol important. Ea propune o analiză integrată – normativă, instituțională, practică și comparativă – și oferă repere relevante atât pentru doctrină, cât și pentru practica statelor părți, inclusiv România.

Cadrul normativ și etapele executării

Executarea pedepselor privative de libertate pronunțate de Curtea Penală Internațională (CPI) este reglementată, în principal, de dispozițiile Partea a X-a din Statutul de la Roma (art. 103–111), completate de Regulamentul de procedură și probe² - instrument oficial al Curții Penale Internaționale pentru aplicarea Statutului de la Roma, cuprinzând norme de drept substanțial și procedural.

Aceste norme configurează un mecanism juridic specific, care reflectă atât particularitățile unei instanțe internaționale, cât și necesitatea respectării suveranității statelor părți și a sistemelor

² „*Rules of Procedure and Evidence*” - Regulamentul de procedură și probe este reprodus din Documentele Oficiale ale Adunării Statelor Părți la Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, Prima sesiune, New York, 3-10 septembrie 2002 (ICC-ASP/1/3 și Corr.1), partea II.A

de interne de drept ale căror reguli juridice naționale completează practic cadrul normativ de executare.

Desemnarea statului de executare

După cum am arătat în capitolul introductiv, Statutul Curții Penale Internaționale nu a prevăzut funcționarea unei facilități penitenciare proprii în care să se execute pedepsele definitive cu închisoarea aplicate pentru comiterea crimelor internaționale. Prin urmare, executarea pedepselor se realizează într-un stat desemnat de Curte dintre cele care și-au exprimat disponibilitatea de a coopera și de a primi pe teritoriul lor persoane condamnate. Cu alte cuvinte, executarea pedepselor este strâns legată de principiul voluntariatului.

Statele Părți transmit Curții, în mod voluntar, angajamente de cooperare, iar această practică este reglementată procedural prin acorduri bilaterale sau multilaterale între Curte și state³. Lista finală este gestionată de către Grefa Curții în conformitate cu prevederile art. 200 din „Rules of Procedure and Evidence”.

Președinția Curții este organul responsabil pentru desemnarea statului de executare înșă măsura este dispusă pe baza unor *criterii*⁴ obiective și cuantificabile, care privesc următoarele elemente:

a) Principiul repartitiei geografice echitabile

Acest principiu, derivat din nevoia de solidaritate internațională, afirmă că Statele Părți ar trebui să partajeze responsabilitatea executării pedepselor în mod echitabil. Regulamentul de Procedură și probe al Curții arată că repartizarea echitabilă include o distribuie geografică echitabilă axată pe necesitatea de a oferi fiecărui stat de pe lista comunicată Grefei posibilitatea de a primi persoane condamnate. Respectarea acestui principiu include și o analiză a numărului persoanelor condamnate deja primite de statul respectiv și de alte state precum și orice alți factori relevanți în adoptarea deciziei de desemnare.

b) Tratamentul uman al condamnaților

Statul de executare este obligat să respecte standardele internaționale general recunoscute privind drepturile persoanelor private de libertate. Printre acestea se numără Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților⁵, cunoscut sub denumirea de Regulile Mandela, care consacră principii fundamentale privind condițiile de detenție, demnitatea umană și interzicerea tratamentelor inumane sau degradante.

În doctrină s-a evidențiat că instanțele și tribunalele internaționale pot preda persoanele condamnate statelor de executare numai cu condiția ca acestea din urmă să respecte standardele internaționale de detenție⁶.

³ Nicolae-Cătălin Magdalena, *Curs de drept penal internațional*, Editura Universul Juridic, București, 2025, p. 247

⁴ Art. 201 din Regulamentul de procedură și probe

⁵ Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf

⁶ Antonio Cassese, Paola Gaeta, Laurel Baig, Mary Fan, Christopher Gosnell and Alex Whiting, *Cassese's International Criminal Law, Third Edition*, Oxford University Press, 2013, p. 397

c) Opinia persoanei condamnate

În procedura de desemnare, Curtea ia în considerare punctul de vedere al persoanei condamnate, în special în aspecte legate de limbă, cultură, religie sau proximitatea față de familie, factori ce pot contribui la reintegrarea socială și la respectarea drepturilor fundamentale ale individului.

d) Naționalitatea persoanei condamnate

Ori de câte ori este posibil și compatibil cu cerințele de securitate și tratament uman, este preferabil ca pedeapsa să fie executată în statul de cetățenie al persoanei. Această soluție răspunde atât interesului condamnatului de a fi mai aproape de mediul său cultural și familial, cât și nevoii de a facilita eventualul proces de reintegrare după executarea pedepsei.

e) Alte circumstanțe relevante

În procesul de desemnare, Curtea poate avea în vedere și alte elemente contextuale, precum: locul comiterii crimei, interesul victimelor de a urmări îndeaproape procesul de justiție, istoricul cooperării statului respectiv cu CPI sau existența unei infrastructuri penitenciare adecvate. Aceste criterii suplimentare permit o evaluare flexibilă și adaptată fiecărui caz în parte.

În vederea luării deciziei de desemnare a statului de executare, Președinția este obligată să notifice în scris persoana condamnată și să-i aducă la cunoștință că analizează această etapă a executării. Scopul acestei notificări este acela de a permite condamnatului să transmită, în scris, Curții, în termenul stabilit de Președinție, toate observațiile sale cu privire la această chestiune. Atunci când apreciază necesar, Președinția poate permite persoanei condamnate să formuleze și observații orale⁷.

În toate cazurile în care se impune, persoana condamnată va fi asistată de un interpret și va beneficia de traducerea necesară pentru prezentarea observațiilor sale. Totodată, ea va avea dreptul de a dispune de timpul și facilități adecvate pentru a-și pregăti prezentarea.

Aceste criterii suplimentare permit Curții să asigure o aplicare echitabilă și contextualizată a dispozițiilor privind desemnarea, în spiritul principiului cooperării loiale consacrat de art. 86 din Statutul de la Roma.

Acceptarea sau respingerea desemnării statului de executare

Când Președinția notifică unui stat desemnat decizia sa, transmite și o serie de informații și documente care stau la baza executării, respectiv:

- (a) numele, naționalitatea, data și locul nașterii persoanei condamnate;
- (b) o copie a hotărârii definitive de condamnare și a pedepsei aplicate;
- (c) durata și data începerii pedepsei, precum și timpul rămas de executat;
- (d) orice informații necesare privind starea de sănătate a condamnatului, inclusiv tratamentele medicale în curs.

Statul desemnat poate accepta sau poate respinge desemnarea sa ca stat de executare.

Trebuie menționat și faptul că, statele pot accepta includerea lor pe lista statelor de executare prevăzută la articolul 103 alineatul (1) lit. (a) din Statutul de la Roma cu rezerva

⁷ Art. 201 din Regulamentul de procedură și probe

îndeplinirii unor condiții. Aceste condiții pot privi numărul maxim de persoane condamnate pe care statul este dispus să le primească, durata minimă a executării înaintea unui transfer, motive umanitare, capacitatea penitenciară sau aplicarea dreptului intern în privința regimului de detenție.

De exemplu, **Norvegia**, prin Acordul privind executarea pedepselor pronunțate de Curtea Penală Internațională⁸, semnat la 7 iulie 2016, a acceptat includerea sa pe lista statelor de executare, cu condiția ca executarea pedepselor să se desfășoare în conformitate cu legislația sa internă și cu standardele internaționale privind tratamentul deținuților. Acordul prevede că regimul penitenciar aplicabil nu poate fi mai puțin favorabil decât cel acordat persoanelor condamnate pentru infracțiuni similare în Norvegia și că statul poate notifica Curtea asupra oricăror împrejurări care ar putea afecta executarea pedepsei.

În mod similar, **Austria**, în acordul său bilateral de executare⁹, și-a rezervat dreptul de a notifica Președinția Curții cu privire la orice împrejurări care ar putea afecta durata sau natura executării pedepsei, inclusiv în cazul în care ar fi necesară suspendarea temporară a acceptării de noi condamnați din motive de capacitate penitenciară. Curtea trebuie informată cu cel puțin 45 de zile înainte, perioadă în care statul nu poate lua nicio măsură care să aducă atingere obligațiilor asumate.

Un stat care a impus condiții privind desemnarea sa ca stat de executare poate, în orice moment, să renunțe la aceste condiții sau poate introduce condiții noi. Orice astfel de modificare a condițiilor este supusă confirmării de către Președinție. Mai mult, statul poate, în orice moment, să informeze Grefa Curții că nu mai dorește să primească pe teritoriul său niciun condamnat pentru executarea pedepsei închisorii. O asemenea retragere produce efecte numai pentru viitor și nu afectează executarea pedepselor pentru persoanele pe care statul le-a acceptat deja.

Dacă statul desemnat refuză executarea, Președinția are obligația să desemneze un alt stat de executare.

În situația în care niciun stat nu poate fi desemnat stat de executare, pedeapsa cu închisoarea este executată într-o instituție penitenciară comunicată de statul gazdă (Țările de Jos), în condițiile definite în acordul de funcționare al Curții. În acest caz cheltuielile aferente executării pedepsei sunt în sarcina Curții.

După desemnarea statului de executare și acceptarea formală a acestei calități, relația dintre stat și Curte intră într-o nouă fază, guvernată de obligațiile pe care statul le are în perioada executării pedepsei, în special cu privire la tratamentul condamnatului, notificarea Curții, respectarea duratei pedepsei și supravegherea internațională exercitată de CPI.

⁸ Agreement between the Kingdom of Norway and the International Criminal Court on the enforcement of sentences of the International Criminal Court https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/oj/Agreement_on_the_enforcement_of_sentences_with_NorwayEng.pdf

⁹ Agreement between the International Criminal Court and the Federal Government of Austria on the Enforcement of Sentences of the International Criminal Court (ICC-PRES/01-01-05) https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/975246DC-383B-42EF-A78B-D0773BEB20A4/140155/ICCPRES010105_en.pdf

Predarea condamnatului și obligațiile statului de executare

După desemnarea statului de executare și acceptarea formală a acestei calități, relația juridică dintre acesta și Curtea Penală Internațională intră într-o etapă distinctă, guvernată de obligații clare și ferme. Rolul statului de executare nu este unul pasiv sau pur administrativ, ci presupune un ansamblu de responsabilități juridice, logistice și umanitare, ce decurg direct din dispozițiile art. 105–106 din Statutul de la Roma și art. 211–216 ale Regulamentului de procedură și probe.

Predarea persoanei condamnate către statul de executare se realizează doar după îndeplinirea a două condiții cumulative: (i) hotărârea de condamnare și pedeapsa au devenit definitive, iar (ii) statul desemnat a acceptat în mod formal executarea pedepsei pe teritoriul său.

Regulamentul de procedură și probe stabilește, în cuprinsul art. 207, regimul juridic aplicabil perioadei de tranzit a condamnatului, de la locul de deținere la facilitatea penitenciară de pe teritoriul statului de executare. Textul menționat are rolul de a asigura continuitatea executării pedepsei și de a preveni orice situație de impunitate sau întrerupere neautorizată a detenției în timpul transportului persoanei condamnate de la Curtea Penală Internațională către statul de executare desemnat, conferind transportului internațional al condamnaților un regim juridic clar și previzibil.

Regula stabilește că, atunci când transportul are loc pe calea aerului și nu este prevăzută nicio aterizare pe teritoriul unui stat terț, nu este necesară nicio autorizare de tranzit. Această prevedere facilitează transferul rapid al persoanei condamnate și evită procedurile diplomatice sau judiciare suplimentare.

Totuși, în ipoteza unei aterizări neprevăzute - de exemplu, din motive tehnice, medicale sau de securitate - statul de tranzit are obligația, „în măsura permisă de dreptul său intern”, să rețină temporar persoana condamnată până la primirea unei cereri formale de tranzit din partea Curții. În acest fel, se previne riscul eliberării necontrolate a condamnatului și se asigură respectarea principiului continuității detenției.

În celelalte cazuri, transferul condamnatului se face în baza unei autorizări de tranzit.

Statele părți au obligația, în limita procedurilor interne, să autorizeze tranzitul persoanelor condamnate pe teritoriul lor, iar aererea de tranzit trebuie însoțită de o copie a hotărârii definitive de condamnare și a pedepsei impuse, pentru a permite autorităților naționale să verifice temeiul juridic al deținerii.

După transferul condamnatului pe teritoriul statului de executare, acesta din urmă are următoarele obligații:

a) Obligația de a respecta hotărârea Curții și de a nu modifica pedeapsa

Potrivit articolului 105 alineatul (1) din Statut, statul de executare trebuie să respecte pe deplin hotărârea de condamnare pronunțată de Curte. Acesta nu poate sub nicio formă să modifice durata pedepsei, să o reducă, să o agraveze sau să o transforme. Durata și natura pedepsei rămân exclusiv în competența Curții, iar orice cerere de apel sau revizuire trebuie adresată Curții și nu autorităților naționale, consacrand astfel principiul competenței exclusive a Curții în materia modificării pedepsei.

În doctrină s-a arătat că obligația este aplicabilă numai Statelor Părți¹⁰ deși, este posibil ca un stat care nu este parte să fie desemnat drept stat de executare. Într-un astfel de caz, Curtea va trebui să încheie cu statul non-parte un acord care să cuprindă în mod expres această obligație¹¹.

b) Aplicarea legislației naționale în limitele Statutului

Conform articolului 106 alineatul (2) din Statut, regimul zilnic al executării pedepsei — condițiile de detenție, regimul de muncă, vizitele, corespondența, asistența medicală sau programele de reintegrare — este guvernat de legislația statului de executare. Cu toate acestea, textul precizează expres că aplicarea legii interne nu trebuie să contravină Statutului și trebuie să fie compatibilă cu standardele internaționale privind tratamentul deținuților.

Astfel, statul de executare nu se substituie Curții, ci acționează ca un agent de implementare al hotărârii, în limitele propriului sistem penitenciar. În practică, acordurile bilaterale (precum cele încheiate de CPI cu Norvegia și Austria) confirmă această structură: pedeapsa este „executată potrivit legii naționale, dar sub supravegherea Curții”.

c) Obligația de informare și notificare

Statul de executare trebuie să informeze Curtea cu privire la orice circumstanță care ar putea afecta durata sau natura detenției — cum ar fi o amnistie, o grațiere, o eliberare condiționată, un transfer sau o modificare a regimului penitenciar. Potrivit art. 216 din Regulamentul de procedură și probe, această informare trebuie făcută prompt, iar în cazul unei modificări previzibile, cel puțin cu 45 de zile înainte.

Pe durata acestui termen, statul nu poate lua nicio măsură care ar putea prejudicia obligațiile sale internaționale față de Curte. În situația în care Curtea nu este de acord cu modificarea, ea poate decide transferul condamnatului într-un alt stat desemnat¹².

Spre exemplu, în acordul de executare¹³, încheiat la 1 noiembrie 2025 de Curtea Penală Internațională cu Regatul Spaniei, s-a stabilit ca atunci când persoana condamnată devine eligibilă pentru un program penitenciar sau un beneficiu prevăzut de legislația spaniolă care implică activități în afara unității de detenție, Spania va comunica acest fapt Președinției Curții, împreună cu informațiile relevante, suficient de devreme pentru ca aceasta să poată exercita funcția sa de supraveghere.

Această obligație de notificare asigură controlul continuu al CPI asupra executării și previne situațiile în care decizii naționale ar putea afecta autoritatea hotărârii internaționale.

d) Obligația de cooperare în activitatea de supraveghere

Președinția Curții are atribuții de supraveghere permanentă asupra modului de executare a pedepselor. În temeiul art. 106 alin. (3) și al art. 211, Președinția poate solicita statului rapoarte, informații sau opinii de specialitate privind condițiile de detenție și tratamentul persoanei condamnate.

¹⁰ țări care au semnat/ratificat Statutul de la Roma

¹¹ Kai Ambos, *Rome Statute of the International Criminal Court, Article-by-Article Commentary*, 4th ed., C.H. Beck/Hart/Nomos, 2022, p. 2727

¹² art. 104 alin. 1 din Statut coroborat cu art. 210 alin. 3 din Regulament

¹³ https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2025-11/ICC-PRES_31-01-2025-ENG.pdf

De asemenea, Curtea poate delega un judecător sau un membru al personalului să se întâlnească direct cu persoana condamnată, fără prezența autorităților naționale, pentru a verifica respectarea standardelor umanitare. Statul trebuie să permită astfel de vizite și să ofere sprijin logistic deplin.

Această supraveghere nu are caracter intruziv, ci vizează asigurarea conformității cu standardele internaționale consacrate de Regulile Mandela, de Pactul internațional privind drepturile civile și politice și de jurisprudența internațională privind tratamentul deținuților.

e) Obligația de cooperare în caz de evenimente speciale

Statul de executare trebuie să colaboreze cu Curtea și în situații neprevăzute: evadare, decesul condamnatului, transferul temporar la sediul Curții sau inițierea unei noi proceduri penale pentru fapte anterioare condamnării. În toate aceste cazuri, Curtea trebuie informată imediat, iar măsurile ulterioare se iau sub supravegherea sa.

Spre exemplu, art. 108 din Statut consacră „regula specialității”, potrivit căreia persoana condamnată nu poate fi urmărită, condamnată sau extrădată pentru alte fapte anterioare transferului, fără autorizarea Președinției. Această normă asigură protecția juridică a condamnatului și previne abuzurile statelor de executare.

f) Obligațiile financiare

În conformitate cu art. 100 din Statut și art. 208 din regulament, cheltuielile ordinare privind întreținerea condamnatului pe durata detenției sunt suportate de statul de executare. În schimb, cheltuielile legate de transportul condamnatului, de transferuri sau de procedurile conexe sunt suportate de Curte.

În ansamblu, obligațiile statului de executare au rolul de a garanta că pedepsele pronunțate de Curte sunt aplicate în condiții uniforme, echitabile și conforme cu standardele internaționale de drepturile omului. Această cooperare instituțională nu afectează suveranitatea statului, ci o completează în baza obligațiilor internaționale asumate.

Regimul de executare a pedepselor privative de libertate

Regimul de executare a pedepselor privative de libertate cuprinde ansamblul de reguli care determină modalitățile concrete de aplicare și supraveghere a detenției persoanelor condamnate. În cazul pedepselor cu închisoarea pronunțate de Curtea Penală Internațională, poate fi afirmat că regimul de executare are un caracter mixt¹⁴, rezultat din interacțiunea dintre normele de drept intern ale statului de executare și normele de drept internațional aplicabile Curții.

Pe de o parte, regimul zilnic de detenție este guvernat de legislația penală și penitenciară a statului desemnat de Curte, conform art. 106 alin. (2) din Statutul de la Roma. Acest cadru normativ include tipul regimului de detenție, activitățile de muncă, programul de vizite, regimul alimentar, asistența medicală și alte aspecte privind viața zilnică în penitenciar. Această componentă conferă sistemului execuțional un caracter național, întrucât executarea are loc sub autoritatea și în limitele normelor interne ale statului de executare.

¹⁴ Nicolae-Cătălin Magdalena, Curs de drept penal internațional, Editura Universul Juridic, București, 2025, p. 249

Pe de altă parte, regimul are și o dimensiune internațională, bazată pe supraveghere și control, întrucât elementele esențiale privind durata și natura pedepsei, schimbarea statului de executare, revizuirea duratei detenției și respectarea drepturilor fundamentale ale condamnatului rămân sub autoritatea Curții. Avem în vedere faptul că, art. 105–106 din Statut stabilesc că CPI exercită un rol activ de monitorizare, putând solicita autorităților naționale rapoarte, vizite sau evaluări independente ale condițiilor de detenție.

Pe durata executării pedepsei, Curtea se asigură că standardele internaționale privind tratamentul deținuților sunt respectate, iar condițiile de detenție sunt cel puțin conforme cu Regulile standard minimale ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților¹⁵ (Regulile Mandela), cu Pactul internațional privind drepturile civile și politice, precum și cu alte instrumente ONU relevante în materia protecției persoanelor private de libertate. Aceste instrumente consacră principiile fundamentale ale demnității umane, ale proporționalității măsurilor de detenție și ale interzicerii tratamentelor inumane sau degradante.

Rezultă, astfel, o divizare a responsabilităților între jurisdicția internațională supraveghetoare și statul de executare, în ceea ce privește protecția bunăstării deținutului și determinarea duratei efective a pedepsei care urmează a fi executată¹⁶.

În concluzie, regimul de executare al pedepselor pronunțate de CPI poate fi definit ca un sistem hibrid, mixt, ce îmbină elemente de drept intern – prin aplicarea legislației statului de executare – cu elemente de drept internațional – prin supravegherea exercitată de Curte și prin obligația statelor de a respecta standardele universale privind tratamentul deținuților.

Această structură mixtă reflectă echilibrul delicat dintre suveranitatea statelor părți și caracterul universal al justiției penale internaționale, garantând că executarea pedepselor dispuse de Curte se desfășoară într-un cadru compatibil cu principiile drepturilor omului și cu finalitatea preventiv-reparatorie a sancțiunilor internaționale.

Provocări practice în executarea pedepselor dispuse de Curtea Penală Internațională

Deși cadrul normativ instituit de Partea a X-a a Statutului de la Roma și de Regulamentul de procedură și probe configurează un mecanism coerent, aplicarea sa ridică numeroase provocări practice. Dificultățile derivă, în principal, din natura descentralizată a sistemului de executare, din diversitatea legislațiilor penitenciare naționale și din tensiunea constantă dintre suveranitatea statelor și autoritatea Curții.

(i) Lipsa de uniformitate între regimurile penitenciare naționale izvorăște din însuși modul de organizare a Curții Penale Internaționale care nu dispune de facilități penitenciare proprii, iar persoanele condamnate își execută pedepsele în statele desemnate voluntar.

¹⁵ United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), General Assembly resolution 70/175, annex, adopted on 17 December 2015, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

¹⁶ Darryl Robinson, Sergey Vasiliev, Elies Van Sliedregt, Valerie Oosterveld, An Introduction To International Criminal Law And Procedure, Fifth Edition, Cambridge University Press, 2024, p. 460

Aceasta înseamnă că, condițiile de detenție pot varia semnificativ de la un stat la altul, în funcție de infrastructura existentă, de regimul juridic al detenției și, până la urmă, de resursele financiare disponibile în statul de executare.

Astfel, deținuții Curții aflați în Norvegia pot beneficia de standarde diferite privind spațiul de cazare, regimul de muncă, asistența medicală ori posibilitățile de contact cu familia, față de alți deținuți care execută pedeapsa în Columbia¹⁷, deși toți sunt condamnați de aceeași instanță internațională.

Această diversitate poate să creeze o problemă de echitate execuțională, contrară idealului de uniformitate al justiției penale internaționale.

(ii) Tensiunile dintre suveranitatea statelor și competențele Curții au ca punct de pornire sistemul de cooperarea voluntară a statelor. În practică, acest sistem generează dezechilibre deoarece un număr restrâns de țări acceptă să figureze pe lista statelor de executare, ceea ce duce la o distribuție inegală a responsabilităților.

Mai mult, unele state introduc condiții restrictive privind acceptarea condamnaților (capacitate penitenciară, motive umanitare, durata minimă a executării etc.) ceea ce adâncește linia de dezechilibru.

Deși Statutul permite la art. 103 alin. 1 lit. b) impunerea unor asemenea condiții, o eventuală multiplicare a lor este de natură să afecteze funcționarea eficientă a Curții în faza de executare și poate crea dificultăți de desemnare a statului de executare și transfer.

În același timp, statele sunt reticente față de controlul internațional exercitat de Președinția Curții asupra condițiilor de detenție. Unele autorități penitenciare percep acest control ca o ingerință în sfera suveranității naționale, deși el are doar caracter de supraveghere și nu substituie jurisdicția internă.

(iii) Monitorizarea condițiilor de detenție de către Curte este parte a prerogativelor CPI din faza de executare care se materializează prin intermediul a două componente: supravegherea propriu-zisă, prin intermediul Președinției și mecanismul de raportare de la nivelul autorităților naționale. Aceste două componente ar trebui să asigure conformitatea cu standardele internaționale pe întreaga durată a executării.

Supravegherea poate include solicitarea de informații, rapoarte sau opinii de specialitate din partea statului de executare sau din orice surse fiabile, delegarea unui judecător al Curții sau a unui membru al personalului acesteia pentru a se întâlni cu persoana condamnată fără prezența autorităților naționale și oferirea statului de executare a unei posibilități de a combate argumentat opiniile deținutului, dacă este cazul¹⁸.

În practică, însă, capacitatea Curții de a monitoriza constant toate locurile de detenție este limitată de resursele sale administrative și financiare.

¹⁷Agreement between the Republic of Colombia and the International Criminal Court on the enforcement of sentences of the International Criminal Court <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-10/Agreement-Republic-Colombia-ICC-Enforcement-of-Sentences-ENG.pdf>

¹⁸William A. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, Second Edition, Oxford University Press, 2016, p. 1393

În acest context, colaborarea cu Comitetul Internațional al Crucii Roșii, prevăzută explicit în unele acorduri¹⁹, devine esențială. Comitetul asigură inspecții periodice și rapoarte confidentiale, însă implementarea recomandărilor depinde în final de statul de executare, nu de Curte.

(iv) Reducerea pedepsei și liberarea condiționată – măsuri care, potrivit art. 110 din Statutul de la Roma, nu pot fi dispuse de către autoritățile naționale, ridică semnele unui tratament diferențiat între categorii de condamnați încarcetați în aceeași facilitate penitenciară.

Curtea este singura în măsură să poată decide asupra reducerii pedepsei ori liberării anticipate. Cu toate acestea, statele de executare aplică propriile reglementări privind buna purtare, reabilitarea sau programele de reintegrare, ceea ce creează o zonă de interferență între dreptul intern și cel internațional.

De exemplu, dacă un deținut este eligibil, potrivit legislației naționale, pentru un program de muncă în afara penitenciarului, statul este obligat să notifice Curtea, iar aceasta va analiza oportunitatea măsurii. În schimb, liberarea anticipată rămâne atributul exclusiv al Curții.

În doctrină s-a arătat că motivele pentru reducerea pedepsei se referă la cooperarea ulterioară condamnatului sau la schimbarea circumstanțelor, iar mecanismul servește în esență aceluiași scop ca și o liberare anticipată sau o grațiere²⁰.

(v) Posibilitatea Curții de a schimba statul de executare

O altă provocare o reprezintă prerogativa Curții Penale Internaționale de a modifica oricând desemnarea statului de executare, în temeiul articolului 104 din Statutul de la Roma – „Curtea poate decide în orice moment să transfere un condamnat într-o închisoare din alt stat”.

De exemplu, Președinția Curții poate decide, din oficiu sau la cererea persoanei condamnate ori a Procurorului, transferul acesteia într-un alt stat, fie din motive umanitare, fie ca urmare a constatării unor deficiențe în respectarea standardelor internaționale privind tratamentul deținuților.

Însă schimbarea statului de executare nu are la bază numai astfel de motive, ci poate interveni atunci când Curtea nu este de acord cu măsuri interne ale autorităților naționale care ar afecta durata sau natura detenției (cum ar fi o grațiere, amnistie sau reducere neautorizată a pedepsei) ori schimbarea unor condiții în executarea pedepsei închisorii.

Această competență conferă Curții o putere extinsă și discreționară, dar ridică în același timp probleme de aplicabilitate practică și juridică. Pe de o parte, ea ar putea fi necesară pentru a asigura uniformitatea standardelor de detenție și protecția drepturilor fundamentale ale condamnaților, însă, pe de altă parte, poate fi percepută de statele de executare ca o dificultate de armonizare legislativă între normele interne și cerințele Statutului de la Roma, mai ales atunci când transferul este dispus unilateral.

În asemenea situații, reglementările naționale privind administrația penitenciarelor, regimul transferurilor sau protecția cetățenilor proprii pot intra în contradicție cu deciziile Curții

¹⁹ de exemplu, în Acordul cu Spania, art. 4 alin. 8

²⁰ Robert Cryer, Håkan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, second edition, Cambridge University Press, 2010, p. 504

de a dispune un transfer imediat. În plus, procedura presupune cooperarea efectivă a altui stat dispus să preia executarea, ceea ce poate genera întârzieri, dificultăți logistice, modificări ale drepturilor dobândite de condamnat pe durata detenției etc.

5. Jurisprudența Curții Penale Internaționale în faza de executare a pedepselor

În cauza *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*²¹, liderul Uniunii Congoleze a Patrioților, a fost condamnat la 14 ani de închisoare prin sentința din 10 iulie 2012, pentru recrutarea, înrolarea și utilizarea copiilor-soldați în conflictele armate din Ituri (Republica Democrată Congo), între 2002 și 2003 — fapte calificate drept crime de război conform art. 8 din Statutul de la Roma. Hotărârea de condamnare a rămas definitivă la 1 decembrie 2014, devenind prima decizie de acest tip din istoria Curții Penale Internaționale.

Lubanga a fost deținut în Olanda pe durata procesului, iar la 19 decembrie 2015, condamnatul a fost transferat într-un penitenciar din Republica Democrată Congo pentru a-și executa pedeapsa, în conformitate cu acordul bilateral de cooperare dintre statul respectiv și Curte, potrivit articolului 103 din Statutul de la Roma.

În faza execuțională, Curtea a fost chemată să stabilească condițiile de executare a pedepsei și durata efectivă a detenției. În concret, condamnatul a fost supus regimului de detenție din statul Congo, însă Președinția Curții, în aplicarea art. 106 din Statut, a monitorizat condițiile de detenție, pentru a se asigura că acestea sunt compatibile cu standardele internaționale. Lubanga a beneficiat de dreptul de a comunica confidențial cu Curtea, de asistență juridică și de dreptul de a formula cereri referitoare la executare.

În timp ce se afla în executarea hotărârii, condamnatul a solicitat Curții reducerea pedepsei, invocând dispozițiile art. 110 alin. (3) din Statut care permit această diminuare a duratei închisorii pentru cei care au ispășit două treimi din pedeapsă sau au executat 25 de ani de închisoare în cazul condamnării pe viață.

În susținerea cererii sale, condamnatul a arătat că a avut o bună conduită și o atitudine cooperantă în timpul detenției. În plus, s-a reabilitat moral și social, a contribuit la buna desfășurare a procedurilor și nu a obstrucționat activitatea Curții, contribuind și la reconcilierea comunităților afectate.

Analizând cererea sa, Curtea a reiterat²² competența sa unică în faza de executare a pedepsei și a analizat aspectele esențiale ale acesteia.

Curtea a constatat, contrar susținerilor condamnatului, că acesta a avut o conduită disciplinată în detenție, dar aceasta „nu depășește nivelul de comportament așteptat de la orice condamnat”. Curtea a afirmat că simpla bună purtare nu este suficientă pentru reducerea pedepsei; este necesară o dovadă a progresului moral și social real al condamnatului. Mai mult, acesta nu a

²¹The *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo* (ICC-01/04-01/06), 14 March 2012, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2012_03942.PDF

²² Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Thomas Lubanga Dyilo (No. ICC-01/04/01/06), 22 September 2015), https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2015_18047.PDF

demonstrat o cooperare substanțială cu Procurorul, nici remușcări sincere²³ și nu s-a disociat de crimele sale decât în mod formal²⁴.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că scopurile pedepsei nu au fost încă realizate, iar o reducere ar fi contrară principiului proporționalității și gravității faptelor.

În cauza **Prosecutor v. Germain Katanga**²⁵, liderul unei grupări armate din Republica Democrată Congo, a fost condamnat la 12 ani de închisoare pentru crime de război și crime împotriva umanității, cu deducerea perioadei petrecută în detenție la CPI – între 18 septembrie 2007 și 23 mai 2014. După rămânerea definitivă a hotărârii, Katanga a continuat să fie deținut în centrul de detenție al Curții de la Haga, până la transferul său, în decembrie 2015, într-un penitenciar din Republica Democrată Congo.

La 13 noiembrie 2015, după executarea a două treimi din pedeapsă, Curtea a examinat cererea de reducere a pedepsei formulate de condamnat. Spre deosebire de cauza Lubanga, în acest caz Curtea a constatat indicii convingătoare de reabilitare și de disociere reală („genuine dissociation²⁶”) față de crimele comise. Judecătorii au reținut comportamentul exemplar în detenție, cooperarea cu autoritățile penitenciare și exprimarea sinceră a remușcării față de victime. Curtea a apreciat că aceste elemente demonstrează progresul moral și social al condamnatului și îndeplinirea scopurilor pedepsei într-o măsură semnificativă. În consecință, prin Decizia din 13 noiembrie 2015²⁷, Camera de Apel a dispus reducerea pedepsei cu 3 ani și 8 luni și stabilirea datei de finalizare la 18 ianuarie 2016, confirmând că durata executată era suficientă.

În cauza **Prosecutor v. Bosco Ntaganda**²⁸ fostul comandant adjunct al forțelor militare ale Union des Patriotes Congolais a fost condamnat la 30 de ani de închisoare, prin sentința din 7 noiembrie 2019, pentru crime împotriva umanității (ucidere și tentativă de omor, viol, sclavie sexuală, persecuție, transfer forțat și deportare) și crime de război (ucidere și tentativă de omor, dirijarea intenționată a atacurilor împotriva civililor, viol, sclavie sexuală, ordonarea strămutării populației civile, recrutarea și înrolarea copiilor sub 15 ani într-un grup armat și utilizarea lor pentru a participa activ la ostilități, dirijarea intenționată a atacurilor împotriva obiectelor protejate și distrugerea proprietății adversarului), comise în Ituri (Republica Democrată Congo) între 2002–2003.

Belgia a fost desemnată oficial ca stat de executare, iar condamnatul a fost transferat la 14 decembrie 2022²⁹.

Anterior transferului, din cauza suspiciunilor de influențare a martorilor și dezvăluire de informații confidențiale, Curtea a restricționat contactele condamnatului cu persoane apropiate lui.

²³ Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Thomas Lubanga Dyilo, *par.* 69

²⁴ Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Thomas Lubanga Dyilo, *par.* 46

²⁵ *The Prosecutor v. Germain Katanga* (ICC-01/04-01/07), 17 March 2014, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2015_04025.PDF

²⁶ Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Germain Katanga, *par.* 51

²⁷ Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Germain Katanga (No. ICC-01/04/01/07), 13 November 2015, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2015_21153.PDF

²⁸ *the Prosecutor v. Bosco Ntaganda* (No.: ICC-01/04-02/06), 7 November 2019, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2019_06674.PDF

²⁹ <https://www.icc-cpi.int/news/bosco-ntaganda-transferred-belgian-prison-facility-serve-sentence>

Așadar, dimensiunea execuțională a controlului asupra condițiilor de detenție a fost conturată progresiv, începând cu faza de detenție preventivă. Camera de Apel a reținut că supravegherea regimului de detenție și impunerea de restricții de contact persoanei deținute fac parte integrantă din atribuțiile Curții. Curtea a mai stabilit că aceste măsuri sunt compatibile cu drepturile fundamentale ale deținutului, atâta timp cât sunt proporționale, motivate prin protejarea martorilor și a integrității procesului, și sunt supuse unei revizuii periodice³⁰.

Analiza celor trei cauze precitate evidențiază o evoluție treptată a regimului de executare a pedepselor Curții Penale Internaționale de la definirea principiilor execuționale la aplicarea lor concretă.

În cauza *Lubanga*, Curtea a stabilit fundamentul conceptual al controlului execuțional, clarificând criteriile reducerii pedepsei și subliniind că buna conduită, deși necesară, nu este suficientă pentru a justifica diminuarea duratei detenției.

În *Katanga*, Curtea a transpus aceste criterii într-o decizie favorabilă, recunoscând rolul reabilitării autentice și al detașării morale față de faptele comise, ceea ce a permis prima reducere efectivă a unei pedepse internaționale.

În fine, cauza *Ntaganda* a consolidat competența execuțională a Curții, reafirmând autoritatea sa asupra condițiilor de detenție și a regimului de comunicare al persoanei condamnate, inclusiv în perioada ulterioară transferului într-un stat de executare.

Această jurisprudență ilustrează consolidarea unui model mixt de executare a pedepselor cu închisoarea în dreptul penal internațional, în care autoritățile naționale pun în executare pedeapsa sub supravegherea permanentă a Curții, garantând respectarea standardelor internaționale și legătura echilibrată dintre suveranitatea statelor și autoritatea justiției internaționale.

Evoluția acestui model de executare s-a bazat pe experiența acumulată din practica tribunalelor penale internaționale ad-hoc instituite de Consiliul de Securitate al ONU – Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPII) și Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda (TPIR).

În cazul acestor tribunale ad-hoc executarea pedepselor era guvernată de Regulile de procedură ale fiecărui tribunal, iar supravegherea era încredințată Președintelui, care menținea contacte cu statele de executare, dar nu dispunea de un mecanism detaliat de inspecție sau intervenție directă.

Controlul era însă preponderent administrativ, limitat la primirea de rapoarte periodice din partea statelor și la eventuale vizite în penitenciare, fără o competență jurisdicțională asupra duratei sau modificării pedepsei.

Astfel, eliberarea anticipată sau reducerea pedepsei erau decise de Președinte, în temeiul regulilor statutare, care prevedeau doar că persoana condamnată poate fi eliberată după executarea

³⁰ Judgment on Mr Bosco Ntaganda's appeal against the decision reviewing restrictions on contacts of 7 September 2016 (No. ICC-01/04-02/06 OA 4), 8 March 2017, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2017_01150.PDF

a două treimi din pedeapsă, „dacă interesele justiției o permit³¹”. În practică, tribunalele le lipsea un test detaliat privind reabilitarea sau cooperarea cu Procurorul, astfel că deciziile aveau caracter larg discreționar pentru că „normele naționale privind grațierea și comutarea pedepsei în statul de executare puteau declanșa revizuirea³²”.

Concluzii

Analiza regimului de executare a pedepselor dispuse de Curtea Penală Internațională evidențiază faptul că această fază a procesului penal internațional nu reprezintă o etapă pur tehnică, ci un aspect esențial al justiției internaționale. Prevederile statutare și regulamentele Curții au instituit un **sistem execuțional distinct, hibrid**, caracterizat printr-o combinație între dreptul intern al statului de executare și controlul jurisdicțional internațional exercitat de Președinția Curții.

Experiența jurisprudențială recentă demonstrează că CPI a depășit modelul tribunalelor *ad-hoc*, evoluând de la o concepție administrativă a executării către un mecanism judiciar activ de supraveghere.

În temeiul Statutului de la Roma, executarea pedepsei privative de libertate se realizează în conformitate cu legea penală și penitenciară a statului de executare, stat care stabilește regimul de detenție – drepturile condamnatului, programul, activitățile, contactele și disciplina internă. Totuși, acest regim este exercitat sub supravegherea continuă a Curții, care păstrează prerogativa exclusivă de a controla respectarea standardelor internaționale, de a dispune modificarea pedepsei, transferul într-un alt stat sau reducerea duratei detenției.

Această dualitate normativă – aplicarea dreptului național al statului de executare sub controlul dreptului internațional al Curții – conferă regimului execuțional un caracter mixt și dinamic. Curtea asigură conformitatea detenției cu Regulile Mandela și cu principiul umanismului, în timp ce statul garantează aplicarea concretă a regimului penitenciar.

În cauza *Lubanga*, Curtea a stabilit principiile de bază ale controlului execuțional și a afirmat că reducerea pedepsei nu poate fi acordată decât în măsura în care scopurile sancțiunii au fost atinse. În cauza *Katanga*, aceste criterii au fost aplicate într-un sens pozitiv, Curtea recunoscând pentru prima dată că disocierea reală a condamnatului de crimele sale este un element justificative pentru reducerea pedepsei. În cauza *Ntaganda*, Curtea a consolidat dimensiunea execuțională, afirmând competența sa asupra condițiilor de detenție, a regimului de comunicare și a tratamentului aplicat persoanelor condamnate, inclusiv după transferul într-un stat de executare.

Aceste hotărâri confirmă că executarea pedepsei internaționale este o **etapă jurisdicțională de sine stătătoare**, menită să garanteze că sancțiunea nu rămâne doar un act de justiție formal, ci își atinge efectele sociale, morale și reparatorii. Curtea asigură, astfel, un echilibru între suveranitatea statelor și protecția drepturilor fundamentale.

³¹ Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, art. 28, <https://www.icty.org/en/documents/statute-tribunal>

³² Kay Ambos, *Rome Statute of the International Criminal Court, Article-by-Article Commentary*, 4th ed., C.H. Beck/Hart/Nomos, 2022, p. 2726

În plan normativ, sistemul consacrat de Curtea Penală Internațională poate fi considerat un **model de drept execuțional penal internațional**, bazat pe transparență, cooperare și supraveghere judiciară. Totodată, el evidențiază o lacună structurală – absența unui mecanism penitenciar propriu al Curții, care obligă la o dependență continuă de disponibilitatea statelor părți. O posibilă direcție de dezvoltare o constituie instituționalizarea unui cadru comun de monitorizare execuțională, sub coordonarea CPI și a statului gazdă, care să asigure o aplicare uniformă a standardelor internaționale privind tratamentul deținuților.

În concluzie, executarea pedepselor în fața Curții Penale Internaționale reflectă evoluția justiției penale internaționale, în care autoritatea jurisdicțională nu se încheie odată cu pronunțarea hotărârii, ci continuă prin garantarea unei detenții conforme cu demnitatea umană, scopurile pedepsei și valorile fundamentale ale comunității internaționale.

Referințe bibliografice:

- Antonio Cassese, Paola Gaeta, Laurel Baig, Mary Fan, Christopher Gosnell and Alex Whiting, *Cassese's International Criminal Law, Third Edition*, Oxford University Press, 2013;
- Kai Ambos, *Rome Statute of the International Criminal Court, Article-by-Article Commentary*, 4th ed., C.H. Beck/Hart/Nomos, 2022
- Nicolae-Cătălin Magdalena, *Curs de drept penal internațional*, Editura Universul Juridic, București, 2025
- Robert Cryer, Håkan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, second edition, Cambridge University Press, 2010;
- William A. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, Second Edition, Oxford University Press, 2016

Jurisprudență și instrumente juridice:

- Prosecutor v. Katanga, ICC, Trial Chamber II, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/07, 7 March 2014;
- Prosecutor v. Lubanga, ICC, Trial Chamber I, Judgment, Case No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012;
- Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Thomas Lubanga Dyilo (No. ICC-01/04/01/06), 22 September 2015),
- Decision on the review concerning reduction of sentence of Mr Germain Katanga (No. ICC-01/04/01/07), 13 November 2015
- the Prosecutor v. Bosco Ntaganda (No.: ICC-01/04-02/06), 7 November 2019
- Judgment on Mr Bosco Ntaganda's appeal against the decision reviewing restrictions on contacts of 7 September 2016 (No. ICC-01/04-02/06 OA 4), 8 March 2017
- Agreement between the Kingdom of Norway and the International Criminal Court on the enforcement of sentences of the International Criminal Court
- Agreement between the International Criminal Court and the Federal Government of Austria on the Enforcement of Sentences of the International Criminal Court (ICC-PRES/01-01-05)
- Agreement between the Republic of Colombia and the International Criminal Court on the enforcement of sentences of the International Criminal Court

- „Rules of Procedure and Evidence”, New York, 3-10 septembrie 2002 (ICC-ASP/1/3 și Corr.1), partea II.A
- Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, adoptat la Conferința de la Roma din 17 iulie 1998
- United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), General Assembly Resolution 70/175
- Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
- Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda

ASPECTE PRACTICE EXECUȚIONAL PENALE PRIVIND LIBERAREA CONDIȚIONATĂ
(PRACTICAL ASPECTS OF CRIMINAL ENFORCEMENT CONCERNING CONDITIONAL
RELEASE)

Felix FABRY*

Abstract

Instituția liberării condiționate reprezintă una dintre cele mai importante modalități de individualizare a executării pedepsei privative de libertate, fiind concepută ca un instrument juridic menit să asigure un echilibru între necesitatea represiunii penale și scopul reintegrării sociale a persoanei condamnate. Analiza comparativă pe care și-o propune acest articol confirmă că instituția liberării condiționate a evoluat dintr-un mecanism de degrevare a supraaglomerării penitenciarelor, într-un instrument veritabil de evaluare a reeducării. Deși aplicarea sa este astăzi mai restrictivă, această orientare oferă credibilitate sistemului penal și aliniază România la standardele europene privind echilibrul necesar între protecția socială și reintegrarea condamnatului.

Cuvinte cheie: *liberarea condiționată, reinserție socială, recidivă, evoluție istorică, condițiile liberării condiționate, drept comparat, date statistice, jurisprudență*

Abstract

The institution of conditional release represents one of the most important ways of individualizing the enforcement of the custodial sentence, being conceived as a legal instrument intended to ensure a balance between the need for criminal repression and the goal of the social reintegration of the convicted person. The comparative analysis proposed in this article confirms that the institution of conditional release has evolved from a mechanism to relieve prison overcrowding, into a genuine instrument for evaluating re-education. Although its application is more restrictive today, this orientation provides credibility to the penal system and aligns Romania with European standards regarding the necessary balance between social protection and the reintegration of the convicted person.

Keywords: *conditional release, social reintegration, recidivism, historical evolution, conditions of conditional release, comparative law, statistical data, case law*

La momentul actual, instituția liberării condiționate este stipulată în Codul penal al României, art. 99 -100 și în Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, cu completările și

*PhD. Student, PhD School – "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Chief Commissioner of Prison Police, Director of Codlea Prison.

modificările ulterioare, în cadrul capitolului VIII, art. 95- 97 unde sunt prevăzute criteriile pentru acordarea liberării condiționate.

Din analiza criteriilor legale referitoare la acordarea beneficiului liberării condiționate, față de prevederile Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor, respectiv buna conduită pe durata executării pedepsei și antecedentele penale ale persoanei condamnate¹, în actuala lege² sunt introduse alte două criterii suplimentare.

Primul dintre acestea vizează **regimul de executare al pedepsei**, întrucât, potrivit noii reglementări, pot fi propuși pentru liberare condiționată numai deținuții care execută pedeapsa în **regim deschis sau semideschis**, această condiție nefiind prevăzută în Legea nr. 275/2006³.

Cel de-al doilea criteriu nou introdus îl reprezintă **obligativitatea îndeplinirii obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare**, cu excepția situației în care persoana condamnată dovedește imposibilitatea obiectivă de a le achita, element care, de asemenea, nu era prevăzut în legislația execuțional penală anterioară(2006⁴) .

În baza prevederilor articolului 97 aliniatul 9 din actuala lege de executare a pedepselor⁵, dovada îndeplinirii obligațiilor civile se realizează fie prin achitarea prejudiciului față de părțile vătămate sau prin demonstrarea situației de imposibilitate a achitării acestor despăgubiri, care de regulă se materializează prin depunerea unor adeverințe de la primăria din raza căreia persoana privată de libertate domiciliază și de la Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF) din care rezultă că persoana privată de libertate nu are bunuri în proprietate personală și nici nu a obținut sau nu obține venituri din alte activități.

Complementar legislației primare, sunt relevante deciziile și procedurile interne ale Administrației Naționale a Penitenciarelor (A.N.P.), care detaliază criteriile de evaluare a conduitei, structura activităților educative și psihosociale, precum și procedura de întocmire a documentației supuse analizei comisiei pentru liberare condiționată. Dintre aceste reglementări, enumăr:

- Ordinul ministrului justiției nr. 1.322/C din 25 aprilie 2017 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială din locurile de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor⁶;

¹ Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 627 din 20 iulie 2006 art. 75–77, care reglementau condițiile liberării condiționate, fără referire la regimul de executare al pedepsei sau la obligațiile civile;

² Legea nr 254 din 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal

³ În Legea nr. 275/2006 nu exista o condiționare a liberării de regimul de executare; comisia analizând doar conduita, executarea fracției și antecedentele penale. Lipsa acestei condiții rezultă din art. 75 din Legea nr. 275/2006;

⁴ Legea nr. 275/2006 nu prevedea obligativitatea achitării obligațiilor civile ca și criteriu distinct pentru liberarea condiționată; criteriul a fost introdus expres prin art. 97 alin. 3 lit. c) în Legea nr. 254/2013;

⁵ Legea nr 254 din 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal

⁶ Ordinul ministrului justiției nr. 1.322/C din 25 aprilie 2017 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială din locurile de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 432 din 12 iunie 2017;

- Decizia directorului general al Administrației Naționale a Penitenciarelor Nr. 336/2021 din 18 ianuarie 2021 pentru aprobarea Instrucțiunilor privind procedura disciplinară aplicabilă persoanelor private de libertate custodiate, care stabilește procedura de constatare, cercetare, soluționare și aplicare a sancțiunilor disciplinare savârșite de persoanele private de libertate, element cu impact direct asupra evaluării conduitei și implicit asupra analizei liberării condiționate⁷;

- Decizia directorului general al Administrației Naționale a Penitecniarelor nr. 775/2021 din 13 iulie 2021 privind aprobarea Instrumentelor standard de evaluare a activității deținuților, utilizate cu precădere de specialiștii în reintegrare socială pentru analiza comportamentului, identificarea nevoilor de reintegrare, evaluarea progresului pe parcursul executării pedepsei și formularea recomandărilor către comisia de liberare condiționată⁸;

Liberarea condiționată constituie un beneficiu acordat deținuților pe perioada executării pedepsei privative de libertate, în sensul punerii în libertate înainte de expirarea în termen a pedepsei. Ea intervine în faza execuțional-penală, fiind expresia principiului progresivității regimului de executare, în sensul că sunt analizate în comisia de liberare condiționată persoanele private de libertate care execută pedeapsa în regimul deschis și semideschis, cele din regimul închis și de maximă siguranță urmând a fi analizate la termenul stabilit de către comisia de individualizare.

Prin natura sa, liberarea condiționată se acordă dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile legale, dacă comisia de liberare condiționată și instanța de judecată apreciază că scopul pedepsei a fost atins înaintea ca expirării în termen .

În majoritatea statelor europene, instituția liberării condiționate are aceeași rațiune, reducerea treptată a pedepsei privative de libertate și încurajarea reintegrării în societate.

De exemplu:

- în Franța, „*libération conditionnelle*” (liberarea condiționată) se dispune în temeiul art. 729 din Codul de procedură penală francez (Code de procédure pénale), iar analiza se concentrează pe „*efforts sérieux de réadaptation sociale*”, respectiv asupra *eforturilor serioase de readaptare/reintegrare socială* ale persoanei condamnate⁹;
- în Germania, potrivit §57 din *Strafgesetzbuch* (Codul penal german), instanța poate dispune liberarea condiționată după executarea a două treimi din pedeapsă, iar în cazuri

⁷ Instrucțiunea Administrației Naționale a Penitenciarelor privind procedura disciplinară aplicabilă persoanelor private de libertate, aprobate prin decizie internă a directorului general al Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 336/2021 din 18 ianuarie 2021, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 534 din 24 mai 2021;

⁸ Decizia directorului general al Administrației Naționale a Penitecniarelor nr. 775/2021 din 13 iulie 2021 privind aprobarea Instrumentelor standard de evaluare a activității deținuților, publicată în Monitorul Oficial nr. 754 din 3 august 2021, Instrumentul standardizat C3 – Evaluarea comportamentului și progresului în detenție, document intern ANP, utilizat la nivelul serviciilor de reintegrare socială;

⁹ Codul de procedură penală francez - Code de procédure pénale-Version en vigueur depuis le 24 décembre 2021, Abrogé par Ordonnance n°2025-1091 du 19 novembre 2025 - art. 1 (V) - À compter du 1er janvier 2029, Modifié par LOI n°2021-1729 du 22 décembre 2021 - art. 11 sursa - https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000044569584

excepționale chiar după executarea a jumătate din durata pedepsei, dacă există o prognoză favorabilă de reintegrare socială (*günstige Sozialprognose*)¹⁰;

- în Italia, „*libertà condizionale*” (liberarea condiționată), reglementată de art. 176 din Codul penal italian (*Codice penale*), se întemeiază pe criterii similare privind conduita persoanei condamnate și colaborarea acesteia cu autoritățile penitenciare¹¹.

Aceste reglementări demonstrează convergența europeană în tratarea liberării condiționate ca mijloc de resocializare și reducere a recidivei, nu doar ca beneficiu formal.

Liberarea condiționată este o instituție execuțional-penală, care nu afectează esența executării pedepsei, ci creează cadrul legal, pentru o categorie de persoane private de libertate ce execută o pedeapsă privativă de libertate, să poată beneficia de punerea în libertate înainte de expirarea în termen a pedepsei, dar nu oricum ci în anumite condiții.

Ea se bazează pe principiul progresivității regimului de executare a pedepselor, una din condiții fiind aceea de a executa pedeapsa în regim deschis și semideschis, pe de-o parte și al responsabilizării condamnatului, pe parcursul perioadei de privare de libertate și față de victima infracțiunii, față de care este obligat să achite obligațiile civile pentru a putea beneficia de liberare înainte de expirarea în termen a pedepsei cu închisoarea, pe de altă parte.

Doctrina a subliniat că liberarea condiționată „*nu anulează pedeapsa, ci suspendă executarea restului neexecutat*” până la expirarea termenului de supraveghere¹². În această perioadă, persoana liberată condiționat are obligația de a respecta normele legale, precum și eventualele măsuri sau obligații stabilite de instanță, sub sancțiunea revocării liberării condiționate, conform art. 104–105 Cod penal.

În plan pragmatic, comisia de liberare condiționată are un rol administrativ-evaluativ, fiind prima care apreciază oportunitatea formulării propunerii. Ea se bazează pe datele din dosarul individual al condamnatului: conduita, participarea la activități educative, la activități lucrative, numărul și tipul recompenselor și sancțiunilor disciplinare.

Instanța de judecată, în schimb, are un rol jurisdicțional, analizând legalitatea și temeinicia propunerii. Conform art. 587 Codul de procedură penală, hotărârea judecătorească poate fi atacată cu contestație, în termen de trei zile de la comunicare, la tribunalul în a cărei circumscripție se află locul de deținere.

În practică, relația dintre comisia de liberare condiționată și instanță trebuie să fie una de colaborare complementară, nu de suprapunere, instanța având ultimul cuvânt, bazându-se pe evaluarea obiectivă a comisiei din penitenciar.

Un element esențial în evoluția practicii privind liberarea condiționată îl reprezintă **instrumentele standardizate de evaluare**, utilizate la nivelul Administrației Naționale a

¹⁰ Codul penal german – Section 57 Suspension of remainder of determinate sentence of imprisonment, sursa – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html

¹¹ Art 176 Codice Penale – Codul penal italian, sursa <http://www.ristretti.it/areestudio/alternative/norme/cp/condizionale.html>

¹² I. Chiș, *Drept execuțional penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 319, unde se reține că liberarea condiționată „reprezintă o suspendare provizorie a executării restului pedepsei, dependentă de conduita viitoare a condamnatului”;

Penitenciarelor. Acestea au fost introduse pentru a asigura **uniformitate, predictibilitate și obiectivitate** în evaluarea conduitei persoanelor private de libertate. În prezent, evaluarea se bazează pe indicatorii cuprinși în **setul de instrumente C3**, care include:

- **Date preluate din aplicația informatică** (genul persoanei condamnate, vârsta, durata pedepsei calculată în zile);

- **Date completate de către lucrătorul de evidență**

- Un prim set de date analizează situația școlară, tipul infracțiunii, regimul de executare al pedepsei, dacă i-a fost schimbat regimul de executare în mod progresiv sau regresiv în pedeapsa actuală, legea penală aplicabilă, dacă se află la prima analiză în cadrul comisiei de liberare, dacă a desfășurat activități productive pe perioada amânării, dacă și-a achitat obligațiile civile și face dovada achitării acestora, date privind starea de recidivă și antecedentele penale, numărul de credite obținute în urma participării la activități lucrative pe perioada executării pedepsei;
- Un al doilea set de date analizează dacă persoana condamnată are revocări anterioare ale suspendării executării pedepsei (condiționate/sub supraveghere); dacă a avut revocări anterioare ale liberării condiționate; dacă a fost condamnat pentru infracțiuni săvârșite pe durata executării unei pedepse privative de libertate; dacă a fost condamnat pentru infracțiuni săvârșite pe durata în care a beneficiat de amânarea sau întreruperea executării pedepsei, de recompensa cu permisiunea de ieșire din penitenciar sau de dreptul de a se deplasa neînsoțit în comunitate; numărul de condamnări anterioare la pedeapsa cu închisoarea cu suspendare condiționată și/sau sub supraveghere; câte condamnări anterioare în care s-a reținut recidiva are persoana în cauză; câte condamnări la pedeapsa cu închisoarea - cu executare, incluzând pe cea prezentă, are persoana condamnată; cât timp, calculat în zile, a petrecut persoana condamnată în libertate, de la ultima liberare până la actuala arestare; dacă a comis persoana condamnată aceeași infracțiune de mai multe ori; care este parcursul infracțional al persoanei condamnate (este la prima infracțiune; infracțiunea curentă este mai puțin gravă decât cea/cele precedente; infracțiunea curentă este la fel de gravă ca cea/cele precedente; infracțiunea curentă este mai gravă decât cea/cele precedente); care este nivelul de violență al infracțiunii pentru persoana este condamnată (fără violență, cu violență, fără armă, cu violență, cu armă neletală, cu violență, cu armă letală, cu cruzime); dacă a comis persoana condamnată infracțiunea în grup infracțional organizat; dacă a comis persoana condamnată infracțiunea împreună cu alte persoane; dacă a respectat angajamentul pe perioada acordării recompenselor cu permisiunea de ieșire din penitenciar pe parcursul executării pedepsei; dacă a fost retras de la muncă sau alte activități din cauze care i se pot imputa, dar care nu atrag sancțiuni disciplinare, pe parcursul executării pedepsei;

- **Date introduse de către secretarul comisiei de disciplină/recompense** (câte credite a pierdut persoana condamnată în urma sancțiunilor disciplinare pe perioada executării pedepsei, câte credite a obținut, în total, pe perioada executării pedepsei, dacă a primit recompense, pe

perioada executării pedepsei, inclusiv în perioada executată în arestul poliției, dacă a primit recompense, numărul și tipul acestora, inclusiv permisiunea de ieșire din penitenciar);

- **Date introduse de asistentul social** (dacă persoana condamnată a refuzat să urmeze recomandările din Planul individualizat de evaluare și intervenție educativă și terapeutică pe unul sau mai multe dintre domeniile de intervenție, dacă persoana condamnată a avut ocazia de a participa la burse ale locurilor de muncă, dacă a identificat un loc de muncă postliberare prin intermediul administrației penitenciarului sau individual, dacă a desfășurat activități în comunitate fără supraveghere, inclusiv muncă, pe perioada executării pedepsei în regim deschis, dacă a identificat un spațiu locativ după liberare, dacă a fost vizitată în ultimele 6 luni, dacă a primit pachete, scrisori sau bani în ultimele 6 luni, dacă are surse de venit : salariu, pensie, economii, venituri din chirii etc.).

Din analiza itemilor cuprinși în formular, sintetizând putem concluziona că sunt analizate date privind modul de executare al pedepsei și parcursul persoanei condamnate, nivelul de implicare în cadrul muncii prestate, starea disciplinară, prin raportare la sancțiunile disciplinare aplicate și recompensele primite, evaluarea participării la programele educative, psihologice și sociale și progresul documentat în activități de instruire școlară și formare profesională.

Aceste instrumente se materializează într-un **raport standardizat de evaluare(C3)**, care orientează propunerea formulată de comisia de liberare condiționată. În fapt instrumentul analizează, printr-o interpretare matematică, probabilitatea ca persoana privată să se poată reintegra cu succes în societate și de a realiza o recomandare referitor la aceasă posibilitate spre a fi analizată de către comisia de liberare condiționată, în ceea ce privește oportunitatea luării deciziei de a propune persoana supusă analizei pentru a beneficia de liberare condiționată.

În același timp, procedura a fost influențată semnificativ de modificările aduse sistemului de **creditate și recompensare**, prin adoptarea Ordinului ministrului justiției nr. 443/2016 din 24 mai 2016 privind aprobarea Procedurii de lucru pentru acordarea recompenselor pe baza Sistemului de creditare a participării la activități și programe educative, de asistență psihologică și asistență socială, activități lucrative, precum și la prevenirea situațiilor de risc¹³, care a reconfigurat numărul de puncte acordate pentru fiecare activitate desfășurată.

Au existat modificări esențiale, precum:

- **redefinirea punctajului acordat pentru muncă**, în funcție de tipul activității (muncă prestată în interior, în exterior, muncă remunerată, neremunerată, activități productive necalificate etc.);
- **diminuarea diferențelor între activitățile educative și cele lucrative**, astfel încât participarea la programe educative, școlare și psihologice să conteze în egală măsură cu munca efectivă, în evaluarea conduitei;

¹³ Ordinul ministrului justiției nr. 443/2016 din 24 mai 2016 privind aprobarea Procedurii de lucru pentru acordarea recompenselor pe baza Sistemului de creditare a participării la activități și programe educative, de asistență psihologică și asistență socială, activități lucrative, precum și la prevenirea situațiilor de risc publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr 427 din 7 iunie 2016

- introducerea unui sistem de ierarhizare al activităților, în care programele specializate (psihologic, asistență socială, educație) aduc un punctaj semnificativ în analiza propunerilor de liberare;
- clarificări privind **pierderile de credite** în cazul sancțiunilor disciplinare, influențând direct posibilitatea de propunere la liberare.

Această reformă a avut ca obiectiv **alinarea practicilor penitenciare la standardele europene**, dar și evidențierea eforturilor individuale ale deținuților în direcția reintegrării sociale, astfel încât procesul de evaluare să fie mai transparent, mai echitabil și mai orientat spre reducerea riscului de recidivă.

Instrumentul de evaluare standard constituie un barometru obiectiv al eforturilor depuse de persoana aflată în executarea unei pedepse privative de libertate în cadrul activităților lucrative, al activităților și programelor organizate de sectorul de reintegrare socială în conformitate cu recomandările stabilite în planul individualizat de evaluare și intervenție terapeutică, al implicării în activități de școlarizare, de alfabetizare, de formare profesională, precum și din punct de vedere al conduitei adoptate pe parcursul executării pedepsei, astfel încât comisia de liberare să analizeze oportunitatea formulării unei opinii în ceea ce privește liberarea condiționată, ținând cont de recomandarea înscrisă în formularul C3.

Pentru o înțelegere mai bună a modului de a acordare a instituției liberării condiționate voi menționa câteva aspecte referitoare la executarea în termen a pedepsei.

Fără o legătură directă de cauzalitate între introducerea formularului și modul de lucru a comisiei de liberare, se constată o creștere a numărului de persoane private de libertate care s-au liberat la termen. Această tendință se reflectă și la Penitenciarul Codlea, unitate unde îmi desfășor activitatea. În cele ce urmează, voi expune un grafic care reflectă această tendință în ultimii ani.

Această evoluție sugerează o rigurozitate sporită a procesului de evaluare, dar și o accentuare a caracterului progresiv al regimului de executare, în care liberarea condiționată este concepută ca etapă finală a reintegrării, nu ca beneficiu automat.

În anul 2023, se remarcă o creștere semnificativă a numărului de persoane eliberate la termen, respectiv 46 de persoane, reprezentând o creștere de 575% față de anul 2015 (când s-au înregistrat doar 8 astfel de cazuri).

Această creștere, confirmă tendința de aplicare mai strictă a criteriilor de liberare condiționată de către comisie și instanțele de judecată, optându-se adesea pentru liberarea la termen în detrimentul liberării înainte de expirarea în termen a pedepsei.

În plan interpretativ, aceste date evidențiază o schimbare de paradigmă în aplicarea instituției liberării condiționate, de la o viziune predominant compensatorie (**specifică perioadei 2017–2019 perioadă influențată de efectele legii nr. 169/2017 privind recursul compensatoriu**), la una restrictivă și orientată spre evaluarea reală a gradului de reeducare.

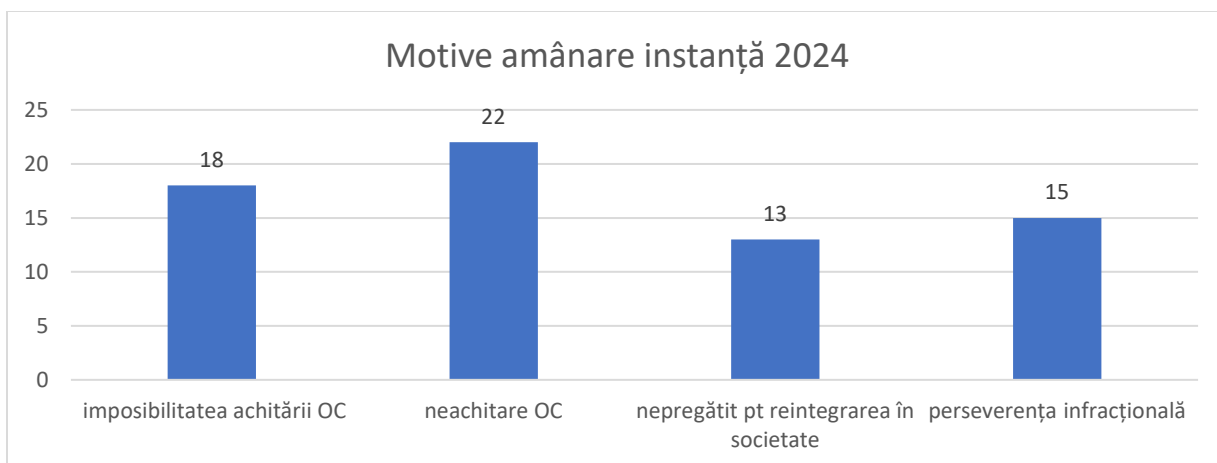
Procesul de analiză a propunerilor de liberare condiționată implică o evaluare complexă din partea comisiei de liberare condiționată și, ulterior, o verificare a legalității și temeiniciei din partea instanței de judecată. În practică, nu de puține ori, instanța ajunge la o concluzie diferită față de cea a comisiei, dispunând respingerea propunerii și stabilirea unui nou termen de reanaliză.

Aceste diferențe pot fi explicate atât prin rațiuni juridice, cât și prin factori subiectivi și instituționali, care țin de conduita persoanei condamnate, de gradul de reabilitare morală și socială, precum și de posibilitățile reale de reintegrare în societatea civilă, după liberare.

Ca și exemplu al motivelor care au stat la baza neacordării liberării condiționate voi detalia numeric care au fost aceste motive, înregistrate la nivelul Penitenciarului Codlea. Din totalul de 210 persoane private de libertate analizate în cadrul comisiei de liberare, în anul 2024, 68 de propuneri au fost respinse de instanța de judecată, din următoarele motive:

- 22 nu au îndeplinit condiția achitării obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare;
- 18 nu au dovedit faptul că se află în imposibilitate de a achita obligațiile civile, deși s-a încercat crearea aparenței imposibilității de achitare a daunelor civile, instanța apreciază că situația financiară din perioada detenției contrazice acest aspect;
- în 13 cazuri instanța nu își poate forma convingerea la momentul pronunțării că deținutul este pregătit pentru a fi reintegrat în societate, deși a manifestat un comportament conformist;
- în 15 cazuri motivul a fost perseverența infracțională, reieșind din fișa de cazier că deținutul a mai beneficiat de instituția liberării condiționate și în ciuda acestui aspect, și-a reiterat cu ușurință comportamentul infracțional.

Pentru o imagine mai clară a cauzelor identificate, care au determinat luarea unei alte hotărâri de către instanță față de hotărârea comisiei de liberare condiționată, voi prezenta următorul grafic.

Această structură evidențiază că **motivele legate de obligațiile civile și recidivă** reprezintă peste jumătate dintre cazurile de respingere.

Din perspectiva instanței, **neachitarea daunelor civile** este frecvent interpretată ca o lipsă de asumare reală a consecințelor faptei, ceea ce contravine scopului preventiv și educativ al pedepsei, reglementat de art. 74 alin. (1) lit. d) Cod penal și art. 99 alin. (1) lit. c) din același act normativ.

Unul dintre cele mai sensibile criterii de apreciere îl constituie îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Deși legea permite liberarea condiționată „*în măsura în care persoana a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite sau a făcut dovada imposibilității achitării acestora*”, instanțele solicită dovezi concrete ale eforturilor depuse: plăți parțiale, solicitări de reeșalonare, comunicări cu executorii etc.

În cazurile analizate anterior, **40 de persoane (22 + 18)** au fost respinse tocmai pentru că nu au dovedit o implicare reală în îndeplinirea acestor obligații, fie invocând imposibilitatea de plată fără probe suficiente, fie neîntreprinzând niciun demers.

Această practică arată că instanțele tratează acest criteriu ca un indicator al gradului de reeducare, nu doar ca o chestiune financiară.

În **13 cazuri**, instanța a reținut că nu se poate forma convingerea că persoana este pregătită pentru reintegrarea în societate, deși comportamentul din detenție a fost conform.

Acest aspect subliniază o diferență de perspectivă între comisie și instanță: comisia evaluează conduita zilnică în regim instituțional, în timp ce instanța apreciază potențialul de comportament în libertate, în lipsa controlului penitenciar.

Lipsa unei locuințe, a unei oferte de angajare sau a sprijinului familial sunt factori care pot determina respingerea propunerii, deși criteriile formale par îndeplinite.

În **15 cazuri**, instanța a reținut perseverența infracțională, în special pentru condamnații care beneficiaseră anterior de liberare condiționată, dar au comis din nou fapte penale. Acest argument este frecvent utilizat pentru a demonstra lipsa de interiorizare a consecințelor pedepsei și insuficiența procesului de reeducare.

În aceste situații, instanța preferă stabilirea unui nou termen de analiză, pentru a observa evoluția conduitei și eventualul progres în programele educative.

Un aspect important subliniat de practica penitenciară este că, în prezent, *„continuitatea serviciilor în perioada post-executorie nu este asigurată în niciun fel, orice program de intervenție, orice legătură între sistemul penitenciar și deținut se încheie odată cu liberarea acestuia¹⁴”*.

Odată cu liberarea condamnatului, contactul cu sistemul penitenciar și cu programele de reintegrare se întrerup brusc, fără o coordonare efectivă cu serviciile din comunitate. Această lipsă de continuitate face dificilă reinserția socială și crește riscul de recidivă.

Factorii identificați de specialiști ca fiind determinanți în eșecul reintegrării sunt:

- lipsa unei locuințe stabile și a suportului familial;
- absența unui plan de angajare sau a unei surse de venit;
- deficiențe în colaborarea între penitenciar și serviciile de probațiune;
- stigmatizarea socială și refuzul comunităților de a accepta foști condamnați.

În lipsa acestor mecanisme de sprijin, responsabilitatea reabilitării rămâne unilaterală, iar liberarea condiționată riscă să își piardă rolul de instrument de reintegrare, transformându-se într-o simplă etapă procedurală de eliberare.

Analiza cauzelor care determină stabilirea unui nou termen de analiză evidențiază o tendință clară de înăsprire a criteriilor aplicate de instanțe în perioada recentă, precum și o accentuare a rolului evaluării personalizate a fiecărui condamnat.

Se remarcă o orientare către substanța reeducării, nu doar către conformitatea formală a conduitei.

Cele mai importante concluzii sunt:

- Obligațiile civile au devenit un criteriu determinant în evaluarea oportunității liberării;
- Instanțele manifestă o rezervă justificată față de condamnații care au beneficiat anterior de liberare și au recidivat;
- Lipsa infrastructurii post-liberare generează un cerc vicios al recidivei, care afectează eficiența instituției.

Este necesară o cooperare extinsă între Administrația Națională a Penitenciarelor, serviciile de probațiune și autoritățile locale, pentru a asigura continuitatea procesului de reintegrare socială.

Considerații generale

Instituția liberării condiționate produce consecințe complexe, nu doar juridice, ci și sociale, economice și comunitare. Ea marchează momentul de tranziție dintre detenție și reintegrare, punând la încercare capacitatea persoanei de a funcționa autonom, de a-și reface legăturile familiale și de a-și asuma un rol activ în comunitate. Din această perspectivă, liberarea condiționată

¹⁴ STUDIU INTEGRAT PRIVIND CAUZELE RECIDIVEI - Septembrie-Decembrie 2023 Realizat în cadrul proiectului „A SAFE AND EDUCATED COMMUNITY UNDERTAKING RESPONSIBLE ENGAGEMENT - SECURE” (O comunitate sigură, educată și implicată în mod responsabil), finanțat prin Programul „Justiție”, Mecanismul Financiar Norvegian 2014- 2021, Contract de finanțare nr. 7/1583/28.04.202

reprezintă un indicator indirect al eficienței sistemului penitenciar, al calității intervențiilor educative și al gradului de pregătire pentru viața în libertate.

Reinserția socială nu se reduce la eliberarea fizică din penitenciar, ci presupune o reconstrucție a identității sociale, a capacității de muncă și a relațiilor interpersonale. Pentru o parte dintre foștii deținuți, procesul este posibil și durabil; pentru alții, rămâne fragil, limitat de stigmatul social, absența sprijinului familial și lipsa mecanismelor de susținere instituțională.

Concluzie

Modul de lucru al comisiilor de liberare poate fi diferit de la un penitenciar la altul, însă principiile și cerințele legale pentru a beneficia de liberare condiționată sunt similare. Faptul că, așa cum arată și datele din prezentul articol, liberarea condiționată nu se mai acordă atât de facil este rezultatul eforturilor pe care o persoană condamnată le depune pe parcursul executării pedepsei pentru reintegrarea sa în societate și pentru a confirma faptul că conștientizează gravitatea faptei comise și regretă producerea acesteia, incluși prin achitarea către partea prejudiciată a obligațiilor civile stabilite de instanța de judecată.

Evoluția cadrului normativ reflectă o adaptare constantă la standardele europene în materie de executare a pedepselor, de la Legea nr. 23/1969 până la Legea nr. 254/2013.

Instanțele de judecată au evoluat dintr-un rol formal de confirmare a propunerilor către un rol substanțial de control și filtrare, asigurând coerență între scopul pedepsei și realitatea comportamentală a condamnatului.

În ansamblu, analiza comparativă confirmă că instituția liberării condiționate a evoluat dintr-un mecanism de degrevare a supraaglomerării penitenciarelor, într-un instrument veritabil de evaluare a reeducării. Deși aplicarea sa este astăzi mai restrictivă, această orientare oferă credibilitate sistemului penal și aliniază România la standardele europene privind echilibrul necesar între protecția socială și reintegrarea condamnatului.

Referințe bibliografice:

- I. Chiș, *Drept execuțional penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2016
- Instrucțiunea Administrației Naționale a Penitenciarelor privind procedura disciplinară aplicabilă persoanelor private de libertate, aprobate prin decizie internă a directorului general al Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 336/2021 din 18 ianuarie 2022, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 534 din 24 mai 2021;
- Decizia directorului general al Administrației Naționale a Penitecniarelor nr. 775/2021 din 13 iulie 2021 privind aprobarea Instrumentelor standard de evaluare a activității deținuților, publicată în Monitorul Oficial nr. 754 din 3 august 2021, Instrumentul standardizat C3 – Evaluarea comportamentului și progresului în detenție, document intern ANP, utilizat la nivelul serviciilor de reintegrare socială;
- Codul de procedură penală francez - Code de procédure pénale-Version en vigueur depuis le 24 décembre 2021, Abrogé par Ordonnance n°2025-1091 du 19 novembre 2025 - art. 1 (V) - À

compter du 1er janvier 2029, Modifié par LOI n°2021-1729 du 22 décembre 2021 - art. 11 sursa - https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000044569584

- Codul penal german – Section 57 Suspension of remainder of determinate sentence of imprisonment, sursa – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html
- Ordinul ministrului justiției nr. 443/2016 din 24 mai 2016 privind aprobarea Procedurii de lucru pentru acordarea recompenselor pe baza Sistemului de creditare a participării la activități și programe educative, de asistență psihologică și asistență socială, activități lucrative, precum și la prevenirea situațiilor de risc publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 427 din 7 iunie 2016
- STUDIU INTEGRAT PRIVIND CAUZELE RECIDIVEI - Septembrie-Decembrie 2023 Realizat în cadrul proiectului „A SAFE AND EDUCATED COMMUNITY UNDERTAKING RESPONSIBLE ENGAGEMENT - SECURE” (O comunitate sigură, educată și implicată în mod responsabil), finanțat prin Programul „Justiție”, Mecanismul Financiar Norvegian 2014- 2021, Contract de finanțare nr. 7/1583/28.04.202

SCURTE CONSIDERAȚII ASUPRA TEORIEI ETICHETĂRII CRIMINOLOGICE ÎN CONTEXTUL COMBATERII CONSUMULUI ILICIT DE DROGURI

(BRIEF CONSIDERATIONS ON THE CRIMINOLOGICAL LABELING THEORY IN THE CONTEXT OF COMBATING ILLICIT DRUG USE)

Lamya Diana HĂRĂȚĂU*

Abstract

Teoria etichetării este una dintre cele mai influente abordări sociologice în criminologie, apărând în anii 1950 și 1960 ca reacție la teoriile tradiționale care explicau criminalitatea exclusiv prin caracteristicile individului (biologice, psihologice sau sociale). Această teorie mută accentul de la „de ce comite individul infracțiunea?” la „cum reacționează societatea la infracțiunea comisă?”. În esență, devianța nu este un fapt natural, ci un construct social: un comportament devine deviant doar atunci când societatea îl definește ca atare.

Cuvinte cheie: etichetare, devianță primară, devianță secundară, consumator de droguri, stigmatizare

Abstract

Labeling theory is one of the most influential sociological approaches in criminology, emerging in the 1950s and 1960s as a reaction to traditional theories that explained crime exclusively through the characteristics of the individual (biological, psychological, or social). This theory shifts the focus from “why does the individual commit the crime?” to “how does society react to the crime committed?” In essence, deviance is not a natural fact, but a social construct: a behavior becomes deviant only when society defines it as such.

Keywords: labeling, primary deviance, secondary deviance, drug user, stigmatization

Originile și evoluția teoriei

În ceea ce privește precursorii acestei teorii îi amintim pe Frank Tannenbaum (1938) și Edwin Lemert (1951). Tannenbaum introduce conceptul de „dramatization of evil” și susține că reacția socială este cea care fixează identitatea de infractor. Lemert diferențiază între primary și secondary deviance (devianță primară vs. devianță secundară).

Unul dintre cei care au dezvoltat teoria mai târziu este Howard S. Becker, cu principala lucrare *Outsiders* (1963). Becker afirmă că infractorul este un „outsider” creat prin procesul de

*Lecturer PhD., “Nicolae Titulescu” University, Faculty of Law, Criminal Law Department. Attorney at law, Bucharest Bar.

etichetare: „Deviantul este persoana asupra căreia eticheta a fost aplicată.” Ulterior, teoria este dezvoltată de autori precum E. Schur, Kai Erikson, Erving Goffman (conceptul de stigmat).

Teoria etichetării instituie niște concepte fundamentale, cu privire la care vom face câteva precizări după cum urmează:

Devianța primară

- Abateri inițiale, sporadice, fără o identitate deviantă stabilizată.
- Aceste concepte nu conduc la definirea persoanei ca „infractor” dacă reacția socială este minimă.

Conceptul de devianță primară a fost introdus de Edwin M. Lemert și se referă la abaterile inițiale de la normele sociale, care sunt, de regulă, sporadice și lipsite de continuitate (Lemert, 1967). Aceste comportamente nu implică existența unei identități deviante stabilizate și nu definesc statutul social al individului. În această etapă, persoana nu se percepe pe sine ca fiind „deviantă”, iar comportamentul respectiv nu este integrat în imaginea de sine. Devianța primară nu conduce la definirea individului ca infractor, atâta timp cât reacția socială este redusă sau tolerantă. În multe cazuri, abaterea este ignorată, sancționată informal sau interpretată ca o eroare temporară. Lemert subliniază că devianța primară este larg răspândită în societate și nu reprezintă, în sine, o problemă socială majoră; importanța sa constă mai degrabă în potențialul de a declanșa reacții sociale care pot conduce la etichetare.

Devianța secundară

- Apare atunci când societatea sancționează și etichetează persoana.
- Individul internalizează eticheta („infractor”, „dependent”), iar comportamentul deviant se amplifică.

Devianța secundară apare ca rezultat al reacției sociale față de abaterea inițială, atunci când societatea sancționează comportamentul și atribuie individului o etichetă negativă (Lemert, 1967). Această reacție poate fi formală (intervenția poliției, condamnarea penală) sau informală (dezaprobare socială, marginalizare).

Odată etichetat, individul poate ajunge să internalizeze eticheta socială (de exemplu „infractor”, „delincvent”, „dependent”), iar comportamentul deviant devine parte a identității sale sociale. Astfel, devianța nu mai este ocazională, ci se amplifică și se stabilizează, fiind susținută de excluderea socială și de limitarea accesului la roluri convenționale. Conform teoriei etichetării, devianța secundară nu este determinată în mod direct de motivațiile inițiale ale individului, ci de adaptarea acestuia la eticheta impusă de societate, proces care poate conduce la recidivă și la formarea unei „carriere deviante”.

Eticheta socială

- Proces prin care comunitatea atribuie o identitate negativă.
- Este un mecanism de control social informal și formal.

Eticheta socială reprezintă procesul prin care un individ este definit de societate prin prisma unui comportament considerat deviant, această definiție devenind dominantă în raport cu celelalte caracteristici ale persoanei. Howard S. Becker susține că devianța nu este o calitate inherentă a actului, ci rezultatul aplicării cu succes a unei etichete de către grupurile sociale dominante

(Becker, 1963). Etichetarea funcționează ca un mecanism de control social, atât informal (familie, școală, comunitate), cât și formal (instituții judiciare). Prin intermediul etichetei, societatea delimitează comportamentele acceptabile de cele inacceptabile și consolidează normele sociale. Becker subliniază că accentul trebuie pus nu pe actul deviant în sine, ci pe reacția socială organizată care produce și menține devianța.

În sfera controlului social formal, eticheta juridică dobândește o forță instituțională deosebită, întrucât intervenția statului nu produce doar consecințe procesuale, ci poate influența în mod direct statutul social și percepția publică asupra persoanei. Din această perspectivă, reacția penală trebuie analizată și prin prisma respectării demnității individului, inclusiv în faza executării măsurilor privative de libertate, unde condițiile concrete de detenție pot amplifica sau atenua efectele stigmatizării formale.

Reacția socială

- Include reacția familiei, comunității, mass-mediei, poliției, sistemului judiciar.
- Poate funcționa ca factor criminogen.

Reacția socială include ansamblul răspunsurilor provenite din partea familiei, comunității, mass-mediei, poliției și sistemului judiciar față de un comportament perceput ca deviant. În teoria etichetării, reacția socială este un element central, întrucât aceasta poate transforma o abatere minoră într-un statut social durabil (Becker, 1963). Reacțiile disproporționate, publice sau stigmatizante pot avea un efect criminogen, contribuind la consolidarea identității deviante și la excluderea individului din structurile sociale convenționale. Astfel, reacția socială nu este neutră, ci joacă un rol activ în producerea și perpetuarea devianței.

Din această perspectivă, teoria etichetării evidențiază faptul că intervenția socială poate genera efecte contrare celor urmărite, amplificând comportamentul deviant în loc să îl reducă.

Stigmatizarea

- Persoana este percepută permanent prin prisma etichetei.
- Goffman: stigmatul devine „identitatea deteriorată”.

Stigmatizarea reprezintă etapa în care eticheta socială devine permanentă, iar individul este perceput și evaluat exclusiv prin prisma acesteia. Erving Goffman definește stigmatul ca o caracteristică ce conduce la o „identitate deteriorată”, reducând persoana de la un individ complet la unul discreditat social (Goffman, 1963). Stigmatizarea afectează profund relațiile sociale, accesul la muncă, educație și integrare comunitară. Odată stigmatizat, individul întâmpină dificultăți în a-și reconstrui identitatea socială, ceea ce favorizează menținerea devianței secundare. În cadrul teoriei etichetării, stigmatizarea este mecanismul prin care eticheta se fixează și devine greu de eliminat, contribuind la perpetuarea marginalizării și a excluderii sociale.

Teoria descrie un parcurs tipic:

1. Comportament deviant minor (consum ocazional, furt mărunț, comportament nonconformist).
2. Reacția autorităților (control, poliție, dosar penal).
3. Aplicarea etichetei – individul este perceput ca „problemă”.
4. Excludere socială – pierderea accesului la locuri de muncă, educație, relații familiale.

5. Internalizarea etichetei – persoana începe să se perceapă ca deviant.

6. Consolidarea devianței – comportament infracțional repetat, grupuri deviante.

Acest proces descrie tranziția de la devianța primară la devianța secundară.

Așa cum am mai dezvoltat și în alte lucrări , arătăm că Edwin Lemert și-a concretizat studiile sale în lucrarea Patologie socială, în șapte postulate , pe care le redăm din nou mai jos:

- există modalități de comportament uman și grupe de deviații (de la aceste modalități) care pot fi identificate și descrise pentru situații specifice în timp și spațiu.

- deviațiile comportamentale sunt rezultante ale conflictelor culturale care reprezintă expresia organizării sociale;

- reacțiile sociale cu privire la devianță sunt situate între aprobarea totală, indiferență, până la o dezaprobare totală;

- comportamentul sociopatic este o deviație ce este definitiv dezaprobată;

- persoana deviantă (delincventul) este cel al cărui rol, statut, funcție și definiție proprie sunt conturate prin mărimea deviației în care se angrenează, prin gradul vizibilității sale sociale, prin expunerea particulară pe care el o are la reacția socială și prin natura și puterea reacției sociale.

- există atât tipare de restricție, cât și de libertate în participarea socială a devianților care sunt direct raportate la statutul, la rolul lor;

- deviații sunt individualizați în legătură cu vulnerabilitatea lor față de reacția socială deoarece: persoana este o entitate dinamică și există o structură pentru fiecare personalitate care acționează ca un set de limite în cadrul cărora reacția socială operează.

Ca și relevanță criminologică reținem că teoria etichetării explică: de ce persoane cu abateri minore ajung la comportamente grave; de ce reacția penală excesivă poate genera recidivă; cum stigmatizarea reduce șansele reintegrării sociale; dinamica grupurilor marginalizate (consumatori de droguri, infractori juvenili, persoane cu antecedente).

În ceea ce privește aplicațiile practice care trebuie avute în vedere din perspectiva acestei teorii sunt următoarele:

1. Politici penale și de prevenție

- Necesitatea unor măsuri alternative.
- Importanța programelor de reintegrare socială.
- Eliminarea practicilor discriminatorii în aplicarea legii.

Teoria etichetării evidențiază faptul că intervenția penală formală poate avea consecințe criminogene, în special prin procesul de stigmatizare și prin restrângerea oportunităților sociale disponibile individului ulterior sancționării. Din această perspectivă, reacția penală nu este întotdeauna un mecanism de corecție, ci poate contribui la consolidarea identității deviante și la apariția devianței secundare (Lemert, 1967) . În acest context, se conturează necesitatea dezvoltării unor măsuri alternative la condamnarea penală, precum sancțiunile neprivative de libertate, medierea penală, justiția restaurativă sau programele de tip diversion. Aceste instrumente urmăresc limitarea contactului direct al individului cu sistemul penal și reducerea riscului de atașare a unei etichete formale de „infractor”, etichetă care poate avea efecte de durată asupra statutului social și parcursului de viață al persoanei (Becker, 1963) . Un alt element central îl constituie importanța

programelor de reintegrare socială, orientate spre diminuarea efectelor stigmatizării deja produse. Programele de reinserție profesională, consiliere psihosocială și sprijin comunitar contribuie la reconstruirea identității sociale a individului și la facilitarea accesului acestuia la roluri sociale convenționale, prevenind astfel instalarea devianței secundare, concept fundamental în teoria formulată de Lemert. Totodată, teoria etichetării subliniază necesitatea eliminării practicilor discriminatorii în aplicarea legii, întrucât procesele de etichetare nu sunt distribuite uniform în cadrul societății. Cercetările sociologice au arătat că anumite categorii sociale, precum minoritățile etnice sau persoanele provenite din medii socio-economice defavorizate, sunt mai frecvent supuse controlului social formal. Această disproporționalitate favorizează suprapunerea dintre statutul social și eticheta penală, accentuând inegalitățile sociale și sporind riscul marginalizării.

Din perspectiva protecției drepturilor fundamentale, intervenția penală trebuie analizată nu doar prin prisma eficienței represive, ci și a impactului său asupra identității și statutului social al persoanei. În contextul privării de libertate, s-a arătat că menținerea relațiilor sociale și protejarea vieții private constituie elemente esențiale pentru prevenirea marginalizării și facilitarea reintegrării sociale, ceea ce confirmă necesitatea unor politici orientate spre reinserție și proporționalitate.

2. Sistemul judiciar

- Folosirea proporțională a sancțiunilor.
- Evitarea etichetării premature a minorilor și tinerilor.
- Evaluarea impactului colateral al urmăririi penale.

În sfera sistemului judiciar, teoria etichetării pledează pentru aplicarea proporțională și diferențiată a sancțiunilor, în funcție de gravitatea faptei și de nivelul real al pericolului social asociat comportamentului infracțional. Din această perspectivă, sancțiunile excesive nu îndeplinesc neapărat o funcție de îndreptare, ci pot consolida eticheta negativă atribuită individului, favorizând excluderea socială și reducând șansele de reintegrare. Un interes deosebit este acordat evitării etichetării timpurii a minorilor și tinerilor, considerați extrem de receptivi la definițiile sociale impuse din exterior. Contactul precoce cu instituțiile de justiție penală poate determina asumarea unei identități deviante, prin internalizarea rolului de „delincvent”, ceea ce sporește riscul recidivei și al dezvoltării unei cariere infracționale. În consecință, teoriile etichetării susțin orientarea politicilor judiciare către măsuri de protecție, educație și reabilitare, în detrimentul celor strict punitive. Totodată, teoria subliniază necesitatea evaluării impactului colateral al urmăririi penale, inclusiv în cazul faptelor cu un grad redus de gravitate. Consecințele juridice, sociale și simbolice ale implicării într-un proces penal — precum existența cazierului judiciar, stigmatizarea socială sau dificultățile de acces pe piața muncii — pot depăși semnificativ gravitatea abaterii inițiale. Astfel, intervenția penală riscă să genereze un cerc vicios al marginalizării, în care eticheta penală devine un obstacol structural în calea reintegrării sociale.

3. Mass-media

- Evitarea prezentării stereotipe a anumitor grupuri sociale.
- Responsabilitate în relatarea cazurilor penale.

Mass-media ocupă o poziție esențială în procesul de etichetare socială, prin felul în care selectează, interpretează și transmite informații despre comportamentele considerate deviante. Din perspectiva teoriei etichetării, modul de reprezentare mediatică a devianței poate contribui semnificativ la consolidarea etichetelor sociale, mai ales atunci când anumite grupuri sunt prezentate în mod repetat într-o manieră stereotipă. Astfel de reprezentări întăresc prejudecățile existente și pot legitima reacții sociale discriminatorii față de categoriile vizate. Teoria subliniază, de asemenea, importanța responsabilității jurnalistice în relatarea cazurilor penale, în special în etapele incipiente ale procedurilor judiciare, când statutul juridic al persoanei nu este încă definitiv stabilit. Practici precum prezentarea senzationalistă a faptelor, identificarea publică a suspectilor sau utilizarea unui limbaj stigmatizant pot conduce la atribuirea prematură a unei identități deviante, înainte de pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive. În acest sens, mass-media nu se limitează la rolul de simplu observator al realității sociale, ci participă activ la construirea și menținerea definițiilor sociale ale devianței. Prin influența exercitată asupra opiniei publice, aceasta contribuie la formarea percepțiilor colective despre infracționalitate și despre persoanele etichetate ca „devianți”, având un impact direct asupra proceselor de stigmatizare și excludere socială.

Principalele critici ale teoriei

În ciuda contribuțiilor sale importante, teoria etichetării a fost supusă unor critici semnificative. În primul rând, se afirmă că aceasta nu explică prima abatere, concentrându-se aproape exclusiv asupra reacției sociale și ignorând factorii care determină apariția comportamentului deviant inițial (factori economici, familiali, psihologici sau biologici). O a doua critică vizează accentul excesiv pus pe rolul instituțiilor sociale, ceea ce poate diminua importanța autonomiei și responsabilității individuale. Conform criticilor, indivizii nu sunt simple victime pasive ale etichetării, ci pot rezista, redefini sau respinge etichetele impuse. De asemenea, teoria este considerată insuficient aplicabilă în cazul infracțiunilor grave, unde reacția socială severă pare justificată, iar etichetarea nu este principala cauză a comportamentului deviant ulterior. Astfel, teoria funcționează mai bine în explicarea devianței minore decât a criminalității violente. O altă limită constă în orientarea predominant sociologică, cu un interes redus pentru explicațiile psihologice sau biologice ale comportamentului deviant. Această abordare unilaterală poate oferi o imagine incompletă asupra complexității fenomenului infracțional. În final, se remarcă problema generalizării, întrucât nu toți indivizii etichetați internalizează eticheta sau dezvoltă devianță secundară. Reacțiile la stigmatizare variază în funcție de resursele personale, sprijinul social și contextul cultural.

Teoria etichetării în cazul consumatorilor de droguri care le și dețin din perspectiva Legii nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri

Consumul de droguri reprezintă una dintre împrejurările în care teoria etichetării își găsește aplicabilitatea cea mai clară. Particularitatea acestui fenomen constă în faptul că, deținerea pentru consum propriu constituie atât o infracțiune, cât și un comportament deviant puternic stigmatizat.

Prin urmare, procesul de etichetare – atât cel formal, cât și cel informal (social) are capacitatea de a transforma un consumator ocazional într-un „dependent” în sens social, chiar dacă realitatea comportamentală nu justifică această identitate.

Din perspectivă criminologică, în numeroase cazuri, consumul ocazional (devianță primară) este însoțită de percheziții domiciliare; preluarea cazului de mass-media; sancțiuni administrative suplimentare precum exmatriculare, concediere de la locul de muncă.

Această reacție instituțională excesivă duce la: pierderea încrederii în instituții; izolarea față de mediul social „conform”; adoptarea identității de „infractor” sau „dependent”.

Astfel, sistemul penal, în loc să prevină devianța, poate contribui la intensificarea ei.

În ceea ce privește percepția socială, societatea asociază consumatorii de droguri cu: lipsa autocontrolului, pericolul social, delincvența, un caracter moral deficitar. Aceste stereotipuri generează un proces informal de etichetare prin: excludere, izolare, discriminare.

Astfel, etichetarea socială produce efecte criminogene comparabile cu cele juridice: reducerea rețelelor de suport social, abandonul familial, marginalizare comunitară, imposibilitatea reintegrării profesionale. În absența suportului social, individul se îndreaptă către grupuri marginalizate, în care consumul este acceptat și normalizat.

Cu privire la internalizarea etichetei și tranziția spre devianță secundară, facem următoarele precizări:

Odată ce persoana este percepută constant ca „dependent”, „toxicoman” sau „infractor”, această identitate deviantă tinde să fie internalizată: scade stima de sine, crește senzația de apartenență la grupuri deviante, se consolidează comportamentele consumatorii.

În sensul lui Becker, individul începe să își construiască un „carier deviant”: consum mai frecvent, experimentarea altor substanțe, fapte conexe (furturi mărunte, trafic minor), relaționare cu rețele deviante. Astfel, comportamentul deviant este amplificat de reacția socială, nu de tendința inițială.

Arătăm că etichetarea în contextul politicilor punitive vs. politicilor de tip harm reduction produc mai multe efecte negative. Statele cu abordare represivă/punitivă (inclusiv România) tind să genereze: supraincriminare, stigmatizare sistematică. Aceste politici amplifică devianța secundară și împiedică recuperarea. Statele orientate spre diminuarea riscurilor (harm reduction) aplică: centre de consiliere și testare, tratament substitutiv, programe comunitare, dezincriminarea deținerii pentru consum propriu. În aceste sisteme: etichetarea juridică este minimizată, stigmul social scade, reintegrarea devine posibilă.

Concluzie

Reacția socială poate contribui la intensificarea comportamentului deviant, confirmând modelul devianței secundare formulat de Lemert (1967). În acest sens, teoria etichetării rămâne una dintre perspectivele influente în criminologia contemporană, oferind un cadru de analiză asupra modului în care reacția socială participă la formarea identității infractorului (Becker, 1963). Aplicabilitatea acestei teorii este deosebit de relevantă în domenii precum consumul de droguri, delincvența juvenilă sau infracțiunile cu pericol social redus, unde reacția penală poate deveni ea însăși un factor criminogen. Din această perspectivă, teoria etichetării oferă un fundament teoretic

pentru reformarea politicilor penale, prin orientarea acestora spre prevenție, tratament și reinserție socială mai degrabă decât spre sancțiuni penale disproporționate.

Referințe bibliografice

Cărți, articole, monografii:

- N.-C. Magdalena, *Executarea măsurilor preventive privative de libertate. Drept național și elemente de extraneitate*, Editura Universul Juridic, București, 2023.
- Gh. Nistoreanu, C.Păun, L.D. Hărățau, A.S. Nicolescu, M.C. Sinescu, *Criminologie note de curs*, Ed. Hamangiu, 2023.
- E. Lemert, *Social Pathology*, Ed. McGraw-Hill, New York, 1951, p.22-23, citat în F.Sandu, G.I.Ioniță, *Criminologie teoretică și aplicată*, Ed. Universul Juridic, București, 2005.
- N.-C. Magdalena, Luminița Ninu-Criștiu, *Particular aspects relating to the right to private and family life of persons deprived of their liberty in the light of art. 8 ECHR*, publicat în *Lex ET Scientia International Journal - LESIJ* no. XXXII, vol. 2/2025.
- J.Hagan, *Labelling and Deviance: a case study of the sociology of interesting*, *Social problems*, 20, (spring) 1973.

Surse online:

- http://users.soc.umn.edu/~uggen/Lemert_67.pdf
- <https://www.jstor.org/stable/2775112>
- <https://www.d.umn.edu/cia/faculty/jhamlin/4111/Readings/GoffmanEmbarrassment.pdf>
- http://users.soc.umn.edu/~uggen/Lemert_67.pdf
- <https://www.jstor.org/stable/2775112>
- <https://observatornews.ro/eveniment/criminalul-de-13-ani-a-povestit-cum-la-ucis-pe-mario-ma-teroriza-ma-injura-644357.html>

DINCOLO DE PLÂNGERE: CĂLĂTORIA UNEI VICTIME PRIN SISTEMUL DE JUSTIȚIE
(BEYOND THE COMPLAINT: A VICTIM'S JOURNEY THROUGH THE JUSTICE SYSTEM)

Adrian HĂRĂȚĂU*

Cristina-Elena ILIE**

Abstract

Procedurile penale sunt în mod tradițional adesea axate pe infracțiune și pe autorul acesteia, ceea ce duce la plasarea victimei în plan secund, în ciuda rolului său esențial în declanșarea și susținerea procesului judiciar. Acest articol analizează responsabilitatea generată de procesul judiciar și modul în care stereotipurile, precedentele judiciare și accentul disproporționat pus pe pedepsirea făptuitorului pot duce la marginalizarea victimei. În contextul creșterii alarmante a infracțiunilor împotriva vieții, integrității corporale și sănătății, în special împotriva femeilor, acest studiu evidențiază necesitatea unei abordări echilibrate care să acorde o atenție reală și eficientă tuturor participanților la procesul penal. Deși legiuitorul manifestă o preocupare constantă pentru îmbunătățirea cadrului de reglementare în vederea protejării eficiente a victimelor, sunt de remarcat și inițiativele recente care vizează consolidarea poziției acestora în cadrul procedurilor penale.

Cuvinte cheie: victima infracțiunii, drepturile victimei, violență domestică, perspectivă victimologică, teoria eredității

Abstract

Criminal proceedings are traditionally often focused on the crime and its perpetrator, which leads to the victim being placed in the background, despite their essential role in triggering and sustaining the judicial process. This article analyzes the responsibility generated by the legal process and how stereotypes, judicial precedent, and the disproportionate emphasis on punishing the perpetrator can lead to the marginalization of the victim. In the context of the alarming increase in crimes against life, bodily integrity, and health, especially against women, this study highlights the need for a balanced approach that gives real and effective attention to all participants in the criminal process. Although the legislator shows constant concern for improving the regulatory framework with a view to effectively protecting victims, recent initiatives aimed at strengthening their position in criminal proceedings are also noteworthy.

Keywords: crime victim, victim's rights, domestic violence, victimological perspective, theory of heredity

* Lecturer PhD. at National Institute for Training and Further Education of Lawyers.

** Attorney at Law, Bucharest Bar.

Modificări legislative

Unul dintre principiile răspunderii penale este principiul inevitabilității acesteia, potrivit căruia restabilirea ordinii sociale ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni este o consecință care nu poate fi evitată. Acest principiu nu este un scop în sine, astfel că ori de câte ori realizarea răspunderii penale nu mai este necesară, din rațiuni sociale sau de politică penală, legiuitorul a prevăzut posibilitatea ca aceasta să fie exclusă.

Legea penală instituie mai multe cauze care exclud răspunderea penală și care determină imposibilitatea aplicării sancțiunilor penale, printre care și instituția retragerii plângerii prealabile¹.

Legea nr. 116/2025 aduce modificări semnificative în materia instituției anterior precizate, consolidând poziția victimei în procesul penal.

Astfel, până la intrarea în vigoare a acestei legi, art. 158 alin. (4) C.pen., reglementa următoarele:

În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror.

În prezent, actualul art. 158 alin. (4) C.pen., prevede următoarele:

În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, indiferent dacă acțiunea penală a fost pusă în mișcare în urma unei plângeri prealabile sau din oficiu, în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror.

Această intervenție legislativă reflectă preocuparea statului pentru prevenirea presiunilor exercitate asupra victimelor și pentru asigurarea unei protecții sporite a interesului public, în special în cauzele ce implică fapte de violență îndreptate împotriva vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei. Modificarea a fost determinată de realitățile practicii judiciare, care au evidențiat faptul că numeroase victime, cu precădere în cazurile de violență domestică sau agresiuni fizice, își retrăgeau plângerea nu ca expresie a unei voințe autentice, ci sub influența fricii, a presiunilor exercitate de agresor ori a constrângerilor familiale și sociale.

În acest context, atribuirea procurorului a competenței de a valida retragerea plângerii prealabile constituie o garanție suplimentară a faptului că manifestarea de voință a victimei este liberă și nealterată, și nu rezultatul unei situații de vulnerabilitate. Măsura exprimă o evoluție importantă a politicii penale în direcția protejării efective a persoanelor vătămate și a prevenirii fenomenului de revictimizare prin intermediul unor mecanisme procedurale aparent neutre.

De asemenea, prin Legea nr. 232/2025, a fost introdus alin. (5) al aceluiași articol potrivit căruia *în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 193 C.pen. și art. 196 C.pen. săvârșite asupra unui membru de familie, retragerea plângerii penale nu produce efecte.*

Această soluție legislativă întărește orientarea contemporană a dreptului penal către o protecție sporită a victimelor aflate în situații de vulnerabilitate, recunoscând caracterul particular al relațiilor de familie și riscurile specifice pe care acestea le generează. Prin eliminarea posibilității ca retragerea plângerii să producă efecte în cazul infracțiunilor de violență comise asupra unui

¹ M.A. Hotca, *Manual de drept penal, Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2020, p. 535.

membru de familie, legiuitorul limitează influența presiunilor emoționale, economice sau sociale exercitate asupra victimei și afirmă prevalența interesului public în combaterea violenței domestice. În completarea acestui cadru de protecție, o nouă modificare legislativă adoptată de Parlament la data de 5 noiembrie 2025 prevede scutirea victimelor infracțiunilor de violență domestică de la plata taxei judiciare de timbru în cauzele având ca obiect divorțul și partajul, măsură menită să faciliteze accesul real la justiție și desprinderea victimei din mediul abuziv.

Reglementări în materie

În timp ce analizăm parcursul victimei prin sistemul de justiție și curajul de a sesiza autoritățile, este necesar să contextualizăm aceste experiențe prin prisma fenomenului social căruia li se raportează cele mai multe plângeri: violența domestică. Aceasta reprezintă nu doar o formă extrem de frecventă de agresiune, ci și una dintre cele mai complexe, din punct de vedere juridic și psihologic, datorită caracterului continuu al abuzului.

În sensul Legii nr. 217/2003, violența domestică reprezintă *orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima.*

Potrivit art. 4 al dispozițiilor anterior referite, violența domestică se manifestă sub următoarele forme:

a) *violența verbală* - adresarea printr-un limbaj jignitor, brutal, precum utilizarea de insulte, amenințări, cuvinte și expresii degradante sau umilitoare;

b) *violența psihologică* - impunerea voinței sau a controlului personal, provocarea de stări de tensiune și de suferință psihică în orice mod și prin orice mijloace, prin amenințare verbală sau în orice altă modalitate, șantaj, violență demonstrativă asupra obiectelor și animalelor, afișare ostentativă a armelor, neglijare, controlul vieții personale, acte de gelozie, constrângerile de orice fel, urmărirea fără drept, supravegherea locuinței, a locului de muncă sau a altor locuri frecventate de victimă, efectuarea de apeluri telefonice sau alte tipuri de comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care prin frecvență, conținut sau momentul în care sunt emise creează temere, precum și alte acțiuni cu efect similar;

c) *violența fizică* - vătămarea corporală ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, inclusiv mascate ca fiind rezultatul unor accidente, prin otrăvire, intoxicare, precum și alte acțiuni cu efect similar, supunerea la eforturi fizice epuizante sau la activități cu grad mare de risc pentru viață sau sănătate și integritate corporală, altele decât cele de la lit. e);

d) *violența sexuală* - agresiune sexuală, impunere de acte degradante, hărțuire, intimidare, manipulare, brutalitate în vederea întreținerii unor relații sexuale forțate, viol conjugal;

e) *violența economică* - interzicerea activității profesionale, privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, acțiunea de sustragere intenționată a bunurilor persoanei, interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune, control inechitabil asupra bunurilor și resurselor

comune, refuzul de a susține familia, impunerea de munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv unui membru de familie minor, precum și alte acțiuni cu efect similar;

f) *violența socială* - impunerea izolării persoanei de familie, de comunitate și de prieteni, interzicerea frecventării instituției de învățământ sau a locului de muncă, interzicerea/limitarea realizării profesionale, impunerea izolării, inclusiv în locuința comună, privarea de acces în spațiul de locuit, depozitarea de acte de identitate, privare intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar;

g) *violența spirituală* - subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice ori religioase, interzicerea dreptului de a vorbi în limba maternă și de a învăța copiii să vorbească în limba maternă, impunerea aderării la credințe și practici spirituale și religioase inacceptabile, precum și alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

h) *violența cibernetică* - hărțuire online, mesaje online instigatoare la ură pe bază de gen, urmărire online, amenințări online, publicarea nonconsensuală de informații și conținut grafic intim, accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive similare care folosesc telecomunicațiile sau se pot conecta la internet și pot transmite și utiliza platformele sociale sau de e-mail, cu scopul de a face de rușine, umili, speria, amenința, reduce la tăcere victima.

În sensul prezentei legi, *prin victimă se înțelege persoana fizică ce este supusă uneia sau mai multor forme de violență prevăzute la art. 4, inclusiv copiii martori la aceste violențe.*

Pe lângă drepturile recunoscute oricărei persoane vătămate în cadrul procesului penal, legislația specială în materia violenței domestice consacră un set de drepturi suplimentare în favoarea victimei, menite să răspundă situației sale de vulnerabilitate. Astfel, victima violenței domestice beneficiază de dreptul la respectarea personalității, demnității și vieții private, de dreptul la informare privind exercitarea drepturilor sale, precum și de măsuri de protecție specială, adaptate nevoilor și circumstanțelor concrete. De asemenea, cadrul normativ asigură accesul victimei la servicii de consiliere, reabilitare și reintegrare socială, la asistență medicală gratuită, precum și la consiliere și asistență juridică gratuită, în condițiile legii, în vederea garantării unui acces efectiv la justiție.

Un element definitoriu al dinamicii actuale în materia protecției victimelor îl constituie curajul tot mai multor persoane de a rupe tăcerea și de a apela la instrumentele juridice puse la dispoziție de stat. Formularea unei plângeri penale sau sesizarea organelor de poliție în vederea obținerii unui ordin de protecție provizoriu nu mai reprezintă doar un act procedural, ci o veritabilă declarație de autoconservare. Curajul de a formula o plângere sau de a cere un ordin de protecție marchează, astfel, trecerea de la tăcerea impusă de teamă la exprimarea legitimă a dreptului la protecție și justiție — un pas esențial în procesul individual de vindecare și în afirmarea unei conștiințe colective care respinge violența sub orice formă.

Perspectivă psihologică

Din punct de vedere psihologic, pentru victimă, conștientizarea propriei traume reprezintă un proces extrem de dificil și adesea dureros. Experiența violenței, fie ea fizică, psihologică sau sexuală, generează un amestec complex de emoții – teamă, rușine, vinovăție, neputință – care poate împiedica persoana să recunoască amploarea suferinței prin care trece. În multe cazuri, victimele dezvoltă mecanisme de negare sau de minimizare a evenimentelor, ca strategie de supraviețuire, ceea ce amână sau complică procesul de vindecare.

Ieșirea din acest ciclu traumatic implică nu doar recunoașterea suferinței, ci și curajul de a solicita sprijin extern, fie prin consiliere psihologică, fie prin implicarea instituțiilor statului. Pentru persoanele afectate de violență domestică, de exemplu, acest demers este adesea însoțit de frică – atât față de agresor, cât și față de stigmatizarea socială sau de incertitudinea procedurilor legale. Astfel, procesul de conștientizare și recuperare psihologică este gradual, iar sprijinul specializat și empatia mediului juridic și social devin esențiale pentru ca victima să poată ieși din trauma trăită și să-și recâștige sentimentul de siguranță și control asupra propriei vieți.

Trauma generată de infracțiuni împotriva vieții, integrității corporale sau sănătății este adesea profundă și complexă. În multe cazuri, efectele nu se limitează la momentul agresiunii, ci se extind pe termen lung, afectând percepția de sine, relațiile sociale și funcționarea psihică generală. Persoanele vătămate pot dezvolta stări de anxietate cronică, depresie, tulburări de stres post-traumatic (PTSD) și probleme de adaptare socială. Aceste manifestări psihologice complică atât procesul de recuperare personală, cât și participarea activă în procesul juridic, făcând ca drumul prin justiție să fie și mai dificil².

Un aspect central al traumei este tăcerea inițială a victimei, care poate dura săptămâni, luni sau chiar ani. Victimele se confruntă cu un conflict interior între dorința de a fi protejate și teama de represalii sau stigmatizare socială. În această perioadă, multe persoane încearcă să minimizeze sau să ignore gravitatea faptelor, fapt care poate fi interpretat eronat de către mediul extern drept acceptare sau lipsă de reacție. Această reacție defensivă nu reflectă neapărat voința reală a victimei, ci mecanisme de supraviețuire psihologică în fața unui context perceput ca periculos.

Procesul de conștientizare a traumei este unul gradual și adesea dureros. Victima trebuie să recunoască suferința și să accepte că experiențele trăite au consecințe reale asupra stării sale fizice și psihice. În acest context, sprijinul specializat – psihologi, consilieri, grupuri de suport – devine esențial. Intervențiile terapeutice ajută la procesarea experiențelor traumatice, la reducerea anxietății și a sentimentelor de vinovăție și la dezvoltarea resurselor interne necesare pentru a face față provocărilor juridice și sociale.

În plus, trauma nu afectează doar individul, ci și relațiile sale sociale. Victimele pot deveni retrase, neîncrezătoare față de ceilalți și vulnerabile în relațiile interpersonale. Această izolare contribuie la perpetuarea efectelor psihologice negative, iar lipsa unui cadru instituțional empatic poate accentua fenomenul de revictimizare. De aceea, o abordare interdisciplinară care să combine protecția juridică cu sprijinul psihologic este crucială pentru ca victima să depășească trauma și să-și recapete autonomia și siguranța.

² Pete Walker, *Complex PTSD: From Surviving to Thriving*, Chapter 5, p.74.

Perspectivă criminologică

Din punct de vedere criminologic, ultimele două decenii au evidențiat un aspect teoretic nou, de real interes pentru obiectul criminologiei, respectiv victima infracțiunii.

S-a reproșat criminologiei că și-a concentrat eforturile asupra problematicei referitoare la infractor, neglijând aproape total studiul victimologic. Fondatorul victimologiei generale este Benjamin Meldensohn (1956), acesta fiind mai mult interesat de personalitatea victimei decât de a studia factorii victimogeni.

Acesta a clasificat victimele în următoarele categorii:

- victime absolut nevinovate (cazul nou – născutului ucis de mama sa)
- victime foarte puțin vinovate (femeia care își provoacă un avort și urmare a manoperele avortive decedează)
- victime la fel de vinovate ca și infractorul (suicidul consimțit)
- victime mai vinovate decât infractorul (victima provocatoare)
- victima cea mai vinovată sau unic culpabilă (infractorul victimă a unei legitime apărări)
- victima care depune plângere mincinoasă și victima imaginară – în cazul tulburărilor psihice³.

Orientată către identificarea modalităților prin care fenomenul infracțional poate fi prevenit și controlat, criminologia nu poate exclude, din obiectul sau de studiu, reacția socială formală și informală asupra criminalității. Reacția socială intervine atât *ante-factum*, prin programe și măsuri de prevenire, cât și *post-factum*, prin îndeplinirea justiției. Evoluția criminologiilor specializate către criminologia generală s-a desfășurat, cel mai adesea, sub semnul unor lupte de idei. În cadrul orientării biologice sau atropologic – biologice, sunt reunite teorii care conferă factorilor biologici o importanță hotărâtoare în geneza crimei. Caracteristic pentru ansamblul acestei orientări este limitarea obiectului criminologiei la studiul infractorului, încercarea de a demonstra existența unor trăsături specifice de ordin bioantropologic care diferențiază infractorul de non – infractor, trăsături care determină comportamentul antisocial al individului.

Avem astfel în vedere Teoriile eredității⁴, susținând o anumită relevanță a factorului ereditar în geneza criminalității, Charles Goring a susținut în lucrarea sa „The English Convict : A statically study” publicată la Londra în 1913, ideea potrivit căreia crima este un defect ereditar, aceasta fiind moștenită astfel cum sunt moștenite și trăsăturile fizice sau cele de personalitate ale individului⁵. Goring a demonstrat și că predispozițiile deviante ale urmașilor infractorilor sunt moștenite într-un procent ridicat, existând chiar mari asemănări între particularitățile crimei comise de părinți și de cele comise de copii sau între frați.

Pornind de la teoriile biologice și antropologico-biologice care subliniază rolul factorilor ereditari în geneza criminalității, se poate observa o analogie interesantă atunci când fenomenul criminalității este analizat din perspectiva victimei.

³G. Nistoreanu, C.Păun, L-D. Hărățău, A-S. Nicolescu, M.C. Sinescu, *Criminologie, Note de curs*, Editura Hamangiu, 2023, p.25-26.

⁴ Idem, p.79.

⁵ B. Vîrjan, *Criminologie, Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2024, p.176.

Așa cum predispozițiile deviante pot fi transmise între generații, la fel și traumele provocate de infracțiuni pot avea efecte transgeneraționale, afectând nu doar persoana direct vătămată, ci și urmașii acesteia. Conceptul de traumă transgenerațională evidențiază modul în care experiențele de victimizare – violență domestică, abuz fizic sau psihologic – se pot „transmite” prin mecanisme psihologice, sociale și familiale, influențând dezvoltarea emoțională și comportamentală a copiilor sau chiar a nepoților victimei.⁶

Astfel, putem transpune teoria eredității nu la nivelul trăsăturilor criminale, ci la nivelul vulnerabilității psihologice și al impactului traumatic: trauma nu este doar un fenomen individual, ci poate constitui un pattern transmis prin relațiile familiale, prin modele de atașament, comportamente de coping disfuncționale și anxietăți interne. Din această perspectivă, criminologia și psihologia victimei se intersectează, evidențiind necesitatea unor intervenții integrate care să prevină perpetuarea efectelor traumei de la o generație la alta.

De când ne naștem, până când părăsim această dimensiune, trecem prin anumite momente ale vieții mai mult sau mai puțin impactante pentru viețile noastre. Traumele care se formează în interiorul nostru sunt stocate adânc în ADN și pot fi transmise mai departe. Dacă acestea rămân nerezolvate ori nerecunoscute, noii membri ai familiei le vor prelua. Astfel, depresia, anumite boli, dependența de orice fel sau oricare alt tip de comportament deviant sau stare emoțională negativă poate să fie transmisă de la o generație la alta. Această intersecție între experiența personală și moștenirea psihologică subliniază importanța unei abordări integrate, care să combine protecția juridică cu intervenția psihologică și sprijinul social.

Concluzii

Analiza parcursului victimei prin sistemul de justiție evidențiază faptul că, dincolo de actul formal al formulării unei plângeri penale, persoana vătămată traversează un proces complex, marcat de vulnerabilitate și traumă. Deși înfăptuirea justiției își are originea în necesitatea reparării unui drept lezat, practica judiciară a demonstrat că victima continuă să fie percepută, în multe situații, ca un participant secundar, rolul său fiind redus la cel de declanșator al procedurii penale.

Modificările legislative recente, în special cele privind retragerea plângerii prealabile și limitarea efectelor acesteia în cazul infracțiunilor de violență comise asupra membrilor de familie, reflectă o schimbare semnificativă de paradigmă în politica penală. Prin atribuirea procurorului a competenței de a valida retragerea plângerii și prin afirmarea caracterului indisponibil al acțiunii penale în anumite situații de violență domestică, legiuitorul recunoaște explicit existența presiunilor, constrângerilor și relațiilor de dependență care pot afecta voința victimei. Aceste intervenții normative contribuie la prevenirea revictimizării și la consolidarea protecției efective a persoanelor vătămate. În același timp, analiza fenomenului violenței domestice relevă complexitatea acestuia, atât din perspectivă juridică, cât și psihologică. Trauma rezultată din astfel de infracțiuni afectează profund capacitatea victimei de a acționa, de a coopera cu autoritățile și de a-și reconstrui autonomia personală, fiind adesea însoțită de sentimente de vinovăție, teamă și neîncredere. Drumul victimei prin sistemul de justiție nu se oprește la plângerea penală, ci

⁶ A. Maftai, *Trauma transgenerațională*, <https://ancamaftai.ro/trauma-transgenerationala/>.

presupune un parcurs dificil de recunoaștere a traumei, de confruntare cu mecanismele instituționale și de recâștigare a demnității și siguranței personale.

Reținem că o justiție echitabilă presupune nu doar sancționarea infractorului, ci și plasarea victimei în centrul preocupărilor juridice, prin politici penale coerente, intervenții legislative adecvate și o abordare interdisciplinară care să valorizeze dimensiunea umană a actului de justiție.

Referințe bibliografice

- M.A. Hotca, Manual de drept penal, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2020.
- Pete Walker, Complex PTSD: From Surviving to Thriving, Chapter 5.
- G. Nistoreanu, C.Păun, L-D. Hărățau, A-S. Nicolescu, M.C. Sinescu, Criminologie, Note de curs, Editura Hamangiu, 2023.
- B. Virjan, Criminologie, Curs universitar, Editura Universul Juridic, București, 2024.

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA EFECTELE EXECUTĂRII MĂSURILOR EDUCATIVE

(CONSIDERATIONS UPON EFFECTS OF THE EDUCATIONAL MEASURES ENFORCEMENT)

Ancuța PURA*

Abstract

Prezentul articol prezintă principalele cauze care generează adoptarea și reiterarea unui comportament infracțional de către minori, astfel cum rezultă din ultimele studii efectuate în acest domeniu, concluzia fiind că eficiența sistemului sancționator și execuțional în ceea ce privește minorii este influențată în cea mai mare parte de factori extrinseci modalității de reglementare și aplicare a sancțiunilor, respectiv modalității de executare efectivă a acestora. Atingerea scopului executării măsurilor educative depinde și de celeritatea intervenției organelor judiciare, de profesionalismul acestora și al autorităților/instituțiilor implicate în executarea măsurilor; însă, raportat la factorii care determină apariția și reiterarea comportamentului infracțional al minorilor, o importanță deosebită trebuie acordată prevenirii prin efortul conjugat al instituțiilor statului și al comunității.

Cuvinte cheie: scopul executării măsurilor educative, durata măsurilor educative, prevenirea infracționalității la minori, reiterarea comportamentului infracțional, determinarea riscului de recidivă, delincvența juvenilă

Abstract

This article presents the main causes that generate the adoption and reiteration of criminal behavior by minors, as shown by the latest studies conducted in this field, the conclusion being that the efficiency of the sanctioning and enforcement system with regard to minors is influenced for the most part by factors extrinsic to the way in which sanctions are regulated and applied, respectively to the way in which they are effectively enforced. Achieving the purpose of enforcing educational measures also depends on the speed of intervention of judicial bodies, their professionalism and the authorities/institutions involved in enforcing the measures, however, in relation to the factors that determine the emergence and reiteration of criminal behavior by minors, particular importance must be given to prevention through the combined effort of state institutions and the community.

Keywords: purpose of implementing educational measures, duration of educational measures, prevention of juvenile delinquency, reiteration of criminal behavior, determination of the risk of recidivism, juvenile delinquency

*PhD. student, Phd. School – "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania). Judge, specialized in criminal law field, Deputy director at National School of Clerks, responsible for initial professional training.

În legislația română sistemul sancționator al minorilor a cunoscut mai multe forme de reglementare, în prezent fiind adaptat specificului acestei categorii de infractori, care necesită măsuri de intervenție speciale, diferite de cele aplicabile infractorilor majori.

Începând cu anul 2014, odată cu intrarea în vigoare a Noului Cod penal, minorilor care răspund penal li se pot aplica exclusiv măsuri educative, împărțite în două categorii: măsuri educative neprivative de libertate și măsuri educative privative de libertate. Dispozițiile art. 114 din Codul penal prevăd ca regulă aplicarea față de inculpații minori a măsurilor educative neprivative de libertate, cunoscut fiind efectul negativ pe care privarea de libertate îl are asupra dezvoltării minorilor.

Măsurile privative de libertate pot fi luate față de minori doar în situațiile expres prevăzute de art. 114 alineat 2 din Codul penal, respectiv: *„dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat; atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.”*

Modul de reglementare a sancțiunilor aplicabile minorilor răspunde în linii mari principiilor stabilite prin reglementările internaționale în materie, dintre care pot fi menționate: *Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului*, adoptată de Adunarea Generală a ONU în data de 20 noiembrie 1989; *Regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate – Regulile de la Tokyo*, adoptate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 45/110 (1990); *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori - Regulile de la Beijing*, adoptate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 40/33(1985); *Regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea măsurilor educative privative de libertate - Regulile de la Havana* - adoptate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 45/113 (1990).

Deși în linii mari sistemul sancționator și modalitatea de punere în executare a măsurilor educative corespunde principiilor enunțate în reglementările internaționale, studiile efectuate în privința eficienței aplicării și executării acestora relevă anumite disfuncționalități care împiedică atingerea scopului executării măsurilor educative.

Înainte de a releva câteva dintre aceste disfuncționalități, se impun câteva precizări referitoare la scopul executării măsurilor educative, astfel cum rezultă din dispozițiile legale în materie.

Scopul general al executării măsurilor educative neprivative de libertate rezultă din dispozițiile art. 63 din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, care prevăd că măsurile educative neprivative de libertate se execută în comunitate, pe durata executării acestora asigurându-se menținerea și întărirea legăturilor minorului cu familia și comunitatea, dezvoltarea liberă a personalității minorului, precum și implicarea acestuia în programele derulate, *în scopul formării sale în spirit de responsabilitate și respect pentru drepturile și libertățile celorlalți.*

În același act normativ, legiuitorul a prevăzut **scopul/obiectivul specific al executării fiecărei măsuri educative neprivative de libertate:**

- pentru măsura educativă a stagiului de formare civică: obiectivul constă în *sprijinirea minorului în conștientizarea consecințelor legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și responsabilizarea acestuia cu privire la comportamentul său* (art. 66 alin. 1 din Legea nr. 253/2013);

- pentru măsura educativă a supravegherii: obiectivul constă în *participarea minorului la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau a intrării în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia* (art. 67 alin. 1 din Legea nr. 253/2013);

- pentru măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână: obiectivul constă în *evitarea contactului minorului cu anumite persoane sau a prezenței acestuia în anumite locuri care să îl predispună pe minor la manifestarea unui comportament infracțional* (art. 68 alin. 1 din Legea nr. 253/2013);

- pentru măsura educativă a asistării zilnice: obiectivul constă în *dezvoltarea armonioasă a personalității minorului, prin implicarea acestuia în activități ce presupun relaționare socială, organizarea modului de petrecere a timpului liber și valorificarea aptitudinilor sale* (art. 69 alin. 3 din Legea nr. 253/2013).

Scopul executării măsurilor privative de libertate este reglementat de Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal și de Regulamentul de punere în aplicare a acestei legi, aprobat prin HG nr. 157/2016 și constă în:

- *prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării în societate a deținuților sau persoanelor internate* (art. 3 alin. 1, 2 din Legea nr. 254/2013);

- *reintegrarea în societate a persoanelor internate și responsabilizarea acestora, în vederea asumării propriilor acțiuni și a prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni* (art. 135 alin. 1 din Legea nr. 254/2013, art. 288 alin.1 din HG nr. 157/2026).

Din conținutul scopurilor/obiectivelor rediate anterior, rezultă că atingerea acestora presupune pe de o parte intervenția rapidă, promptă a organelor judiciare în cazul descoperirii infracțiunilor săvârșite de un infractor minor care răspunde penal, iar pe de altă parte o durată de timp suficientă pentru a determina reeducarea și reintegrarea socială a minorului.

Una dintre disfuncționalitățile constatate în activitatea de judecător desemnat cu soluționarea cauzelor în care infracțiunile au fost comise de inculpați minori, **este legată de intervalul lung de timp scurs de la momentul identificării minorului care a săvârșit o infracțiune până la momentul sesizării instanței de judecată cu rechizitoriu de către procuror**, respectiv până la momentul soluționării definitive a cauzei, moment de la care poate fi pusă în executare măsura educativă. Consecința în plan execuțional este că, de multe ori, minorii încep să execute

măsurile educative dispuse de instanța de judecată după ce au devenit majori, aspect remarcat în doctrina de specialitate¹.

Această disfuncționalitate a fost menționată și în **Studiul integrat privind cauzele recidivei**², realizat în cadrul proiectului „O COMUNITATE SIGURĂ, EDUCATĂ ȘI IMPLICATĂ ÎN MOD RESPONSABIL”, finanțat prin Programul „Justiție”, Mecanismul Financiar Norvegian 2014-2021.

Inspectorii de probațiune care au participat la realizarea acestui studiu au menționat următoarele: „Problema este și la nivelul organelor de urmărire penală, pentru că dosarul penal al minorului ajunge foarte târziu în instanță. În instanță se respectă acel principiu al celerității procesului penal. Judecătoria se mișcă destul de repede, dar dacă fapta este comisă în 2017-2018 și dosarul ajunge în instanță în 2023, deja impactul pe care l-am fi putut avea noi ca sistem de justiție penală asupra minorului este extrem de tardiv și bineînțeles nesemnificativ.”³.

Există infractori minori care sunt depistați la scurt timp după săvârșirea unei infracțiuni, sunt audiați de către organele de urmărire penală, după care dosarul rămâne în nelucrare o lungă perioadă de timp. Văzând că nu apar consecințe imediate, minorii continuă să săvârșească infracțiuni, de regulă de același gen, dar uneori și de gravitate mai ridicată, fiind încredințați că nu vor fi sancționați. Doar în cazuri izolate, în care implicarea minorului în comiterea de infracțiuni este accidentală și acesta beneficiază de sprijinul familiei, renunță la preocupările infracționale.

În practica judiciară există situații în care se formulează propuneri de luare a măsurii arestării preventive față de inculpații minori care sunt lăsați să persiste într-un comportament infracțional, apreciindu-se că săvârșirea mai multor acte materiale într-un anumit interval de timp relevă pericolozitatea acestora și necesitatea luării unor măsuri preventive privative de libertate. În mod justificat în astfel de situații, apare întrebarea ce s-ar fi întâmplat sau care ar fi fost evoluția comportamentală a minorului în cazul în care organele judiciare acționau cu celeritate, astfel încât de la primele încălcări ale legii penale, minorul era ajutat să conștientizeze consecințele negative pe care le are implicarea într-un comportament infracțional, atât asupra propriei persoane cât și asupra celorlalți.

În concluzie, considerăm că intervenția organelor judiciare în privința infractorilor minori trebuie să fie cât mai rapidă, deoarece trecerea unui interval de timp lung de la momentul identificării infractorului minor până la aplicarea măsurilor educative, reduce substanțial șansele ca în urma executării acestora să se asigure responsabilizarea minorului, formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și împiedicarea reiterării comportamentului infracțional. În acest sens, ar fi necesară asigurarea specializării persoanelor care instrumentează cauze penale cu inculpați minori, precum și alocarea de personal suficient atât în ceea ce privește organele judiciare, cât și în ceea ce privește instituțiile de probațiune.

O altă problemă semnalată în privința minorilor care răspund penal, în Studiul integrat privind cauzele recidivei, **este legată de durata măsurilor educative neprivative de libertate.**

¹ A.D. Băncilă, *Drept execuțional penal – Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București 2023, pag. 123.

² *Studiul integrat privind cauzele recidivei*, publicat de Administrația Națională a Penitenciarelor, <https://anp.gov.ro/norwaygrants/wp-content/uploads/sites/51/2024/01/20240103-Studiu-integrat-recidiva.pdf>

³ *Studiul integrat privind cauzele recidivei*, publicat de Administrația Națională a Penitenciarelor, pagina 130.

Inspectorii de probațiune au relevat faptul că perioada de câteva luni pentru care se pot aplica minorilor măsuri educative neprivative (cel mult 6 luni în cazul supravegherii) este de multe ori insuficientă pentru a determina schimbarea comportamentului unui minor, în special a celor care au manifestat preocupări infracționale anterior împlinirii vârstei de 14 ani de la care răspund penal și care se confruntă cu probleme grave în plan familial.

Există minori care manifestă un tipar comportamental infracțional de la vârste mici, care nu poate fi schimbat prin participarea minorului la cursuri școlare sau de formare profesională pe o durată scurtă, de maxim 6 luni, sub supravegherea părinților sau a altei persoane desemnate de instanța de judecată și sub coordonarea unui consilier de probațiune, în condițiile în care, în realitate, cele 6 luni înseamnă participarea minorului la cursuri la un interval de două-trei săptămâni, iar nu o supraveghere zilnică, efectivă pe această durată. Durata redusă a măsurilor educative neprivative de libertate a fost remarcată și în doctrina de specialitate.⁴

În acest context, este important a se menționa că *Studiul integrat privind cauzele recidivei*, a relevat că cel mai puternic predictor al recidivei penale⁵ în România este *familia disfuncțională*. Studiul realizat pe populația penitenciară din România a relevat următoarele: 1 din 8 recidiviști provin dintre minorii față de care s-a luat, la un moment dat, o măsură de protecție specială (plasament); 31% dintre recidiviști au avut cel puțin un părinte cu probleme de consum de droguri sau alcool; 26% dintre recidiviști au avut măcar un părinte cu cazier judiciar. Toți minorii care cresc în familii disfuncționale, caracterizate prin infracționalitate (de exemplu, părinți privați de libertate), prin dependențe de substanțe ale părinților, violență domestică, prin abuz în familie ce a dus la instituirea unei măsuri de protecție asupra minorilor, sunt persoane vulnerabile, cu o probabilitate de comitere a unor fapte penale.

Potrivit aceluiași studiu, al doilea factor ca importanță în determinarea riscului de recidivă, este abandonul școlar. Jumătate dintre recidiviști sunt foști minori care au abandonat școala. Nivelul scăzut de educație limitează semnificativ opțiunile profesionale și perspectivele de viitor, contribuind la sărăcie și marginalizare. Relația dintre gradul de școlarizare și probabilitatea de recidivă este invers proporțională: cu cât o persoană are mai puțini ani de școală, cu atât probabilitatea de a recidiva crește.

Datele *Studiului integrat privind cauzele recidivei* au fost preluate și utilizate cu ocazia elaborării *Strategiei Naționale pentru Prevenirea Recidivei 2025-2029 (SNPR)*⁶. Strategia se fundamentează pe o cercetare aprofundată a cauzelor recidivei, realizată în cadrul proiectului

⁴ A. Barbu, R.F. Geamănu, A.V. Iugan, E.A. Filimon, D.E. Dediu, *Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Comentarii și jurisprudență*, Editura Universul Juridic, București 2023, p. 457.

⁵ Menționăm că *Studiul integrat privind cauzele recidivei*, folosește termenul de „recidivă” în sens larg, nu limitat la „recidiva juridică” reglementată de Codul penal; din perspectiva acestui studiu *recidiva în sens larg* - psihologic/sociologic/criminologic - cuprinde „atât ipotezele de recidivă juridică, precum și celelalte situații în care o persoană a comis o primă infracțiune pentru care i-a fost angajată printr-o hotărâre definitivă răspunderea penală, iar ulterior acestui moment, în pofida existenței unei „avertizări oficiale”, a reiterat comportamentul infracțional.” (pagina 35 din *Studiul integrat privind cauzele recidivei*); prezentul articol are în vedere aceeași semnificație a termenului de recidivă, respectiv *recidiva în sens larg*.

⁶ *Strategia Națională pentru Prevenirea Recidivei 2025-2029*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 447/30 aprilie 2025, publicată în Monitorul Oficial nr. 434 din 12 mai 2025.

SECURE (A Safe and Educated Community Undertaking Responsible Engagement), finanțat prin MFN 2014-2021 și implementat de către Administrația Națională a Penitenciarelor în calitate de promotor al proiectului, precum și de către Ministerul Justiției și Penitenciarul Mărgineni, în calitate de parteneri.

În afara celor doi factori menționați anterior, *Strategia Națională pentru Prevenirea Recidivei* relevă că vârsta comiterii primei infracțiuni este un alt predictor important al recidivei. În urma analizelor efectuate a rezultat că 24% dintre deținuți au fost privați de libertate în perioada de minorat, iar o treime dintre condamnați au avut prima recidivă între 18 și 24 ani. Astfel, s-a apreciat că prevenția și intervențiile timpurii sunt cele care pot reduce riscul la recidivă. Totodată s-a constatat că minorii care au comis fapte penale (inclusiv bullying) înainte de 14 ani constituie un grup vulnerabil, cu probabilitate ridicată de a recidiva.

Studiile efectuate au relevat și faptul că delincvența juvenilă se datorează în mare parte nivelului de dezvoltare cognitivă (care continuă până la vârsta de 25 de ani), fiind una dintre explicațiile pentru care 63% dintre tinerii care comit infracțiuni nu mai recidivează niciodată la vârsta adultă.

Aspectele menționate anterior relevă principalele cauze care generează adoptarea și reiterarea unui comportament infracțional de către un minor. Săvârșirea unei infracțiuni de către un minor nu este altceva decât consecința acestor cauze, care își au rădăcina în problemele familiale. O mare parte din minorii care intră în conflict cu legea penală provin din familii disfuncționale, care nu sunt în măsură să le ofere un mediu prielnic de dezvoltare emoțională și intelectuală.

Este cunoscut faptul că minorii preiau o mare parte din comportamentul adulților care se află în preajma lor, respectiv că puterea exemplului este determinantă în procesul de educare a unui copil și influențează în mod decisiv evoluția acestuia. Or, minorii care au părinți violenți, dependenți de consum de alcool sau de alte substanțe, ori părinți care nu au mijloace legale de a-și câștiga existența, sunt de cele mai multe ori în imposibilitate de a adopta o conduită conformă normelor sociale, fiind privați și de șansa de a beneficia de o educație școlară corespunzătoare. Minorii crescători în asemenea medii familiale până la vârsta la care răspund penal dobândesc în mod cert tipare comportamentale nepotrivite, care de multe ori nu pot fi schimbate prin intervenția organelor judiciare, respectiv a instituțiilor implicate în executarea măsurilor educative.

Din cele expuse anterior reiese că eficiența sistemului sancționator și execuțional în ceea ce privește minorii este influențată în cea mai mare parte de factori extrinseci modalității de reglementare și aplicare a sancțiunilor, respectiv modalității de executare efectivă a acestora.

Există în această privință unele aspecte care pot fi îmbunătățite, cum ar fi asigurarea specializării personalului din cadrul organelor judiciare care au atribuții în ceea ce privește infractorii minori, asigurarea celerității intervenției organelor judiciare, ajustarea duratei măsurilor educative neprivative de libertate, asigurarea personalului serviciilor de probațiune la un nivel care să permită intervenția eficientă, ***dar considerăm că factorii de decizie ar trebui să-și canalizeze eforturile asupra prevenției și să aloce resurse suficiente pentru sprijinirea minorilor care***

provin din familii disfuncționale sau care sunt lipsiți total de un astfel de mediu, fiind instituționalizați.

Necesitatea prevenției a fost relevată și în *Strategia Națională pentru Prevenirea Recidivei 2025 - 2029*, care a inclus printre prioritățile acestui document strategic, *prevenirea infracționalității la minorii vulnerabili și prevenirea recidivei la minorii care au comis fapte penale.*

Strategia vizează implementarea de măsuri adresate mai multor grupuri țintă din care fac parte minorii, respectiv: minori cu risc de angajare într-un comportament penal, minori care au comis fapte penale, dar nu răspund penal, minori față de care s-au dispus măsuri educative. A fost subliniată de asemenea necesitatea colaborării între autorități pentru preîntâmpinarea unor factori care pot influența fenomenul infracțional la minori.

În privința minorilor care au săvârșit infracțiuni, abordarea SNPR este în sensul folosirii metodelor de justiție restaurativă și a mentoratului, fiind menționat rolul important pe care îl au autoritățile publice cu atribuții în domeniul asistenței sociale, protecției copilului și educație, împreună cu organizațiile neguvernamentale active în domeniul protecției copilului în conceperea și implementarea unor programe de impact pentru prevenirea recidivei minorilor.

Pe lângă strategia menționată anterior, a fost elaborată și *”Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului „Copii protejați, România sigură” 2023-2027*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 969/2023⁷. La punctul 4.4.3 din această strategie este abordată situația copiilor martori sau cu părinți în proceduri judiciare, fiind menționat că acei copii ai căror părinți comit fapte penale și care se află în arest preventiv sau sunt condamnați la pedepse privative de libertate nu beneficiază de măsuri de suport specific. S-a relevat că acești copii sunt de trei ori mai vulnerabili în ceea ce privește dezvoltarea de probleme mentale și comportamente antisociale, mai vulnerabili la stigmă și discriminare, inclusiv risc de a fi agresori sau victime ale fenomenului de bullying în mediul școlar, iar în cazul lor probabilitatea de a adopta un comportament infracțional crește.

Această strategie și-a propus anumite obiective care vizează și eficiența sistemului de justiție în ceea ce privește minorii care au săvârșit infracțiuni, cum ar fi: *creșterea nivelului de participare a copiilor la luarea deciziilor care îi privesc*, care presupune includerea aspectelor referitoare la drepturile copiilor, inclusiv dreptul de participare la luarea deciziilor în programele de formare inițială și continuă ale judecătorilor, procurorilor și lucrătorilor de poliție (OG.1 - 1.2.6, 1.2.7 din Anexa la Strategia națională); *asigurarea unei justiții prietenoase pentru copii*, care presupune asigurarea accesului copiilor la un sistem de proceduri penale, civile și administrative prietenos cu copii și suportiv cu drepturile acestora, crearea de camere de audiere prietenoase cu copiii, formarea specialiștilor care lucrează cu copii implicați în proceduri penale, civile și administrative (OG.6 din Anexa la Strategia națională, din Anexa la Strategia națională).

De asemenea, unele obiective vizează cauzele care determină implicarea minorilor în săvârșirea de infracțiuni, a căror atingere poate contribui substanțial la prevenirea infracționalității

⁷ Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului „Copii protejați, România sigură” 2023-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 969/2023, publicată în Monitorul Oficial nr. 942 din 18 octombrie 2023.

la minori, respectiv: *reducerea sărăciei și excluziunii sociale în rândul copiilor*, care presupune reducerea sărăciei în rândul copiilor și creșterea accesului la servicii de calitate, reducerea inechităților care afectează copiii din grupuri vulnerabile (OG.2 – S.2.1., S.2.2, din Anexa la Strategia națională), *creșterea participării copiilor la o educație incluzivă de calitate*, care presupune îmbunătățirea accesului la educația incluzivă a copiilor din grupuri vulnerabile - mediu rural, CES/dizabilități, romi (OG.4 – S.4.1, din Anexa la Strategia națională); *dezvoltarea unor mecanisme de protecție a copiilor împotriva violenței*, care presupune creșterea gradului de conștientizare a publicului larg în general și a copiilor în particulare cu privire la formele de violență și impactul violenței asupra copiilor, care include și instruirea profesioniștilor care intră în contact cu copilul pe tema violenței asupra copiilor – cadre didactice, asistenți sociali, polițiști, procurori, judecători, lucrători comunitari, cadre medicale din sistemul de urgență și medicină legală; implementarea în școli de activități destinate educării copiilor cu privire la formele de violență și la modalitățile de raportare a cazurilor de violență (OG.5 – S.5.1, din Anexa la Strategia națională).

În concluzie, din studiile efectuate rezultă fără îndoială că fenomenul delincvenței juvenile are un caracter complex, iar sistemul penal nu poate reduce singur amploarea acestuia. Măsurile care pot fi luate în etapa execuțională sunt limitate și, de multe ori, nu pot determina formarea minorului în spirit de responsabilitate și respect pentru drepturile și libertățile celorlalți, formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept sau prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, astfel cum prevăd dispozițiile legale care reglementează scopul executării măsurilor educative.

Atingerea scopului executării măsurilor educative depinde și de celeritatea intervenției organelor judiciare, de profesionalismul acestora și al autorităților/instituțiilor implicate în executarea măsurilor, însă, raportat la factorii care determină apariția și reiterarea comportamentului infracțional al minorilor, o importanță deosebită trebuie acordată prevenției prin efortul conjugat al instituțiilor statului și al comunității.

Referințe bibliografice

- A.D. Băncilă, *Drept execuțional penal – Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București 2023, pag. 123.
- Barbu, R.F. Geamănu, A.V. Iugan, E.A. Filimon, D.E. Dediu, *Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Comentarii și jurisprudență*, Editura Universul Juridic, București 2023, p. 457.
- *Studiul integrat privind cauzele recidivei*, publicat de Administrația Națională a Penitenciarelor, <https://anp.gov.ro/norwaygrants/wp-content/uploads/sites/51/2024/01/20240103-Studiu-integrat-recidiva.pdf>
- *Studiul integrat privind cauzele recidivei*, publicat de Administrația Națională a Penitenciarelor, pagina 130.
- *Strategia Națională pentru Prevenirea Recidivei 2025-2029*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 447/30 aprilie 2025, publicată în Monitorul Oficial nr. 434 din 12 mai 2025.

- *Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului „Copii protejați, România sigură” 2023-2027*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 969/2023, publicată în Monitorul Oficial nr. 942 din 18 octombrie 2023

FACTORI CRIMINOGENICI CARE INFLUENȚEAZĂ COMPORTAMENTUL MINORILOR ȘI TINERILOR AFLAȚI ÎN AREST PREVENTIV LA CENTRUL DE DETENȚIE TICHILEȘTI, IMPLICAȚI ÎN EVENIMENTE NEGATIVE

(CRIMINOGENIC FACTORS THAT INFLUENCE THE BEHAVIOR OF MINORS AND YOUNG PEOPLE IN PRE-TRIAL DETENTION AT THE TICHILEȘTI DETENTION CENTER INVOLVED IN NEGATIVE EVENTS)

Simona Cireșica OPRÎȘAN*

Abstract

Dinamica fenomenului infracțional, noile forme de criminalitate, fenomenul migrației, scăderea nivelului de trai și așa mai departe sunt tot atâtea cauze care au condus la creșterea fenomenului delincvenței juvenile; tinerii aflați în situații de risc (copii separați de părinți, copii și tineri care prezintă comportamente deviante, copii și tineri delincvenți), comit infracțiuni extrem de grave, fiind apoi instituționalizați în centrul de detenție ca deținuți preventiv sau pentru executarea măsurii educative privative de libertate. Instituționalizarea în centru, reducerea libertății de mișcare, izolarea de familii, lipsa maturității intelectuale, lipsa educației, prezența unor modele comportamentale, determină ca unii minori și tineri aflați în arest preventiv să fie implicați în evenimente negative grave, precum hărțuirea și distrugerea de bunuri.

Motivațiile pentru astfel de comportamente sunt variate, dar depinde de fiecare minor sau tânăr să vadă nevoia de schimbare și să fie pregătit pentru aceasta.

Cuvinte cheie: *delincvență juvenilă, factori criminogeni, motivații, modele comportamentale, factori de protecție*

Abstract

The dynamics of the criminal phenomenon, new forms of criminality, the migration phenomenon, decline in living standards, and so on, there are as many causes that have led to the increase in the phenomenon of juvenile delinquency; young people at risk (children separated from parents, children and young people who exhibit deviant behavior, delinquent children and young people), committing extremely serious crimes, being then institutionalized in the detention center as pre-trial detainees or for the execution of the educational measure involving deprivation of liberty. Institutionalization at the center, reduction of freedom of movement, isolation from families, lack of intellectual maturity, lack of education, the presence of behavioral patterns, causes some minors and young people in pre-trial detention to become involved in serious negative events as bullying and destruction of property.

The motivation for such behavior are various but it is up to each minor or young person to see the need for change and be prepared for it.

* PhD., Delegated clerk at Brăila Prison, Tichilești Detention Center for juvenile and Brăila Detention and Pre-trial Arrest Center.

Keywords: juvenile delinquency, criminogenic factors, motivations, behavioral patterns, protective factors.

Delincvența juvenilă

Delincvența juvenilă¹ este componentă a criminalității, o parte a acesteia cu identitate proprie, conferită de categoria de indivizi la care se referă. Această identitate proprie este reflectată și de caracterul sinuos al acestui fenomen, care nu se suprapune pe evoluția, pe creșterile și descreșterile înregistrate de fenomenul infracțional în general. Acest aspect este reliefat și de faptul că, în rândul minorilor, criminalitatea are multe cauze diferite de cele ale criminalității adulților.

Delincvența juvenilă este un fenomen de devianță, manifestat prin incapacitatea unor minori și tineri de a se adapta la normele de conduită din societate, incapacitate cauzată de factori de ordin bio-psiho-social.

Deși² nu atinge nivelul și formele grave ale acestui fenomen în țările capitaliste avansate delincvența juvenilă se manifestă și în țara noastră, constituind un motiv de îngrijorare pentru întreaga noastră societate. În țara noastră, există unii tineri și minori care participă destul de activ la săvârșirea unor fapte penale. Ei participă și săvârșesc îndeosebi infracțiunea de furt și cele de vagabondaj și cerșetorie. Într-un număr destul de mare de cazuri, violuri, vătămări corporale, iar într-un număr mic, săvârșesc infracțiuni de lovituri cauzatoare de moarte, omor și tentativă de omor.

Analizând acest fenomen, pe genuri de infracțiuni s-au desprins următoarele:

Cauze generale:

- modificările esențiale intervenite în viața economică, socială, culturală, administrativă și juridică și dificultățile de adaptare a unor persoane la acestea.

- structurile și mecanismele controlului social, specifice statului de drept care nu sunt în totalitate constituite și nu funcționează la parametrii doriți.

- influențele externe prin activitatea infracțională desfășurată în România de cetățenii străini.

- menținerea, păstrarea anumitor structuri cu disfuncționalitate în educația cetățenilor.

- situația venitului național și a celui individual.

- efectele produse de criza economică cu urmări nefaste asupra vieții materiale și spirituale a cetățenilor;

- apariția pe piață a unor produse, bunuri și obiecte de valoare și tentația unor persoane de a intra în posesia lor;

- consumul de către unii minori de substanțe halucinogene și alcool pentru creșterea unei stări euforice;

¹ G.V. Bonea, *Devianța, Viziuni contemporane*, Editura SIGMA, București, 2015, p.28.

² A se vedea <https://www.criminalistic.ro/delincventa-juvenila-cauze-si-conditii-favorizante/>

- apariția și creșterea numărului locurilor unde sunt amplasate jocuri distractive și de noroc.

Cauze specifice

- creșterea după 1989, a situațiilor de abandon școlar a unor elevi cunoscuți cu comportament deviant sau preocupări antisociale, lipsa unor activități utile;
- lipsa de supraveghere permanentă de către părinți, supraveghetori, tutori și în special a celor „problemă”;
- familiile dezorganizate din rândul cărora provin unii minori infractori ai căror părinți sunt cunoscuți cu antecedente penale ;
- discontinuitatea în educație a minorilor de către școală, unități de ocrotire (case de copii, școli de reeducare, școli speciale) alte instituții cu atribuții în acest sens ;
- necunoașterea din timp a anturajului, a locurilor și mediilor frecventate de minori ;
- lipsa unei legături permanente între familie și școală;
- influența unor infractori majori aflați în anturajul minorilor prin determinarea acestora de a comite fapte antisociale.

Relația dintre socializarea primară și delincvența juvenilă

Comportamentele³ umane, în general, în încercarea de a le înțelege, sunt explicate de o motivație, de o serie de nevoi cărora le răspund. Mai mulți psihologi au încercat să sistematizeze aceste nevoi (Karen Horney, Abraham Maslow), raportându-le la etapele de dezvoltare prin care trece o persoană. Aceste nevoi, denumite *nevoi general umane*, care ghidează comportamentul nostru, se manifestă în cadrul relațiilor interpersonale, matricea de raportare la aceste nevoi, fiind relația primară mamă-copil. Aceste nevoi sunt:

- *siguranță fizică și emoțională* (răspunsul la nevoi de bază, protecție, predictibilitate);
- *atenție, căldură, afecțiune* (de a fi remarcat, de a fi angajat de părinte în interacțiunea cu el, de a fi înconjurați de dragoste);
- *validare, aprobare, acceptare* (avem nevoie să știm de la cei din jurul nostru, de la persoanele importante din viața noastră că suntem buni, apreciați, valoroși);
- *stimularea adecvată* (este importantă interacțiunea cu persoana de îngrijire, stimularea tactilă, vizuală, auditivă, kinestezică-mișcare);
- *autonomie și control* (pe măsură ce crește copilul are nevoie să fie antrenat de persoana de îngrijire și susținut să exploreze activ mediul, să cunoască și să experimenteze, în procesul de învățare, ceea ce duce la creșterea progresivă a nivelului de încredere în sine, competență și control).
- *existența unor modele*, adică accesul la alte resurse comportamentale, decât cele cunoscute din mediul familial, ceea ce explică nevoia de interacțiune cu grupul de egali.

³ A se vedea *Manualul pentru reducerea comportamentelor infracționale ale adolescenților aflați la risc*, disponibil on line pe <https://tdh-moldova.org/ro/manualul-de-interventie-pentru-reducerea-comportamentelor-infracționale-ale-adolescentilor-aflati>, p.13.

La rândul lor, copii așteaptă de la adulți/ părinți, persoane de îngrijire să dezvolte și să mențină o relație sigură, realizată prin oferirea unui suport (sprijin); prin atitudine de acceptare; prin oferirea de căldură, afecțiune și încurajări; adaptarea și aprecierea nivelului crescut de maturitate de care dau dovadă.

Factorii de natură a influența negativ conduita subiectului (*nevoile criminogene*) sunt acele caracteristici, stări sau probleme ale subiectului care sunt în mod direct corelați cu posibilitatea acestuia de a comite o altă infracțiune.

Acești factori negativi se împart în două categorii:

- factori statici;
- factori dinamici.

Ceea ce e caracteristic pentru **factorii statici** este faptul că, aceștia nu mai pot fi schimbați în cadrul unei intervenții specializate în vederea reabilitării. De exemplu: vârsta la momentul primului conflict cu legea penală, istoricul infracțional (condamnări anterioare) etc.

Referitor la **factorii dinamici**, aceștia pot fi modificați în cadrul unor intervenții specializate. De exemplu: abandonul școlar, un sistem de valori/atitudini antisociale, problemele cu drogurile, valorile promovate în cadrul cercului de prieteni, lipsa unei preocupări substanțiale din partea familiei cu privire la creșterea, educarea sau supravegherea subiectului ori existența unor modele de comportament negative în mediul familial de proveniență etc.

Studiile⁴ și cercetările internaționale efectuate de-a lungul timpului pe eșantioane de persoane cu comportamente infracționale au încercat să răspundă întrebării de ce anumite persoane se implică în comportamente dăunătoare? Cei doi cercetători (psihologi) canadieni, James Bonta și Donald Arthur Andrews, au concluzionat că denumirea generală de „comportament criminal” cuprinde o mare varietate de acte infracționale, identificând patru definiții ale acestui comportament:

1. *Legală*- comportamentul infracțional se referă la acțiuni care sunt interzise de stat și pedepsite de lege;
2. *Morală*- comportamentul infracțional se referă la acțiuni care încalcă normele religiei și ale moralei, fiind pedepsiți de ființele spirituale supreme (pedeapsa divină);
3. *Socială*- comportamentul infracțional se referă la acțiuni care încalcă obiceiurile și tradiția, fiind pedepsit de comunitate;
4. *Psihologică*- se referă la o acțiune care poate aduce satisfacții autorilor, dar care provoacă durere sau pierdere celorlalți. În acest sens, comportamentul criminal este un comportament antisocial.

Din punct de vedere al personalității generale⁵ și al perspectivei de învățare socială cognitivă, au fost identificați 8 factori centrali de risc și nevoi criminogene:

⁴ J.Bonta, D.A.Andrews, *The Psychology of ciminal conduct*, Seventh edition, Editura Routlege, New York, 2024, p.2. (https://books.google.ro/books?id=qkHUEAAAQBAJ&pg=PT21&hl=ro&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false)

⁵ J.Bonta, D.A.Andrews, *The Psychology of ciminal conduct...*, Tabelul 3.1.

1. *Istoricul infracțional*- include implicarea timpurie într-un număr și o serie de activități infracționale, arestări la o vârstă fragedă, un număr mare de infracțiuni anterioare și încălcări ale regulilor în timp ce persoana este în perioada de liberare condiționată;

2. *Atitudini procriminale*- acest set de variabile include atitudini, valori, credințe, raționalizări și gânduri care sunt favorabile crimei, atitudini negative față de lege și sistemul de justiție, credința că infracțiunea a fost justificată (de exemplu, victima a meritat-o, victima este lipsită de valoare);

3. *Anturajul*- acest factor include atât asocierea cu alte persoane cu atitudini procriminale, cât și izolarea relativă de persoane prosociale;

4. *Tipar de personalitate antisocială*- impulsiv, căutând plăceri aventuroase, probleme generalizate (mai multe victime, mai multe infracțiuni), neliniștit agresiv, insensibil, nesocotirea nevoilor celorlalți.

5. *Familie/căsătorie*- calitatea relațiilor interpersonale din cadrul familiei (părinte-copil sau partener), așteptările și regulile comportamentale în ceea ce privește infracțiunile, comportamentul în cadrul familiei, inclusiv monitorizarea, abordarea disciplinară.

6. *Activitatea școlară/Munca*- accentul se pune pe calitatea relațiilor interpersonale din cadrul

școlii și/sau locului de muncă. În general, factorii de risc sunt din această perspectivă nivelurile scăzute de performanță și lipsa satisfacției muncii (slaba remunerație, lipsa unor recompense);

7. *Problemele cu drogurile sau alcoolul*- probleme curente cu drogurile și/sau alcoolul, ori probleme în trecut cu astfel de adicții;

8. *Petrecerea timpului liber, recreerea*- niveluri scăzute de implicare și lipsa de satisfacții în activități prosociale de petrecere a timpului liber.

Nevoi noncriminogene⁶:

- Stima de sine;
- Suferința personală;
- Boli mintale majore;
- Sănătatea fizică;
- Atașamentul;
- Suferințe și pierderi (rude, prieteni, apropiați, bunuri importante etc.);
- Traume.

Situația premisă

Informările transmise Biroului judecătorului de supraveghere de către Centrul de Detenție Tichilești privind evenimentele negative în care au fost implicate persoanele internate (arestate preventiv și/sau cele aflate în executarea măsurilor privative de libertate) au relevat o creștere anuală a evenimentelor în care au fost implicate persoanele arestate preventiv (minore în majoritatea cazurilor). Astfel, în anul 2023 au fost implicate 45 de persoane arestate preventiv în

⁶ *Understanding Offenders, Criminogenic Theories*, <https://forensicrofundamentals.com.au/articles/criminogenic-theories/>.

astfel de evenimente, în anul 2024 au fost 100 de persoane, iar până la 31 octombrie 2025, 92 de minori și tineri au fost implicați în evenimente negative. De precizat este faptul că unele persoanele arestate preventiv au fost implicate în multiple evenimente negative (exercitare de acte de violență asupra altor persoane internate, distrugeri de bunuri, acte de nesupunere, etc.), în timp ce altele au fost implicate într-unul singur sau într-un număr redus de incidente. Față de toate aceste persoane s-a luat de către Centrul de Detenție măsura sancționării disciplinare, însă nu toate hotărârile comisiei de disciplină au fost contestate la judecătorul de supraveghere, unele persoanele arestate preventiv însușindu-și-le. Însă, chiar și în aceste condiții, s-a constatat o creștere a numărului de sancțiuni disciplinare.

Față de numărul în creștere de evenimente negative în care au fost implicate persoanele arestate preventiv, se ridică întrebarea: ce le determină pe aceste persoane să se implice în astfel de incidente, ce factori biologici, personali, interpersonali, situaționali, sociali, etc., anteriori arestării sau pe parcursul internării pot fi asociați comportamentelor negative?

Din datele rezultate ca urmare a evaluărilor inițiale și pe parcurs efectuate în ceea ce le privește pe aceste persoane se desprind anumite tipare comportamentale dezadaptative care indică factori de risc, precum și nevoi criminogene:

1. *Istoricul infracțional*- conduită predelinvențială, absenteism, vagabondaj, lipsa disciplinii, a supravegherii din partea mediului de suport, credințe iraționale că mediul de proveniență i-a îndemnat să adopte conduite infracționale, săvârșirea faptelor împreună cu frații mai mari⁴⁴ sau alte rude care, la rândul lor sunt arestate în țară și în străinătate, capacitate scăzută de asumare a faptelor, de acceptare a urmărilor faptelor și conștientizarea efectelor negative ce decurg din faptele săvârșite, tendința de externalizare a propriilor acțiuni (provocarea), deplasează responsabilitatea către consumul de droguri, liberarea din centru urmată de rearestare la scurt timp. Unele persoane manifestă disponibilitate pentru schimbare, altele doar simulează dorința de schimbare, acceptând formal autoritatea în scopul disimulării conduitei agresive.

2. *În plan psihologic*- la momentul evaluărilor, unii minori prezentau dispoziție tristă, fiind identificate elemente ce evidențiau neliniște specifică încarcerării, slaba gestionare a elementelor ce privesc mediul restrictiv. Altele abordau o mină relaxată, dar nu pentru că așa se simțeau, ci pentru a masca furia împotriva părinților care i-au abandonat, considerându-i vinovați pentru ceea ce li s-a întâmplat.

În ceea ce-i privește pe minorii în cauză, s-au identificat riscuri din sfera consumului de droguri și alcool, unii minori arătând că, la un moment dat, pentru o perioadă scurtă, au urmat tratament psihotrop din cauza insomniilor, fiind chiar internate în secții de psihiatrie pentru tratament de specialitate. Alți minori și tineri evaluați au afirmat consum de alcool/droguri (etnobotanice, cannabis, „cristal”, etc.) de la vârste foarte mici (10 ani), că au aderat la grupuri infracționale de aceeași vârstă, prezentau personalități imature (vârste mici), cu traume afectiv-emoționale (abandon matern, patern sau ambele, minorii fiind lăsați în grija rudelor- bunici, mătuși, față de care au dezvoltat atașament).

Raportat la comportamentul infracțional, unii își asumă vinovăția, alții doar recunosc formal faptele, însă nu manifestă regrete, deși infracțiunile pentru care au fost arestați preventiv sunt foarte grave (omor calificat).

O altă trăsătură comună identificată în situația acestor minori arestați preventiv este aceea a **lipsei calității relațiilor interpersonale din cadrul familiei**. Astfel, minorii provin din familii destructurate prin divorțul părinților sau prin decesul unuia dintre părinți, identificându-se un control parental slab, minorii aflați în grija unuia dintre părinți nu mențin legătura cu celălalt părinte deoarece nu manifestă sentimente față de acesta, unii minori locuiau alternativ la cei doi părinți, astfel că niciunul dintre părinți nu se implica în educarea lor deoarece copiii se aflau în grija lor pentru scurt timp, relații intrafamiliale conflictuale, medii familiale marcate de violență domestică și abuz de alcool, lipsa de cultură, preocuparea medie din partea a mamelor pentru educarea minorilor pe care îi aveau în grijă, parenting inconsecvent sau foarte permisiv. Alți minori chiar au fost instituționalizați în rețeaua Direcției Generale de Asistență Socială și de Protecție a Copilului din cauza faptului că părinții plecau frecvent în străinătate, minorii fiind preocupați de vagabondaj, părăsind domiciliul și consumând substanțe psihoactive.

S-a mai constatat din evaluări că minorii prezentau toleranță pentru manifestări în afara legii, rezistență scăzută la frustrare, unul dintre acești minori (crescut de bunica sa) amenințând că se va autorăni pentru a simți durerea pe care a simțit-o bunica sa atunci când a fost operată pe inimă, că atunci când este nervos distruge lucruri, de aceea a și fost sancționat disciplinar de multe ori, fără a fi recompensat vreodată, alți minori prezintă atașament față de figura maternă cu care are o relație armonioasă, însă de multe ori nu-i recunosc autoritatea, mama manifestând un control parental scăzut. Unii minori au arătat că obișnuiau să consume alcool aproape zilnic, împreună cu tații și/sau frații, iar mediul în care trăiau era unul infractogen, atât tații, cât și frații fiind de multe ori încarcerați, iar suportul mamei lipsea, abuzul din partea taților fiind deseori invocat de minorii arestați preventiv.

Unii minori sesizau lipsa actelor de identitate, ei fiind născuți în străinătate, posedând doar un certificat constatator al nașterii, iar părinții, din cauza numărului mare de copii din familie, al lipsei de resurse financiare, a neregularităților din propriile documente sau cele privind șederea pe teritoriul țărilor respective, nu au manifestat preocupare pentru obținerea certificatului de naștere.

3. *În plan educațional*- nivel de instruire școlară scăzut (de la analfabeți la maxim 9 clase), deprinderi minime de scris- citit, vocabular sumar, slabă capacitate de concentrare, nivel intelectual scăzut, unii minori au renunțat la școală pentru a lucra ca zilieri în construcții, deși nu aveau nicio meserie. Unii minori au fost sancționați de școala la care învățau pentru că au agresat alți elevi. Minorii au preferat abandonul școlar, petrecându-și „timpul liber” împreună cu alți minori cu aceleași conduite delincvente, anturaj cu potențial infracțional, consumând alcool și substanțe psihoactive, iar alții nu au fost niciodată înscriși la școală.

4. *Lipsa condițiilor de locuit și a resurselor materiale*- un alt tipar este acela al lipsei condițiilor de locuit și a lipsei resurselor materiale sau resursele materiale limitate, părinți care lucrau sporadic, dar nu pentru a asigura traiul zilnic, ci pentru consumul de alcool. Alți minori au afirmat că depindeau de banii pe care îi trimiteau/îi aduceau frații (surorile) mai mari. Unii minori

locuiau cu părinții în casele bunicilor, a unchilor, a altor rude, locuințe improprii în ceea ce privește spațiul de locuit, locuințe în care dacă lipseau utilitățile sau accesul la acestea era limitat (lipsa apei curente). Lipsa educației în ceea ce privește igiena personală a fost relevată în evaluările efectuate, unii minori arestați preventiv având atât vestimentația neîngrijită, cât și igiena personală neefectuată.

Motivații pentru comportamentul la locul de deținere

Factori de natură a accentua apariția comportamentelor dezaptative

Deși toți minorii arestați preventiv sunt supuși aceluiași rigori ale programului zilnic conform Regulamentului de Ordine Interioară, fiind incluși ca urmare a nevoilor identificate în diverse activități și programe pentru continuarea studiilor, de școlarizare (cei analfabeți), de dezvoltarea abilităților de gestionare a propriilor acțiuni, de evitarea situațiilor cu risc infracțional și rezolvare a problemelor, precum și de asumare de responsabilități, activități pentru formarea unor competențe profesionale, pentru formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, de valorizare corespunzătoare a resurselor personale, de însușire a normelor de conviețuire socială și de dezvoltare a comportamentelor civice bazate pe respect, drepturi și responsabilități, de reducere a comportamentelor agresive, etc., unii au manifestat în continuare conduite dezaptative, fiind dispuși să încalce disciplina și regulile ca urmare a existenței unui cumul de factori individuali (interiori) și situaționali (exteriori) care le creează iluzia controlului în perceperea și asumarea riscurilor, chiar a negării acestora prin încrederea excesivă în propriile abilități, conjunctură care le permite să perceapă riscul ca pe oportunitatea de a face ceva interzis deoarece probabilitatea de a fi afectați de un eveniment negativ li se pare a fi mai mică decât în realitate.

Factori individuali (interiori)- nivel scăzut de autocontrol, dorința de a avea o anumită imagine în cadrul grupului, nepăsare în raport cu consecințele, fiind identificate riscuri în gestionarea impulsurilor hetero și autoagresiv, precum și pe domeniul consumului de substanțe psihoactive. Sentimentul de abandon prezent în cazul multor dintre minori, din cauza lipsei vizitelor din partea părinților sau rudelor care i-au crescut sau prin vizitele rare din partea acestora din cauza distanței față de domiciliu, din cauza lipsurilor financiare sau a stării de sănătate. Deși minorii țin legătura telefonic sau prin comunicări on line cu aparținătorii care îi și sprijină financiar, pentru unii dintre ei nu este suficient ca să se elibereze de sentimentul de abandon, simplul anunț că, din diverse motive, rudele nu vor veni la următoarea vizită sau că acasă există situații de boală, îi destabilizează emoțional, îi face să genereze gânduri iraționale în raport cu aceste evenimente, recurgând la heteroagresivitate, autoagresiune și confabulație cu scopul de a atrage atenția, fie ea și negativă, ca mecanism de apărare de tip justificativ [*Bad/Slick* (rău/șmecher)- comportamentul manipulativ, de simulare, de atragere a atenției într-un mod „dramatic” asupra unor nemulțumiri de natură impersonală (cum ar fi probleme de natură juridică, existența unor probleme familiale asupra cărora nu poate avea control- decesul rudelor, iminența unui divorț, etc.)].

Factori individuali (exteriori)- rezistența scăzută la presiunea grupului, tendința de externalizare a vinei, invocând provocarea și nevinovăția, precum și minimalizarea consecințelor

faptei, managementul defectuos al timpului liber, lipsa unei ocupații permanente, caracterul ușor influențabil, imaturitate specifică adolescenței, antecedentele infracționale, tolerarea comportamentelor dezaptative, conflicte încă din libertate cu alți minori.

O altă situație recent apărută este aceea a transferului la Centrul de Detenție Tichilești a persoanelor internate de la Centrul de Detenție Craiova, cu consecința dublării numărului de persoane internate. Odată cu transferul lor s-a constatat o creștere a evenimentelor negative în care au fost implicate persoanele internate arestate preventiv transferate de la Craiova, acestea fiind sancționate disciplinar pentru abateri cu violență (exercitarea de acte de violență asupra altor persoane internate, distrugeri de bunuri). Ca și cauză a acestor manifestări violente s-a identificat, în principal, aceea a situației familiale, a distanței de familie, rudele nemaiputându-i vizita atât de des ca până la transfer din cauza cheltuielilor generate de transportul pe distanțele mari. Persoanele internate arestate preventiv mențin legătura cu familia prin apeluri telefonice sau prin comunicările on- line, însă deteriorarea relațiilor de familie („s-a măritat concubina și i-a luat copilul” sau că mama refuză să-l mai viziteze) au condus la manifestări heteroagresive și/sau autoagresive, identificându-se riscuri pe domeniul gestionării agresivității, heteroagresivității și risc de suicid din cauza afecțiunilor psihice. Remarcăm aici situația unor minori de altă etnie (arestați preventiv pentru săvârșirea infracțiunii de omor calificat) care prezintă deficiențe severe cognitive și de vorbire, în sensul că nu înțeleg și nu se pot exprima în limba română, fiind necesară prezența unei alte persoane internate de aceeași etnie care să faciliteze comunicarea, sunt dezorientați în timp și spațiu, nu au urmat cursuri de școlarizare deoarece au fost obligați de familie să practice cerșetoria în Franța, iar unii dintre minori au tratament psihiatric încă de la vârsta de 10- 12 ani.

Factori de protecție care pot inhiba comportamentul dezaptativ

Mulți dintre minorii arestați preventiv s-au adaptat vieții instituționalizate din Centru, depunând eforturi în vederea menținerii unui comportament în acord cu normele și regulile instituționale. Supuși unui program zilnic conform Regulamentului de Ordine Interioară, pentru acești minori disciplina era cea care le-a lipsit pentru a avea un comportament în acord cu normele de conviețuire. Faptul că desfășoară activități cu specialiști psihologi și asistenți sociali în cadrul cărora își pot exprima nemulțumirile legate de copilăria grea pe care au traversat-o (lipsuri materiale financiare, abuzuri părintești, absența părinților, consum de substanțe psihoactive, etc.), vârsta tânără pe care o au (15- 17 ani), că beneficiază de asistență medicală și de condiții bune în Centru, că sunt incluși și în diverse activități sportive, educaționale, că au reluat legătura cu familia, că muncesc în diferite puncte de lucru din cadrul Centrului, etc., și nu în ultimul rând experiența carcerală (punerea în balanță a avantajelor și a dezavantajelor comportamentului dezaptativ), îi fac pe acești minori să se simtă utili și să prezente motivație pentru schimbare autentică, unii dintre minori apreciind ca salvatoare arestarea deoarece acest lucru a însemnat renunțarea la droguri și/sau alcool.

Concluzii

Dacă la început minorii arestați preventiv urăsc zidurile centrului și vedem asta prin săvârșirea de abateri disciplinare, pe parcurs minorii se obișnuiesc cu rigorile regulamentului, ajungând în final să depindă de locul de deținere, să se identifice, practic, cu acesta, iar sub influența psihologului, asistentului social, a educatorului, minorii dovedesc în timp disponibilitatea de urma o anumită strategie de modificare a comportamentului, de reducerea consecințelor negative prin stabilirea unor obiective realiste, progresive, prin recunoașterea dificultăților și realizărilor, fiind nevoie de motivație intrinsecă pentru a vedea schimbarea ca fiind necesară, să fie pregătit pentru ea, să vadă discrepanța între starea în care se află lucrurile și cum ar trebuie ele să fie.

Referințe bibliografice:

- G.V. Bonea, *Devianța, Viziuni contemporane*, Editura SIGMA, București, 2015.
- Manualul pentru reducerea comportamentelor infracționale ale adolescenților aflați la risc.
- J.Bonta, D.A.Andrews, *The Psychology of criminal conduct*, Seventh edition, Editura Routledge, New York, 2024.

LITERATURA ÎN ÎNCHISORILE COMUNISTE

(LITERATURE IN COMMUNIST PRISONS)

Ioan CHIȘ*

Abstract

Închisorile României de-a lungul perioadelor istorice s-au caracterizat prin aceea că au folosit claselor dominante pentru represiune împotriva celor condamnați pentru infracțiuni de drept comun, dar și pentru eliminarea temporară sau definitivă a celor care aveau concepții politice diferite de ale conducerii statului ori care prin acțiunile lor aduceau prejudicii imaginii, inițiau activități împotriva guvernanților sau chiar conduceau greve, răzvrățiri, răscoale, revoluții. Închisorile devin astfel locuri odioase, unde se practică represiunea la cel mai înalt grad de dezumanizare, tortura, moartea prin diferite metode atroce sau sofisticate reprezintă uneltele principale legale, alături de serviciile secrete ce inițiază eliminarea dușmanilor prin metode discrete sau necunoscute publicului. Oricum instituția despre care știm că lipsea de libertate oamenii prin pedepse cum ar fi gropnițele din secolele XIV – XVI, ocnele de sare, temnițele de prin cetăți, închisorile de pe lângă mănăstiri, temnițele domnești, închisorile centrale și locale, precum și, mai încoace, în epoca contemporană, lagărele, coloniile de muncă, internarea obligatorie, închisoarea penală, închisoarea contravențională și polițienească au constituit metode de expiațiune a opozanților de orice fel.

Cuvinte cheie: *literatură penitenciară, memorialistica închisorilor, experimentul Pitești, deținerea politică, dezumanizarea închisorilor*

Abstract

Romanian prisons throughout historical periods have been characterized by being used by the ruling classes for repression against those convicted of common law crimes, but also for the temporary or permanent elimination of those who had political views different from those of the state leadership or who, through their actions, damaged the image, initiated activities against the rulers or even led strikes, rebellions, uprisings, revolutions. Prisons thus become odious places, where repression is practiced at the highest degree of dehumanization, torture, death by various atrocious or sophisticated methods are the main legal tools, along with the secret services that initiate the elimination of enemies by discreet methods or unknown to the public. In any case, the institution that we know deprived people of their freedom through punishments such as the dungeons of the 14th – 16th centuries, the salt mines, the dungeons of the princely fortresses, the prisons attached to the monasteries, the princely dungeons, the central and local prisons, as well as, from then on, in the contemporary era, the camps, the labor colonies, the compulsory internment, the criminal prison, the misdemeanor and police prison, constituted methods of expiation for opponents of any kind.

*Professor PhD., "Nicolae Titulescu" University, Faculty of Law, Criminal Law Department.

Keywords: *penitentiary literature, prison memoirs, the Pitești experiment, political detention, the dehumanization of prisons*

Nu doar închiderea, lipsirea de libertate a constituit metoda de eliminare din societate a opozanților de orice fel ce se luptau cu stăpânirea, ci și teroarea instituită legal prin tortură, bătaie, înfometare, însetare, lipsa igienei obișnuite, a condițiilor umane de echipare, dormit, preparare a hranei, lipsa îngrijirii medicale, dar și înjosirea demnității umane prin conduita celor ce considerau deținuții dușmani ce trebuiau într-un fel sau altul să fie eliminați din societate, să dispară cu ideile lor, cu lupta lor, cu amintirea lor.

Aparența de legalitate prin normativele fiecărei etape istorice reprezintă posibilitatea stăpânirii de a acționa individual, împotriva unor dușmani identificați concret, dar și împotriva masei poporului prin intimidare, frică de consecințe îngrozitoare, temere pentru viața și siguranța copiilor sau a rudelor, frica de o clasificare anume prin care întreaga familie nu mai putea accede la posturi onorante, învățătură, locuință, asigurarea resurselor de trai, astfel că teroarea psihică a funcționat zeci și chiar sute de ani, inoculând în popor supunerea necondiționată, obișnuirea cu exploatarea muncii, a veniturilor, a bogățiilor țării și a locurilor unde se clama proprietatea sacrosantă a stăpânilor.

Indiferent de epoca istorică, locurile de deținere, așezăminte de durere și suferință individuală sau colectivă, trebuie să fie evaluate în secolul XXI, pentru că mereu și mereu se proclamă ”drepturile omului”, începând cu dreptul la demnitate – primul care nu există în lumea carcerală, precum și dreptul la libertate – cel de al doilea care lipsește omul de o parte din viața sa ce nu mai poate fi trăită niciodată, ea nefiind repetabilă.

Dacă și spunem că trebuie să mai existe locuri de deținere, ele nu mai trebuie niciodată să fie locuri de executare a sancțiunilor pentru idei, concepții, gândire exprimată sau scrisă, pentru dorința de a face politică într-un anume mod. Infractorii de drept comun, în raport de gravitatea faptelor lor, trebuie să fie corijați într-o societate deschisă resocializării, unde fiecare să beneficieze de îndrumare personalizată, deoarece societatea omenească, așa cum este ea organizată, este vinovată de modurile în care sunt educați/needucați indivizii, asigură sau nu nevoile lor diverse; obligând-i pe cei mai slab pregătiți să urmeze calea infracțiunii, societatea pune la dispoziție prin modul defect de organizare resurse de intoxicație alcoolică, cu droguri, cu substanțe halucinogene, permite conduite ieșite din tiparele moralității, pentru că se vrea ”liberă”, permite posesia de arme și animale de luptă, mașini și instrumente producătoare de cele mai oribile ucideri. Dacă societatea este cea responsabilă de cei peste două milioane de infractori ce trăiesc condamnați penal în Europa, atunci ar trebui imediat să se întreprindă măsuri de neproliferare, nu prin închidere, ci prin educare. Educația prin forță s-a dovedit falimentară de mii de ani, dar este la îndemâna stăpânirii care se debarasează de indivizi incomozi, pentru o perioadă de timp, știind că ”timpul le rezolvă pe toate”; infractorii îmbătrânesc și nu mai pot comite infracțiuni, societatea poate respira ușurată o perioadă de timp, victimele se simt răzburate, pagubele pot fi recuperate într-un fel sau nu.

Dar – din nou acel dar – societatea contemporană, eliminând pedepsele groaznice și pedeapsa cu moartea, pune în libertate relativ repede persoanele infractoare care, școlite în comunitățile de infractori cu care trăiesc, se reîntorc în societate cu mai multă experiență

infracțională, mai motivați să comită fapte penale și mai experimentați să nu fie capturați, cercetați și condamnați. Nu mai vorbim despre necesitatea defluirii închisorilor suprapopulate, de nevoia de închidere a altora ce nu mai încap efectiv în așezămintele deja existente, de costurile imense cu urmărirea infractorilor, cercetarea, urmărirea penală, judecata, folosirea tuturor căilor de atac a hotărârilor, de punerea în executare, de folosirea unui aparat imens de justiție și administrație a executării pedepselor, a probațiunii și a eventualei prevenirii. Numeroasele acte de clemență, grațieri și amnistii, nu sunt altceva decât momente de respiro în lumea justiției, sufocată de milioane de dosare, cu procese cu sute și mii de oameni în calitate de inculpat, victimă, martori, persoane interesate, instituții sau agenți statali.

Nimeni nu este în stare, dar guvernanții nici nu doresc, să calculeze costurile reale ale infracționalității, ale judecării, ale executării și întreținerii deținuților, ale întreținerii aparatului de stat implicat în combaterea flagelului negativ ce bântuie lumea modernă. Dacă s-ar face acest calcul, sumele disipate în acest fel ne-ar îngrozi pe cei care ne ducem traiul din venituri curate, legale, oneste. Poate resursele date în van ar putea fi direcționate în scopuri cu totul altele, morale, oneste, în beneficiul tuturor.

Să ne întoarcem la literatură.

În perioadele de deținere represive politic, au fost sancționați penal cu ani grei de detenție, închisoare, muncă silnică sau chiar pedeapsa morții elite ale neamului român, care nu au putut să se gudure pe lângă putere pentru a trăi în tihnă, cu avantajele date de proslăvirea unui regim nepopular, dar impus de puterile din afară ce au dictat în ce sferă de influență trebuie să fie România după încheierea armistițiului. Cu Armata Sovietică de ocupație, cu consilierii sovietici veniți să ne învețe ce înseamnă democrația și puterea poporului, să ne aducă lumina lui Lenin și Stalin în ideologie, să ducă spre țara lor grânele, petrolul, fierul, lemnul, uraniul, precum și imense valori financiare despăgubiri de război, România a pășit pe calea socialismului, țărilor din vest și americanilor fiindu-le indiferent ce puteau să sufere cetățenii români. Anii de după război, cu seceta cumplită ce a urmat, cu raționalizarea și cartelarea tuturor bunurilor de consum și a hranei, cu cotele obligatorii impuse țăranimii, au avut ca efect pauperizarea incredibilă a oamenilor, transformarea oricărui cetățean ce încerca să aducă pe masa copiilor mâncare, un potențial infractor, un propagandist imperialist bun doar de trimis la Canalul Dunăre – Marea Neagră sau deportat în bărgan fără nici o judecată, la ordinul securității. Astfel au pierit în adevăratul gulag din România cu mult mai mulți bărbați și femei decât pe tot parcursul războiului, peste un milion cinci sute de mii de oameni, jertfă pentru ca socialismul să triumfe la orașe și sate. Între acești nefericiți au pierit elitele țării, intelectuali, ofițeri, episcopi și preoți, studenți, țărani, muncitori, mici proprietari.

Tabloul acelor zile și perioadei de la 1945 la 1964 ar fi prea simplist dacă ar fi rezumat doar la recuperarea celor ce au răspuns la chemarea patriei ori redus la drama suferințelor umane și pagubelor materiale provocate de război. Văduve tinere cu copii mici, părinți fără flăcăii morți cu zecile de mii în război, case distruse, pământuri nelucrate, fabrici cu producție de război ce deveneau inutile și care erau demontate și transportate peste Urali, totul era, alături de întregul

Tezaur al poporului, un jaf incredibil, la care popoarele din vest erau impasibile, iar cele din est își plângeau de milă pentru propriile lor necazuri venite din partea așa numitului lagăr socialist.

După judecarea marilor criminali de război prin procesul de la Nurnberg au urmat procesele din celelalte țări ale Europei, inclusiv din România, astfel că prin Acordul de armistițiu i s-a impus României să condamne 500.000 de așa-ziși dușmani ai poporului sovietic și aliaților săi. Forța învingătorilor, forța dreptului celui mai tare și-a spus cuvântul; luptătorii de pe frontul de est, evreii de ieri, au devenit criminalii zilei, judecați, condamnați, și internați în lagăre și închisori. În acest context non-istoric, victimele fascismului, prizonierii, deținuții antifasciști din închisorile noastre sau lagărele naziste au devenit eroii și privilegiații zilei, care cu întreaga lor suferință și ură s-au îndreptat spre un rol social, acela al răzbunării pe tot ce era împotriva Uniunii Sovietice, indiferent dacă era corect sau nu, indiferent dacă destinul a împins milioane de oameni într-un război care nu era al lor. Evenimentele de după cel de al Doilea Război Mondial din țara noastră ar trebui să fie un exemplu de ce se poate întâmpla atunci când conducătorii târăsc împotriva voinței și interesului lor, românii în conflicte armate, indiferent de partea cui, dar fără speranța că vor avea vreun beneficiu din această mârșăvie, decât beneficiul de a plăti ulterior daunele oalelor sparte de agresori. Să ne amintim că tribunalele poporului de la București și Cluj au condamnat la moarte 100 de "criminali de război" și mii de dușmani ai poporului la muncă silnică pe viață și au impus confiscarea totală a averii. Acesta a fost începutul șirului neîntrerupt al represiei, intelectualii, floarea gândirii românești, au fost culpabilizați pentru responsabilitatea războiului împotriva URSS și de colaboraționism cu fasciștii germani în numele unei ideologii și al unui sistem politic. Au fost arestați, condamnați, internați în lagăre, și închisori.

Literatura interbelică și postbelică a celor care au suferit în confruntarea dintre cele două doctrine politice, fascism contra comunism, sisteme de guvernare neosocialist contra comunism, reflectă pe deplin drama europeană, inclusiv a poporului român. Nu putem judeca de la distanță atâtea decenii ce s-ar fi întâmplat dacă germanii ar fi câștigat războiul, cum nu ne-am închipuit la ce tragedii a fost supus poporul român prin includerea în sfera de influență politică și de regim de guvernare sovietic. Stalin a trimis la moarte 20 milioane de ruși pentru ca socialismul său să fie consolidat, iar pe lângă acest fapt cei 1.500.000 români sacrificați după război și 600.000 soldați morți pe front constituie rezultatul așezării României la granița dintre blocurile ideologice ce nu se pot concilia și de unde izbucnesc mereu războaie mondiale. Ar trebui să fim atenți, România nu se mută geografic nicăieri, poporul locuiește aici de pe timpul democrației militare a lui Dromihete, dar sfârșirea teritoriului s-a făcut mereu și mereu, de către macedoneni, romani, unguri, turci, ruși, habsburgi, nemți, bulgari, ucraineni, fără a socoti cei 1.000 de ani ai migrației barbarilor și 400 de ani ai ocupației efective a Dobrogei de către otomani, fără a se socoti perioadele guvernării rusoturce ori a despotismului legat de numirea directă a domnitorilor de către turci sau a principilor Transilvaniei de către habsburgi. Sub atâtea criminale conduceri ne putem și mira cum a mai putut rezista poporul român, cum s-a putut adapta la nenorocirea de a fi exploatat într-un mod atât de samavolnic.

Rezistența a fost dată de credința în Dumnezeu și de voința jertfelnică a elitelor intelectuale, ce au sădit în inimile celor simpli dragostea de munți, ape, păduri, ciocârlii, de urși și câprioare,

de lanurile de grâu și stupii de albine, de morile de apă și de Soarele pârguind fructele din livezi, de mormintele străbunilor, moșilor și neamurilor fiecăruia de pe lângă biserica de pe colina satului. Aceste elite trebuiau distruse, pentru că memoriile, jurnalele, literatura în general, romanele, poeziile, publicațiile documentare istorice, piesele de teatru, au reprezentat la români fapte concrete acuzatoare, culpabilizarea celor vinovați de drama sau tragedia milenară a poporului român. Romanele vremii prezintă ”Închisoarea Doftana” ca o citadelă a suferinței și durerii nesfârșite, un așezământ al privării de libertate și exterminării fizice, exemplu după care închisori ca Jilava, Caransebeș, Gherla, Aiud, Făgăraș, Galați, Timișoara, Oradea, Baia Mare și altele au culminat cu înființarea lagărelor și coloniilor de muncă forțată la inițiativa lui Stalin și puse în operă de Gheorhiu-Dej pentru Canalul Dunăre - Marea Neagră. Istoria, ca regină a științelor, și științele juridice ne conving mereu că este posibil să se înființeze împotriva elitelor și poporului nostru ”un nou Canal”, cine știe pe unde, dacă nu suntem suficient de vigilenți cu privire la viclenia celor ce ne vor cu de-a sila binele și traiul minunat de pe la ei. Pacea și nu târârea în război a poporului nostru este soluția, iată de ce, după 30 de ani de domnie a lui Constantin Brâncoveanu, când pacea a adus prosperitatea Munteniei, a fost necesară decapitarea unuia dintre domnitorii luminați. Atâtea exemple odioase avem în trecut, prezentul îl vedem mereu cu toții, dar nu învățăm ce trebuie făcut.

Vorbind despre literatura închisorilor, locatarii – ziariști, scriitori, poeți, intelectuali – au gustat din plin, poate mai mult ca orice deținut de drept comun, în stagii îndelungate, privind ca spre o Bastilie românească de ev mediu spre ziduri și gratii, spre uși de fier și zangăte de fiare și cătușe, locuind în celule întunecoase, de multe ori însingurați și plini de boli și frig, în locuri atât de ferecate încât evadarea nici măcar cu gândul nu era posibilă, a creat o literatură a celor întemnițați și schingiuiți, torturați sau obligați psihic să-și toarne colegii de suferință.

Revirimentul s-a produs în anul 1964, când deținuții politici au fost puși în libertate, ca urmare a faptului că ”socialismul a învins la orașe și la sate” când practic ”dușmanii poporului” nu mai existau fizic, proprietatea asupra mijloacelor de producție aparținea în totalitate statului, țăranilor li s-au luat pământurile și au fost constituite gospodăriile agricole colective. Peste 1.000 de deținuți politici, din zecile de mii câți executaseră pedepse privative de libertate, au fost eliberați, ființe care prin rezistența fizică, colaborare cu securitatea sau prin boli incurabile nu mai erau în stare să ”lupte” împotriva sistemului. Unii dintre aceștia au făcut tot posibilul să plece în străinătate, să dispară din atenția securității, unii au plecat chiar cu acordul acestei instituții, promițând că vor face ”servicii” în legătură cu cei ce trăiau acolo. Voi aborda câteva dintre problemele detenției în perioada deținerii politice de către unii dintre cei care au putut scrie din afara granițelor.

Am împărțit perioada socialistă, din punct de vedere al represiunii, în două mari etape: prima, din anul 1944 până în 1964 și a doua, din 1965 până în 1989. Prima perioadă a dictaturii proletariului, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, cu lideri ca Gheorghiu-Dej și Ana Pauker, cu dirijarea directă de la Comintern și Moscova, a reprezentat lupta de clasă în mod fizic și ideologic, când au fost practic exterminați toți cei care se opuneau în orice mod noului val de guvernare pentru instaurarea socialismului. A fost perioada când legea a fost înlocuită cu ordine

ale ministrului de interne Drăghici, cu dispozițiile consilierilor sovietici în frunte cu Kișinevschi, când în fruntea închisorilor au fost numite persoane ce nu aveau nimic cu legalitatea, ci doar cu răzbunarea și nimicirea elitelor. A doua perioadă a fost cea din 1965, când la putere a ajuns Nicolae Ceaușescu, când armata sovietică a fost retrasă din România, când simțul patriotismului românesc s-a declanșat mai intens, când a reînceput reconstrucția țării, a industriei și exploatării resurselor. Partidul Comunist Român a conceput perioada prin etape denumite planuri cincinale și de lungă durată, poporul nemaifiind important prin indivizii săi, propaganda intensă pentru așa numitul ”viitor de aur” făcând adepți de bună-credință. După anul 1971 castelul visurilor frumoase despre socialismul multilateral dezvoltat s-a prăbușit ca urmare a crizelor economice, a datoriilor imense acumulate ce trebuiau plătite. Astfel, distanța dintre cele ce se afirmau și cele ce erau în realitatea foametei și frigului a dus la ura efectivă împotriva clanului Ceaușescu, ce acaparase întreaga putere politică, conducerea armatei, sistemul de numire a guvernului sau a conducerilor instituțiilor. Anul 1989 a demonstrat în câteva zile că tot ce este putred politic se poate dărâma și poporul nu iartă nimic.

În perioada comunistă mulți intelectuali au fost condamnați penal pentru ideile spuse, scrise, transmise, pentru poezii, cărți, cântece, pentru articole de ziar, pentru o înjurătură spusă printre dinți într-o împrejurare în care era prezent un delator sau unul ce râvnea la postul ocupat. La o simplă turnătorie fără nici un temei legal securitatea ridica de acasă, noaptea, pe cel în cauză și nimeni nu mai știa nimic despre acesta 6-10 ani, fiind internat sau arestat.

Unul dintre aceștia a fost Paul GOMA¹, povestitor, scriitor, disident politic, care după un deceniu de la eliberarea din închisoare, plecat în Franța cu aprobarea organelor de securitate, a publicat o carte în 1976 cu titlul ”Gherla”. El a promis că va fi colaborator al securității, nu s-a ținut de promisiune decât până a ieșit peste graniță, astfel că la toate punctele de trecere ale frontierei țării exista fotografia sa pentru a fi reținut imediat ce ar încerca să revină în România.

Lucrarea sa memorialistică românează viața lui și a altor condamnați din penitenciarul Gherla. Cartea, pe fundalul unor adevăruri amare privind regimul dur și auster al închisorii, se transformă într-o parodie la adresa personalului închisorii, a condițiilor de viață și a regulilor de conduită. El este, în acest sens, asemănător cu romanul lui Bacalbașa, ”Moș Teacă”, satirizând și ridiculizând pe comandantul unității, colonelul Goicu, și pe alți ofițeri.

¹ Paul GOMA – Dintre lucrările sale cu conținut despre adevărurile condamnaților amintim:

- Culoarea curcubeului ‘77 + «Bărbosul» - mărturie (1977) + dosar de Securitate (2004), (Cutremurul Oamenilor, 1977 + Cod «Bărbosul»), (07 octombrie 2008)
- Patimile după Pitești, (27 aprilie 2004)
- Soldatul câinelui, (24 noiembrie 2009)
- Lista lui Vasile Paraschiv, (02 august 2002)
- Monumentul Reîntregirii Naționale [Octav DOICESCU : (macheta)], (20 Noiembrie 2002)
- Lista Securiștilor 1949-1989, (18 septembrie 2004)
- Masacrul de la Fântâna albă, (18 septembrie 2004)
- Lagărul de exterminare Bălți, (18 septembrie 2004)
- Deportări-repatrieri, (18 septembrie 2004)
- Odessa în flăcări, (18 septembrie 2004)
- Cod Bărbosul cu addenda - Dosare de Securitate I-IV, (04 decembrie 2004)
- Două plângeri, (24 ianuarie 2005)

Descriind viața austeră și suferințele deținuților întemnițați la dimensiunile romanului de senzație și groază, autorul prezintă și idei de reflecție. ”De ce nu scriu românii, de ce tac, de ce nu-și rup sigiliul de la gură? De frică, de frică de ce?, de moarte? Dar cui nu-i este frică de moarte, scapă de ea?”

Dintr-o spaimă fără temei – cine ce o să le facă? Și totuși s-au scris și câteva cărți de către români, mărturii despre canal, despre torturile de la Pitești (pag. 19). Dar cine crede care a fost adevărul, adevărat? Care adevăr? Cine poate jura că ceea ce povestește un pușcăriaș a fost chiar așa? Nu-i vorba numai despre subiectivitate obișnuită, dar și de zecile de variante, unele diferite de altele prin fals a omisiune sau folclorizare (pag. 18-19).

Din start, autorul recunoaște deci nu numai subiectivismul dar și falsul, în ce scop îl declară tot el: ”vreau să vă spun că eu nu am fost martor al evenimentelor (n.a.) am fost un erou” și ”eram grozav de mândru că am fost arestat, voiam să aflu toate tainele detenției înainte de a pleca” (pag. 21). Intenția și scopul sunt mărturisite de autor, inclusiv lipsa de credibilitate a cititorului față de fabulizarea evenimentelor. Și totuși sunt scrise și fapte și întâmplări juridice, care reliefează adevăruri amare:

România a înțeles prea târziu că e fără putere, vândută de mult și pentru multă vreme la Yalta și că nici îngerul salvator – America – nu ne poate salva” (Poate nu înțeleg nici acum și poate în ADN-ul nostru este înscrisă supunerea fără crâcnire față de exploatare – ca metodă de supraviețuire – n.a. O fi o altă Yaltă despre care vom afla peste alți 100 de ani?). Mâna care conducea destinele României era a tovarășilor sovietici. Pentru că astfel era înțelegerea între americani, ruși, englezi, francezi, iar noi nu eram acolo niciodată. Autorul afirmă că timpurilor întunecate de sub suzeranitatea turcească, sângeroasele vremuri de groază și teroare de sub tătari, trebuie să le înălțăm imnuri de slavă. De la ei ne-au venit toate reformele, toate ideile, toate noutățile. Ei ne-au dăruit modelul colectivizării, calea cea dreaptă, securitatea, și felul cum se lichidează dușmanii în câțiva ani, politicieni, intelectuali, preoți, studenți, țărani, chiar comuniști, ca să nu vorbim de socialiști” (pag. 135). ”Ei, da, o vreme oamenii s-au amăgit cu americanii: lasă că vin ei, americanii și ne scapă”.

Autorul își aduce aminte că la Gherla deținuții, și nu numai cei cu faimă de folcloriști, balonari, injectofili², sperau mai degrabă în venirea americanilor decât în decrete. Seara la stingere, îl auzea pe câte unul sfârșindu-și rugăciunea cu: ”Și bate-l Doamne pe paralytic, nu-i da hodină nici în mormânt, că ne-a vândut ca pe vite”. Da, despre Roosevelt se ruga. Alții, mai informați, îl blestema pe Burtos, adică pe Churchill, zicând că el fusese principalul vinovat (pag. 139)

Este bine că autorul descoperă pe adevărații vinovați încă din închisoare (perioada 1956-1957), dar după ce a ajuns în occident, cititorii, adică noi cei ce nu știam ce s-a petrecut în închisori, ne-am întrebat curioși, de ce? domnule Goma, nu ai pus la stâlpul infamiei pe acești vinovați, de ce nu ai scris, să faci cunoscut întregii nații române, adevărul istoric de ”Crucificarea României” – așa cum a făcut-o Baciuc în lucrările sale?!

² Folcloriști – adică cei ce răspândeau zvonuri, minciuni, sau cântau ”în strună” gardienilor; Balonari – deținuți care aduceau informații din afara închisorii, pentru a descoperi cine are simpatii cu imperialiștii; Injectofili – deținuți ce încercau să atragă spre o acțiune de revoltă, răzvrătire sau grevă a foamei pentru destabilizarea locului de deținere (n.a.).

Din rechizitoriul său, Paul Goma nu omite pe cei care i-au ajutat pe ruși să instaureze ”modelul stalinist”, scriind că în prima perioadă, în Securitate au fost coopțați mulți evrei. Din analiza arhivelor Administrației Naționale a Penitenciarelor, în perioada de referință, în Direcția Generală a Lagărelor, Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă exista o Direcție politică cu 270 de ofițeri și subofițeri, majoritatea fiind de naționalitate evrei, care au suferit în perioada războiului de pe urma regimului (date certe din statele de plată ale D.G.L.P.C.M., n.a.). Evreii erau folosiți în activități politice, responsabili cu problema ”x”, procurori. O ciudățenie era formarea zdrobitoare a unei majorități a personalului din evrei, neromâni, unguri sau ruși (pag 43). Paul Goma încercând o retrospectivă a situației acestora din timpul războiului, când mareșalul Antonescu i-a salvat de lagărul de gazare și i-a ocrotit de furia Germaniei hitleriste, se întreabă de ce evreii nu spun adevărul despre miracolul salvării lor ? și de ce după anul 1944, când s-au cocoțat în cele mai înalte funcții, în loc de ”recunoștință” pentru români au trecut la acțiuni atroce de răzbunare. Goma se întreabă de ce s-au răzbunat pe români: ”Ai venit în România pe care înainte de 1940 o detestai, te bucuri de o serie de privilegii și din nou te întreb – de ce îi consideri pe români vinovați de ce ți-au făcut ungurii dumatiale și nemții ? – Nu românii te-au trimis în lagărele morții, nu românii ți-au ucis familia și, atunci, de ce ai intrat în Securitate și-i rupi în bătaie pe țărani români, acuzându-i că te-au trimis la Auschwitz”.

Autorul se întreabă de ce au fost torturați preoți, care, se știe, în numele umanitarismului creștin au făcut și ei ce au putut să vă scape de lagăre. Interogatoriile și acuzațiile curg asupra basarabenilor, afirmând că aceștia au fost obligați să colaboreze cu rușii, deținuții considerându-i ”lichele, turnători, și colaboratori”. Apărându-și etnia de basarabean, Paul Goma descrie că mulți dintre aceștia au fost obligați să colaboreze cu rușii, întrucât nu aveau încredere în regăteni, care în 1938 au venit în Basarabia și le-au făcut șicane, iar în 1944 au scris că basarabenii au colaborat cu jandarmii pentru a-i trimite în Kazahstan, Taislet și pe Amur.

În povestirile despre ”Gherla”, spațiul României este descris ca o fostă ”gherlă” în întregime, în care picioarele pe care le-a luat în fund, pumnii și înjurăturile lui Goicea, snoavele și bancurile deținuților, au fost și sunt mereu sentimentele de rezistență ale populației țării care refulează râzând de toate mizeriile vieții.

În cadrul literaturii scrise de foștii deținuți politici, un loc aparte îl au cele trei publicații ale lui Virgil IERUNCA, „Fenomenul Pitești”, apoi cea a lui Ion IOANID, „Închisoarea noastră cea de toate zilele”, scrisă în patru volume, dar și lucrările lui Max BĂNUȘ, dintre care amintim, ”Cei care m-au tuns”.

Paginile acestor publicații destinate posterității pentru a nu se uita niciodată, au multe elemente comune în descrierea locurilor de detenție prin care s-au perindat fără voia lor cei trei autori: condiții materiale deplorabile, clădiri vechi, igrasioase, lumină puțină printre zăbrele și aceea venită cu zgârcenie câteva clipe de pe cer, frigul din belșug, atât vara, cât și iarna în Jilava sau „zidurile extrem de groase de la Gherla ori Aiud, căldura și mirosul pestilențial pe timpul verii din cauza lipsurilor de condiții igienice și a supraaglomerării, hainelor penale ce puteau ușor fi confundate cu niște zdrențe, mâncarea proastă calitativ și mereu insuficientă”.

Autorii parcă s-au înțeles între ei să descrie Văcăreștiul, Jilava, Piteștiul, Aiudul, Oradea, Gherla, Cavnicul ori Brăila ca niște închisori „comuniste” cu regim deosebit de sever, unicat, asemănător unui purgatoriu descris de Dante în „Infernul”, din care ei „eroii” doar prin incredibile suferințe și sacrificii uriașe au supraviețuit.

Este interesant că aceste închisori nu au fost construite niciuna de comuniști, ele au un trecut feudal sau de la începutul anilor 1900, pentru a tempera revoltele țăranilor răsculați sub conducerea lui Anton cel Mare din Buda, Gheorghe Doja, Horia, Cloșca și Crișan, aceste așezăminte, așezate în imediata apropiere a unui loc de execuție și de îngropare a cadavrelor celor condamnați la moarte, au fost preluate de regimurile ulterioare pentru a fi deținuți comuniștii (Caransebeș și Doftana, Telega, Galați) ce luptau împotriva regimului capitalist, ori Aiudul, unde au fost deținuți legionarii, atât de către capitaliști, cât și de comuniști de pe timpul mareșalului Antonescu până în timpurile lui Dej. Aceste clădiri mizerabile, destinate omului legal, ar trebui, după părerea mea, desființate definitiv, pentru a fi transformate în muzee ale expiațiunii ori luptei de rezistență a martirilor români de ori ce culoare politică, la fel cum închisorile Doftana și Sighet³, deși mi-au fost oferite ca locuri de deținere după anul 1990, am refuzat și au fost transformate definitiv în muzee.

Glume sinistre, făcute de inspectorul-șef al închisorilor, venit să verifice de ce inclusiv bocancii deținuților mucegăiesc în închisori, afirma ”Da, aveți dreptate, mereu m-am întrebat de ce cei care le-au construit nu s-au gândit că poate și ei vor fi locatarii acestor încăperi”, adică burghezia a construit închisori pentru burghezie, tenta grotescă fiind transparentă.

Este un adevăr amar că închisorile din România, nici după 30 de ani de democrație nu întrunesc condițiile de detenție umane și civilizate conform regulilor europene, dar în anii dictaturii, ’50-64, ele erau doar locuri de distrus viețile condamnaților, în anii totalitarismului ceaușist, ’65-89, erau locuri unde forțele speciale erau folosite gratuit la muncă.

O preintuiție poate ar fi condus ca aceste locuri de detenție să fie mai comode și să producă mai puține suferințe. Dar conducerea de tip comunist sub îndrumarea sovietică nu s-a dovedit nici generoasă, nici în spiritul umanității și egalității între cetățeni, lăsându-i pe deținuții anilor socialismului în aceleași condiții mizere ca cele ce le-au moștenit. Politica de reconstrucție a țării, de realizare de uzine, fabrici, locuințe, locuri de cultură, locuri de muncă, nu aveau nimic de a face cu ”dușmanii poporului” care trebuiau să sufere și să moară. În anul 1977 au fost desființate peste 80% din închisori, din 104 locuri de deținere fiind reținute în funcțiune doar 14, chiar și acelea fără să îndeplinească standardele normale de funcționare. Repunerea în funcțiune începând cu anul 1983 a unor închisori s-a realizat pe amplasamentele vechi, abia după 1990 s-a trecut la un proiect de modernizare a sistemului penitenciar⁴.

³ În anul 1990 poeta Ana Blandiana și un grup de deținuți politici în frunte cu Ticu Dumitrescu m-au contactat pentru a transforma închisoarea Sighet în muzeu. Am fost imediat de acord, dându-le întregul sprijin pentru amenajarea logistică și istorică, astfel că azi acest lor expune, din păcate, doar o parte a suferințelor unor martiri români, chiar și suferința fiind împărțită cu tentă politică spre cei care au luptat cu comuniștii (n.a.).

⁴ Ioan Chiș – ”Reforma sistemului penitenciar din România” – lucrarea de doctorat în științe penale – publicată în Ed. ALL TOURS – 1992.

Autorii celor trei romane memorialistice, al căror temă este regresul de detenție din închisorile comuniste în care au fost întemnițați, consacră sute de pagini conduitei, profilului moral, rolului personalului – ofițerii și subofițerii din închisori. Inspirați de romanele lui A. Dumas "Mizerabilii", "Contele de Monte Cristo" sau "Ocnășii" lui Dostoievski și alte romane de acest gen, personalul închisorilor apare întreg, fără nici o excepție, în ipostaza temutului temnicer, a preotului iezuit din închisorile inchiziției sau a brutei de gardian bețiv și analfabet, portrete de bestii umane, cu instincte de criminali îndreptate spre cei fără apărare și trimiși în închisoare să moară.

Personajele din "Fenomenul Pitești", cu nume reale sau fictive, concură cu toții într-o măsură mai mare sau mai mică la acțiunea "Reeducarea". Introducerea în "fenomen", autorii prezintă situația aproape identică, astfel: Securitatea a pus la punct un sistem pentru lichidarea rezistenței morale a tinerilor deținuți politici, slujindu-se de un nucleu de deținuți, conduși de Eugen Tărcanu, ce urma să pună în aplicare, în domeniul dreptului comun, cunoscutele teorii ale lui Makarenko.

Infractional trebuia să conștientizeze că este un element declasat, care nu mai are altă salvare decât sprijinul partidului, își ia sarcina de a-i reeduca pe alții care au fost în situația lui, pe drumul cel bun. În "Poemul pedagogic" se descrie aplicarea torturii neîntrerupte, de fapt tortura era permisă sau mai bine tolerată în toate închisorile din România. Revenit din "anchetă", deținutul fie se regăsea singur în celulă, având răgazul să-și revină în fire, fie era îngrozit, îmbărbătat de ceilalți condamnați, care o pățiseră mai rău. Reeducarea consta, foarte simplu, în a pune pe tortionar în aceeași celulă cu cel torturat și a nu îngădui nici o pauză. Malroux spunea că nimeni nu poate rezista torturii neîncetat, dar nu știe că în România avea să fie găsit secretul reușitei depline; era suficient ca deținuții să fie puși să se tortureze unii pe alții (pag.12).

Problema controversată ani de zile a fost și rămâne cine a inițiat și a condus "reeducarea" din închisoarea Pitești. Versiunea oficială acuza directiva trimisă de Horia Sima legionarilor din închisoarea Pitești, de a descoperi agenți din rândurile legionarilor deținuți, prin demascarea lor și întărirea organizației legionare ce se constituise acolo. Pe baza experienței acumulate, acțiunea urma să fie extinsă și la alte închisori, întărind astfel modul și coeziunea legionarilor într-o acțiune de proporții. Versiunea oficială nu poate fi considerată reală, deoarece comuniștii, administrația penitenciarelor tolera acest fel de "reeducare" care nu era legală nici în cele mai secrete ordine ale ministrului de interne Drăghici. Deținuții politici intervievați de subsemnatul pe timpul anilor 1990-1997 au descris în versiunea lor folosirea unor grupuri de deținuți de drept comun, de regulă condamnați pentru omor, care erau "reeducați", care au renunțat la convingerile legionare și prin folosirea violenței, bătailor, schingiuirilor încercau să determine și pe alții să renunțe la ideile lor politice.

În mod real se folosea delațiunea, provocarea, înfometarea, dezinformarea, bătaia, schingiuirea, astfel că actele au devenit de o asemenea amploare încât chiar justiția vremii a fost obligată să judece și să condamne pe cei vinovați. Tribunalul militar a judecat și condamnat⁵ la ani

⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Experimentul_Pitești

grei de închisoare pe comandantul închisorii și câțiva ofițeri și subofițeri. În anul 1977 am condus personal activitatea de desființare a acestui penitenciar, la fel ca pe cel de la Râmnicu-Vâlcea. Interesantă este poziția în legătură cu evenimentele prezentate și trăite de Virgil Ierunca, legionar, trecut și el prin toate ororile și care apără cu vehemență directiva legionară și demască pe torționari și colaboraționiști. Credem justificat că adevărul fenomenului torționar de la Pitești a fost undeva la mijloc relativ la cum a început și cum a degenerat. La început, directiva legionară din închisori a fost o cauză de epurare internă de organizație, apoi, prin informații, administrația a descoperit-o și a folosit-o pentru "reeducare", acțiunea fiind lăsată chiar pe mâna unor criminali de drept comun. Administrația fiind condusă de oameni "de încredere", dar fără empatie și complet neprofesional, a condus la rezultatele comparabile cu cele mai mizerabile crime din lagărele de exterminare.

Să urmărim povestea lui Ierunca, ce descrie personaje reale:

- **Turcanu**, fiorosul și sadicul personaj, era un torționar care a călcat pe cadavrele colegilor săi; avea spirit demoniac și o inteligență ieșită din comun când era să realizeze ceva rău;
- **Bogdanovici**, fruntaș legionar cu bogată activitate în ilegalitate, pe timpul condamnării îl trădează pe Turcanu, care nu va uita și-l va omorî în chinuri groaznice la Pitești;
- **Pop Cornel**, legionar activ, intrat în conflict cu Petre Turcanu, care-i declară "moarte legionară" și îl transformă într-unul dintre cei mai temuți torționari; el avea rol de "reeducator" și a fost executat pentru aceasta; l-a schingiuit pe Costache Oprișan; șeful FDG pe întreaga țară a fost "reeducat" astfel încât și-a bătut până la moarte un confrate legionar care îl adora, considerându-l ca pe un zeu.

În povestea sa Ierunca scrie că în cursul "reeducării" știe precis despre moartea a 15 studenți legionari – Nedelcu a murit crucificat de Turcanu, Gafencu era schingiuit până la moarte pentru misticismul său, Cantemir, Paul Simbrea și Gheorghescu au murit în cursul "demascării externe", Gheorghe Calciu, student la teologie, după ce a fost reeducat a devenit cel mai înrăit torționar și cel mai devotat informator al comandantului penitenciarului. Ulterior, Ierunca l-a iertat și la postul de radio "Europa Liberă" în anul 1977 l-a considerat un sfânt prin faptul că s-a pocăit.

În literatura închisorilor, portretele legionarilor sunt amestecate în raport de cine scrie, despre ce interese este vorba, despre perioadele când legionarii erau considerați torționari sau când erau considerați victime ale comuniștilor. Foștii colegi de detenție ai lui Ierunca au despre el

În 1952, pe când Gheorghe Gheorghiu-Dej a manevrat cu succes împotriva ministrului de interne Teohari Georgescu, procesul a fost oprit de autorități. Membrii ODCC au fost judecați în secret pentru abuzuri, cei 22 de inculpați fiind condamnați la moarte, în urma unui proces cu ușile închise (Turcanu a fost numit responsabil pentru uciderea a 30 de deținuți și pentru abuzurile exercitate asupra altor 780).

Dintre aceștia, au fost executați 16 condamnați, la închisoarea Jilava, în noaptea de 17 decembrie 1954. Deși executat, moartea lui Eugen Turcanu a fost înregistrată la starea civilă abia în anul 1962. Din restul de 6 condamnați, 4 dintre ei au fost ulterior exterminați la închisoarea Jilava, în secția specială de exterminare, numită Casimca. Colonelul Czeller s-a sinucis, împușcându-se în cap, în cimitirul Bellu din București.

Cadrele securiste însărcinate cu conducerea experimentului, inclusiv colonelul Teodor Sepeanu, au fost judecați în anul următor; toți au primit sentințe ușoare și au fost puși în libertate la scurt timp. În conformitate cu noile directive ideologice, curtea a hotărât că experimentul a fost rezultatul infiltrării cu succes a agenților Statelor Unite și a Gărzii de Fier în Securitate, cu scopul de a discredita organele legii din România. După Decretul de amnistie din anul 1964, închisoarea a continuat să funcționeze tot ca închisoare pentru opoziții regimului, care erau aduși aici sub pretextul unor condamnări pentru infracțiuni de drept comun. În anul 1977, în urma presiunilor făcute din Occident, închisoarea Pitești a fost definitiv închisă, în sediul ei fiind mutat Trustul de Construcții Industriale Pitești.

atitudini diferențiate, afirmând că era lipsit de scrupule, o atitudine ce era caracteristică legionarilor. De altfel, Ierunca demonstrează prin exagerările sale și prin atitudinea de exaltare legionară că mulți dintre cei care au fost întemnițați pentru situația, acțiunile sau crezul lor politic nu au fost eroi, nu au fost martiri, dimpotrivă, au preluat ideologia vremii în care au trăit, mulți s-au dedat la cele mai josnice acțiuni, iar în locul solidarității în suferință și crez politic și-au vândut sufletul și s-au înrăit, mergând până acolo încât și-au omorât camarazii.

Ierunca întregeste tabloul dramatic al "fenomenului Pitești" în mod exacerbat, comparându-l cu experiențele din "Arhipelagul Gulag" descrise de Soljenițin și apoi de operațiunile chineze de spălare a creierului, povestite de un preot belgian. Concluzia ce o dorește a fi impusă ar fi aceea că la Pitești s-a procedat mai înfiorător decât la Buchenwald sau Auschwitz, cu diferența că de la gazare nimeni nu a mai ieșit viu, iar de la Pitești, Gherla, Aiud au mai scăpat în 1964 deținuții politici, chiar dacă cu sănătatea șubredă și cu boli incurabile ca tbc.

Un alt autor de literatură a închisorilor comuniste a fost Ion IOANID, ce după liberare și după ce a părăsit țara și-a găsit un loc de muncă la postul de radio "Europa Liberă". El a scris patru volume de memorialistică despre închisori în "Închisoarea noastră cea de toate zilele".

Ion Ioanid, a fost fiu de moșier, a fost arestat de securitate în 1949 pentru activități contra siguranței statului, eliberat și apoi condamnat pentru fapte similare în 1952. Execută pedeapsa până în anul 1964, când este grațiat. În 1969 pleacă în R.F.G., cere azil politic și este angajat la postul de radio „Europa liberă”.

Cele patru volume dedicate perioadei de deținere pe care le-a trăit în diferite închisori se deosebesc fundamental de alte romane memorialistice de acest gen; Goma și Ierunca militau mereu pentru răzbunare, îndemneau la moarte legionară, la vendetă politică, în schimb Ion Ioanid își construiește literatura proprie într-un univers documentar nostalgic, plin de durere. Sutele de pagini dedicate pelerinajului prin diferite închisori, descriu starea jalnică a acestor așezăminte, mizeria umană și materială, violența și starea de abrutizare a celor mai mulți cu care a venit în contact.

Diferit de ceilalți și mai ales de "fanaticii legionari" sau "parșivii țărâniști sau liberali", cum îi califică el, ideea dominantă este caracterul oamenilor și, în multe situații, ideea de umanism și solidaritate umană.

Primul volum începe cu gândurile lui N. Steihardt ca motto: "Încep să-mi dau seama că numai caracterul importă. Convingerea politică, părerile filozofice, originea socială, credința religioasă nu, sunt decât accidente: numai caracterul rămâne după filtrările produse se anii de pușcărie ori de viață". Eu spun că nu a greșit gândind așa, întrucât caracterul rezultă din cunoașterea ce mai desăvârșită a individualității noastre, din cunoașterea tuturor slăbiciunilor și virtuților fiecăruia, caracterul fiind un sistem spiritual cu valențe multiple, putem spune complete, în mijlocul tuturor tentațiilor ce ni se oferă în viață, tuturor sugestiilor și sfaturilor date de cei buni sau răi, de împrejurările minunate sau mizerabile în care trăim întâmplător.

Ioanid prezintă închisoarea din Pitești, referitor la același timp în care Goma și Ierunca erau acolo, cu totul altfel, o închisoare unde nu a avut parte de violență și unde temnicerii s-au comportat civilizat cu ei.

Viața din închisoarea Pitești este descrisă astfel: într-una din zile – după ce am sosit la Pitești – a venit un grup de ofițeri care ne-a spus ”dacă ați fost condamnați, trebuiește să vă ispășiți pedeapsa; aici sunteți provizoriu și dacă veți fi disciplinați, și nu ne faceți nemulțumiri, vă veți bucura de un tratament bun”. Cam așa a și fost. Am putut chiar să ne dăm seama că din acel moment gardienii sau mai împlânziti și aveam chiar un regim privilegiat față de alți deținuți din alte celule, unde răcnetele și înjurăturile gardienilor continuau să se audă (pag. 36). Ne-am bucurat în alimentare, chiar de un supliment. Autorul continuă șirul amintirilor din ”celulita” de la Pitești, discuțiile biografice, tălmăcirea viselor, prognoza liberării, cusutul hainelor, împărțirea pachetelor, și momentele de nostalgie, de dor și melancolie după cei dragi (pag.40).

În comparație cu scrierile lui Ierunca și Goma, Ioanid prezintă lucruri diferite, starea de spirit și lupta dintre deținuți ca fiind inexistentă. Există suspiciunea aprecierii adevărului, buna sau rea credință în prezentarea elementelor în general și starea conflictuală din lupta dintre grupările legionare rivale în special. Ion Ioanid apreciază pe unii legionari deși nu-și însușește crezul și mobilul legionar. În acțiunea umanitară de salvare a vieții unui legionar dă dovadă de omenie, salvându-l pe G. Boian.

Detenția de la Cavnic⁶, de la mină, este descrisă în 100 de pagini deosebit de amănunțit, cu privire la munca brută, instrumentele de muncă, obiceiurile și credințele celor ce lucrau, viața

⁶ <https://www.memorialsighet.ro/evadarea-de-la-cavnic-6-iunie-1953/La> 6 iunie 1953 s-a produs cea mai spectaculoasă evadare dintr-o colonie de muncă în care lucrau deținuți politici. Este vorba despre evadarea a 14 deținuți care lucrau la mina de plumb Cavnic. Și mai extraordinar și de neînțeles pentru Securitate, a fost că în aceeași zi, cu câteva ore mai devreme, trei deținuți de la mina Valea Nistrului au reușit și ei să evadeze. Evadarea de la Cavnic este spectaculoasă și prin faptul că unii dintre evadați au reușit să reziste în libertate câteva luni. Ideea unei evadări a aparținut unui grup de deținuți care lucrau la Baia Sprie. Când aproape întregul plan era gata, au fost mutați la mina Cavnic. Aici au reluat planurile de evadare, cooptând și noi membri în grup. Evadarea s-a produs la ieșirea din mină, la stația Rainer. Cei 14 s-au îmbarcat în 2 corfe. Primii 6, aflați în prima corfă, i-au imobilizat pe gardianul și pe muncitorul civil care păzeau ieșirea. Reușind să depășească acest obstacol, au urcat pe niște scări și au ieșit în pădurea care înconjură lagărul. Deși își propuseseră să fugă în grup, după evadare nu s-a mai găsit, așa încât de unul singur, sau în grupuri mai mici, au încercat să se îndepărteze cât mai mult de colonia de muncă.

Cei care au evadat:

- Frații Ion și Gheorghe Brânzaru, țărani din Vrancea, participanți la răscoalele țărănești, membri ai organizației „Vlad Țepeș II”
- Alexandru Ciocâlțu, absolvent al Facultății de Drept din București, condamnat la 22 de ani de închisoare în procesul de spionaj intentat Nunțiatului Vaticanului
- Constantin (Titi) Coșoreanu, elev la Școala Militară, arestat sub învinuirea de „spionaj” în favoarea americanilor, condamnat la 25 de ani muncă silnică
- Frații Ion și Simion Cojocaru, țărani din Bârseștin Vrancea, participanți la răscoalele țărănești, arestați în lotul „Vlad Țepeș II”
- Dr. Miltiade Ionescu, șef de promoție la Facultatea de Medicină, condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „organizație subversivă”
- Dr. Paul Iovănescu, condamnat, în același lot cu dr. Miltiade Ionescu, la 15 ani muncă silnică pentru “crimă de uneltire contra ordinii sociale”
- Ion Pantazi, condamnat la 5 ani pentru tentativă de trecere a frontierei
- **Ion Ioanid**, condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru “crimă de înaltă trădare”
- Mircea Vueric, mecanic, condamnat la 6 ani închisoare corecțională pentru trecere frauduloasă a frontierei
- Colea Ungureanu, condamnat la 6 ani închisoare pentru “uneltire contra ordinii sociale”
- Li s-au alăturat chiar în ziua evadării Ghiță Chiper (condamnat la 7 ani închisoare pentru trecere frauduloasă a frontierei) și Titi Spănu, croitor (condamnat la muncă silnică pe viață pentru “favorizarea infracțiunii”)

deținuților, abrutizarea. Încet devine un acuzator al administrației și al justiției care l-a condamnat, făcând un rechizitoriu aspru asupra mizeriei deținerii politice.

Amintirile prezentate în succesiunea lor sunt laconice, impresionante, dure și adeseori contradictorii. Debutul intrării în contact în colonia de muncă Căvnic este descrisă astfel: ”Am fost cu toții duși în baraca 3 și încuiați. În față era un spălător iar în dreapta și stânga closete turcești. Urmau două dormitoare, fiecare cu o capacitate de 50 de locuri, în paturi suprapuse câte două, paturi de fier de tip militar cu saltele de paie, două cearceafuri, pătură, pernă și față de pernă. În fiecare dormitor era o sobă țărănească de zid. Totul era nou și curat (pag. 63). Spațiul, curățenia și impresia unei mai mari libertăți, ne-a făcut să comentăm plini de optimism noua situație. Cazarea, masa, utilajele, exploatarea și asistența tehnică erau asigurate de Combinatul minier în baza unui contract încheiat cu M.A.I. – pentru exploatarea minei. Drept urmare și masa, respectiv kaloriile erau în raport de natura muncii și echivalente cu a celorlalți mineri ce mâncau în cantinele din mină. Sala de mese era realizată într-o baracă nr. 2, erau mese lungi cu bănci de o parte și de alta. În capătul sălii era o tejghea, pe aceasta era o stivă de castroane, linguri și furculițe, dincolo de tejghea erau hârdaiele de mâncare iar în fund se vedea bucătăria cu cazanele. Am primit fiecare câte un castron de ciorbă de fasole și apoi câte un polonic cu mâncare de cartofi cu carne. Pe masă, pâinea era la discreție. Nu ne venea să credem. Depășea chiar închipuirea noastră (pag. 64) ”.

Autorul descrie cum s-au adaptat treptat ”încet, încet în adevărata viață de pușcărie cu legile ei scrise și nescrise, care stabileau relațiile dintre oameni de diverse categorii, ce formau această societate: deținuți obișnuiți, turnători și gardieni”. Pe baza contractului o mică parte din bani revenea deținuților din care puteau să cumpere de la cantină anumite lucruri cum ar fi alimente, țigări, obiecte de strictă necesitate. Îmbrăcămintea și echipamentul de protecție era asigurat tot de Combinatul minier. Condițiile din colonia de muncă diferă după modul de prezentare a condițiilor ce li se ofereau condamnaților față de interiorul penitenciarului unde regimul deținuților politici era deosebit de dur și inuman.

Autorul prezintă cazarea, masa, echipamentul, cantina, cabinetul medical, dar și pe cei care conduceau activitatea profesională ce erau recrutați dintre deținuții ingineri ce își executau pedeapsa. Munca în mină era deosebit de grea, istovitoare, lupta continuă cu îndeplinirea normelor care odată depășite erau mărite fiind stabilite de către conducerea combinatului și a lagărului.

Concepția despre muncă era aceea ca să îndeplinești norma atât cât să nu fii pedepsit, altfel să chiulești pe cât posibil, dar nu în detrimentul altui camarad. Erau în realitate două extreme, unii ce chiuleau cu orice preț, chiar cu riscul pedepsei, alții erau fanaticii muncii ce se clasau în mai multe subdiviziuni:

- Cea mai mare parte, erau turnătorii care căutau aprecierea și speranța eliberării mai devreme;
- Majoritatea iehoviștilor și baptiștilor care munceau cu disperare pentru a-și justifica cultul;
- Oamenii simpli care sperau că prin muncă vor fi eliberați și apreciați;

Mina de la Căvnic furniza 30000 tone de minereu de plumb, aur, argint, cupru astfel că devine un furnizor de materii prime de prim rang pentru exportul obligatoriu către Uniunea Sovietică în contul datoriei de război (n.a.)

- Stahanoviștii⁷ datorită cărora creșteau normele de muncă , astfel că cei ce nu puteau ține pasul erau supuși represaliilor.

Autorul descrie în lucrare 162 de persoane condamnate, cu care a trăit, cu care a mâncat și cu care a conviețuit împreună, majoritatea legionari, foști polițiști sau jandarmi, criminali de război, elemente ce au activat și au fost condamnați ca teroriști, deținuți ce luptaseră la rândul lor împotriva comuniștilor în perioadele când comuniștii erau în ilegalitate. Dintre aceștia, unii cu condamnări foarte mari și care aveau pregătire profesională temeinică sau studii economice superioare, ingineri, au fost recrutați pe lângă conducerea minei, la biroul tehnic, ca șefi la echipele de intervenție, de exploatare, de normare, pontaj, la gospodărie lagărului și la cabinetul medical. Lupta politică ce s-a desfășurat în orașe sau în munți împotriva regimului socialist s-a mutat și în mină prin sabotaje, neîndeplinirea normelor, falsul în acte, în pontaje, sustragerea de la locul de muncă, minciuna, furtul și alte procedee, ce întrețineau spiritul de luptă al legionarilor, revolta sau chiar organizarea de evadări.

Deținuții în majoritate erau solidar în lupta contra administrației M.A.I. dar au fost și ajutați mereu de către maiștrii și angajații civili. În cazul unui mecanic civil din mină care a ajutat mereu deținuții aducându-le ziare, alimente, informații știri de la radio, rezultatul a fost o ”turnătorie” din partea unui legionar , arestarea, condamnarea și apoi moarte celui ce făcuse bine. Tema de studiu centrală a autorului a fost caracterul oamenilor, și a fost bine surprinsă . Turnătorii erau descoperiți, izolați, desconsiderați, colaborațiștii erau demascați , homosexualii erau ridiculizați iar cei slabi și bolnavi erau ajutați.

Nu au lipsit din viața lor nici micile bucurii , sărbătorirea Crăciunului și a Paștelui. Sunt profund enunțate scenele de Crăciun și Paște când 5-6 deținuți preoți au ținut slujbe religioase de mină; glasul rugăciunilor s-a împletit cu tăcerea impresionantă a masei de deținuți cu speranța zilei de mâine și cu gândurile de acasă. ”O ce veste minunată” și ”Cristos a Înviat” au fost scene ce adeseori au înfrățit pe deținuți cu subofițerii. Oare torționarii de ieri și ”eroii” de azi, de ce nu povestesc de aceste scene? Răspunsul meu la această întrebare este că nu se cunoaște istoria aceasta a închisorilor românești, ea a fost ținută secret pe întreaga perioadă socialistă, abia la o singură Universitate⁸ se țin cursuri de licență, masterat și doctorat de Drept execuțional penal. Ne cunoscându-se realitatea acelor timpuri analiștii politici și mass media, influențate de diverse curente de gândire din est sau vest, nu pot afirma cu exactitate ce rol au avut deținuții politici, ce rol a avut P.M.R. și liderii politici comuniști, ce rol au avut universitățile, radioul, televiziunile, ziarele, propaganda oficială sau propaganda de peste hotare prin ”Vocea Americii ”sau ”Europa Liberă”. Cazurile trebuie judecate individual, pentru că ideologia deși i-a introdus pe muți într-o tabără sau alta, la dreapta sau stânga intereselor poporului, nu a reușit decât să zdrobească destine și să ațâțe la răzbunare cumplită și partizanat fără justificare, oamenii de caracter fiind în fiecare tabără oameni ce au făcut bine semenilor în cumplinele zile de executare a anilor grei de lagăr.

⁷ Stahanoviștii – curent de întrecere socialistă în muncă între muncitori pentru depășirea normelor de lucru, inițiativă introdusă la noi din Uniunea Sovietică

⁸ Universitatea Nicolae Titulescu din București (n.a.)

Autorul își aduce aminte de Aiud și ”zarca” de acolo unde au fost aduși (vol.II pag 53) deținuții ce au evadat de la Căvnic, capturați și puși în lanțuri. Veneau ca niște ”eroi”, care reușiseră să învingă sistemul și forțele securității. Evadarea se soldase cu un eșec, dar a constituit un veritabil semn de putere pentru deținuți, sistemul își pierduse reputația ca fiind infailibil, se dovedise vulnerabil, s-a prăbușit mitul uniformei M.A.I., orgoliul și respectabilitatea acesteia (pag. 137).

Între zidurile Aiudului au fost deținuți celebri pentru lupta împotriva asupririi naționale și sociale, memorandiștii ca Ion Rațiu, Ghe. Pop de Băsești, Vasile Lucaciu, Iuliu Coroianu, Eugen Bratu, au fost arestați și întemnițați, iar după ei au fost aduși acolo sute de oameni ce s-au solidarizat cu lupta acestora și au produs manifestații și greve. Zidurile Aiudului au ascuns în celulele sale pe luptătorii greviști din Cluj, Oradea, Timișoara, Brașov din anii 1897 – 1905 sau au deținut acolo pe țăranii răsculați din satele Ardelene din anii 1903-1904. Nu dorim să-i facem un proces de conștiință autorului, dar el nu era străin de marile lupte duse de Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Aurel Lazăr, Ioan Suciu, Ion Mihuț, Ion Fluieraș, și mulți alții care au trecut prin zarca Aiudului dar despre aceștia nu scrie nimic. Autorul cochetează cu o falsă istorie pe care o afirmă în lucrările sale, Astfel, scrie că:” Din cauza situației politice externe (Conferința de la Geneva) și a opiniei publice internaționale, M.A.I., a desființat lagărele de muncă forțată de la Baia Sprie și Căvnic. Inițierea unor conferințe internaționale la San Francisco sau Paris a determinat înlănzirea regimului de detenție, mâncarea s-a îmbunătățit, subofițerii erau mai concilianți și mai blânzi, iar regulamentul închisorii era uitat”.

Adevărul este că după moartea lui Stalin, regimul închisorilor a devenit peste tot mai blând, chiar în Uniunea Sovietică, s-au desființat lagărele din România și alte țări socialiste, s-a renunțat la Canalul Dunăre Marea -Neagră.

Speranța deținuților politici este descrisă ca fiind legată de știrea că va veni flota a VI-a a S.U.A. care va elibera țările balcanice. A trezit speranța dar ea nu s-a împlinit sute de condamnați politici au sfârșit în cimitirele de pe lângă închisori în gropile comune fără o cruce la cap sau vreo știre către familie. Cei condamnați pe viață au fost eliberați prin grațierea dată de Gheorghiu Dej în 1964 când socialismul părea ireversibil la acel moment.

Unul dintre ziariștii oponenți virulenți la ordinea socialistă a fost Max BĂNUȘ⁹.

⁹ <https://ziare.com/stiri/ancheta/max-banus>

Max Bănuș (Max Banusch (n. 26 martie 1926, București – d. 6 februarie 2008, București) a fost un jurnalist român, disident anticomunist, timp de 24 de ani redactor la Radio Europa Liberă. Și-a început cariera de ziarist ca redactor la ziarul ”Sportul Popular”, unde a inițiat campania alegerii celui mai bun fotbalist român al anului 1954. Pentru aceasta a sunat, fără să anunțe pe nimeni înainte, 40 de antrenori din Occident, pentru a realiza un clasament în urma C.M. din 1954. Din cauza acestei anchete fotbalistice internaționale a fost arestat prima dată, în 1954. În 1958 a fost arestat din nou, de data aceasta pentru discursuri împotriva regimului comunist. A fost judecat, a primit o condamnare la opt ani cu executare și a fost trimis în lagărul de la Stoenest. După cinci ani a fost eliberat la presiunile Occidentului și a emigrat în Israel. A trăit o perioadă în SUA, după care s-a stabilit cu familia în Germania, la München, unde a lucrat între 1966 și 1990 la postul Europa Liberă și a prezentat emisiunile „Tinerama” și „Cvartet duminical”. După angajarea la Europa Liberă, Max Bănuș a devenit un adversar teribil al regimului comunist. Din acest motiv, Securitatea română l-a urmărit pe Max Bănuș cât timp a lucrat la Europa Liberă. De exemplu, după o deplasare în RFG, avocata Paula Iacob a raportat Securității că „*La Max Bănuș a stat Matty Aslan. Acesta făcea comentarii dușmănoase la restaurantul Klein Bukarest*”. În luna decembrie 1981, Emanuel Valeriu, ca sursă a Securității sub numele de cod „Emil”, a fost trimis să facă o descriere amănunțită a angajaților și colaboratorilor postului de radio „Europa Liberă”. Printre cei vizați direct erau Max Bănuș și Neculai Constantin Munteanu.

O lucrare interesantă, roman sub forma unei broșuri memorialistice este "Cei care m-au ucis", scrisă pe 200 de pagini și publicată după Revoluție în anul 1991 publicată în Editura Tinerama, prin care autorul dorește să-și immortalizeze numele între numeroasele victime ale comunismului. Max Bănuș nu a fost ucis, a trăit mulți ani după ce a fost liberat din închisoare în 1962 la intervenția politică străină. "Încă nu știam, spune autorul, că la NewYork un vestit rabin, pe care nu-l cunoșteam, și-a unit forțele cu un și mai vestit filantrop american, pe care de asemenea nu-l văzusem în viața mea. Ei au plătit o sumă uriașă, în dolari pentru a fi eliberați înainte de terminarea celor 8 ani de închisoare. Libertatea mi-a fost cumpărată cu bani în aur. Târgul acesta împrumutat din obiceiurile celor care trăiseră cu 1000 de ani înainte, devenise din nou la modă în societatea românească (pag. 11). Este greu de crezut că nimeni nu-l cunoștea, iar tranzacția s-a făcut doar așa, dintr-un sentiment față de o persoană fără identitate. El a fost scos din închisoare ca urmare a activității serviciilor secrete străine, în condițiile în care Nicolae Ceaușescu a permis să fie repatriați evreii din România plătindu-și cu avutul lor ori al altora libertatea de a pleca în Israel. Max a lucrat 4 ani în S.U.A. și apoi ca redactor la "Europa Liberă" unde peste două decenii a putut fi auzit de către români în audiții semiclandestine. Nu a avut niciodată vreun cuvânt pozitiv despre statul socialist iar în România a revenit după 1990, devenind directorul mai multor publicații dintre care "Tinerama". A descris închisoarea Jilava, unde a executat o parte din condamnare, închisoare ce inițial, prin anii 1935- 1936 s-a început deținerea elementelor dușmănoase numite de poliție "comuniști". După luarea puterii de către organizația legionară au fost închiși aici fruntașii politici ai țării și au fost executați o mare parte dintre ei¹⁰, După ce legionarii au fost arestați de către mareșalul Antonescu pentru lovitura de stat, au fost întemnițați până în 1964, chiar după cel de al doilea Război Mondial de către puterea comunistă.

Max Bănuș descrie aspectele hidoase ale executării pedepsei cu închisoare din Jilava, deținuții politici înainte de a fi trimiși la canalul Dunăre Marea Neagră erau triați în această închisoare (pag.80). Autorul afirmă, fără surse de informare demne de crezare că prin Jilava au trecut 600000 de persoane, ceea ce nu poate fi conform adevărului științific, ci doar o expresie a durerii și compătimirii pentru cei ce au suferit acolo. Afirmatia este la fel de adevărată ca aceea că în anul 1989 la Timișoara au fost împușcați 40.000 de persoane revoluționare ce s-au jertfit în numele libertății, număr de morți despre care presa internă și externă era intoxicată zilnic.

¹⁰ <https://adevarul.ro/stiri-locale/suceava/secretele-masacrului-de-la-jilava>

Masacrul de la Jilava a avut loc în noaptea de 26/27 noiembrie 1940, la Închisoarea Militară Jilava, când un grup de legionari înarmați a ucis un număr de 64 deținuți politici, 5 dintre aceștia fiind foști demnitari ai fostului regim de dictatură regală. În noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, un comando al mișcării legionare a executat cu sânge rege 64 de politicieni ce au făcut parte din regimul condus de regele Carol al II-lea. Aceștia erau considerați responsabili de moartea „Căpitanului” Corneliu Zelea Codreanu și a altor 300 de membri ai mișcării legionare.

În noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, în închisoarea de la Jilava a avut loc un adevărat masacu. Nu mai puțin de 64 de foști demnitari ai regimului condus de regele Carol al II-lea au fost împușcați de legionari. Asasinarea acestora a rămas cunoscută în istorie sub numele de „Masacrul de la Jilava”.

Această pată neagră din istoria României s-a produs la scurt timp după ce regele Carol al II-lea a abdicat. Cum în țară domnea dezordinea, ca urmare a pierderilor teritoriale din vara lui 1940, Carol al II-lea a luat decizia de a demite guvernul condus de Ion Gigurtu și de a-l investi cu puteri depline în stat pe generalul Ion Antonescu, la data de 5 septembrie 1940. A doua zi după investire, nemulțumirile românilor au făcut ca Antonescu să-i ceară lui Carol să abdice și să-l numească în locul său la conducerea țării pe regele Mihai I.

Paginile scrise de Max Bănuș trebuie luate ca o adevărată literatură și nu ca documente istorice, deși cifra de 600000 de morți din Jilava se găsește în muzeul Holocaustului din Tel Aviv, după lucrările acestui autor. Se cunoaște adevărul despre poziția mareșalului Antonescu în legătură cu trimiterea tuturor evreilor în lagărele morții, nici un tren nu a plecat din România spre acele locuri, deși din Transilvania au plecat peste 150000 de evrei ca urmare a politicii hortiste. Sentimentele de răzbunare nu trebuie să înlocuiască adevărul istoric niciodată, păcatele mareșalului Antonescu și ale legionarilor, la fel ca și a liderilor comuniști fiind numeroase și suficiente pentru a-i șterge din istoria glorioasă a poporului român, pentru a-i condamna în legătură cu faptele lor fără a ne încărca de evenimente sau fapte ce nu există, doar de dragul de a acuza comunismul.

Interesant este că organele de partid comuniste au constituit o comisie a C.C. al P.C.R. între anii 1965-1968, imediat după venirea la conducere a lui Nicolae Ceaușescu, care a cercetat abuzurile și crimele comise de organele M.A.I., în închisori sau în aresturile securității, scoțând la iveală numeroase acte ilegale, discreționare și arbitrar, la ordinul liderilor politici, pentru care comandanți și loțiitori ai închisorilor au fost arestați și condamnați.

Max Bănuș voind să arate cât de mult a suferit încearcă să hiperbolizeze abuzurile prin descrieri despre care nu se poate afirma decât că sunt rodul unei fantezii răzbunătoare. Iată un exemplu: ” În 1952, Dunărea s-a revărsat puternic. Comandantul lagărului de la Salcia, i-a obligat pe deținuți să monteze pereți de papură împletită și să sprijine cu corpurile lor năvala apei și a pământurilor împinse de năvala forțelor uriașe. Cine a refuzat a fost împușcat pe loc. Au fost împușcați câțiva zeci de deținuți. Cine a ascultat ordinul, a pierit sub valuri sau sub malurile prăbușite. Au murit atunci, într-o singură zi, aproape 3000 de deținuți politici” . Se poate vedea ușor că acțiunea nu este plasată în timp și spațiu, numărul condamnaților morți sau dispăruți este relativ, iar despre revărsarea Dunării nu sunt date meteorologice concludente pentru anul 1952. Adevărul este că în lagărul de la Salcia au fost comise abuzuri și consemnate conduite abrutizate de ură a loțiitorului pentru pază Moromete, despre care există chiar o literatură, cântece și un adevărat folclor de închisoare. El a fost condamnat la 20 de ani de închisoare pentru faptele sale și a decedat în închisoare.

Omorul sau uciderea în toate orânduirile sociale, de-a lungul secolelor este calificat ca infracțiune și autorii trebuie pedepsiți. Din păcate în epoca în care trăim lumea este confruntată cu războaie complet nejustificate, care distrug milioane de vieți, bunuri materiale și valori inestimabile, distrug clima și mediul de trai, mută imense comunități de oameni ce imigrează de teama morții lor și a copiilor trăind la limita mizeriei umane totale. Liderii țărilor și ai sistemelor politice antagonice, pun popoarele în postura de a se nimici fără ca nici un moment să nu se gândească la răul ce îl fac, pretinzând că sunt luptători pentru binele popoarelor, pentru independență, democrație și apărarea drepturilor omului. Nimic mai fals și nimic mai josnic decât să omori mii și mii de oameni pentru a pretinde că aperi drepturile lor.

În vremurile de tristă amintire pentru poporul român ce se întind și cuprind ”democrația” sovietică a lui Stalin, Hrusciiov și următorii, când se putea orice, când se condamnau oameni pentru că recitau sau cântau ”Deșteptă-te române” sau ”Pe-al nostru steag e scris unire” a fost posibil ca

un vers să devină probă pentru a defini pe cineva drept dușman al poporului sau dușman al Uniunii Sovietice. Autori ca Max Bănuș trebuie evaluați de către oamenii de litere și de către istorici, iar operele lor să fie analizate atent pentru a nu deveni exemple cum nu trebuie să fie literatura. Voi încheia acest demers al meu făcând trimitere la un alt om de litere ce a suferit în închisoare pentru că era de o orientare politică alta decât cea oficială, că avea credință în Dumnezeu și că avea talent extraordinar, dar nu proslăvea ”marile realizări” comuniste.

Radu Demetrescu (Gyr)¹¹ a fost un om de litere deosebit, a devenit legionar în tumultoasele evenimente ale vremii pe care le-a trăit, a fost convins de idei care ulterior i-au adus ani grei de închisoare.

Radu Gyr (pseudonimul literar al lui Radu Demetrescu (1905-1975) a fost un poet, dramaturg, eseist, ziarist român și politician de extremă dreaptă, legionar. O perioadă a fost asistent universitar la catedra de estetică a profesorului Mihail Dragomirescu apoi, conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie din București. S-a născut la poalele Gruiului din Câmpulung - de unde, prin derivație, pseudonimul literar Gyr - fiul actorului craiovean Coco Demetrescu. Comandant legionar și șef al regiunii Oltenia, Radu Gyr a fost autorul textelor la imnul neoficial al legionarilor, „Sfânta tinerețe legionară”, al imnului „Moța și Marin” (dedicat lui Ion Moța și Vasile Marin, legionari căzuți în luptă la Majadahonda în 1937 în timpul războiului civil din Spania împotriva forțelor republicane), al „Imnului muncitorilor legionari” și al altor scrieri dedicate Mișcării Legionare. Fiind unul dintre cei care au aprobat din convingere țelurile legionare, a făcut prin scrierile sale servicii de îndoctrinare ale membrilor mișcării. Pentru ideile sale a fost arestat și condamnat și de către comuniști.

Isus în celulă

¹¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Radu_Gyr

În timpul dictaturii regale a lui Carol al II-lea, Gyr a fost arestat și deținut în lagărul de la Miercurea Ciuc alături de Mircea Eliade, Nae Ionescu, Mihail Polihroniade și alți intelectuali legionari.

Ulterior condamnării pentru rolul avut în timpul Rebeliunii Legionare, este eliberat din detenție și este trimis pe front, pentru „reabilitare”. La Sărata, în anul 1942 a fost grav rănit. Întors din război rănit și cu poemele în raniță, Gyr a publicat în 1942 (la editura Gorjan) volumul (cenzurat) „Poeme de războiu”, în care povestește că a trecut Nistrul, Odesa până în stepă - întorcându-se rănit de pe front acasă la soție.

În 1945, regimul comunist l-a încadrat în procesul „lotului ziariștilor fasciști” și, condamnat la 12 ani de detenție, a revenit acasă în 1956 dar, după doi ani a fost arestat din nou și condamnat la moarte în 1959, sub acuzarea de instigare la insurecție armată, cu poezia-manifest „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!” , sentință comutată la 25 de ani de muncă silnică. Este eliberat din închisoare la amnistia generală din 1964

În închisoarea din Aiud, Gyr a fost supus unui regim de detenție deosebit de aspru. Doi ani din pedeapsă i-a executat, purtând lanțuri grele la picioare. Când s-a îmbolnăvit i s-a refuzat asistența medicală..

Din 1964, după eliberarea din închisoare s-a raliat - împreună cu alți legionari, ca Nichifor Crainic sau, preotul legionar Ion Dumitrescu Borșa - la propagarea ideologiei comuniste în ziare supravegheate și bine subvenționate de Securitate, precum „Glasul Patriei” (mai târziu „Tribuna României”), o revistă propagandistică comunistă care avea ca scop principal influențarea și controla comunităților din exilului românesc. Gyr a publicat reportaje, articole politice și poezii „pe linie” sau cu pseudonimele, Ioachim Pușcașul și Radu Miroslov.

Azi noapte Iisus mi-a intrat în celulă.
O, ce trist și ce-nalt părea Crist!
Luna venea după El, în celulă
Și-L făcea mai înalt și mai trist.

Măinile Lui păreau crini pe morminte,
Ochii adânci ca niște păduri.
Luna-L bătea cu argint pe veștminte
Argintându-I pe mâini vechi spărturi.
Uimit am sărit de sub pătura sură:
- De unde vii, Doamne, din ce veac?
Iisus a dus lin un deget la gură
Și mi-a făcut semn ca să tac.

S-a așezat lângă mine pe rogojină:
- Pune-mi pe răni mana ta!
Pe glezne-avea urme de cuie și rugină
Parcă purtase lanțuri cândva.
Oftând și-a întins truditele oase
Pe rogojina mea cu libărci.
Luna lumina, dar zăbrelele groase
Lungeau pe zăpadă Lui, vărgi.

Părea celula munte, părea căpățână
Și mișunau păduchi și guzgani.
Am simțit cum îmi cade capul pe mană
Și-am adormit o mie de ani..

Când m-am deșteptat din afunda genună,
Miroseau paiele a trandafiri.
Eram în celulă și era lună,
Numai Iisus nu era nicăiri.

Am întins brațele, nimeni, tăcere.
Am întrebat zidul: nici un răspuns!
Doar razele reci, ascuțite-n unghere,
Cu sulia lor m-au străpuns..

- Unde ești, Doamne? Am urlat la zăbrele.
Din lună venea fum de cățui.
M-am pipăit.. și pe mâinile mele,
Am găsit urmele cuielor Lui.

A colaborat cu legionarii, cu securitatea, cu comuniștii, a fost condamnat la moarte, a scăpat prin grațierea din 1964, a avut o viață imposibil de grea pentru că a îmbrățișat doctrine ce i s-au părut corecte, patriotice, bune pentru ridicarea poporului. Pentru versuri a fost condamnat la moarte. A fost un poet de o profunzime deosebită, iar azi dacă ar fi trăit precis ar fi proslăvit democrația statului de drept. A fost un mare poet dar nu s-a priceput la politică, pentru legionari a suferit ani și ani în lanțuri. Învățătura pe care o putem citi printre rânduri este aceea că fiecare trebuie să facem ceea ce suntem siguri că este moral, bine, în interesul poporului nostru, nu ceea ce ni se propune de către cei ce vor să ne îndoctrineze cu orice chip.

Literatura detenției în anii statului de drept a culminat cu ”găselnițe” de tipul cine scrie o carte i se deduc din pedeapsă douăzeci de zile”, astfel că mulți deținuți cu bani au devenit peste noapte făuritori de scrieri, de poezii, romane, eseuri, lucrări sportive și altele. Mai mare râsul. Ulterior s-a revenit asupra măsurii, ridicolul prevederii văzând-se când era nevoie să fie deduse zilele ca recompensă pentru aceste producții ”de autor” pentru condamnați analfabeți.

Dar despre asta voi scrie cu altă ocazie.

DINCOLO DE ECRAN. CRIMINALITATEA DIGITALĂ ÎN ROMÂNIA

(BEYOND THE SCREEN. DIGITAL CRIME IN ROMANIA)

Ioana PICU*

Abstract

Fenomenul infracțional, în accepțiunea sa tradițională, a fost întotdeauna ancorat în spațiul material, având ca obiect bunuri corporale, valori patrimoniale ori integritatea persoanei, pe când astăzi atenția trebuie plasată asupra unui univers infracțional invizibil, dar extrem de eficient, în care datele personale, infrastructurile informatice și chiar percepțiile publice devin obiect și instrument al infracțiunilor. Articolul de față analizează problematica criminalității digitale în România, care prezintă trăsături particulare, determinate de un paradox structural: pe de o parte, un potențial ridicat de competențe IT în rândul tinerilor, recunoscut la nivel european și internațional, pe de altă parte, o infrastructură juridică și instituțională care se adaptează cu dificultate la noile exigențe ale spațiului digital.

Cuvinte cheie: criminalitate digitală, cybercrime, cryptomonede, phishing, malware, ransomware, ingineria socială, deepfake-urile, clonarea biometrică a vocii, entitățile virtuale autonome, realitatea simulată

Abstract

The criminal phenomenon, in its traditional meaning, has always been anchored in the material space, having as its object tangible goods, patrimonial values or the integrity of the person, while today the attention must be placed on an invisible but extremely efficient criminal universe, in which personal data, IT infrastructures and even public perceptions become the object and instrument of crimes. This article analyzes the issue of digital crime in Romania, which presents particular features, determined by a structural paradox: on the one hand, a high potential for IT skills among young people, recognized at European and international level, on the other hand, a legal and institutional infrastructure that adapts with difficulty to the new demands of the digital space.

Keywords: digital crime, cybercrime, cryptocurrencies, phishing, malware, ransomware, social engineering, deepfakes, biometric voice cloning, autonomous virtual entities, simulated reality.

Introducere

Transformările accelerate ale societății contemporane, determinate de expansiunea tehnologiilor digitale, au remodelat nu doar viața economică și socială, ci și dimensiunile

*PhD. student – "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania). Attorney at Law, Constanța Bar.

fenomenului infracțional. În ultimele două decenii, asistăm la o mutație semnificativă: criminalitatea tradițională, ancorată în spațiul fizic, este tot mai des înlocuită sau suplimentată de forme complexe de criminalitate digitală, desfășurate în mediul virtual, transnațional și greu de circumscris unor granițe juridice clasice. Dacă în trecut analiza criminologică se concentra pe delictul „*de stradă*”, astăzi atenția trebuie plasată asupra unui univers infracțional invizibil, dar extrem de eficient, în care datele personale, infrastructurile informatice și chiar percepțiile publice devin obiect și instrument al infracțiunilor.

În România, problematica criminalității digitale prezintă trăsături particulare, determinate de un paradox structural: pe de o parte, un potențial ridicat de competențe IT în rândul tinerilor, recunoscut la nivel european și internațional, pe de altă parte, o infrastructură juridică și instituțională care se adaptează cu dificultate la noile exigențe ale spațiului digital. Astfel, fenomenul a cunoscut în ultimii ani o dezvoltare rapidă, de la fraudele informatice de tip „*phishing*” sau „*carding*”, până la atacuri cibernetice sofisticate, campanii de dezinformare și utilizarea tehnologiilor emergente precum „*deepfake*” sau criptomonede pentru activități ilicite.

Această realitate reclamă o abordare științifică și interdisciplinară. Din perspectivă criminologică, se impune o reevaluare a teoriilor clasice și o adaptare a metodologiilor de cercetare la dinamica mediului online. Din perspectivă juridico-penală, se resimte necesitatea perfecționării cadrului normativ și a mecanismelor execuțional-penale, capabile să răspundă unor forme de criminalitate ce se desfășoară în afara spațiului material tradițional și care pun în discuție atât eficiența sancțiunilor, cât și posibilitățile reale de reintegrare socială.

Prin urmare, studiul de față își propune să analizeze fenomenul criminalității digitale în România, surprinzând specificul național al acestei problematice, tendințele actuale și provocările pe care le generează pentru sistemul juridic și pentru științele criminologice. Articolul are în vedere atât dimensiunea descriptivă, prin identificarea principalelor tipologii infracționale, cât și dimensiunea explicativă, prin raportarea la teoriile criminologice și la mecanismele execuțional-penale menite să gestioneze acest nou val de infracționalitate.

Scurt istoric

Fenomenul infracțional, în accepțiunea sa tradițională, a fost întotdeauna ancorat în spațiul material, având ca obiect bunuri corporale, valori patrimoniale ori integritatea persoanei. Criminalitatea clasică se manifesta prin forme recognoscibile, precum furt, tâlhărie, omor, înșelăciune, toate fiind circumscrise unui context spațio-temporal definit și reglementate de norme juridice clare. Aceasta presupunea, de principiu, contact direct sau mediat între infractor și victimă și putea fi observată, investigată și sancționată în cadrul structurilor instituționale clasice ale dreptului penal.

Odată cu pătrunderea și generalizarea tehnologiilor digitale, aceste paradigme au început însă să fie subminate. Criminalitatea digitală, apărută ca răspuns adaptativ al comportamentului infracțional la noile condiții tehnologice, se desfășoară într-un mediu virtual, intangibil și transnațional, în care granițele juridice și teritoriale își pierd relevanța. În acest cadru, obiectul

infrațiunii nu mai este exclusiv un bun material, ci poate consta în date personale, informații confidențiale, infrastructuri informatice sau chiar în manipularea opiniei publice. Instrumentele utilizate sunt, la rândul lor, de natură specifică: programe informatice malițioase, rețele de servere anonimizate, criptomonedes ori platforme de comunicare socială.

Apariția criminalității digitale este indisolubil legată de procesul de globalizare și de migrarea progresivă a activităților umane în spațiul virtual. Extinderea comerțului electronic, digitalizarea serviciilor publice, circulația instantanee a informației și interconectarea generalizată prin internet au creat nu doar oportunități economice și sociale, ci și noi vulnerabilități. Infractorii, adaptați la aceste realități, au valorificat rapid mediul digital pentru a-și extinde aria de acțiune, beneficiind de anonimitate, rapiditate și dificultatea identificării autorilor în spații transfrontaliere.

Criminalitatea digitală, apărută ca răspuns adaptativ al comportamentului infracțional la noile condiții tehnologice, se desfășoară într-un mediu virtual, intangibil și transnațional, în care granițele juridice și teritoriale își pierd relevanța. În acest cadru, obiectul infracțiunii nu mai este exclusiv un bun material, ci poate consta în date personale, informații confidențiale, infrastructuri informatice sau chiar în manipularea opiniei publice. Instrumentele utilizate sunt, la rândul lor, de natură specifică: programe informatice malițioase, rețele de servere anonimizate, criptomonedes ori platforme de comunicare socială.

Termenul de *cybercrime* desemnează multitudinea de acte ilicite îndreptate împotriva sau realizate prin intermediul calculatoarelor, rețelor ori dispozitivelor digitale. În realitate, „*hacking-ul*” sau încălcările de securitate informatică nu reprezintă singura dimensiune a criminalității informatice. În această categorie se includ orice fapte comise prin internet ori prin alte mijloace electronice. Definiția largă a faptelor sancționabile acoperă o paletă variată de conduite, de la furtul de identitate, hărțuirea online și fraudele informatice, până la breșele de securitate a datelor ori răspândirea de programe malițioase. Motivațiile care stau la baza criminalității informatice sunt, la rândul lor, diverse: obținerea de câștiguri financiare, activismul politic, răfuiele personale sau activitatea grupărilor de crimă organizată, care exploatează vulnerabilitățile sistemelor informatice pentru a-și atinge scopurile.¹

Primele evenimente istorice asociate cu criminalitatea informatică își au originea în perioada în care au fost constituite primele rețele de calculatoare, în paralel cu dezvoltarea rapidă a computerelor personale. Aceste evenimente au marcat începutul expansiunii fenomenului infracțional în mediul digital. Primele manifestări ale ceea ce avea să fie cunoscut ulterior drept „*hacking*” au apărut în cadrul Massachusetts Institute of Technology (MIT), încă din anii 1960, fiind menționate, la 20 noiembrie 1963, într-o publicație redactată de studenți ai universității (The Tech: MIT Student Journal). Deși, inițial, termenul de „*hacker*” era utilizat pentru a desemna o utilizare ingenioasă și creativă a calculatorului, de-a lungul timpului acesta a dobândit o semnificație negativă, fiind asociat cu producerea de daune asupra sistemelor informatice și a datelor electronice.²

¹ Hussein Jassim Akeiber, “A comprehensive study of Cybercrime and Digital Forensics through Machine Learning and AI”, *Rafidain J. Eng. Sci.*, vol. 3, no. 1, pp. 369–395, Feb. 2025

² Regner Sabillon, Jeimy Cano, Victor Cavaller, Jordi Serra - Cybercrime and Cybercriminals: A Comprehensive Study, *International Journal of Computer Networks and Communications Security*, vol. 4, no. 6, June 2016, p. 166;

Un alt moment semnificativ este raportat de Einar Stefferud, care consemnează că, în anul 1978, a fost transmis primul mesaj electronic nesolicitat, cunoscut ulterior sub denumirea de „spam”. Abuzul a fost comis de compania Digital Equipment Corporation (DEC), care a utilizat lista de distribuție a rețelei ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) pentru a promova un nou calculator, modelul „DEC-20”.³

Odată cu începutul noului mileniu, s-a constatat o creștere semnificativă atât a frecvenței, cât și a gradului de sofisticare al atacurilor cibernetice. Programele malițioase au dobândit capacitatea de a se răspândi extrem de rapid prin intermediul rețelelor informatice, așa cum s-a întâmplat în cazurile notorii ale virusului Melissa din 1999 sau ale *viermelui* ILOVEYOU din 2000, incidente care au generat pierderi financiare substanțiale și au atras atenția opiniei publice și a specialiștilor asupra vulnerabilităților din domeniul securității informatice. Aceste evenimente au declanșat dezbateri intense privind colectarea și protecția datelor personale, determinând mediul de afaceri să aloce investiții considerabile pentru consolidarea propriilor sisteme de securitate IT.⁴

O privire retrospectivă asupra unor dintre cele mai reprezentative atacuri cibernetice din istorie:

- 1962 – baza de date a Massachusetts Institute of Technology (MIT) a fost compromisă printr-un acces neautorizat;
- 1971 – a fost creat primul virus informatic;
- 1981 – Ian Murphy a devenit prima persoană condamnată pentru o infracțiune informatică;
- 1988 – Robert Morris a desfășurat primul atac cibernetic de amploare;
- 1989 – a apărut prima formă de ransomware;
- 1994 – a fost utilizat pentru prima dată un program de tip „password sniffer”;
- 1995 – un hacker a încercat pentru prima dată să jefuiască o bancă prin mijloace informatice;
- 1998 – guvernul Statelor Unite a fost victima unui atac cibernetic pentru prima dată;
- 1999 – virusul Melissa a produs efecte semnificative la nivel global;
- 2000 – atacuri de tip Distributed Denial of Service (DDoS) au paralizat activitatea mai multor mari companii de retail;
- 2000 – virusul ILOVEYOU a infectat milioane de calculatoare la nivel mondial;
- 2005 – banca HSBC a suferit o breșă de securitate, ce a afectat aproximativ 180.000 de clienți;
- 2008 – compromiterea sistemelor companiei Heartland Payment Systems a dus la sustragerea datelor a 134 de milioane de utilizatori;
- 2010 – viermele Stuxnet, considerat prima „armă digitală”, a vizat instalațiile nucleare din Iran;
- 2010 – virusul Zeus a produs pagube majore prin furturi informatice;

³ Regner Sabillon, Jeimy Cano, Victor Cavaller, Jordi Serra - Cybercrime and Cybercriminals: A Comprehensive Study, International Journal of Computer Networks and Communications Security, vol. 4, no. 6, June 2016, p. 166;

⁴ Waqas. "The Evolution of Cybercrime Investigation". Jul 2024.

- 2010 – a fost declanșată „Operațiunea Aurora” de către entități atribuite Chinei;
- 2011 – corporația Sony a fost victima unui atac cibernetic de amploare;
- 2013 – Edward Snowden a făcut publice informații guvernamentale clasificate din mai multe state;
- 2013 – compania Target a căzut victimă unui atac de tip phishing, cu efecte majore asupra securității datelor clienților;
- 2013 – datele bancare ale utilizatorilor Adobe au fost publicate online în urma unui atac cibernetic;
- 2014 – a avut loc incidentul cunoscut sub numele de Celebgate, constând în compromiterea și difuzarea fotografiilor private ale unor persoane publice;
- 2015 – a apărut varianta de ransomware denumită SamSam;
- 2015 – baza de date a platformei Ashley Madison a fost pirată și publicată;
- 2017 – atacul WannaCry a afectat peste 200.000 de dispozitive care utilizau sistemul de operare Windows;
- 2017 – angajați ai companiilor Facebook și Google au fost induși în eroare și au transferat sute de milioane de dolari către hackeri;
- 2018 – platforma GitHub a înregistrat un atac DDoS de 1,3 terabiți pe secundă, considerat unul dintre cele mai ample din istorie;
- 2018 – atac de tip crypto-jacking prin utilizarea platformei Coinhive;
- 2018 – lanțul hotelier Marriott a suferit o breșă de securitate care a compromis datele personale a circa 500 de milioane de clienți;
- 2019 – banca Capital One a fost victima celei mai mari breșe de securitate a datelor de până atunci;
- 2020 – mai multe conturi de utilizatori cu vizibilitate ridicată de pe platforma X (Twitter) au fost implicate într-un atac de tip phishing;
- 2022 – Guvernul statului Costa Rica a declarat stare de urgență națională după un atac al grupării Conti Ransomware;
- 2023 – atacul informatic de tip MOVEit a afectat peste 2000 de organizații și a expus datele a peste 60 de milioane de persoane;
- 2024 – platforma Ticketmaster a suferit o breșă de securitate exploatând o vulnerabilitate Snowflake;
- 2024 – hackeri au sustras jurnalele de apel și mesajele text ale tuturor clienților AT&T.⁵

De la primele manifestări ale criminalității informatice, consemnate punctual în mediile universitare și tehnologice, s-a ajuns treptat la un fenomen care, prin natura sa virtuală, scapă încadrării în limitele jurisdicționale clasice.

Criminalitatea informatică nu cunoaște granițe fizice sau geografice și poate fi comisă cu ușurință. Absența limitelor teritoriale permite infractorilor să acționeze dincolo de frontierele

⁵ Waqas- The evolution of cybercrime investigation, 14 July 2024, <https://hackread.com/the-evolution-of-cybercrime-investigations/>;

naționale, ceea ce complică semnificativ activitățile de investigare și urmărire penală. În aceste condiții, autoritățile de aplicare a legii depind tot mai mult de cooperarea internațională pentru a contracara acest tip de criminalitate transnațională.⁶

Formele criminalității informatice

Analiza criminalității informatice impune o delimitare atentă a formelor prin care aceasta se manifestă, având în vedere diversitatea metodelor utilizate și complexitatea obiectivelor vizate. Spre deosebire de criminalitatea clasică, ale cărei tipologii pot fi circumscrise unor categorii tradiționale, criminalitatea informatică prezintă o structură fluidă, în continuă transformare, dependentă de inovația tehnologică și de adaptabilitatea autorilor. De la atacuri aparent simple, precum transmiterea de e-mailuri frauduloase, până la operațiuni sofisticate, coordonate transnațional și orientate împotriva infrastructurilor critice, spectrul fenomenului este extrem de variat. Prin urmare, prezentarea principalelor forme de criminalitate informatică nu are doar un rol descriptiv, ci constituie o premisă necesară pentru înțelegerea riscurilor actuale, pentru evaluarea impactului social și economic al acestor fapte și, în egală măsură, pentru fundamentarea unor mecanisme juridice și criminologice de răspuns adecvat.

Deși inventarierea exhaustivă a tuturor tipologiilor și subcategoriilor de fapte ar fi anevoioasă, se impune totuși reliefaarea unor dintre cele mai frecvente manifestări:

- **phishing** – acest tip de infracțiune constă în transmiterea de atașamente sau linkuri capcană prin e-mail către utilizatori, pentru a obține acces la conturile sau dispozitivele acestora. Victimele tind să reacționeze la mesaje care pretind a proveni de la companii sau instituții legitime, fiind încurajate să își schimbe parola ori să își actualizeze datele de facturare. În realitate, această manevră oferă infractorilor acces la conturile și fondurile persoanei vizate;
- **malware** – termenul desemnează programe software capcană care „*infectează*” sistemele ori dispozitivele individuale, având ca scop deteriorarea sau accesarea ilegală a acestora. Printre formele uzuale se numără virușii, viermii, programele de tip spyware și ransomware. De regulă, malware-ul este distribuit prin e-mailuri, site-uri nesigure sau fișiere disimulate sub forma unor documente ori imagini. Utilizatorii introduc adesea involuntar malware-ul în sistem, accesând linkuri sau descărcând conținut de pe pagini neverificate. Obiectivul autorilor este, de cele mai multe ori, preluarea controlului asupra dispozitivelor și sustragerea de date ori informații.
- **ransomware** – reprezintă o formă particulară de malware, bine mediatizată, prin care un sistem sau o rețea este blocată, împiedicând accesul utilizatorilor la propriile date. Autorii solicită plata unei răscumpărări, de regulă în criptomonede, pentru deblocarea fișierelor sau evitarea publicării unor date sensibile. În multe cazuri, infractorii amenință cu divulgarea informațiilor confidențiale dacă suma nu este achitată. Agenția Uniunii

⁶ European Parliament policies – Insight - Understanding cybercrime, European Union, 2024, p. 2;

Europene pentru Securitate Cibernetică (ENISA) a semnalat o creștere semnificativă a atacurilor de tip ransomware asupra statelor membre;

- **ingineria socială** („social engineering”) – presupune manipularea psihologică a persoanelor, astfel încât acestea să divulge informații personale sau confidențiale, ulterior folosite în activități frauduloase. Infractorii exploatează mecanisme comportamentale naturale – curiozitatea, sentimentul de urgență sau încrederea, pentru a câștiga accesul la date ori pentru a determina victimele să efectueze acțiuni pe care, în mod normal, nu le-ar fi realizat. Odată cu apariția și perfecționarea instrumentelor bazate pe inteligență artificială, infractorii pot genera mesaje personalizate, în mai multe limbi, cu un grad de verosimilitate mult mai ridicat decât în trecut;
- **denial of Service (DoS/DDoS)** – sunt atacuri ce constau în bombardarea unei rețele sau a unui site cu un volum excesiv de solicitări, care supraîncarcă sistemele și le face indisponibile utilizatorilor obișnuiți. Aceste atacuri pot trece o perioadă neobservate, iar efectele sunt adesea costisitoare, implicând atât pierderi financiare, cât și deteriorarea reputației organizației vizate. Variantele sofisticate, cunoscute drept atacuri „persistente și avansate”, sunt asociate cu actori mai bine pregătiți și resurse superioare;
- **dezinformarea și dezinformarea intenționată** („disinformation/misinformation”) - răspândirea de informații false sau înșelătoare nu este o practică nouă, însă amploarea și viteza sa au fost amplificate exponențial de internet și de omniprezența rețelelor sociale. În lipsa filtrului media tradițional și în contextul proliferării platformelor partizane, publicul consumă informația într-un mod complet diferit. Impactul asupra societății civile este considerabil: de la răspândirea de mituri privind bolile infecțioase și vaccinarea, până la negarea schimbărilor climatice și propagarea unor idei extremiste. Potrivit OCDE, combinația dintre modelele lingvistice de inteligență artificială și campaniile de dezinformare poate conduce la manipulări de anvergură și la deteriorarea încrederii publice.⁷

Tot în această vastă sferă a criminalității digitale se integrează și noile metamorfoze ale falsificării tehnologice, născute din simbioza dintre inteligența artificială generativă și capacitățile nelimitate ale rețelelor neuronale: deepfake-urile, clonarea biometrică a vocii și a chipului, producerea de entități virtuale autonome și fabricarea de realități simulate, capabile să submineze însăși noțiunea de autenticitate.

- **deepfake-urile** - reprezintă conținuturi media sintetice manipulate digital, precum videoclipuri, imagini sau înregistrări audio, în care persoanele sunt prezentate făcând sau spunând lucruri care, în realitate, nu au existat și nu s-au petrecut niciodată⁸;
- **clonarea biometrică a vocii** - reprezintă procesul prin care tehnologia utilizează mostre vocale ale unei persoane, elemente precum timbrul vocal, intonația sau respirația, pentru a

⁷ European Parliament policies – Insight - Understanding cybercrime, European Union, 2024, p. 4,5;

⁸Mekhail Mustak et al. - Deepfakes: Deceptions, mitigations, and opportunities, Journal of Business Research, Volume 154, January 2023, 113368, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148296322008335> , pagină web consultată în data de 12.10.2025;

genera artificial replici aproape identice ale vocii respective, capabile să rostească texte care nu au fost niciodată pronunțate⁹;

- **entitățile virtuale autonome** - sunt definite ca agenți digitali creați prin inteligență artificială, care acționează și interacționează autonom, manifestând o formă de intenționalitate algoritmică și persistență comportamentală.¹⁰
- **realitatea simulată** - descrie un proces complex de reconstrucție digitală a lumii percepute, în care tehnologiile de inteligență artificială generează medii și evenimente inexistente, dar suficient de coerente încât să substituie percepția realului.¹¹

Aceste instrumente de manipulare digitală, a căror sofisticare depășește adesea puterea de detecție a mijloacelor clasice de investigare, marchează o nouă etapă în evoluția criminalității contemporane, una în care frontiera dintre adevăr și iluzie devine permeabilă, iar agresiunea informațională capătă forme subtile, invizibile, dar profund destabilizatoare pentru ordinea socială și juridică.

Autorii criminalității informatice

Autorii criminalității informatice sunt eterogeni sub aspectul motivațiilor și al modului de operare, putând fi grupați în câteva categorii principale:

- **actorii susținuți de state** – finanțați și instruiți de guverne, motivați în principal politic, vizează ținte cu valoare strategică ridicată, precum infrastructurile critice. Războiul din Ucraina a demonstrat persistența acestora, atacurile vizând nu doar Ucraina, ci și state membre ale UE;
- **infractorii orientați spre câștig financiar** – flexibili și inventivi, creează site-uri comerciale false, compromit sisteme de e-mail și baze de date pentru a fraudă clienți, sau folosesc adrese clonate pentru a redirecționa plăți. Acționează adesea în momente favorabile, precum sfârșitul de săptămână;
- **insiderii** – angajați actuali sau foști, contractori ori parteneri de afaceri. Amenințările pot fi intenționate sau rezultatul neglijenței. Conform IBM Cost of a Data Breach Report 2023, breșele cauzate de insideri malițioși sunt cele mai costisitoare, media pierderilor fiind estimată la 4,9 milioane USD per incident;
- **hacktiviștii** – animați de idealuri politice sau sociale, urmăresc perturbarea activităților instituțiilor sau companiilor, prin atacuri de tip denial of service, modificarea site-urilor sau divulgarea de date. Deși în scădere, fenomenul a cunoscut o revigorare recentă în context geopolitic;

⁹Mohamed Lazzouni - Voice Cloning: What It Is and Why It's Scary, 14.06.2023, <https://builtin.com/artificial-intelligence/what-is-voice-cloning>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

¹⁰ Tim Cotten - Autonomous Virtual Beings, Jan 5, 2024, <https://blog.cotten.io/autonomous-virtual-beings-aaf7cbbe5de>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

¹¹ João Phillipe Cardenuto et al., The Age of Synthetic Realities: Challenges and Opportunities, Fri, 9 Jun 2023, arXiv:2306.11503, pagină web consultată la data de 12.10.2025.

- *teroriștii cibernetici* – motivați de ideologii extreme, recurg la atacuri asupra rețelilor și sistemelor informatice pentru a genera panică și incertitudine. Deși delimitarea lor de actorii statali sau de criminalitatea clasică este uneori neclară, amenințarea este reală, determinând statele și organizațiile să adopte măsuri de contracarare.¹²

Reglementare la nivel internațional

Deși a reprezentat, la momentul adoptării sale, un reper esențial pentru construcția juridică internațională în materie, Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică¹³ se dovedește astăzi, în parte, inadecvată pentru a răspunde noilor manifestări ale criminalității informatice, mult mai complexe și diversificate. Această limitare se explică, în bună măsură, prin faptul că instrumentul normativ menționat își are originile conceptuale în Recomandarea Consiliului Europei din anul 1989, care a inspirat structura și filosofia sa juridică. Cu toate acestea, Convenția rămâne unul dintre cele mai importante și influente instrumente juridice internaționale în domeniul criminalității informatice, constituind, până în prezent, un punct de referință pentru legislațiile naționale și pentru cooperarea judiciară internațională în materie.

Dincolo de rolul fundamental pe care l-a avut Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, trebuie remarcat că, în ultimele aproape două decenii, legislatorul european s-a dovedit remarcabil de activ în consolidarea cadrului normativ aplicabil fenomenului criminalității informatice. În această perioadă, a fost adoptată o serie de instrumente juridice de substanță, menită să asigure o armonizare la nivelul dreptului penal material al statelor membre. Dintre acestea, se cuvine a fi menționate:

- Decizia-cadru 2001/413/JAI a Consiliului Uniunii Europene privind combaterea fraudei și falsificării mijloacelor de plată, altele decât numerarul¹⁴;
- Decizia-cadru 2004/68/JAI privind combaterea exploatarei sexuale a copiilor și a pornografiei infantile¹⁵;
- Decizia-cadru 2005/222/JAI privind atacurile împotriva sistemelor informatice¹⁶;
- Directiva 2011/93/UE privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, exploatarei sexuale și pornografiei infantile¹⁷;

¹² European Parliament policies – Insight - Understanding cybercrime, European Union, 2024, p. 3,4.

¹³ Ratificată prin Legea nr. 64/2004, publicată în M. Of. nr. 343 din 20 aprilie 2004.

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32001F0413>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32004F0068>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32005F0222>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32011L0093>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

- Directiva 2013/40/UE (*fostă 2013/222/JAI*, numerotare incorectă în unele surse) privind atacurile împotriva sistemelor informatice¹⁸;
- Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar¹⁹;
- Directiva (UE) 2022/2555 – NIS2 privind măsuri de asigurare a unui nivel comun ridicat de securitate a rețelelor și sistemelor informatice²⁰;
- Regulamentul (UE) 2022/2554 – DORA (Digital Operational Resilience Act)²¹;
- Regulamentul (UE) 2024/2847 – Cyber Resilience Act (CRA)²²;
- Regulamentul (UE) 2024/903 – Cyber Solidarity Act (CSA)²³;
- Directiva „CER” – Critical Entities Resilience Directive (EU) 2022/2557)²⁴.

În timp ce actele normative europene menționate anterior, precum directivele privind atacurile informatice, fraudă electronică ori securitatea rețelelor, au vizat, în principal, incriminarea faptelor și consolidarea infrastructurii de apărare cibernetică, **Regulamentul (UE) 2024/1689 privind inteligența artificială (AI Act) marchează o nouă etapă normativă, orientată nu asupra efectelor infracționale, ci asupra tehnologiei însăși care le poate genera.** Acesta reglementează dezvoltarea și utilizarea sistemelor de inteligență artificială, introducând pentru prima dată norme de transparență și responsabilitate aplicabile conținutului sintetic, *deepfake*-urilor și celorlalte forme emergente de manipulare digitală.²⁵

Reglementare în România

Confruntată cu expansiunea rapidă a noilor forme de criminalitate generate de utilizarea tehnologiilor digitale, societatea românească a resimțit, încă de la începutul anilor 2000, necesitatea de a-și consolida instrumentele de protecție juridică. În acest context, legiuitorul național a urmărit edificarea unui cadru normativ coerent, capabil să prevină, să sancționeze și să descurajeze manifestările infracționale din sfera mediului informatic. Fundamentul acestor

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32013L0040>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32019L0713>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022L2555>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022R2554>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R2847>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R0903>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

²⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022L2557>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

²⁵ https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng?utm_source=chatgpt.com pagină web consultată la data de 12.10.2025;

reglementări s-a sprijinit, în mod firesc, pe documentele juridice internaționale deja consacrate (în special Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică și Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene din 28 mai 2001, la care am făcut referire anterior), adaptate însă realităților și nevoilor interne. În acest sens, pot fi identificate mai multe repere legislative majore care marchează etapele esențiale ale dezvoltării normative în domeniu:

- Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic²⁶ - a incriminat falsificarea instrumentelor de plată electronice, deținerea de echipamente pentru falsificare, efectuarea operațiunilor financiare frauduloase, acceptarea operațiunilor frauduloase. După adoptarea Codului penal nou (2014), articolele 24 – 28 din Legea 365/2002 au fost abrogate, dar prevederile au fost transferate / integrate în Codul penal;
- Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției²⁷ - a introdus în legislația română infracțiunile informatice în capitolul „Prevenirea și combaterea criminalității informatice” - acces ilegal, fals informatic, fraudă informatică etc., incriminări ce au constituit baza pentru reglementările ulterioare în Codul penal;
- Legea nr. 286/2009 privind Codul penal²⁸ - a codificat infracțiunile informatice, creând un cadru unitar pentru aceste fapte: art. 249 - Frauda informatică (preia și extinde noțiunile din legile precedente), art. 250 - Efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos, art. 251 - Acceptarea operațiunilor financiare efectuate în mod fraudulos;
- Directiva (UE) 2013/40 privind atacurile asupra sistemelor informatice²⁹ - a înlocuit Decizia-cadru 2005/222/JAI și a impus statelor membre să incrimineze conduita privind accesul ilegal, afectarea integrității sistemului, afectarea integrității datelor, interceptarea ilegală și utilizarea instrumentelor de comitere a acestui gen de infracțiuni. În legislația română, aceste conduite au fost incluse în articolele 360-365 din Codul penal;

²⁶ În vigoare de la 05 iulie 2002, republicarea (r1) din Monitorul Oficial, Partea I nr. 959 din 29 noiembrie 2006, modificată prin următoarele acte: L 187/2012; L 50/2024; L 214/2024;

²⁷ În vigoare de la 21 aprilie 2003, publicarea din Monitorul Oficial, Partea I nr. 279 din 21 aprilie 2003, modificată prin OUG 40/2003 aprobat(ă) prin L 114/2004; L 171/2004; OUG 77/2003 aprobat(ă) prin L 280/2004; L 359/2004; OUG 92/2004; OUG 14/2005; L 348/2004; OG 2/2006; OUG 31/2006; L 96/2006; L 251/2006; OUG 119/2006 aprobat(ă) prin L 191/2007; L 144/2007; L 330/2009; L 284/2010; OUG 37/2011; L 134/2011; L 76/2012; L 255/2013; L 187/2012; Codul de Procedură Fiscală 2015; L 87/2017; L 128/2017; L 59/2019; L 265/2022; L 140/2023;

²⁸ În vigoare de la 01 februarie 2014, publicarea din Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009, modificată prin L 187/2012; L 63/2012; L 27/2012; L 159/2014; OUG 18/2016; L 151/2016; L 193/2017; L 49/2018; OUG 28/2020; L 217/2020; L 228/2020; L 233/2020; L 274/2020; L 146/2021; L 186/2021; L 207/2021; L 219/2021; L 8/2022; OUG 71/2022; L 170/2022; L 171/2023; L 200/2023; L 213/2023; L 214/2023; L 248/2023; L 258/2023; L 291/2023; L 314/2023; L 323/2023; L 401/2023; L 217/2023; L 430/2023; L 58/2024; L 122/2024; L 172/2024; L 202/2024; L 269/2024; L 19/2025; L 116/2025; L 142/2025.

²⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0040>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

- Directiva (UE) 2019/713 privind fraudă și contrafacerea legate de instrumentele de plată fără numerar³⁰;
- Legea nr. 207/2021 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, precum și pentru dispunerea unor măsuri de transpunere a Directivei (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului³¹ - a înlocuit Decizia-cadru 2001/413/JAI, a extins noțiunea de „*instrument de plată fără numerar*” pentru a include moneda virtuală și a impus adaptări la legislația națională. Prin urmare, la nivel național s-a adoptat Legea nr. 207/2021, care a adus următoarele modificări majore:
 - **art. 180** a fost modificat pentru a defini următoarele noțiuni: „*instrument de plată fără numerar*”, „*instrument de plată electronică*”, „*monedă electronică*” și „*monedă virtuală*”;
 - **art. 249** (frauda informatică) a fost redefinit, prin includerea expresă a transmisiei, modificării sau ștergerii datelor informatice;
 - **art. 250 alin. (1)** a fost modificat pentru a include operațiunile care implică monedă electronică sau virtuală și utilizarea instrumentelor de plată fără numerar neautorizate;
 - a fost introdus un nou articol: **250¹** — *operațiuni ilegale cu instrumente de plată fără numerar*;
 - **art. 251** a suferit modificări, în cuprinsul alin. (1) fiind inclusă acceptarea unor operațiuni frauduloase legate de instrumente de plată fără numerar;
 - s-au realizat modificări și asupra articolelor **311 alin. (2)**, **313**, **314** și **316**, pentru a adapta sancțiunile și regimul legal la contextul instrumentelor de plată moderne.
- Legea nr. 58/2023 privind securitatea și apărarea cibernetică a României³² - a instituit cadrul juridic și instituțional pentru securitate și apărare cibernetică. A reglementat cooperarea interinstituțională, responsabilitățile autorităților, definirea conceptelor (amenințe cibernetică etc.). În mod specific, a înființat Directoratul Național de Securitate Cibernetică (DNSC) - autoritate competentă civilă în domeniul securității cibernetice și a stabilit că SRI este autoritate competentă în domeniul cyberintelligence pentru analizarea, prevenirea și contracararea incidentelor ce afectează securitatea națională. Legea a stabilit termeni și expresii (apărare cibernetică, amenințare cibernetică) și mecanisme de coordonare și cooperare instituțională;
- Ordonanța de urgență nr. 155/2024 privind securitatea cibernetică a rețelelor și sistemelor informatice din spațiul cibernetic național civil³³ - a transpus, parțial, directivele europene pentru domeniul civil. A stabilit obligații de gestionare a riscurilor, raportare a incidentelor,

³⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

³¹ În vigoare de la 25 iulie 2021, Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 720 din 22 iulie 2021;

³² În vigoare de la 18 martie 2023, Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 214 din 15 martie 2023;

³³ În vigoare de la 31 decembrie 2024;

audit de securitate cibernetică, desemnare a DNSC ca autoritate competentă etc. Cu alte cuvinte, de la abordarea reactivă la una proactivă: entitățile esențiale și importante sunt obligate să identifice, evalueze și gestioneze riscuri, să adopte măsuri proporționale și să reducă efectele incidentelor;

- Legea nr. 14/2025 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului 155/2024 privind securitatea cibernetică a rețelelor și sistemelor informatice din spațiul cibernetic național civil – a completat și rafinat dispozițiile Ordonanței de urgență nr. 155/2024, extinzând sfera entităților reglementate, clarificând criteriile de raportare a incidentelor și întărind competențele DNSC ca autoritate centrală în domeniu.

Vid normativ și provocări juridice în fața noilor tehnologii digitale

Astfel cum am menționat, dincolo de formele *clasice* ale criminalității informatice, asistăm astăzi la emergența unor manifestări mult mai sofisticate, născute din interacțiunea dintre inteligența artificială generativă și tehnologiile de sinteză digitală, precum *deepfake*-urile, clonarea biometrică a vocii și a chipului, crearea de entități virtuale autonome sau fabricarea de realități simulate.

În fața acestei evoluții tehnologice amețitoare, rămâne o întrebare de importanță capitală: **în ce măsură legislația românească este pregătită să gestioneze aceste forme de infracționalitate?**

Dacă la nivel european s-a adoptat AI Act - Regulamentul (UE) 2024/1689, care prevede obligații clare de transparență și etichetare pentru conținutul generat artificial (inclusiv *deepfake*-uri), România se află, în schimb, într-o poziție mai puțin privilegiată, regăsindu-se în situația de a încadra aceste situații în mod analogic și interpretativ în reglementările existente, întrucât nimic nu precizează în mod explicit noțiunea de *conținut creat de inteligența artificială*.

Astfel, România nu are, până la acest moment (octombrie 2025), o lege care să reglementeze explicit *deepfake*-urile, conținutul sintetic sau inteligența artificială generativă.

Nu există nicio lege națională care să definească juridic *conținutul generat de inteligența artificială*, nu există nicio incriminare penală specifică pentru producerea, difuzarea sau utilizarea frauduloasă a *deepfake*-urilor, clonării vocale ori falsurilor sintetice și nu a fost încă adoptat un act normativ de transpunere a AI Act (Regulamentul UE 2024/1689).

Chiar dacă acest din urmă act este direct aplicabil în România, necesită o lege internă de implementare (pentru sancțiuni și desemnarea autorităților naționale competente în a urmări acest tip de infracționalitate).

În timp ce la nivel european AI Act (Regulamentul 2024/1689) prezintă o reglementare completă, prevăzând obligații de transparență și de etichetare clară pentru conținuturile generate de AI³⁴, impunând interdicții privind utilizarea AI pentru manipulare, dezinformare sau influență politică ascunsă, în România, în octombrie 2025, există doar reglementări indirecte (securitate cibernetică, protecția datelor, fals informatic).

³⁴ Art. 52 din Regulamentul (UE) 2024/1689 privind inteligența artificială (AI Act);

Codul penal poate acoperi doar parțial asemenea tip de criminalitate, prin raportare la următoarele dispoziții legale în vigoare: art. 249 - fraudă informatică, art. 324 din Codul penal – falsificarea unei înregistrări tehnice, art. 325 – falsul informatic, art. 226 – violarea vieții private, art. 404 - răspândirea de informații false, texte de lege care însă nu includ explicit noțiunea de inteligență artificială și se aplică numai prin analogie.

În egală măsură, Legea nr. 363/2018 reglementează *publicitatea înșelătoare digitală* fără a menționa conținutul generat artificial, iar DNSC are competențe limitate la monitorizarea și avertizarea în materie de dezinformare online, fără prerogative de sancționare a utilizării abuzive a sistemelor de inteligență artificială.

În aceste condiții, se impune elaborarea unei incriminări autonome a falsificării digitale prin inteligență artificială, pentru a asigura protecția integrității informaționale, a dreptului la imagine și a ordinii publice digitale.

Necesitatea unei intervenții legislative derivă din următoarele rațiuni:

- **caracterul specific al prejudiciului cauzat de conținuturile sintetice** (falsificarea identității digitale și a realității perceptive), acesta distingându-se fundamental de cel generat de infracțiunile informatice tradiționale, întrucât nu vizează distrugerea sau alterarea datelor, ci substituirea realității însăși, a identității, a imaginii și a adevărului perceput social.³⁵ Astfel, acest gen de infracționalitate nu produce doar pierderi economice, ci alterează structura ontologică a adevărului digital și a identității personale. Falsul digital nu mai operează asupra unui suport material sau asupra unui sistem informatic, ci asupra realității percepute, substituind adevărul cu o copie algoritmică, convingătoare, dar iluzorie.³⁶
- **lipsa unui element material clasic**, întrucât fapta nu vizează un „sistem informatic” înțeles în sensul art. 181 din Codul penal ca o acțiune fizică, tangibilă, exercitată asupra unei entități concrete. În cazul faptelor de tip „*deepfake*”, al manipulării algoritmice, al falsificării datelor prin intermediul inteligenței artificiale sau al distorsionării automate a fluxului informațional, nu se poate discuta despre o atingere directă adusă unui „sistem informatic” în accepțiunea art. 181 C. pen., ci despre o intervenție asupra realității informaționale însăși, o noțiune fluidă, dar care produce efecte juridice și sociale concrete. Prin urmare, elementul material nu mai constă în alterarea, distrugerea sau blocarea sistemului informatic, așa cum o prevede, de exemplu, art. 363 din Codul penal (*alterarea integrității datelor informatice*), ci în manipularea conținutului semantic al datelor, o „*rescriere a realității digitale*”, care poate influența percepția, decizia sau voința persoanelor. Acest tip de acțiune nu presupune neapărat o „atingere” în sens tehnic, ci o *reconfigurare a sensului informației*.

Astfel, dacă în paradigma clasică a infracțiunilor informatice elementul material era localizat în sfera tehnică, în actul de *acces, modificare, distrugere ori împiedicare a*

³⁵ Floridi, L., *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*, Oxford University Press, 2019;

³⁶ ENISA, *AI-driven Disinformation and Deepfake Threat Landscape Report*, European Union Agency for Cybersecurity, 2024.

funcționării unui sistem informatic, în noua paradigmă post-digitală accentul se plasează pe dimensiunea simbolică și cognitivă a acțiunii. Subiectul activ nu mai „*distruge date*”, ci distorsionează adevărul informațional, generând efecte similare, uneori chiar mai grave decât o simplă compromitere tehnică a sistemului.

- **insuficiența aplicării prin analogie a dispozițiilor privind falsul informatic sau răspândirea de informații false.** În fața noilor forme de manifestare a criminalității digitale apare tentația de a recurge la aplicarea prin analogie a unor texte legale existente, precum art. 249 din Codul penal - fraudă informatică, art. 324 din Codul penal – falsificarea unei înregistrări tehnice, art. 325 din Codul penal – falsul informatic, art. 226 din Codul penal – violarea vieții private, art. 404 din Codul penal - răspândirea de informații false.

Cea mai apropiată reglementare incidentă este infracțiunea de falsificare a unei înregistrări tehnice, prevăzută de art. 324 din Codul penal, întrucât aceasta sancționează alterarea autenticității unui material audio, video sau fotografic destinat să servească drept mijloc de probă. Totuși, această incriminare nu corespunde în mod deplin realităților juridice generate de manipularea informațională prin mijloace algoritmice, întrucât falsificarea unei înregistrări tehnice presupune existența unui suport concret, o probă preexistentă supusă modificării, în timp ce falsul realizat prin sisteme de inteligență artificială operează într-un registru imaterial și generativ, în care conținutul falsificat este creat de la zero, fără un original de referință.

Prin urmare, deși art. 324 din Codul penal exprimă un pas important spre adaptarea dreptului penal la mediul digital, el nu reușește să surprindă specificul noilor forme de fals, în care valoarea socială protejată nu mai este autenticitatea unui document probator, ci autenticitatea percepției realității însăși în spațiul informațional.

O asemenea abordare, de analogie a situațiilor noi cu dispoziții existente se dovedește insuficientă și riscantă din perspectiva principiilor fundamentale ale dreptului penal, în special *nullum crimen, nulla poena sine lege certa et stricta*, reprezentând o extindere a sferei penale în afara limitelor legale, ceea ce ar contraveni nu doar principiului *legalității incriminării*, ci și exigenței de *previzibilitate a normei penale* impuse de jurisprudența CEDO;

- **tendința europeană de instituționalizare a responsabilității pentru utilizarea AI, în special în ceea ce privește deepfake-urile, conform AI Act (2024) și Recomandării OCDE privind guvernanta inteligenței artificiale (2023).** Pe măsură ce tehnologiile AI, în special cele generative (deep learning, modele generative, generarea de imagini video) devin tot mai sofisticate și accesibile, riscul de abuz, manipulare informațională, dezinformare, încălcare a demnității umane sau prejudicii morale și materiale crește.

Pentru a răspunde acestui nou peisaj, Uniunea Europeană și organisme internaționale precum OCDE au început să contureze reguli și principii care să asigure responsabilitatea

actanților în lanțul AI (dezvoltatori, distribuitori, utilizatori), nu doar din perspectiva eticii și autorizării, ci și din perspectiva răspunderii legale.³⁷

Această tendință de instituționalizare a responsabilității urmărește să evite situațiile în care victimele prejudiciilor cauzate de AI rămân lipsite de mijloace efective de remediere, datorită dificultății de a identifica vinovăția, legătura de cauzalitate sau contribuția tehnologică.

Propunere de lege ferenda

Se propune completarea Titlului VI – Infracțiuni de fals, din Codul penal, cu un nou capitol, Capitolul IV, denumit „*Falsificarea conținuturilor generate automat*”, care să cuprindă următoarele articole:

Articolul 328¹ Falsificarea digitală prin inteligență artificială

(1) **Crearea ori modificarea**, prin mijloace de inteligență artificială, a unor imagini, înregistrări audio, video ori a oricărui alt tip de conținut digital care prezintă, în mod realist, o persoană reală implicată în acțiuni, fapte sau declarații neautentice, cu sau fără consimțământul său, **dacă făptuitorul folosește conținutul** digital astfel creat ori modificat **ori îl încredințează altei persoane spre folosire**, precum și **folosirea de către altă persoană a unui conținut** digital falsificat prin inteligența artificială, cunoscând caracterul său neautentic, cu scopul de a induce în eroare publicul ori de a produce o consecință juridică, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani.

(2) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) a fost săvârșită în una dintre următoarele împrejurări:

- a) fără consimțământul persoanei reprezentate și a avut ca urmare lezarea demnității, reputației ori vieții private;
 - b) prin diseminarea publică a conținutului digital falsificat;
 - c) în scopul obținerii unui folos patrimonial;
 - d) în scopul influențării procesului electoral;
- limitele speciale ale pedepsei se majorează cu jumătate.

(3) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) a fost săvârșită în scopul afectării securității naționale, pedeapsa este închisoarea de la 10 la 20 de ani.

(4) Tentativa se pedepsește.

Articolul 328² Clonarea biometrică neautorizată

Reproducerea, stocarea sau utilizarea, prin mijloace automatizate, a datelor biometrice vocale ori faciale ale unei persoane în scopul generării unui model digital apt să reproducă vocea, chipul ori gesturile acesteia, fără consimțământul său expres, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la **6 luni la 3 ani**.

³⁷ Advancing accountability in AI, Governing and managing risks throughout the lifecycle for trustworthy AI, https://www.oecd.org/en/publications/advancing-accountability-in-ai_2448f04b-en.html?utm_source=chatgpt.com

Articolul 328³ – Fabricarea și utilizarea de realități simulate

(1) **Crearea sau modificarea** de medii digitale, conținuturi ori evenimente simulate, generate prin mijloace de inteligență artificială, apte să substituie realitatea obiectivă și să determine comportamente sociale, economice sau politice bazate pe eroare, **dacă făptuitorul folosește conținutul** digital astfel creat ori modificat **ori îl încredințează altei persoane spre folosire**, precum și **folosirea de către altă persoană a unui conținut** digital falsificat prin inteligența artificială, cunoscând caracterul său neautentic, cu scopul de a induce în eroare publicul ori de a produce o consecință juridică, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani.

(2) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) a fost săvârșită în una dintre următoarele împrejurări:

a) fără consimțământul persoanei reprezentate și a avut ca urmare lezarea demnității, reputației ori vieții private;

b) prin diseminarea publică a conținutului digital falsificat;

c) în scopul obținerii unui folos patrimonial;

d) în scopul influențării procesului electoral;

limitele speciale ale pedepsei se majorează cu jumătate.

(3) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) a fost săvârșită în scopul afectării securității naționale, pedeapsa este închisoarea de la 10 la 20 de ani.

(4) Tentativa se pedepsește.

Concluzii

Transformările accelerate generate de inteligența artificială au forțat dreptul penal să se confrunte, poate pentru prima dată în istoria sa recentă, cu o realitate pe care nu o mai poate controla prin instrumentele tradiționale. În timp ce provocarea secolului XX a fost criminalitatea economică digitală, realitatea prezentă conturează o nouă categorie: criminalitatea algoritmică, acea zonă gri în care voința umană și decizia automată se contopesc.

Această simbioză ridică o întrebare esențială: unde regăsește vinovăția, dacă fapta este rezultatul unei interacțiuni între om și sistemul inteligent?

Codul penal actual, chiar și în forma sa modernizată, nu oferă încă o infrastructură normativă capabilă a răspunde unor conduite precum manipularea deliberată a datelor de antrenament ale unui model AI, falsificarea ieșirilor generate de un sistem algoritmic autonom sau crearea de conținuturi digitale apte să producă consecințe juridice.

Din această perspectivă, propunerea legislativă de completare a Titlului VI din Codul penal nu reprezintă doar un exercițiu conceptual, ci o necesitate practică. Introducerea unei infracțiuni de tipul „Falsificarea digitală prin inteligență artificială” ar constitui o armonizare a realității tehnologice și a valorilor fundamentale pe care dreptul penal le protejează: adevărul, siguranța, încrederea socială. Într-un univers dominat de date, falsul nu mai este un simplu act material, ci o distorsiune a realității digitale, o alterare invizibilă dar profundă a informației care guvernează decizia umană.

Mai mult, această nouă dimensiune a falsului transcende noțiunea clasică de *fals intelectual* sau *fals material*. Algoritmii pot genera, modifica și disimula date într-o manieră care eludează percepția senzorială și controlul rațional. Așadar, nu mai putem vorbi doar despre intenția de a induce în eroare o autoritate publică sau o persoană determinată, ci despre o intenție extinsă, orientată spre subminarea sistemului de încredere digitală care stă la baza societății moderne.

De aceea, abordarea penală trebuie să se re poziționeze, să părăsească granițele riguroase și să admită că obiectul protecției juridice se extinde dincolo de relațiile interumane, către relațiile om–mașină și chiar mașină–mașină. Această realitate impune chiar și o reinterpretare a noțiunilor de autor, participant, instigator, atunci când acțiunea delictuală este mediată de un sistem algoritmic.

Pe de altă parte, dimensiunea morală a tehnologiei nu poate fi separată de cea juridică. Inteligența artificială nu este doar o chestiune de eficiență sau precizie, ci și una de responsabilitate. Moralitatea trebuie să ghideze nu doar modul în care pedepsim abuzurile tehnologice, ci și felul în care permitem dezvoltarea lor, pentru ca progresul să rămână un mijloc în slujba omului, nu o forță care îl depășește. Pe măsură ce aceste tehnologii continuă să evolueze, profesioniștii dreptului trebuie să rămână gardienii vigilenți ai justiției, asigurându-se că inovația servește legea, și nu o subminează.³⁸

Urmare aceste logici, dreptul penal rămâne, paradoxal, cea mai umană dintre științele juridice, pentru că el nu sancționează mașinile, ci intențiile, nu algoritmii, ci valorile care sunt trădate prin intermediul lor.

Astfel, legea propusă nu urmărește o reacție punitivă oarbă, ci reafirmarea unui principiu de echilibru: tehnologia trebuie să servească omul, nu să îl substituie. Doar printr-o reinterpretare lucidă, interdisciplinară și profund etică a noilor forme de criminalitate, dreptul penal își va putea păstra vocația originară: aceea de a proteja omul, chiar și atunci când amenințarea nu mai are chip, ci algoritm.

ABREVIERI:

- AI – Artificial Intelligence (inteligența artificială);
- DDOS - Distributed Denial of Service;
- DoS/DdoS - Denial of Service;
- DNSC - Directoratul Național de Securitate Cibernetic;
- ENISA - Agenția Uniunii Europene pentru Securitate Cibernetică;
- IBM - International Business Machines Corporation;
- OCDE - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică;
- SRI – Serviciul Român de Informații.

Referințe bibliografice:

- Hussein Jassim Akeiber, “A comprehensive study of Cybercrime and Digital Forensics through Machine Learning and AI”, *Rafidain J. Eng. Sci.*, vol. 3, no. 1, pp. 369–395, Feb. 2025;

³⁸ NiaLena Caravasos - Law Office of NiaLena Caravasos, 11.05.2025, https://nialena.com/ai-in-criminal-law-benefits-risks-ethical-issues/?utm_source=chatgpt.com, pagină web consultată la data de 15.10.2025;

- Regner Sabillon, Jeimy Cano, Victor Cavaller, jordi Serra - Cybercrime and Cybercriminals: A Comprehensive Study, International Journal of Computer Networks and Communications Security, vol. 4, no. 6, June 2016, p. 166;
- Regner Sabillon, Jeimy Cano, Victor Cavaller, jordi Serra - Cybercrime and Cybercriminals: A Comprehensive Study, International Journal of Computer Networks and Communications Security, vol. 4, no. 6, June 2016, p. 166;
- Waqas. "The Evolution of Cybercrime Investigation". Jul 2024;
- Waqas- The evolution of cybercrime investigation, 14 July 2024, <https://hackread.com/the-evolution-of-cybercrime-investigations>;
- European Parliament policies – Insight - Understanding cybercrime, European Union, 2024, p. 2;
- European Parliament policies – Insight - Understanding cybercrime, European Union, 2024, p. 4,5;
- Mekhail Mustak et al. - Deepfakes: Deceptions, mitigations, and opportunities, Journal of Business Research, Volume 154, January 2023, 113368, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148296322008335> , pagină web consultată în data de 12.10.2025;
- Mohamed Lazzouni - Voice Cloning: What It Is and Why It's Scary, 14.06.2023, <https://builtin.com/artificial-intelligence/what-is-voice-cloning>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- Tim Cotten - Autonomous Virtual Beings, Jan 5, 2024, <https://blog.cotten.io/autonomous-virtual-beings-aaef7cbbe5de>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- João Phillipe Cardenuto et al., The Age of Synthetic Realities: Challenges and Opportunities, Fri, 9 Jun 2023, arXiv:2306.11503, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- European Parliament policies – Insight - Understanding cybercrime, European Union, 2024, p. 3,4; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32001F0413>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32004F0068>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32005F0222>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32011L0093>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32013L0040>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32019L0713>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022L2555>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022R2554>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R2847>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R0903>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;

- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022L2557>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng?utm_source=chatgpt.com pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0040>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713>, pagină web consultată la data de 12.10.2025;
- Art. 52 din Regulamentul (UE) 2024/1689 privind inteligența artificială (AI Act);
- Floridi, L., *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*, Oxford University Press, 2019;
- ENISA, *AI-driven Disinformation and Deepfake Threat Landscape Report*, European Union Agency for Cybersecurity, 2024;
- Advancing accountability in AI, Governing and managing risks throughout the lifecycle for trustworthy AI, https://www.oecd.org/en/publications/advancing-accountability-in-ai_2448f04b-en.html?utm_source=chatgpt.com;
- NiaLena Caravasos - Law Office of NiaLena Caravasos, 11.05.2025, https://nialena.com/ai-in-criminal-law-benefits-risks-ethical-issues/?utm_source=chatgpt.com, pagină web consultată la data de 15.10.2025.

DREPTUL LA APĂRARE PERSONALĂ ÎN PROCEDURA PENALĂ BULGARĂ:
CONȚINUTUL ȘI CARACTERISTICILE SALE

(THE RIGHT TO PERSONAL DEFENSE IN BULGARIAN CRIMINAL PROCEDURE: ITS
CONTENT AND CHARACTERISTICS)

Lyubenov LYUBOSLAV*

Panteleeva VANYA**

Abstract

Apărarea personală a acuzatului, înțeleasă ca o activitate procedurală personală și activă care vizează susținerea intereselor protejate de lege în cadrul procedurilor penale, constituie o corecție importantă și necesară pentru stat. Fără recunoașterea și respectarea legitimă a dreptului la apărare, nici existența, nici manifestarea statului de drept în viața publică și juridică a cetățenilor nu sunt posibile, deoarece fără existența reală a unui mecanism juridic fundamental de protecție, drepturile și libertățile individului ar fi lipsite de sens. Din acest motiv, prevederea legală a dreptului la apărare personală în cadrul procedurilor penale din Republica Bulgaria este esențială, deoarece reprezintă o garanție reală a drepturilor individuale împotriva arbitrarului autorităților statului în sfera justiției penale.

Cuvinte cheie: dreptul la apărare personală, procedură penală, dreptul acuzatului

Abstract

The personal defense of the accused, understood as a personal and active procedural activity aimed at upholding legally protected interests in criminal proceedings, constitutes an important and necessary corrective to the state. Without the legitimate recognition and observance of the right to defense, neither the existence nor the manifestation of the rule of law in the public and legal life of citizens is possible, because without the real existence of a fundamental legal mechanism for protection, the rights and freedoms of the individual would be deprived of meaning. For this reason, the statutory provision of the right to personal defense in the criminal proceedings of the Republic of Bulgaria is essential, as it represents a genuine guarantee of individual rights against the arbitrariness of state authorities in the sphere of criminal justice.

Keywords: right to personal defense, criminal procedure, right of the accused

* Assistant professor, PhD., “Angel Kanchev” University of Ruse, Bulgaria, Faculty of Law, (e-mail: lvlyubenov@uni-ruse.bg).

** Assistant professor, PhD, “Angel Kanchev” University of Ruse, Bulgaria, Faculty of Law, (e-mail: lvlyubenov@uni-ruse.bg).

Introduction

The aim of this report is to characterize and present, in the shortest yet philosophically meaningful way, the content of the accused's right to personal defense as a subjective right under the Criminal Procedure Code of the Republic of Bulgaria. On the one hand, this stems from the need to fill certain gaps in legal theory; on the other hand, it is necessary for a proper understanding of the current state of the right to personal defense in Bulgaria. This is important because it constitutes a key prerequisite for strengthening and expanding the personal defense of the accused both in legislation and in practice. Ultimately, only in this manner can one truly grasp the spirit of the centuries-old understanding that where there is a right, there must be the possibility of protection. For this reason, this report does not describe the problems in exercising the right to personal defense, nor does it examine in detail the accused's right to qualified defense (defense by counsel).

The personal defense of the accused, understood as a personal and active procedural activity aimed at upholding legally protected interests in criminal proceedings, constitutes an important and necessary corrective to the state. This is so because, on the one hand, the defense “always arises from life, in which the misconceptions, injustices, and cruelties of the law—historically always safeguarding the interests of the powerful—are most clearly seen,”¹ and on the other hand, because it serves as a means of preventing procedural (judicial) errors. For this reason, the statutory provision of the right to personal defense in the criminal proceedings of the Republic of Bulgaria is essential, as it represents a genuine guarantee of individual rights against the arbitrariness of state authorities in the sphere of criminal justice. In this regard, Leonid Vladimirov also states: “In countries where justice is based on the need to instill in people a sense of fairness and respect for the rights of others, the defensive tendency prevails in the administration of justice; whereas in countries where justice aims merely to instill blind fear of authority, the accusatory tendency dominates. In the former type of countries, allowing the defense to participate in the preliminary investigation is the result of a growing desire to safeguard the court against judicial errors; in the latter, the refusal to admit the defense during preliminary investigations stems from the desire to ensure complete freedom of the prosecuting authority.”² Therefore, it may be said that the question of allowing or not allowing the right to personal defense—both in the pre-trial proceedings and in the trial phase—is organically linked to the manifestation of one of two opposing maxims that govern criminal procedure. “One is: It is better for a hundred guilty persons to go free than for one innocent person to be imprisoned; the other is: There may be a hundred innocent people in prison, but not a single guilty one shall escape—or, in other words: When the dry burns, the green burns with it.”³ Thus, if the authorities perceive the acquittal of the defendant as even a minimal encroachment upon justice, the right to personal defense will be normatively neglected and the objective truth will be ‘smothered.’ Conversely, if acquittal is regarded as a

¹ Vladimirov, L.E., *Advocatus miles*, Zashtitata v uglavnia proces, Sofia, 1922: Kooperativna pechatnica „Gutenberg

² See, Vladimirov, L.E.

³ Salov, I. *Tendencii v razvitiето na nakazatelnoprocesualnoto docazatelstveno pravo*. Plovdiv, 2017: Plovdivski universitet “Paisii Hilendarski”.

value essential to justice, the right to personal defense will be strengthened and expanded with full force, and the objective truth will be illuminated. The conclusion is that the specific state of the right to personal defense in a criminal process is itself capable of accurately reflecting the degree of development of democracy (humanism), or conversely, despotism (tyranny) within a state-organized social system.

Contents

To achieve the objective set out in the introduction of this report, two tasks will be addressed here.

The first task involves providing a legal characterization of the right to personal defense as a subjective right.

The second task involves revealing the content of the right to personal defense by identifying its individual components—that is, the distinct rights of personal defense that collectively constitute it. It should be clarified that a detailed examination of the content of each specific right of personal defense of the accused is not among the aims of this report, primarily because this has already been addressed relatively well in Bulgarian legal theory and judicial practice.

1. Legal Framework

The legislative provision and safeguarding of the accused's right to personal defense in the criminal procedure of the Republic of Bulgaria is an expression of profound humanism and advanced state democracy.⁴ Without the legitimate recognition and observance of the right to defense, neither the existence nor the manifestation of the rule of law in the public and legal life of citizens is possible, because without the real existence of a fundamental legal mechanism for protection, the rights and freedoms of the individual would remain devoid of meaning.⁵ With the development of social relations, the state is continuously confronted with the need both to meet more fully the material and spiritual needs of citizens and to protect more comprehensively their rights and legitimate interests. In this regard, Rumen Vladimirov observes: "...In the stage of building and consolidating a democratic, market-oriented society, in which the Republic of Bulgaria currently finds itself, social relations are characterized by an intensified dynamic of emergence, expansion, and improvement. This places with even greater seriousness the issue of their effective legal regulation..."⁶ Therefore, the timely legislative recognition of the need for more complete protection of the rights and legitimate interests of citizens, including that of the accused, as a function of the dynamism in the development of social relations, is always an important criterion both for the broader and more substantive expansion of the right to personal defense and for the deepening of democratic development and the rule of law as a whole.

⁴ Drumeva, E. *Konstitucionno pravo- peto prerab. I dop.* Izd. Sofia, 2018: "Ciela

⁵ Tanchev, E. *Osnovni prava na choveka.* Sofia, 2002: "Jurispress", p. 211-212.

⁶ Vladimirov, R. *Sauchastie pri uslojnena prestapna deinost.* Ruse, 1996: Izdanie na Rusenski universitet "Angel Kanchev", p. 5

A fundamental form of safeguarding the rights and freedoms of citizens in Bulgaria is the constitutional enshrinement of the right to defense, including the right to personal defense as one of its components. The Constitution of the Republic of Bulgaria of 13 July 1991 contains a general provision according to which every citizen has the right to defense whenever his rights or legitimate interests are threatened or violated (Art. 56, first proposition). Additionally, Chapter Six of the Constitution states that the procedure for exercising the right to defense shall be established by law (Art. 122, para. 2). In further detail, Art. 15, para. 1 of the Criminal Procedure Code explicitly clarifies that the accused has the right to defense, and para. 2 of the same article states that “...the accused and the other persons participating in the criminal proceedings shall be provided with all procedural means necessary to protect their rights and legitimate interests.” Moreover, Art. 122, para. 1 of the Constitution mandates that citizens and legal persons have the right to defense at all stages of the proceedings.

Thus, there can be no doubt that the accused possesses the right to defense — and therefore the right to personal defense — at every stage of the criminal process. He is free to employ the procedural means provided in the Criminal Procedure Code to protect his rights and legitimate interests in both the judicial and pre-trial phases of criminal proceedings of a general nature, specifically from the moment the procedural status of “accused” arises. The accused also possesses the right to personal defense in privately prosecuted cases. To ensure and sustain the accused’s personal engagement and to stimulate his defensive efforts, the constitutional legislator has secured the real exercise of the right to personal defense by providing procedural guarantees for its implementation (Art. 30, paras. 1–2 and Art. 31, para. 3 of the Constitution).

It can reasonably be affirmed that the accused’s right to personal defense possesses universal human significance. This is demonstrated by its embodiment in international legal instruments. For example, the right to defense is extensively outlined in Art. 2(3) and Art. 14(2) and (3)(a–g) of the International Covenant on Civil and Political Rights, as well as in Arts. 6 and 13 of the European Convention on Human Rights. The right to personal defense may also be conceptualized as an integral component of the right to a fair trial under Art. 6 of the ECHR. From a domestic perspective, the most significant is Art. 55 of the Criminal Procedure Code, which provides the explicit content of the accused’s right to personal defense.

2. Legal Characteristics and Content of the Right to Personal Defense

The accused’s right to defense takes different forms depending on the criteria used for classification. Depending on whether it is exercised solely by the accused, the right to defense may be either a right to personal defense or a right to qualified defense. In short, the right to personal defense is the legally recognized and guaranteed ability of the accused to independently perform procedural actions to protect his rights and legitimate interests during the investigation and adjudication of the criminal case. The right to qualified defense, on the other hand, is the expanded, legally guaranteed possibility for the accused — alongside personal defense — to receive assistance from an authorized or officially appointed defender when exercising the defensive function. Here, however, the focus is on the right to personal defense and its characterization.

The accused's right to personal defense possesses a procedural (public) legal nature. Several arguments justify this and are contained in the law itself (Art. 15, paras. 1–2 and Art. 55 Criminal Procedure Code of Republic of Bulgaria-CPC). **First**, this right is enshrined in the Criminal Procedure Code and not in Criminal Code of Republic of Bulgaria, which indicates that as a subjective right it exists solely as part of a specific criminal procedural legal relationship. **Second**, by express legislative provision, this right is granted for participation in criminal proceedings, meaning it has procedural content, purpose, and orientation. **Third**, it is exercised to protect rights and legitimate interests—that is, it shields threatened or violated subjective rights or lawful interests, making it secondary to them. **Fourth**, the rights or interests of the accused are protected through procedural means of defense, which inherently require the existence and exercise of specific procedural rights.⁷

The accused's right to personal defense is a subjective, personal right. It is subjective because it is inseparable from the personality of the accused/defendant, who, as a party in the criminal process (Art. 253(2), first proposition CPC), is an active subject rather than a passive object of the proceedings.⁸ The accused is a subject of the criminal process because he performs one of the three fundamental procedural functions — the function of defense — by virtue of which he holds numerous procedural rights influencing the course of the proceedings.⁹ He exercises the defense function not arbitrarily but for the purpose of protecting his personal rights and legitimate interests, which confirms the personal character of this right.

In a broad sense, the right to personal defense is a complex public subjective right.¹⁰ It encompasses an entire system of independent procedural rights, exhaustively incorporated in Art. 55 CPC, each of which represents a legally recognized and guaranteed ability of the accused to actively participate in protecting his rights and legitimate interests using appropriate procedural means.

The implementation of the right to personal defense does not aim at acquiring property benefits. Whether it serves to protect property rights and interests is a separate issue. In such cases, it concerns the exercise of the right to defense with property rights as its object, not a “property right to defense.” Thus, as a non-property right, personal defense is nontransferable, non-inheritable, and not subject to enforcement. In this respect, we share St. Pavlov's view that the right to defense arises for a specific person in a specific criminal case from the moment the status of the accused emerges, and extinguishes when that status ceases. As he states: “The right to defense cannot be transferred by contract or inheritance.”¹¹

The right to personal defense is also an absolute subjective right. Its absolute character is determined by the requirement that the accused's procedural efforts to rebut the accusation must be respected and not hindered by *any* legal subject, not merely by the state authority whose actions

⁷ Pavlov, S. *Nakazatelen process na Republica Bulgaria- obshta chast*. Sofia, 1996: Sibi.

⁸ Velchev, S. *Rakovodstvo po uglavnia process*. Tom 2. Sofia, 1923: “Pridvorna pechatnica-Sofia”.

⁹ Pavlov, S. *Nakazatelen process na Republica Bulgaria- obshta chast*. Sofia, 1996: Sibi.

¹⁰ See Pavlov, S. *Nakazatelen process na Republica Bulgaria- obshta chast*, p. 93

¹¹ Pavlov, S. *Osiguriavane na grajdinite pravo na zashtita v nakazatelnia process na NRB*. Sofia, 1986: Izdatelstvo na “Balgarskata Akademia na naukite”, p. 52

the accused challenges, provided these efforts remain within the limits of the Constitution and the CPC.¹²

Furthermore, the right to personal defense is inalienable. It cannot be excluded by agreement between the parties to the criminal proceedings or waived unilaterally (i.e., the accused cannot validly refuse the right to defense).¹³ A distinction must be made between inalienability and non-exercise: inalienability concerns the existence of the right, whereas non-exercise concerns the absence of activity despite the right's continued existence. The right ceases only with the termination of the status of the accused or the conclusion of the proceedings. Therefore, the failure to exercise it does not extinguish it.¹⁴ Any doubts regarding the right's inalienable nature should be considered settled since the constitutional legislator has included the right to defense among the fundamental and inalienable rights in Chapter Two of the Constitution. Accordingly, any attempt by the state to limit this right may be challenged through the direct effect of constitutional norms (Art. 5, para. 2 in conjunction with Art. 56 of the Constitution).

In our view, the right to personal defense does not possess a transformative character. Most rights listed in Art. 55 CPC show that the accused does not have the procedural power to impose, by his own will, legal changes in either the substantive or procedural relationship with the state. Moreover, many of these rights are definitively dependent on the state's conduct.

As a complex subjective right, the right to personal defense consists of the system of independent procedural rights listed in Art. 55 CPC. Collectively, these individual rights form the content of the right to personal defense. Thus, the content of the right is best understood through the content of its constituent rights.

The accused has the following rights under Art. 55 CPC:

- to learn the crime for which he is charged and the evidence supporting it;
- to give or refuse to give explanations regarding the accusation;
- to review the case file, including information obtained through special intelligence means, and to make necessary extracts;
- to present evidence;
- to participate in the criminal proceedings;
- to make requests, notes, and objections;
- to speak last;
- to appeal acts that infringe his rights and legitimate interests, and to have a defender;
- to be provided information regarding the conditions for legal aid and the procedure for receiving it;
- to be provided general information facilitating his choice of defense counsel;
- to communicate freely with his defender, meet privately, and receive advice and legal assistance, including before and during interrogation or any other procedural action involving him;

¹² Tanchev, E. Osnovni prava na choveka. Sofia, 2002: "Jurispress", p. 219.

¹³ Pavlov, S. Nakazatelen process na Republica Bulgaria- obshta chast. Sofia, 1996: Sibi, p.92

¹⁴ Radeva, R. Pravoto na zashtita na obviniaemia v nakazatelnia process na NRB. Sofia, 1985: "Nauka I Izkustvo"

- to make a final statement in court;
- to have his defender participate in investigative and other procedural actions involving him, unless he explicitly waives this right;
- to receive oral and written translation in the proceedings where necessary;
- to submit requests, notes, objections, and appeals electronically, signed with a qualified electronic signature, etc.

The right to personal defense may be exercised from the moment the status of “accused” arises. The accused has the right—but not the obligation—to exercise each of the rights listed in Art. 55 CPC. He is protected by the presumption of innocence regardless of whether he exercises this right. Moreover, no adverse conclusions may be drawn from the fact that he chooses not to exercise it (Art. 103, para. 3 CPC).

Conclusions

From the analysis conducted in accordance with the tasks set out in this report, it may be concluded that the objectives have been fulfilled. The characteristics examined show that the right to personal defense constitutes a subjective, procedural, non-transformative, inalienable, personal, non-property, complex, and absolute right of the accused. It consists of a legally recognized and guaranteed ability to influence (and oppose) the procedural activity of the state at all stages of the criminal process for the protection of threatened or violated rights and legitimate interests through the exercise of numerous procedural rights via appropriate procedural means.

Substantively, the right to personal defense is best understood through the enumeration of the individual rights listed in Art. 55 CPC.

It is essential that the right to personal defense continues to develop through the expansion of Art. 55 CPC with new defensive rights. The strengthening of personal defense must become a sustained trend, as such a tendency contributes significantly to the proper resolution of criminal cases and to the issuance of lawful and fair judicial acts.

References:

- Vladimirov, L.E., *Advocatus miles, Zashtitata v uglavnia proces*, Sofia, 1922: Kooperativna pechatnica „Gutenberg” ,
- Salov, I. *Tendencii v razvitiето na nakazatelnoprosesualnoto docazatelstveno pravo*. Plovdiv, 2017: Plovdivski universitet “Paisii Hilendarski”.
- Pavlov, S. *Nakazatelen process na Republica Bulgaria- obshta chast*. Sofia, 1996: Sibi.
- Pavlov, S. *Problemi na osnovnite funkicii na socialisticheskia nakazatelen process*. Sofia, 1966: “Nauka I izkustvo”.
- Pavlov, S. *Osigurivane na grajdinite pravo na zashtita v nakazatelnia process na NRB*. Sofia, 1986: Izdatelstvo na “Balgarskata Akademia na naukite”, p. 52
- Drumeva, E. *Konstitucionno pravo- peto prerab. I dop. Izd*. Sofia, 2018: “Ciela”.
- Radeva, R. *Pravoto na zashtita na obviniaemia v nakazatelnia process na NRB*. Sofia, 1985: “Nauka I Izkustvo”
- Tanchev, E. *Osnovni prava na choveka*. Sofia, 2002: “Jurispress”, p. 211-212.

- Vladimirov, R. Sauchastie pri uslojnena prestapna deinost. Ruse, 1996: Izdanie na Rusenski universitet “Angel Kanchev”, p. 5.
- Velchev, S. Rakovodstvo po uglavnia process. Tom 2. Sofia, 1923: “Pridvorna pechatnica-Sofia”.

PREVENIREA INFRAȚIUNILOR ȘI ABUZURILOR LEGATE DE CHELTUIREA FONDURILOR PUBLICE ÎN REPUBLICA BULGARIA

(PREVENTION OF CRIMES AND ABUSE RELATED TO THE SPENDING OF PUBLIC FUNDS IN THE REPUBLIC OF BULGARIA)

Svetlin ANTONOV*

Elina MARINOVA**

Abstract

Lucrarea încearcă să contureze esența, cadrul de reglementare și instituțional pentru prevenirea abuzurilor și a infracțiunilor în cheltuirea resurselor publice, precum și note scurte privind implementarea cadrului de reglementare în acest sens. Problema prevenirii abuzurilor și a infracțiunilor legate de cheltuirea fondurilor publice este extrem de importantă și relevantă atât din punct de vedere științific, cât și socio-politic. Parametrii conturați în lucrare cu privire la cadrul legislativ și instituțional din Bulgaria, mențiți să combată abuzurile și infracțiunile care implică fonduri publice, nu pretind a fi exhaustivi. Cu toate acestea, sunt suficienți pentru a concluziona că legislației îi lipsește o abordare unificată a supravegherii, controlului și sancționării abuzurilor și a infracțiunilor care implică resurse publice. Există, de asemenea, o lipsă de coeziune în ceea ce privește conceptele referitoare la fondurile publice. Aceasta nu reprezintă neapărat o deficiență a cadrului juridic, deoarece instituțiile au competențe diferite de combatere a unor astfel de abuzuri, care corespund unor sarcini și instrumente specifice, dar creează incertitudine și duce la practici diferite în implementarea unei activități uniforme. Din punctul de vedere al reglementării normative în Bulgaria, există un cadru legislativ relativ coerent pentru controlul bugetar, ale cărui principale elemente sunt, de asemenea, în conformitate cu cadrul de reglementare european. Principala problemă constă în eficiența scăzută a instituțiilor publice, care nu sunt capabile să aplice pe deplin cerințele legale. Principalul motiv pentru aceasta este dependența lor de actorii politici care exercită puterea națională și locală, ceea ce exclude posibilitatea unui control și sancționarea cuprinzătoare a infracțiunilor. Drept urmare, prevenirea fenomenelor analizate este grav compromisă și, uneori, complet absentă.

Cuvinte cheie: *prevenire, criminalitate, abuz, fonduri publice, control, sancționare*

Abstract

The paper attempts to outline the essence, regulatory and institutional framework for the prevention of abuse and crime in the spending of public resources, as well as brief notes on the implementation of the regulatory framework in this regard. The issue of preventing abuse and crimes related to the spending of

* Associated professor, PhD., “Angel Kanchev” University of Ruse, Bulgaria, Faculty of Law, (spantnov@uni-ruse.bg)

** Assistant professor, PhD., “Angel Kanchev” University of Ruse, Bulgaria, Faculty of Law, (elina_marinova@uni-ruse.bg)

public funds is extremely important and relevant both in scientific and socio-political terms. The outlined in paper parameters of the legislative and institutional framework in Bulgaria, designed to counter abuse and crimes involving public funds, do not claim to be exhaustive. However, they are sufficient to conclude that the legislation lacks a unified approach to the supervision, control, and sanctioning of abuse and crimes involving public resources. There is also a lack of unity with regard to the concepts relating to public funds. This is not necessarily a shortcoming in the legal framework, because the institutions have different powers to combat such abuse, which correspond to specific tasks and instruments, but it does create uncertainty and leads to different practices in the implementation of a uniform activity. From the point of view of normative regulation in Bulgaria, there is a relatively coherent legislative framework for budgetary control, the main elements of which are also in line with the European regulatory framework. The main problem lies in the low efficiency of public institutions, which are unable to fully enforce legal requirements. The leading reason for this is their dependence on political actors exercising national and local power, which precludes the possibility of comprehensive control and sanctioning of offences. As a result, the prevention of the phenomena under consideration is severely compromised and, at times, completely absent.

Keywords: prevention, crime, abuse, public funds, control, sanctioning

Introduction

The state, represented by central and local authorities, does not generate its own funds. It "borrows" money from its citizens through taxes and fees in order to provide services that meet their needs. The public financial resources collected should be used in the public interest and with a view to stabilizing and increasing national income and the standard of living of the population. Public finances, both on the revenue and expenditure side, have a significant and continuous impact on the development of the socio-economic and political situation in the state. Adherence to legality, efficiency, responsibility, accountability and transparency is key to maintaining balance and public trust in the authorities, which is the foundation of sustainable democratic governance.

Content

The term "public funds" is used in Bulgarian legislation alongside various related terms: public finances, state resources, public property, public administrative resources, etc. Some Bulgarian normative acts provide a legal definition of the terms used or refer to the understanding in another law, while others do not. An explicit legal definition is contained in § 1, item 1 of the Additional Provisions of the Act on the Financial Management and Control in the Public Sector, where "public funds" are defined as "all funds which are collected, received, kept, allocated and spent by public sector organisations.". In Art. 3 of the Public Finance Act it is stated that "public finances" are: "... a system for the provision and financing of public goods and services, reallocation and transfer of income and accumulation of resources by budgetary organisations by

means of revenue, aid and donations, realisation of financial assets and debt assumption.”. In § 1, item 18 of the Additional Provisions of the Electoral Code a legal definition of “public administrative resource” is given – “ budget resources, premises, automobiles, airplanes and other means of transport, equipment and other movable and immovable things constituting State or municipal property, allocated to the administration, the central and local government authorities, and the State-owned and municipal-owned enterprises, as well as the work of administration employees..”. Art. 93, para. 1, item 4 of the Criminal Code gives a legal definition of the concept of “public property” as “the pieces of property of the state, the municipalities, the co-operatives, the public organisations and other legal persons, in which they participate”. Bulgarian scientific literature distinguishes between state resources on the one hand and public resources as a broader concept on the other¹. For the purposes of this paper, we will use the terms public funds and public resources interchangeably, understanding them to mean funds and property intended for public use in general.

The legislation outlines a broad framework for the prevention of abuses and crimes with public resources, which provides for measures and institutions to control over state, municipal and other public property, the assets and funds of state and municipal enterprises, as well as commercial companies with state and municipal participation and all entities in which the state or municipality participates directly or indirectly in their property or have obligations guaranteed by state or municipal property, as well as entities financed at the expense of funds from the state or municipal budget or extra-budgetary funds, funds from the European Union (EU) or international treaties.

The term "abuse related to the spending of public funds " or “misuse of public funds” shall be understood below as expenditure that is contrary to the purpose of public funds or the public interest, leading both to a direct violation of the law (constituting a crime or other type of offense) and to circumvention of the law. In this sense, the concept of abuse includes a variety of manifestations.

Regulatory legislation and the regulatory framework it establishes are a significant factor in determining, changing, and preventing the misuse of public funds. Accordingly, the lack of comprehensive and sustainable regulatory protection is in itself a crime-inducing factor. National legislation establishing regulatory requirements for the expenditure of public funds can be divided into two categories: *general legislation* setting out the basic framework and rules – the Constitution of the Republic of Bulgaria , the Public Funds Act, the State Budget Act , the Act on the Management of Funds from European Funds under Shared Management, the Act on Financial Management and Control in the Public Sector, the Act on Internal Audit in the Public Sector, etc.; and *sectoral legislation* consisting of special laws relating to specific areas of public policy – the

¹ In this regard, V. Dimitrov points out that the concept of public funds as a component of the financial system includes budgetary and fund resources intended for public purposes in the interest of society as a whole (e.g., the state budget and the budget of the Bulgarian National Bank, as an independent institution) or of broad social groups defined by territory (in the case of municipal budgets) or by function (in the case of social security funds, the Deposit Guarantee Fund, or European Union funds). Society as a whole and the aforementioned public groups are recipients of public services at the expense of these funds. The public purpose of the revenues and expenditures of state-owned enterprises and political parties is indisputable – See V. Dimitrov, *Finansovo pravo* S; Nova Zvezda, 2019, p. 41.

Investment Promotion Act, the Regional Development Act, the Energy Efficiency Act, the Social Assistance Act, the Environmental Protection Act, etc.

Public institutions and organizations have a legally and strictly defined scope of activity. In addition to the framework of general and sectoral legislation, they operate under internal regulations and budgets. Their activities should be subject to clearly formulated objectives related to satisfying public interests and achieving maximum results for the money invested. These are fundamental requirements established in the Public Finance Act, which has a fundamental and systematic significance in the regulation of public finances. Article 20, items 1-9 of the Public Finance Act stipulates that public finances shall be managed in accordance with the following principles: 1. universality; 2. accountability and responsibility; 3. adequacy – compliance of fiscal policy with macroeconomic and socio-economic objectives; 4. economy: obtaining the resources necessary to carry out the activities of budgetary organisations at the best price, while observing the resources quality requirement with the requirements for resource quality; 5. efficiency: achieving maximum results from the resources employed by budgetary organisations in the pursuit of their activities; 6. effectiveness: the level of attainment of objectives of budgetary organisations when comparing actual and intended results of their activities;; 7. transparency: enabling public awareness by providing public access to information; 8. sustainability: maintaining current levels of revenue and expenditure, with no risk to the solvency of the state or the ability to cover financial obligations in the long term 9. legality: complying with the applicable laws, internal regulations and contracts.

Strictly defining the rules for spending public funds in laws and subordinate legislation is not enough to prevent possible abuse. These rules must be strictly and consistently enforced, which requires the state to implement appropriate measures to counteract abuse. The development and implementation of mechanisms for sanctioning the misuse of public funds is a particularly important factor in combating such practices and, consequently, in effectively protecting public financial interests. In a number of cases, violations of the law are accompanied by serious damage to public property, which implies complete intolerance towards them. Therefore, the provision of a wide range of sanctioning institutions is intended to have a general deterrent and preventive effect on all legal entities involved in the process of spending public funds. The sanctions for counteracting the misuse of public funds relate to two main groups of offences: a) criminal offences; b) administrative, disciplinary and civil offences.

Undoubtedly, the methods and means of criminal law, and in particular penal punishment, which is the most severe form of state coercion, play the most important role in preventing any socially dangerous behavior. The high public importance of the lawful expenditure of public funds has motivated the Bulgarian legislator to criminalize various acts related to the misuse of public resources. In view of their specificity, we can divide them into two subgroups – intrinsic (directly protecting the spending of public funds) and non-intrinsic (offering indirect protection).

The first subgroup includes the crimes under Articles 254a and 254b of the Criminal Code. They directly affect public relations related to the proper expenditure of budget funds, earmarked funds provided in the form of financing under a special procedure and law, as well as financial

resources from funds belonging to the EU or provided by the EU to the Bulgarian state. The executive act in these cases is carried out by disposing of these funds not in accordance with their intended purpose. Receiving a large amount of money from the state budget that is not due is another crime of this type, which is criminalized under Article 256 of the Criminal Code. In this case, the disposal of budget funds is the result of a falsified document being presented as grounds for the disposal, which is why criminal liability lies not with the person disposing of the funds, but with the person who presented the falsified document.

The second subgroup includes crimes that directly protect another object, but can also be applied to the criminal law protection of public relations related to the spending of public funds. These are: providing false information with a view to obtaining funds from EU funds (Art. 248a, paras. 2-5 of the Penal Code), embezzlement (Art. 201-203 of the Penal Code), document fraud (Article 212 of the Criminal Code), mismanagement (Article 219 of the Criminal Code), conclusion of a manifestly disadvantageous transaction (Article 220 of the Criminal Code), offenses committed by public officials (Articles 282-285 of the Criminal Code), bribery (Articles 301-307a of the Criminal Code), document offenses committed by public officials (Articles 310 and 311 of the Criminal Code).

To ensure the lawful expenditure of public funds, other types of legal liability are also enforced – administrative, disciplinary, and property (civil). For violations of normative acts in the field of public administration, the administrative penalty provisions of the relevant normative act governing budgetary, financial, economic, or accounting activities provide for administrative liability. It has the widest scope of application among the sanctioning mechanisms for ensuring the lawful development of public legal relations, including those related to the use of public finances. A large number of financial control bodies have been entrusted with powers to enforce precisely this type of legal liability. Its high efficiency and speed provide adequate protection for activities related to the expenditure of public finances, and the administrative penalties provided for are very severe in certain cases, which inevitably has a deterrent effect.

In connection with violations of the normative rules for managing public finances, disciplinary liability may also be imposed in accordance with the Civil Servants Act and the Labor Code. The implementation of disciplinary liability is part of the managerial competence of the appointing authority/employer and is most often outside the powers of the financial control authorities. It plays a significant preventive role when applied in accordance with regulatory requirements, as it affects the essential subjective rights of workers and employees arising from their employment or service relationship, including its termination.

In addition to the above types of liability, property liability may also be incurred for violations of financial regulation and damage to public property. This is a sanction for a tort (unlawful damage) and represents an encumbrance on the offender's property in order to recover the damage caused by them. The principle is that tort liability, as regulated in civil law (Articles 45-54 of the Obligations and Contracts Act), also applies in cases of damage to public property. A special regime of property liability for damages is contained in Chapter Three of the Public

Financial Inspection Act, where its direct implementation is entrusted to financial inspectors as financial control bodies.

In cases of established violations or other deviations from the regulatory requirements, in addition to sanctions, other coercive measures may also be taken. Coercive administrative measures and protective measures are widely used to protect public funds. An example of a coercive administrative measure is the power of the Minister of Finance under Article 107, para. 1 of the Public Finance Act to restrict or suspend payments to budgetary organizations in the event of breaches of budgetary discipline. A protective measure is the possibility of imposing financial corrections, provided for in Article 70 of the Act on the Management of European Funds under Shared Management, in cases of irregularities constituting violations of the rules of the law. The various advisory measures taken by the control authorities also have a significant preventive effect, for example – proposals and recommendations for improving the management of budgetary and/or other public funds (Articles 41 and 50 of the National Audit Office Act), giving advice, opinions, and other measures designed to improve risk management and control processes (Article 8 of the Internal Audit in the Public Sector Act).

There is a wide range of bodies responsible for supervising and enforcing the regulations governing the expenditure of public funds. The National Assembly and municipal councils, as representative bodies with the power to adopt the state and municipal budgets, respectively also have the logical control power to adopt the report on the implementation of these budgets (Article 84, item 2 of the Constitution of the Republic of Bulgaria, Articles 138-140 of the Public Finance Act). At the meeting of the relevant representative body at which the report is considered and adopted, control may be exercised over the legality and expediency of the implementation of the budget, including whether the principles of public finance management established in Article 20, items 1-9 of the Public Finance Act have been complied with.

In addition to the control exercised by the representative bodies, financial control is also exercised by a number of central and local executive authorities. The Minister of Finance exercises overall control over the implementation of the state budget and the consolidated fiscal program (Article 131 of the Public Finance Act). Pursuant to Article 11, para. 13 of the Act, first-level budget administrators exercise control over the processes of planning, drafting, implementing, and reporting on the budgets of lower-level budget administrators. With regard to the implementation of the municipal budget, the mayor exercises similar control powers (Article 137. Para. 1 of the Act).

Internal control as part of financial management in budgetary organizations and other public sector organizations is regulated by Articles 10 and 13 of the Act on Public Sector Financial Management and Control. According to Article 3, the heads of public sector organizations are responsible for implementing financial management and control in all structures, programs, activities, and processes under their management, in compliance with the principles of legality, sound financial management, and transparency. According to Article 13, para.1 of the Act, they shall ensure control activities, including written policies and procedures designed to provide

reasonable assurance that risks are limited to the acceptable limits set in the risk management process.

The regulatory framework for internal audit is set out in the Internal Audit in the Public Sector Act. This is a form of specialized budgetary control – it is carried out by internal auditors who are employees of the organization and report directly to its manager (Article 12, para. 1 of the Act). Internal audit is an independent and objective assurance and consulting activity designed to improve an organization's operations. Internal auditors should review and analyze financial management and control systems to assess the effectiveness of control mechanisms.

External financial control over the public sector is mainly exercised by the National Audit Office and the State Financial Inspection Agency. The National Audit Office is the supreme audit institution established under Article 91 of the Constitution of the Republic of Bulgaria. Unlike most financial control institutions, which are subordinate to the Minister of Finance, the National Audit Office is independent in its activities and reports to the National Assembly – Article 3 of the National Audit Office Act. The National Audit Office exercises specialized and comprehensive control over the implementation of the budget in terms of revenue and expenditure. As with internal control and internal audit in the public sector, this control covers both legality and expediency (effectiveness, efficiency, and economy) in the management of public funds. The main task of the National Audit Office is to control the reliability and accuracy of the financial statements of budgetary organizations, the legality, effectiveness, efficiency, and economy of the management of public funds and activities, and to provide the National Assembly with reliable information on this – Article 2 of the Act. The European Audit Office controls the legality and regularity of all Community revenue and expenditure, including the management and use of funds provided by the European Union. In this way, it assists the European Parliament and the Council in exercising their powers of control over the implementation of the budget.

Administrative external control over budget expenditure and public property management is a traditional form of control characteristic of Bulgarian financial legislation. Currently, it is carried out in accordance with the State Financial Inspection Act by the bodies of the State Financial Inspection Agency, which is an administration under the Minister of Finance (Article 6 of the Act). The main objective of the State Financial Inspection is to protect public financial interests by conducting ex-post financial inspections for compliance with the normative acts governing budgetary, financial, economic, and accounting activities, as well as the award and execution of public procurement contracts. The Agency's control powers include identifying violations of the above-mentioned regulations, as well as indicators of fraud, revealing damage to public property, and bringing the guilty parties to administrative and financial liability; establishing fraud and violations affecting the financial interests of the European Communities (Article 2, para. 2 of the Act). The State Financial Inspection is a follow-up control over the legality of expenditures and the management of public property and property for public use.

In the area of public procurement, which accounts for the most significant expenditure of public funds, control may be exercised by both the State Financial Inspection Agency and the National Audit Office. Article 238, para. 1 of the Public Procurement Act stipulates that ex post

external control over the implementation of the law, including control over the implementation of public procurement contracts and framework agreements, shall be exercised by the National Audit Office and the bodies of the Agency – each in relation to the contracting authorities falling within their scope of control, in accordance with the special laws regulating their powers. Pursuant to Articles 260 and 261 of the Public Procurement Act, the bodies of both control institutions may impose administrative penalties for violations of the law established in Articles 247-259. The control exercised by the Public Procurement Agency is in accordance with Chapter Thirty-One (Articles 232-237) of the Act. It can be defined as administrative control of an advisory nature, because the agency's bodies are not granted independent coercive and sanctioning powers.

The Act on the Management of European Funds under Shared Management provides for specific forms of ongoing and ex-post control of the lawful management and expenditure of funds provided by European funds. The bodies responsible for programs financed by European funds are the managing authorities, accounting authorities, and audit authorities – Article 9, para. 1 of the Act. The managing authorities are responsible for the overall programming, management, and implementation of the program, as well as for the prevention, detection, and correction of irregularities, including the implementation of financial corrections through the total or partial cancellation of support from the funds for a given operation or program when it is established that the declared expenses are irregular. The accounting authorities shall carry out specific control activities with a view to declaring to the European Commission the expenditure incurred under the programs referred to in Article 3, para.2 of the Act and preparing and sending to the European Commission annual accounts for each program. The audit authorities shall carry out specific audit activities to provide an independent and objective assessment of the effectiveness of the financial management and control systems and the regularity, correctness, and legality of the related expenditure. The audit of EU funds is also regulated in principle in Chapter Five (Articles 41-46) of the Internal Audit in the Public Sector Act. Audit control in this case is centralized—functions and powers are delegated to the Executive Agency for Audit of EU Funds. Its status is regulated at the sub-legislative level by Regulation H-2 of 30 June 2016 of the Minister of Finance on the order and manner of implementation, coordination, and harmonization of specific audit activities related to EU funds and programs.

The Prosecutor's Office of the Republic of Bulgaria (or the European Public Prosecutor's Office for crimes affecting the financial interests of the EU) ensures compliance with the law, prosecutes persons who have committed crimes, and maintains charges against them in criminal cases of a general nature, including those related to the misuse of public funds. In addition, it has the power to take action to revoke unlawful acts. In practice, the Prosecutor's Office has at its disposal the full range of instruments for prosecuting and sanctioning established abuses of public funds. All other institutions are required by law to comply with the orders of the prosecutor. Judicial practice also has a significant impact on the dynamics and manifestations of misuse of public resources. It is an integral part of the state's response to these phenomena, and its development and the concepts it adopts are decisive for the detection and punishment of unlawful encroachments on public funds.

The Anti-Corruption Commission is an independent, specialized, permanent state body responsible for implementing policies on the prevention and combating of corruption and the identification of conflicts of interest. The Commission carries out activities aimed at preventing, detecting, and investigating corruption offences; it checks reports of incompatibility in the declarations of persons holding public office and, if incompatibility is established, refers the matter to the appointing or electing authority for appropriate action; exercises control and takes decisions on the checks and analysis of declarations of assets and interests of persons holding public office; establishes conflicts of interest of persons holding public office.

Decrees of the Council of Ministers have adopted acts that also establish procedures or bodies relevant to the prevention and sanctioning of abuse of state resources. Decree No. 229/23.09.2009 of the Decree No. 229/23.09.2009 of the Council of Ministers adopted the Rules of Procedure of the Council of Ministers, which establishes and describes the functions of the Chief Inspectorate to the Council of Ministers (Art. 62, para. 1) with broad powers for internal audits in relation to corruption, illegal or improper actions or omissions by employees of the Council of Ministers administration, including in relation to the Act on Management of European Funds under shared management.

The European Anti-Fraud Office (OLAF) investigates fraud affecting the EU budget, corruption, and serious misconduct in the European institutions and develops anti-fraud policy for the European Commission. Its competence covers the investigation of offences such as embezzlement, irregularities in public procurement procedures and customs fraud. However, OLAF cannot investigate allegations of fraud that have no financial impact on EU public finances.

The Directorate for the Protection of the EU's Financial Interests, which is a specialized structure of the Ministry of the Interior, carries out control, information and coordination activities in the field of protection of the EU's financial interests, a Council for Coordination in the Fight against Offences Affecting the EU's Financial Interests (AFCOS) has been set up. The Council provides guidance, monitors and ensures coordination in the activities of state authorities in preventing and combating offences – fraud, misuse of funds and property belonging to the EU or provided to the Bulgarian state from EU funds and programmes, including related national co-financing.

At the parliamentary level, there are two committees that deal with the prevention of misuse of public funds: the Committee on Prevention and Countering Corruption and the Committee on European Affairs and Control of European Funds. The Budget and Finance Committee of the National Assembly has a standing subcommittee on public sector accountability. It is also parliamentary practice to set up temporary parliamentary committees on issues of public importance, which direct parliamentary control towards processes where there could be misuse of public resources².

² For example, the Temporary Committee for Establishing Facts and Circumstances in the Spending of Funds Provided to the National Palace of Culture for the Preparation of the Bulgarian Presidency of the Council of the EU.

Counteracting offences is not the sole preserve of institutions – it is a nationwide task³. Civil society can and should also be an active player in preventing the misuse of public funds. Citizens and civil society organizations can submit reports/complaints to the competent authorities. The basic rules for submitting reports and proposals by citizens and legal entities are contained in Chapter Eight of the Administrative Procedure Code. According to Article 107, para. 4 of the Code, reports may be submitted for abuse of power and corruption, mismanagement of state or municipal property, or other unlawful or inappropriate actions or omissions by administrative bodies and officials in the relevant administrations that affect state or public interests, rights, or the legitimate interests of other persons. Two basic principles have been introduced: 1. consideration of reports and proposals objectively, impartially, and in a timely manner; 2. prohibition of persecution for submitting a proposal or report (Article 108 of the Code). In a number of cases, our legislation provides for special provisions regulating the submission of reports by citizens.⁴

The work and activism of investigative journalists, non-governmental organizations, and civic groups are particularly important. In Bulgaria, the investigations and analyses published in the Black Book of Government Waste in Bulgaria by the Friedrich Naumann Foundation for Freedom⁵, the analyses, opinions, and initiatives of the Institute for Market Economics⁶, the reports, investigations, and alerts of the Anti-Corruption Fund Bulgaria⁷, the civil movement Bulgaria United with One Goal (BOEC)⁸, and the Bureau of Investigative Reporting and Data (BIRD) of the non-governmental organization DRJI – Data for Reporters, Journalists, and Investigations⁹.

The outlined parameters of the legislative and institutional framework in Bulgaria, designed to counter abuse and crimes involving public funds, do not claim to be exhaustive. However, they are sufficient to conclude that the legislation lacks a unified approach to the supervision, control, and sanctioning of abuse and crimes involving public resources. There is also a lack of unity with regard to the concepts relating to public funds. This is not necessarily a shortcoming in the legal framework, because the institutions have different powers to combat such abuse, which correspond to specific tasks and instruments, but it does create uncertainty and leads to different practices in the implementation of a uniform activity.

From the point of view of normative regulation, there is a relatively coherent legislative framework for budgetary control, the main elements of which are also in line with the European regulatory framework. However, from the point of view of law enforcement, there are some shortcomings. Law enforcement means the effective implementation of legislation by impartial and objective institutions, as well as the application of sanctions and other coercive measures in cases of non-compliance with regulations. In Bulgaria, it is rare for systematic and scandalous

³ Aidarov, Y. *Kriminologiya*, Sofia: Ciela, 2010, p. 326.

⁴ For example, Article 5 of the State Financial Inspection Act and Article 62 et seq. of the Anti-Corruption Act.

⁵ <https://chernakniga.bg/>

⁶ <https://ime.bg/analyses/>

⁷ <https://acf.bg/bg/>

⁸ <https://www.boec-bg.com/>

⁹ <https://bird.bg/about-2/>

abuses in the management and spending of public resources to be brought to light and placed at the center of public attention due to the law enforcement activities of the control institutions. More often, it is the result of the work of investigative journalists, non-governmental and civil society organizations, international studies, or shifts in the political landscape¹⁰. The disclosure of inefficient management of public resources traditionally reveals morally and legally reprehensible practices. The overall picture gives the impression of a blurring of the lines between the public and private spheres, and the public interest, on which our entire legislation governing state administration is based, remains a fiction with no particular practical dimensions. A consensus has formed in society for de facto tolerance, despite the regulatory inadmissibility of abuse of public resources, which is the main reason for the lack of effectiveness in the work of the control institutions called upon to guarantee the rule of law. All this leads to a significant reduction in their preventive impact on public awareness and the formation of mistrust among individual citizens.

This raises the following question: is there any legal order at all when legal norms are formally in force but are not enforced, and their non-enforcement is not sanctioned? V. Braikov refers to the state's overall capacity to ensure real and effective protection of the law as its "sanctioning power or sanctioning capacity." According to the author, "the number of formally valid legal norms is irrelevant if they are not all backed by a tangible threat of punishment for violations. In this sense, there are only as many legal norms in force as the state has the power to ensure punitive retribution"¹¹.

Conclusion

The issue of preventing abuse and crimes related to the spending of public funds is extremely important and relevant both in scientific and socio-political terms. We can conclude that the Republic of Bulgaria has an adequate and appropriate legislative framework, as well as the necessary system of institutions for its implementation. This has laid the foundation for effective counteraction against abuse and crimes involving public finances, which inevitably has a preventive effect. The main problem lies in the low efficiency of public institutions, which are unable to fully enforce legal requirements. The leading reason for this is their dependence on political actors exercising national and local power, which precludes the possibility of comprehensive control and sanctioning of offences.

At the same time, ensuring the lawful and appropriate use of public financial resources and counteracting various illegal infringements requires that the provisions of the law be consistently implemented in practice, including from the point of view of sanctions. At a time of unprecedented challenges for the state, provoked by both international and domestic political instability, economic

¹⁰ In July 2022, at the initiative of the former Minister of e-Government, detailed data from the System for Electronic Budget Payments (SEBRA) were published, the file containing data on all payments from 2006 to June 2022 and showing a huge concentration of public resources in the hands of a few private individuals. <https://chernakniga.bg/nay-golemite-usvoiteli-na-darzhavni-sredstva-v-govori-sebra/>

¹¹ Braikov, V., Sanktsionen kapatsitet i razdeleni vlasti, Spisanie "Advokat-ski pregled", broj 2, 2018, pp. 13-14.

and financial turmoil, and serious problems with the rule of law, the unlawful and unreasonable squandering of limited and valuable public resources causes discontent among the public, a sense of injustice, and poses a threat to the social contract between the state and its citizens. As a result, the prevention of the phenomena under consideration is severely compromised and, at times, completely absent.

References:

- Aidarov, Y. Kriminologiya, Sofia: Ciela, 2010.
- Braïkov, V., Sanktsionen kapatsitet i razdeleni vlasti, Spisanie "Advokat·ski pregled", broj 2, 2018.
- Dimitrov, V. Finansovo pravo, Sofia; Nova Zvezda, 2019.

LIBERTATEA RELIGIOASĂ A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE: ÎNTRE DREPT FUNDAMENTAL ȘI LIMITE EXECUȚIONALE

(FREEDOM OF RELIGION OF PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY: BETWEEN A FUNDAMENTAL RIGHT AND EXECUTIONAL LIMITATIONS)

Andrei-Cristian ȘTEFAN*

Abstract

Libertatea religioasă constituie unul dintre drepturile fundamentale recunoscute universal, dar aplicarea sa în mediul penitenciar presupune un echilibru delicat între exercitarea efectivă a convingerilor religioase și necesitatea menținerii ordinii și siguranței locurilor de detenție. Articolul de față examinează cadrul normativ românesc privind asistența religioasă a persoanelor private de libertate, în corelare cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Sunt analizate cazuri relevante, precum Saran v. Romania (2020), Neagu v. Romania (2020) și Erlich and Kastro v. Romania (2020), care au conturat standardele europene privind respectarea dietelor religioase și recunoașterea libertății de conștiință a deținuților. De asemenea, se evaluează rolul judecătorului de supraveghere a privării de libertate în garantarea exercitării acestui drept și se evidențiază limitele legitime impuse de regimul execuțional. Concluzia centrală este că libertatea religioasă a deținuților nu poate fi considerată absolută, dar restrângerile sale trebuie să fie proporționale, justificate și conforme cu standardele internaționale în materie de drepturi ale omului.

Cuvinte cheie: libertate religioasă, drept execuțional penal, asistență religioasă în penitenciare, jurisprudența CEDO, restrângerea drepturilor fundamentale.

Abstract

Freedom of religion constitutes one of the universally recognized fundamental rights; however, its application within the penitentiary environment entails a delicate balance between the effective exercise of religious beliefs and the necessity of maintaining order and security in places of detention. This article examines the Romanian normative framework governing the religious assistance of persons deprived of liberty, in correlation with the case law of the European Court of Human Rights. Relevant cases are analyzed, such as Saran v. Romania, Neagu v. Romania, and Erlich and Kastro v. Romania, which have shaped European standards regarding the respect for religious diets and the recognition of prisoner's freedom of conscience. Furthermore, the role of the supervising judge of deprivation of liberty is assessed in guaranteeing the exercise of this right, while also highlighting the legitimate limitations imposed by the executional regime. The central conclusion is that the religious freedom of detainees cannot be regarded as absolute; however, any restrictions must be proportionate, justified, and consistent with international human rights standards.

* PhD. Student, "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania). Attorney at Law, Bucharest Bar.

Keywords: *Religious freedom, penal enforcement law, religious assistance in prisons, ECHR case law, restriction of fundamental rights*

1. Introducere

Libertatea religioasă constituie un drept fundamental recunoscut pe plan internațional, garantat de instrumente juridice precum Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 18) și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (art. 9). Ea cuprinde libertatea individului de a-și adopta o credință, de a o manifesta prin cult, practici sau respectarea prescripțiilor religioase, precum și libertatea de a nu profesa nicio religie. Totuși, exercitarea acestei libertăți în contextul privării de libertate ridică probleme particulare, deoarece mediul penitenciar este, prin natura sa, un spațiu al restricțiilor și al controlului.

În mediul carceral, drepturile fundamentale nu dispar, dar ele sunt adaptate specificului execuțional penal. Limitările impuse persoanelor private de libertate trebuie să fie strict proporționale, să urmărească un scop legitim și să nu anihileze substanța dreptului. În cazul libertății religioase, aceste limite se manifestă în mod concret prin reglementarea accesului la activități de cult, prin organizarea spațiilor de rugăciune, prin contactul cu reprezentanții cultelor recunoscute, prin dreptul la literatură religioasă sau prin respectarea regimului alimentar specific fiecărei confesiuni.

Cadrul normativ românesc, configurat prin Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, garantează expres dreptul deținuților la asistență religioasă, dar îl supune totodată unor condiționări legate de securitate și de buna desfășurare a activităților penitenciare. Această viziune echilibrată reflectă principiul conform căruia libertatea religioasă nu este un drept absolut, ci unul exercitabil în limitele compatibile cu regimul detenției.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a consolidat această perspectivă, stabilind repere ferme privind obligațiile statului de a respecta și proteja libertatea religioasă în detenție. Cazuri precum *Saran v. Romania* (2020), *Neagu v. Romania* (2020) și *Erlich and Kastro v. Romania* (2020) evidențiază că refuzul autorităților de a permite practicarea credinței sau de a asigura condiții minime de exercitare a acesteia poate constitui o ingerință nejustificată în drepturile fundamentale ale persoanei private de libertate.

Scopul prezentului studiu este de a analiza reglementarea, conținutul și limitele libertății religioase în mediul penitenciar, din perspectivă execuțional penală, urmărind interacțiunea dintre dreptul intern și standardele europene. Într-un domeniu în care libertatea se confruntă permanent cu restricția, problema esențială devine aceea de a identifica granița dintre ordinea penitenciară legitimă și ingerința nejustificată în convingerile religioase individuale.

2. Conținut

Constituția României garantează prin art. 29, libertatea gândirii și a opiniilor precum și libertatea credințelor religioase ce nu pot fi îngrădite sub nici o formă.¹ Prin Legea nr. 489 din 2006, privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, *Statul român respectă și garantează dreptul fundamental la libertate de gândire, de conștiință și religioasă al oricărei persoane de pe teritoriul României, potrivit Constituției și tratatelor internaționale la care România este parte. Nimeni nu poate fi împiedicat sau constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă contrară convingerilor sale și nici nu poate fi supus vreunei discriminări, urmărit sau pus într-o situație de inferioritate pentru credința, apartenența ori neapartenența sa la o grupare, asociație religioasă sau un cult ori pentru exercitarea, în condițiile prevăzute de lege, a libertății religioase.*²

În viziunea lui Ioan Muraru, libertatea religioasă este manifestarea specifică a libertății în care persoana are capacitatea de a-și alege, cultiva și practica convingerile religioase fără constrângeri externe, putând decide liber cu privire la credința proprie și modalitățile de manifestare, în interiorul limitelor permise de dreptul statal.³ De altfel, art. 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, prevede că „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, în public sau în particular.”⁴ Totodată, art. 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, stipulează faptul că „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, individual sau colectiv, în public sau în privat, prin cult, învățătură, practici și îndeplinirea ritualurilor.”⁵

În opinia mea, libertatea religioasă reprezintă dreptul fundamental al fiecărei persoane de a-și alege, manifesta și schimba convingerile religioase sau filozofice, individual sau colectiv, în public ori în privat, fără constrângeri din partea autorităților sau a terților. Ea include libertatea de a aparține unei confesiuni religioase, de a participa la ritualurile acesteia, de a respecta prescripțiile de cult (inclusiv alimentare sau vestimentare), precum și dreptul de a nu profesa nicio credință.

În ceea ce privește libertatea conștiinței, a opiniilor și libertatea credințelor religioase, prevederile art. 58 din Legea nr. 254/2013, garantează aceste drepturi între persoanele private de libertate.

Așadar, libertatea credințelor religioase în locurile de detenție are trei componente: exercițiul liber al credinței, exercitarea dreptului fără imixtiunea ori aducerea unei atingeri unui cult

¹ Art. 29 din Constituția României, republicată;

² Art. 1 din Legea 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor;

³ I. Muraru, S. Tănăsescu, *Drept Constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 162;

⁴ Disponibil la: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>;

⁵ Disponibil la: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng;

aparținând altei persoane, precum și participarea la servicii și întruniri pe baza liberului consimțământ.⁶

Pentru exercitarea libertății religioase prevăzute la articolul 58 din Legea nr. 254/2013, persoanele private de libertate au posibilitatea de a participa la serviciile religioase organizate în incinta unităților penitenciare, precum și de a deține literatură, materiale și obiecte de cult, în conformitate cu reglementările interne.

Libertatea manifestărilor religioase în mediul penitenciar trebuie înțeleasă ca o expresie particulară a libertății de gândire, a conștiinței și a opiniilor. Specificul acestei forme de libertate derivă din condiția persoanei aflate în detenție, care, prin natura situației sale juridice, nu mai dispune de aceeași autonomie în gândire și acțiune ca o persoană liberă. Tocmai de aceea, protecția manifestărilor religioase în penitenciare impune o atenție sporită și o abordare echilibrată din partea administrației.

Dimensiunea spirituală are un rol deosebit în menținerea echilibrului psihic al persoanelor private de libertate, în special în situațiile de vulnerabilitate sau izolare. Lipsa sprijinului moral și a reperelor exterioare poate conduce la comportamente autodestructive, iar asistența religioasă devine, în acest context, un instrument esențial de stabilizare emoțională și de reorientare morală. Activitatea de îndrumare confesională în mediul penitenciar trebuie, așadar, să fie încurajată și susținută instituțional, întrucât ea suplinește absența altor factori de influențare pozitivă, inexistenți sau limitați în detenție.

Pentru deținuții care, anterior privării de libertate, erau practicanți constanți ai unei credințe, continuarea vieții religioase reprezintă o necesitate personală și o formă de demnitate. Limitarea sau interzicerea acestei manifestări nu doar că ar contraveni principiilor umanismului execuțional, dar ar constitui o ingerință directă în exercițiul unui drept fundamental garantat de Constituție și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Trebuie subliniat faptul că libertatea religioasă nu poate fi analizată în mod izolat de celelalte drepturi fundamentale ale persoanei private de libertate, întrucât aceasta se integrează într-un ansamblu mai larg de garanții juridice care subsumează ideea de demnitate umană. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat constant că persoanele aflate în detenție nu pierd protecția drepturilor fundamentale, fiind reținut că „*deținuții continuă, în general, să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, cu excepția dreptului la libertate*”⁷ ceea ce impune statului nu doar o obligație de abținere, ci și una pozitivă de garantare efectivă a exercițiului acestor drepturi.

Această dimensiune pozitivă a obligațiilor statului este cu atât mai relevantă în materia libertății religioase, având în vedere că mediul penitenciar este, prin natura sa, unul restrictiv, în care exercitarea credinței depinde în mod direct de conduita și organizarea autorităților. În acest sens, standardele internaționale prevăd că „*în măsura în care este posibil, fiecărui deținut trebuie*

⁶ Ioan Chiș, Alexandru Bogdan Chiș, Executarea sancțiunilor penale, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p.443;

⁷ Disponibil la: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-70442%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-70442%22]}), accesat la data de 01.10.2025;

să i se permită să își satisfacă nevoile vieții religioase”⁸, ceea ce confirmă faptul că libertatea religioasă nu este un drept pur teoretic, ci unul care necesită măsuri concrete de implementare.

În aceeași logică, Consiliul Europei a consacrat principiul potrivit căruia executarea pedepselor trebuie orientată către reintegrare, statuând că „toate formele de detenție trebuie gestionate astfel încât să faciliteze reintegrarea în societate a persoanelor private de libertate”⁹, ceea ce relevă legătura intrinsecă dintre respectarea drepturilor fundamentale și finalitatea execuțional-penală a pedepsei.

Din perspectivă doctrinară, această relație dintre drepturi și reintegrare a fost interpretată ca o condiție esențială a eficienței sancțiunii penale, în sensul că intervențiile asupra persoanei condamnate nu pot produce efecte durabile în absența unui cadru care să permită asumarea valorilor sociale și morale. În acest context, literatura de specialitate a evidențiat că „programele bazate pe religie s-au dovedit a avea efecte în reducerea recidivei”¹⁰, ceea ce sugerează că dimensiunea spirituală poate constitui un factor relevant în procesul de resocializare.

Limitările exercitării dreptului la asistență religioasă în mediul penitenciar

Deși dreptul la asistență religioasă este garantat prin lege și prin instrumente internaționale, exercitarea sa efectivă în mediul penitenciar se confruntă cu numeroase limitări practice, determinate atât de constrângeri materiale și organizatorice, cât și de particularitățile regimului de detenție. Aceste limitări, deși pot fi justificate prin rațiuni de securitate sau disciplină, ridică probleme sensibile privind proporționalitatea măsurilor și conformitatea lor cu standardele impuse de articolul 9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

O dificultate frecvent întâlnită în sfera activităților moral-religioase din mediul penitenciar privește respectarea unor practici specifice anumitor confesiuni, în special în zilele de sărbătoare religioasă sau în perioadele de post alimentar. În aceste contexte, administrația penitenciarului are obligația de a manifesta o atitudine de respect și de acomodare rezonabilă față de cerințele cultului respectiv, adaptând, atunci când este posibil, programul de activități la nevoile spirituale ale persoanei private de libertate.

Astfel, programul de repaus în zilele de sărbătoare, acordarea permisiunilor de ieșire sau a învoirilor, prepararea alimentelor de post, abținerea de la consumul de carne ori respectarea unui regim alimentar impus de credință trebuie să fie integrate, în măsura posibilului, în aplicarea regimului de detenție. Aceste ajustări nu constituie derogări de la disciplina penitenciară, ci expresia concretă a principiului respectării libertății religioase și a diversității confesionale, în conformitate cu exigențele dreptului execuțional penal.

⁸ A se vedea, Regulile Nelson Mandela, disponibile la: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf;

⁹ A se vedea, Recomandările Rec(2006)2, Consiliul Europei, disponibile la: https://hrlibrary.umn.edu/instreet/COE_prison-rules.html;

¹⁰ Bosi, Allie C., "Religious-based programming and reentry success: an examination of spirituality and its effects on post-release engagement, employment, and recidivism" (2021). Theses and Dissertations. 5172, p. 37, disponibil la: <https://scholarsjunction.msstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6172&context=td>;

Exercitarea libertății religioase în mediul penitenciar trebuie analizată în contextul mai larg al raportului dintre drepturile fundamentale și constrângerile instituționale specifice detenției, fiind recunoscut în literatura de specialitate faptul că sistemul penitenciar reprezintă un spațiu în care autonomia individuală este în mod inerent limitată. Astfel, s-a arătat că „*în cadrul sistemelor penitenciare, libertatea religioasă se află la intersecția dintre protecția drepturilor fundamentale și realitățile practice ale detenției*”¹¹, ceea ce evidențiază caracterul tensionat al acestui drept în mediul carceral.

Această tensiune este amplificată de faptul că închisoarea constituie o instituție totală, în cadrul căreia raporturile de putere și control influențează toate dimensiunile vieții individului. În acest sens, cercetările sociologice au evidențiat că religia în penitenciar nu funcționează într-un vid normativ, ci într-un spațiu marcat de competiții simbolice și instituționale, fiind subliniat că „*religia în închisoare devine un domeniu în care relațiile de putere, incluziunea și excluderea sunt constant redefinite*”¹², ceea ce explică de ce exercitarea libertății religioase este adesea influențată de factori structurali.

Din perspectivă criminologică, literatura de specialitate identifică trei direcții majore de analiză în materia religiei în detenție, respectiv rolul și eficiența acesteia, raportul dintre religie și securitate, precum și dimensiunea drepturilor fundamentale, fiind arătat că „*literatura contemporană este caracterizată de întrebări și concluzii contradictorii privind rolul religiei în închisoare*.”¹³ Această observație este relevantă, întrucât demonstrează că libertatea religioasă nu poate fi analizată unilateral, ci trebuie înțeleasă ca un fenomen complex, aflat la intersecția mai multor domenii.

În același timp, cercetările empirice recente evidențiază existența unor obstacole sistemice în exercitarea libertății religioase, în special în cazul cultelor minoritare, fiind subliniat că deținuții se confruntă frecvent cu dificultăți privind accesul la servicii religioase, spații de cult sau asistență clericală. Aceste limitări nu rezultă neapărat dintr-o negare explicită a dreptului, ci din modul în care acesta este organizat și implementat la nivel instituțional.¹⁴

Un element esențial evidențiat în doctrină este acela că exercitarea efectivă a libertății religioase depinde în mod direct de prezența și activitatea capelanilor, fiind arătat că „*exercitarea practicilor religioase în penitenciar este condiționată de existența unui capelan*”¹⁵, ceea ce relevă

¹¹ Michał Zawislak, *The Protection of Religious Freedom in the Polish Penitentiary System: Between Tradition, Pluralism, and Secularization, Religion and Prison: Practices, Actors, Spaces, and Challenges of Pluralism*, 2025, disponibil la: <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/7/872>, accesat la data de 10.10.2025;

¹² Francesca Cerbini, *Religions and religious freedom in Portuguese prison: notes from the ethnographic fieldwork*, 2023, disponibil la: <https://scielo.pt/pdf/etn/v27n2/0873-6561-etn-27-02-297.pdf>, accesat la data de 10.10.2025;

¹³ A se vedea, Natalia K. Hanley, *Interrogating religion in prison: Criminological approaches*, Faculty of Social Sciences – Papers, University of Wollongong, 2014, disponibil la: <https://scispace.com/pdf/interrogating-religion-in-prison-criminological-approaches-48cp99mp32.pdf>;

¹⁴ A se vedea, <https://www.usccr.gov/files/2025-04/enforcing-religious-freedoms-in-prison.pdf>;

¹⁵ Aneta Maria Abramowicz, Tomasz Abramowicz, *The legal status of prison chaplains and the violating the freedom of conscience and religion of incarcerated in poland*, *Studies in logic, grammar and rhetoric* 70 (83) 2025, p.912; disponibil la: <https://reference-global.com/download/article/10.2478/slgr-2025-0046.pdf>;

rolul central al acestui actor în garantarea dreptului. În lipsa personalului clerical suficient, libertatea religioasă riscă să rămână una formală, fără aplicabilitate concretă.

În consecință, limitările libertății religioase în mediul penitenciar nu pot fi explicate exclusiv prin referire la necesitatea menținerii ordinii și securității, ci trebuie analizate și prin prisma deficiențelor structurale ale sistemului, precum lipsa resurselor, insuficiența personalului sau organizarea rigidă a activităților. În acest context, problema centrală nu este existența limitărilor în sine, ci modul în care acestea sunt justificate și gestionate, precum și măsura în care autoritățile depun eforturi reale pentru a asigura exercitarea efectivă a dreptului.

A. Nerespectarea meniului religios

Una dintre cele mai frecvente forme de limitare a libertății religioase în detenție privește refuzul sau imposibilitatea autorităților penitenciare de a asigura alimentația conformă cu prescripțiile religioase ale deținuților.

În ceea ce privește cauza *Cauza Saran c. România* reprezintă una dintre cele mai relevante hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului privind libertatea religioasă a persoanelor private de libertate, fiind emblematică pentru modul în care dreptul la manifestarea credinței poate fi golit de conținut prin interpretări excesiv de formaliste ale autorităților penitenciare. În esență, litigiul privește refuzul administrației penitenciare din Iași de a asigura reclamantului un regim alimentar conform prescripțiilor religiei musulmane, pe motivul că acesta nu furnizase o dovadă oficială care să ateste apartenența sa la cultul islamic.

Reclamantul, convertit la islam în timpul detenției, a solicitat penitenciarului să fie exceptat de la consumul de carne de porc, cerere refuzată sistematic pe motiv că nu a putut prezenta un certificat de conversie eliberat de un cult recunoscut. Curtea Europeană a constatat, însă, că o asemenea condiționare administrativă echivalează cu o ingerință disproporționată în exercitarea libertății religioase protejate de articolul 9 din Convenție, subliniind că dreptul la manifestarea credinței nu poate fi condiționat de existența unui document formal, atâta vreme cât convingerea religioasă este sinceră și consecvent exprimată.

Curtea a arătat că statul are o obligație pozitivă de a garanta exercitarea libertății religioase și de a evita transformarea formalismului administrativ într-un obstacol pentru credința personală. Lipsa unei dovezi scrise a conversiei nu poate justifica refuzul de a respecta prescripțiile alimentare religioase, întrucât libertatea de credință este, prin natura sa, un aspect interior al conștiinței, care nu poate fi redus la o validare birocratică.

În motivare, Curtea a reamintit că articolul 9 nu protejează doar credințele religioase tradiționale, ci și pe cele asumate individual, atâta vreme cât acestea ating un anumit nivel de „coerență, seriozitate și importanță”. A solicita unui deținut dovada formală a convertirii echivalează, potrivit Curții, cu o negare a libertății de a adopta o nouă credință, garantată expres de același articol.

Mai mult, Curtea a făcut o distincție între libertatea de a avea o credință (dimensiunea internă, absolută) și libertatea de a o manifesta (dimensiunea externă, susceptibilă de restrângeri). Chiar admitând că mediul penitenciar poate justifica anumite limitări, acestea trebuie să fie

proporționale și să urmărească un scop legitim. În speță, autoritățile române nu au demonstrat existența vreunui pericol pentru ordinea penitenciară sau a unor dificultăți logistice care să justifice refuzul solicitării reclamantului.

Curtea a accentuat și caracterul individual și concret al libertății religioase, respingând argumentul Guvernului potrivit căruia reclamantul ar fi putut consuma alte alimente din meniul comun, care nu conțineau carne de porc. Această abordare, potrivit Curții, ignoră dimensiunea pozitivă a obligației statului: nu este suficient ca alimentația să nu contravină explicit credinței, ci trebuie să existe o posibilitate reală de conformare cu prescripțiile religioase proprii.

De asemenea, Curtea a evidențiat caracterul vulnerabil al persoanei aflate în detenție, aflată într-o relație de dependență totală față de autoritatea statului. În acest context, statul are nu doar o obligație de abținere, ci și una de protecție activă, pentru a asigura exercitarea efectivă a drepturilor fundamentale. Lipsa oricărui mecanism de verificare alternativă a sincerității credinței și refuzul rigid al administrației penitenciare de a accepta o declarație personală a fost considerată o deficiență sistemică.

Hotărârea *Saran c. România* are o importanță dublă. Pe de o parte, ea reiterează principiul că libertatea religioasă nu este un drept iluzoriu, ci unul care trebuie să aibă aplicabilitate concretă, chiar și în condițiile privării de libertate. Pe de altă parte, stabilește standardul european potrivit căruia autoritățile penitenciare trebuie să manifeste o flexibilitate rezonabilă în aprecierea convingerilor religioase ale deținuților, evitând transformarea controlului administrativ într-un instrument de negare a dreptului.

În concluzie, Curtea a constatat încălcarea articolului 9 din Convenție și a dispus obligarea statului român la plata unei satisfacții echitabile, dar, mai important, a creat un precedent care obligă administrațiile penitenciare să revizuiască practicile privind respectarea regimului alimentar religios. Speța *Saran c. România* se înscrie astfel în linia jurisprudenței europene care tinde să transforme libertatea religioasă din detenție dintr-un drept pur declarativ într-unul efectiv, verificabil și protejat în mod real.

Cauza *Neagu c. România* completează și consolidează raționamentul Curții Europene a Drepturilor Omului exprimat în hotărârea *Saran c. România*, ambele pronunțate în aceeași zi, având ca obiect tratamentul aplicat persoanelor private de libertate care au dorit să își manifeste credința religioasă prin respectarea prescripțiilor alimentare ale cultului islamic. În această speță, Curtea a fost chemată să examineze dacă solicitarea administrației penitenciare ca deținutul să dovedească în scris apartenența la religia islamică, ca o condiție prealabilă pentru a beneficia de un meniu corespunzător, este compatibilă cu articolul 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Reclamantul, deținut într-un penitenciar românesc, s-a convertit la islam în perioada executării pedepsei și a cerut să îi fie respectate cerințele religioase referitoare la alimentație, în special interdicția consumului de carne de porc. Administrația penitenciarului a refuzat cererea, motivând că reclamantul nu a putut prezenta o dovadă scrisă a convertirii, eliberată de o instituție religioasă recunoscută. Această atitudine, deși justificată formal de necesitatea verificării identității

religioase, a fost considerată de Curte drept o ingerință nejustificată și disproporționată în exercitarea libertății de religie.

Curtea a subliniat că dreptul de a-ți manifesta religia, garantat de articolul 9 din Convenție, nu poate fi subordonat unei proceduri administrative excesiv de rigide, care transformă convingerea personală într-un fapt birocratic. Criteriul determinant pentru protecția articolului 9 este sinceritatea credinței, nu existența unui document care să o ateste. A condiționa respectarea credinței de o dovadă formală înseamnă a ignora natura profund intimă și subiectivă a convingerilor religioase.

În analiza sa, Curtea a arătat că statul are o obligație pozitivă de acomodare: trebuie să adopte măsuri rezonabile pentru ca deținuții să își poată manifesta religia în limitele compatibile cu regimul penitenciar. Această obligație implică nu doar tolerarea practicii religioase, ci și o atitudine activă a administrației, menită să faciliteze exercitarea ei efectivă. În speță, România nu a reușit să demonstreze existența unor motive legitime de securitate, disciplină sau logistică ce ar fi putut justifica refuzul.

Curtea a observat, de asemenea, că administrația penitenciară a tratat cererea reclamantului cu suspiciune și formalism, preferând să verifice apartenența religioasă în termeni administrativi, în loc să analizeze dacă solicitarea sa era sinceră și rezonabilă. Această atitudine contravine spiritului articolului 9, care protejează nu doar manifestările religioase colective, ci și opțiunile individuale de credință, indiferent de momentul sau circumstanțele în care acestea au fost asumate.

În opinia Curții, refuzul autorităților de a oferi un meniu adecvat a avut un caracter discriminatoriu indirect, întrucât a plasat deținuții musulmani într-o situație de dezavantaj comparativ cu cei aparținând religiei majoritare. Lipsa de acomodare rezonabilă a fost interpretată ca o formă de neglijență instituțională, incompatibilă cu principiile de egalitate și respect al demnității umane.

Prin hotărârea sa, Curtea a reiterat ideea că privarea de libertate nu suspendă dreptul la libertate religioasă, ci doar îi permite statului să îi reglementeze exercitarea în limite proporționale. Orice restrângere care depășește necesitatea protejării ordinii penitenciare sau a siguranței instituției devine o ingerință nejustificată.

Hotărârea *Neagu c. România* are o importanță majoră pentru dreptul execuțional penal român, deoarece confirmă standardul potrivit căruia administrațiile penitenciare trebuie să adopte o abordare proactivă și flexibilă în gestionarea cerințelor religioase, evitând rigiditatea și formalismul excesiv. În plus, Curtea a accentuat că respectarea prescripțiilor alimentare nu este un detaliu marginal al vieții religioase, ci un element esențial al libertății de conștiință.

În concluzie, prin constatarea încălcării articolului 9 din Convenție, Curtea a sancționat lipsa unei culturi instituționale a respectului pentru diversitatea religioasă în mediul penitenciar și a subliniat că libertatea religioasă a deținuților trebuie privită nu ca o concesie a statului, ci ca o componentă intrinsecă a demnității umane. Speța *Neagu c. România* confirmă astfel evoluția jurisprudenței europene către o protecție substanțială a credinței religioase în detenție, transformând obligațiile statului din simple formule declarative în standarde operaționale, cu aplicabilitate concretă.

Prin urmare, administrația penitenciară are obligația pozitivă de a organiza serviciile de hrană într-un mod compatibil cu exigențele confesionale, în măsura în care acest lucru nu afectează grav ordinea internă sau resursele instituției.

În alte cauze, cum este **Erlich și Kastro v. Romania** (Cererea nr. 23735/16 și 23740/16, hotărârea din 9 iunie 2020), Curtea a arătat că, deși statul nu este obligat să furnizeze un meniu complex pentru fiecare religie, el trebuie să adopte măsuri rezonabile pentru a permite respectarea credinței, iar refuzul nejustificat al acestui drept echivalează cu o ingerință disproporționată.

Hotărârea *Erlich și Kastro c. România* reprezintă un reper esențial în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind libertatea religioasă a persoanelor private de libertate, în special în ceea ce privește obligațiile pozitive ale statului de a asigura condițiile materiale pentru respectarea practicilor religioase. Speța, soluționată de Secția a patra a Curții la data de 9 iunie 2020, vizează plângerile a doi deținuți de confesiune evreiască, care au susținut că autoritățile penitenciare române le-au încălcat dreptul la libertate religioasă prin refuzul de a le furniza alimente conforme cu prescripțiile kosher și de a le permite respectarea tradițiilor religioase specifice.

Reclamanții, încarcerați în penitenciarele Rahova și Poarta Albă, au invocat încălcarea articolului 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, arătând că administrațiile penitenciare au refuzat în mod constant să le asigure un regim alimentar compatibil cu credința mozaică și să le ofere acces la ustensile separate pentru prepararea alimentelor. Autoritățile române au susținut, în apărarea lor, că deținuților li s-au oferit alimente „neutre”, fără carne de porc, ceea ce, în opinia Guvernului, era suficient pentru a respecta standardele impuse de religia evreiască.

Curtea a analizat în detaliu limitele obligației statului de a asigura condiții materiale pentru practicarea religiei în detenție. Deși a recunoscut că administrația penitenciară nu este ținută să furnizeze un regim alimentar complet distinct pentru fiecare confesiune, Curtea a subliniat că autoritățile au datoria de a demonstra o disponibilitate rezonabilă de adaptare, pentru a face posibilă respectarea convingerilor religioase ale deținuților.

În acest sens, Curtea a reamintit principiul constant din jurisprudența sa, conform căruia libertatea religioasă nu se reduce la dimensiunea internă a credinței, ci implică și posibilitatea de a o manifesta prin acte concrete, în speță, prin alimentația conformă cu prescripțiile religioase. Prin urmare, statul are o obligație pozitivă de a crea condiții rezonabile pentru respectarea acestor convingeri, chiar și în mediul restrictiv al detenției.

Totuși, Curtea a admis că libertatea religioasă a deținuților nu este un drept absolut și că ea poate fi limitată pentru a proteja ordinea, siguranța și buna funcționare a instituțiilor penitenciare. În cazul concret, Curtea a considerat că România nu a încălcat articolul 9, întrucât administrația penitenciară a oferit o formă de compromis — alimente fără carne de porc și posibilitatea de a primi hrană din exterior, cu respectarea regulilor de securitate. Această soluție a fost considerată rezonabilă și proporțională cu resursele disponibile și cu specificul mediului carceral.

Cu toate acestea, Curtea a adresat României o critică implicită, observând că mecanismele administrative de dialog între administrațiile penitenciare și cultele religioase sunt insuficient dezvoltate. Lipsa de cooperare instituționalizată între Administrația Națională a Penitenciarelor și

Federația Comunităților Evreiești a fost menționată ca un obstacol sistemic în asigurarea efectivă a libertății religioase.

Hotărârea *Erlich și Kastro c. România* este importantă nu atât prin soluția concretă, unde Curtea a constatat absența unei încălcări, cât prin definirea standardului european de proporționalitate aplicabil libertății religioase în detenție. Curtea a reafirmat că nu orice disconfort sau dificultate constituie o ingerință, dar că autoritățile trebuie să demonstreze constant o bună-credință și o disponibilitate practică în sprijinirea manifestării credinței.

În plus, Curtea a pus accent pe principiul margin of appreciation (marja de apreciere) a statelor, arătând că fiecare sistem penitenciar are particularități logistice și financiare proprii, iar evaluarea proporționalității trebuie făcută contextual. Totuși, această marjă nu poate justifica lipsa totală de preocupare pentru dimensiunea spirituală a detenției.

Din perspectivă doctrinară, cauza *Erlich și Kastro* are meritul de a echilibra cele două extreme: pe de o parte, recunoașterea caracterului fundamental al libertății religioase; pe de altă parte, acceptarea realității că mediul penitenciar implică constrângeri obiective care nu pot fi ignorate. Ea trasează o linie de demarcație între imposibilitatea materială obiectivă și indiferența administrativă, considerând doar prima ca legitimă.

Prin urmare, hotărârea stabilește un principiu general de interpretare: statele nu sunt obligate să asigure satisfacerea deplină a tuturor cerințelor religioase, dar sunt ținute să dovedească că au depus eforturi reale și rezonabile pentru a permite exercitarea efectivă a libertății religioase.

În concluzie, *Erlich și Kastro c. România* marchează o etapă de maturizare a jurisprudenței europene în materia libertății religioase a deținuților. Dacă în cauzele *Saran* și *Neagu* Curtea a sancționat rigiditatea formalistă, în *Erlich și Kastro* ea propune un model de echilibru între protecția drepturilor și exigențele regimului execuțional penal. În ansamblu, cele trei cauze conturează un standard coerent: respectul față de convingerea sinceră a deținutului, dublat de o obligație statală de adaptare rezonabilă, în limitele compatibile cu securitatea și disciplina penitenciară.

B. Imposibilitatea participării la slujbe religioase comune

Un alt obstacol major în exercitarea libertății religioase îl constituie imposibilitatea participării simultane la slujbe religioase, ca urmare a separării deținuților în funcție de regimul de executare a pedepsei. În sistemul românesc, conform Legii nr. 254/2013, persoanele private de libertate sunt repartizate pe regimuri distincte (închis, semideschis, deschis, maximă siguranță), între care contactul este interzis. Din această cauză, slujbele religioase nu pot fi organizate colectiv pentru toți deținuții care împărtășesc aceeași credință, ceea ce reduce substanțial dimensiunea comunitară a vieții religioase.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recunoscut, în mai multe decizii, că separarea regimurilor de detenție este o măsură legitimă de securitate, însă a subliniat că statul trebuie să caute soluții compensatorii — cum ar fi oficierea mai multor servicii religioase succesive sau

accesul la activități spirituale individuale — pentru a evita transformarea măsurii într-o restrângere absolută a libertății religioase. În absența acestor măsuri, restrângerea devine disproporționată.

Participarea colectivă la serviciile religioase reprezintă una dintre formele cele mai semnificative ale exercitării libertății religioase, având o dimensiune comunitară și spirituală care transcende simpla practică individuală a credinței.

În contextul detenției, această formă de manifestare capătă o importanță suplimentară: pentru persoanele private de libertate, comunitatea religioasă devine un substitut simbolic al solidarității sociale pierdute, iar slujbele comune reprezintă un mijloc de reintegrare morală și psihologică. Cu toate acestea, realitatea penitenciarelor contemporane demonstrează că participarea efectivă la slujbe religioase colective este adesea împiedicată de factori administrativi, structurali sau logistici, care transformă dreptul în teorie, dar îl golesc de conținut practic.

În sistemul penitenciar românesc, restricțiile privind participarea la slujbe comune derivă, în principal, din separarea regimurilor de detenție – închis, semideschis, deschis și de maximă siguranță – între care contactul este interzis. Această separare, reglementată de Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, urmărește un scop legitim de securitate, dar produce efecte colaterale asupra exercițiului colectiv al libertății religioase. Deținuții din diferite regimuri nu pot participa împreună la slujbe, ceea ce conduce la fragmentarea vieții religioase și la diminuarea dimensiunii sale comunitare.

În practică, aceste bariere se combină cu alte dificultăți: lipsa personalului clerical suficient, numărul redus de spații de cult sau programul rigid al instituției penitenciare, care nu permite organizarea de servicii religioase adaptate fiecărui grup de credincioși. În unele penitenciare, serviciile religioase se desfășoară în spații improvizate, iar frecvența lor este redusă la o dată pe săptămână, uneori chiar mai rar.

În analiza acestor situații, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat constant că libertatea religioasă include și componenta colectivă a practicii, iar participarea la slujbe comune face parte din „manifestarea” protejată de articolul 9 din Convenție. Cu toate acestea, Curtea a admis că, în mediul penitenciar, această libertate poate fi supusă unor restrângeri proporționale impuse de nevoile ordinii și disciplinei instituționale.

Un caz de referință în jurisprudența recentă este Constantin-Lucian Spînu c. România (Aplicația nr. 29443/20, hotărârea din 11 octombrie 2022), în care reclamantul, membru al Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea, a contestat refuzul autorităților de a-i permite participarea la serviciile religioase din exteriorul penitenciarului în zilele de sabat. Administrația penitenciarului a motivat refuzul prin restricțiile impuse de starea de alertă instituită în timpul pandemiei COVID-19. Curtea a recunoscut existența unei ingerințe în dreptul reclamantului, dar a considerat că aceasta a fost justificată și proporțională, fiind întemeiată pe o bază legală clară – Legea nr. 55/2020 – și având un scop legitim: protejarea sănătății publice. Mai mult, autoritățile au oferit alternative rezonabile, precum posibilitatea de a urmări serviciile religioase online, ceea ce a determinat Curtea să constate inexistența unei încălcări a articolului 9 CEDO.

Deși decizia Spînu validează marja de apreciere a statelor în situații excepționale, ea nu exonerează autoritățile penitenciare de obligația pozitivă de a asigura alternative credibile pentru

exercitarea credinței. Curtea a reafirmat principiul conform căruia drepturile garantate de Convenție trebuie să fie „practice și efective, nu teoretice și iluzorii”, ceea ce impune autorităților un standard de acomodare rezonabilă chiar și în circumstanțe restrictive.

Jurisprudența comparată oferă și alte exemple semnificative. În cauza *Wojciechowski c. Poloniei* (2016), reclamantul a invocat refuzul sistematic al autorităților penitenciare de a-i permite participarea la slujbele religioase organizate în capelă. Deși cauza a fost respinsă pentru neepuizarea căilor interne de atac, Curtea a subliniat, în observațiile sale, că libertatea religioasă în detenție nu poate fi redusă la o dimensiune exclusiv individuală, iar participarea la cultul colectiv constituie o parte esențială a manifestării religiei.

Analizând situația de ansamblu, se poate observa că imposibilitatea participării la slujbe comune nu este rezultatul unei intenții restrictive deliberate, ci al unei deficiențe sistemice în organizarea vieții religioase în penitenciare. Lipsa spațiilor de cult adecvate, insuficiența personalului clerical și fragmentarea regimurilor de detenție conduc, în fapt, la o ingerință structurală în exercitarea libertății religioase.

Deși jurisprudența europeană acordă statelor o marjă de apreciere semnificativă în materie de securitate penitenciară, această marjă nu poate justifica pasivitatea administrativă. Standardul CEDO impune autorităților o obligație pozitivă de a crea condițiile minime necesare pentru manifestarea credinței. Aceasta include organizarea periodică de servicii religioase separate pentru fiecare regim, asigurarea accesului la consilieri religioși și alocarea unor spații corespunzătoare pentru activitățile de cult.

O abordare strict formală a libertății religioase, limitată la permisiunea de a te ruga individual în celulă, contravine principiului respectării demnității persoanei private de libertate și spiritului articolului 29 din Constituția României. Într-un stat de drept, libertatea religioasă nu poate fi redusă la un drept de hârtie, ci trebuie să beneficieze de garanții materiale, organizatorice și instituționale efective.

C. Lipsa personalului clerical și a spațiilor de cult

O limitare structurală gravă o reprezintă lipsa personalului clerical și a spațiilor adecvate pentru desfășurarea serviciilor religioase. În numeroase penitenciare, capelanii nu sunt prezenți permanent, iar slujbele se desfășoară în spații improvizate, improprii pentru oficierea cultului. Această situație afectează nu doar libertatea religioasă, ci și demnitatea persoanei condamnate, care are dreptul de a-și manifesta credința în condiții conforme cu exigențele cultului său.

Regulile Penitenciare Europene (2006, revizuite 2020) prevăd expres că fiecare instituție de detenție trebuie să dispună de un spațiu destinat practicii religioase, iar deținuților trebuie să li se asigure accesul periodic la reprezentanții confesiunii proprii. Lipsa acestora, mai ales atunci când rezultă din neglijența autorităților și nu din motive obiective, poate constitui o încălcare a obligației pozitive de respectare a libertății religioase, în sensul jurisprudenței CEDO.

Aceste limitări arată că libertatea religioasă în detenție, deși teoretic garantată, este adesea condiționată de factori logistici, administrativi sau de interpretarea restrictivă a normelor. CEDO

a reiterat în mod constant că simpla existență a unui cadru normativ nu este suficientă: drepturile trebuie să fie „practice și efective, nu teoretice și iluzorii”. În lipsa unei infrastructuri minime — spații de cult, personal clerical, regim alimentar corespunzător — libertatea religioasă a deținuților devine o promisiune formală, nu o garanție reală.

Concluzii

Libertatea religioasă a persoanelor private de libertate reprezintă una dintre cele mai sensibile expresii ale raportului dintre individ și stat în contextul execuțional penal. Ea dezvăluie, poate mai mult decât orice alt drept, tensiunea structurală dintre nevoia de ordine și disciplina instituțională, pe de o parte, și demnitatea umană ca valoare supremă, pe de altă parte.

Analiza cadrului normativ intern și internațional evidențiază că libertatea de credință nu se stinge odată cu pierderea libertății fizice. Constituția României, Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Legea nr. 254/2013 stabilesc expres că dreptul la asistență religioasă este garantat tuturor persoanelor aflate în detenție, fiind susceptibil doar de restrângeri strict necesare pentru menținerea ordinii și siguranței locului de deținere. Această limitare nu trebuie să afecteze însă esența dreptului, ci doar modalitățile de exercitare.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului — în special cauzele *Saran, Neagu și Erlich și Kastro c. România* — a conturat standardele europene în materie, sancționând excesele de formalism administrativ și lipsa de acomodare rezonabilă a cerințelor religioase. Curtea a reamintit constant că statul are o **obligatie pozitivă** de a asigura condițiile minime pentru manifestarea credinței, iar drepturile garantate de Convenție trebuie să fie „practice și efective, nu teoretice și iluzorii”.

În același timp, hotărâri precum *Constantin-Lucian Spînu c. România* au arătat că anumite restricții pot fi considerate legitime, atâta vreme cât sunt proporționale, justificate prin motive obiective și însoțite de alternative adecvate. Ceea ce se sancționează nu este existența limitărilor în sine, ci **absența unei justificări rezonabile și indiferența administrativă** față de dimensiunea spirituală a detenției.

În plan practic, principalele dificultăți persistă: lipsa spațiilor de cult, numărul redus de preoți sau capelani, imposibilitatea participării la slujbe comune și neadaptarea meniurilor religioase. Toate acestea nu rezultă din rea-voință, ci dintr-un dezechilibru între dimensiunea materială a execuției pedepsei și cea spirituală. Într-un stat de drept, însă, condițiile materiale nu pot fi invocate pentru a justifica atingerea unui drept fundamental.

Prin urmare, libertatea religioasă în mediul penitenciar trebuie privită nu ca un privilegiu al deținutului, ci ca o **componentă esențială a tratamentului uman și a reintegrării sociale**. Respectarea ei nu diminuează autoritatea statului, ci o întărește, demonstrând că exercițiul puterii publice se realizează în limitele demnității umane.

În concluzie, protejarea libertății religioase a persoanelor private de libertate nu este doar o cerință juridică, ci o probă a civilizației juridice și morale a societății. Acolo unde statul reușește

să respecte credința chiar și a celui care a greșit, drepturile fundamentale încetează să mai fie simple enunțuri normative și devin realitate vie, trăită în spiritul demnității și al libertății omului.

Referințe bibliografice:

- I. Muraru, S. Tănăsescu, *Drept Constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2001;
- Ioan Chiș, Alexandru Bogdan Chiș, *Executarea sancțiunilor penale*, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2021;
- Bosi, Allie C., "Religious-based programming and reentry success: an examination of spirituality and its effects on post-release engagement, employment, and recidivism" (2021). Theses and Dissertations;
- Michał Zawislak, *The Protection of Religious Freedom in the Polish Penitentiary System: Between Tradition, Pluralism, and Secularization, Religion and Prison: Practices, Actors, Spaces, and Challenges of Pluralism*, 2025;
- Francesca Cerbini, *Religions and religious freedom in Portuguese prison: notes from the ethnographic fieldwork*;
- Natalia K. Hanley, *Interrogating religion in prison: Criminological approaches*, Faculty of Social Sciences – Papers, University of Wollongong;
- Aneta Maria Abramowicz, Tomasz Abramowicz, *The legal status of prison chaplains and the violating the freedom of conscience and religion of incarcerated in poland*
- https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf;
- https://hrlibrary.umn.edu/instate/COE_prison-rules.html;
- [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-70442%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-70442%22]});
- <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>;
- https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng;
- <https://www.usccr.gov/files/2025-04/enforcing-religious-freedoms-in-prison.pdf>

TIPOLOGII DE INFRACTORI CIBERNETICI – ANALIZĂ CRIMINOLOGICĂ ȘI DE DREPT PENAL

(TYPOLOGIES OF CYBER CRIMINALS – CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGIC ANALYSIS)

Maxim DOBRINOIU*

Abstract

Studiul de față propune o analiză interdisciplinară a tipologiilor de infractori cibernetici, îmbinând perspectiva criminologică cu cea de drept penal substanțial. Pornind de la o premisă a studiilor în domeniu că nu există un profil unic al infractorului digital, cercetarea identifică și sistematizează principalele categorii de actori ai criminalității informatice în funcție de motivația (intrinsecă și extrinsecă), profilul psihologic, modul operațional și încadrarea juridică a faptelor comise. Analiza trece în revistă și tendințele ecosistemului criminal cibernetic, cu accent pe scăderea vârstei atacatorilor, evoluția factorilor favorizanți sau determinanți în comiterea de infracțiuni informatice, industrializarea atacurilor prin modelul Crime-as-a-Service și convergența dintre inteligența artificială și ingineria socială. Materialul realizează, totodată, și o evaluare critică a instrumentelor de prevenție și sancționare disponibile în dreptul penal român, oferind propuneri de îmbunătățire a mecanismelor juridice.

Cuvinte-cheie: criminalitate informatică, tipologii de infractori cibernetici, criminologie, drept penal, hack value, Crime-as-a-Service, hacktivism, APT, amenințare din interior.

Abstract

This study proposes an interdisciplinary analysis of cybercriminal typologies, combining criminological perspectives with those of substantive criminal law. Starting from the premise widely acknowledged in the literature that there is no single profile of the digital offender, the research identifies and systematizes the main categories of cybercrime actors based on their motivation (intrinsic and extrinsic), psychological profile, modus operandi, and the legal classification of the offenses committed. The analysis also examines current trends in the cybercriminal ecosystem, with a particular focus on the decreasing age of offenders, the evolution of facilitating and determining factors in the commission of cyber offenses, the industrialization of attacks through the Crime-as-a-Service model, and the convergence between artificial intelligence and social engineering techniques. Furthermore, the paper provides a critical assessment of the prevention and sanctioning mechanisms available under Romanian criminal law, offering proposals aimed at improving existing legal frameworks and enhancing the effectiveness of judicial responses to cybercrime.

*Associated Professor PhD., "Nicolae Titulescu" University of Bucharest (Romania), Faculty of Law, Criminal Law Department.

Keywords: *cybercrime, cybercriminal typologies, criminology, criminal law, hack value, Crime-as-a-Service, hacktivism, advanced persistent threats (APT), insider threat.*

1. Introducere

Criminalitatea informatică reprezintă una dintre cele mai dinamice și complexe forme de manifestare a fenomenului infracțional contemporan¹. Deși cadrul normativ internațional, edificat prin Convenția Consiliului Europei asupra criminalității informatice (Budapesta, 2001), continuat prin Directiva 2013/40/UE și consolidat prin Convenția Organizației Națiunilor Unite privind criminalitatea informatică (New York, 2025), oferă un fundament solid pentru incriminare și cooperare judiciară, înțelegerea fenomenului rămâne incompletă în lipsa unor analize criminologice privind esența acestor fapte și a autorilor.

Dreptul penal român incriminează infracțiunile contra siguranței și integrității sistemelor și datelor informatice în mai multe titluri din Codul penal, dar normele nu operează cu diferențieri în funcție de profilul subiectului activ. Cu toate acestea, motivația, nivelul de sofisticare tehnică și contextul operațional al infractorului influențează în mod direct atât gravitatea faptei, cât și pericolozitatea infractorilor, elemente indispensabile unei strategii de individualizare a pedepsei.

Prezentul studiu își propune să răspundă la o întrebare fundamentală pentru criminologia cibernetică: cine sunt infractorii cibernetici și ce îi determină pe aceștia să acționeze? Demersul este structurat în jurul a trei axe complementare: profilul psihologic și comportamental al infractorilor, o tipologie operațională sistematizată după criterii multiple și, nu în ultimul rând, implicațiile de drept penal substanțial ale fiecărei categorii tipologice.

Se impune o precizare metodologică inițială: studiul nu are în vedere infractorii care doar utilizează sisteme informatice ca instrumente pentru săvârșirea unor infracțiuni „tradiționale” (de exemplu, înșelăciune prin intermediul internetului sau amenințare transmisă electronic). Analiza vizează exclusiv actorii pentru care tehnologia informatică constituie nu doar mijlocul, ci și obiectul material sau mediul esențial al activității infracționale.

2. Inexistența unui profil unic al infractorului cibernetic

Una dintre concluziile constante ale cercetărilor criminologice în domeniul criminalității informatice este aceea că nu se poate defini un profil unic al infractorului cibernetic². Spre deosebire de anumite forme de criminalitate convențională, unde studiile au reușit să identifice tipare relativ stabile (de exemplu, corelarea dintre infracționalitatea violentă și anumite variabile socio-demografice), criminalitatea informatică se caracterizează printr-o eterogenitate accentuată³.

Această eterogenitate se explică, în principal, prin diversitatea motivațiilor care stau la baza comportamentului infracțional digital, fie că este vorba despre aspecte financiare, ideologice, tehnic-exploratorii, militar sau economic-strategice sau pur distructive. Un eventual profilul al

¹ Thomas J. Holt, Adam M. Bossler, *Cybercrime in Progress* (Routledge 2016), p. 3 și UNODC, *Comprehensive Study on Cybercrime* (2013), disponibil online.

² Rutger Leukfeldt, Thomas Holt, *The Human Factor of Cybercrime* (Routledge 2019), p. 21.

³ Raoul Chiesa, Stefano Ducci, Silvio Ciappi, *Profiling Hackers* (CRC Press 2009), p. 45.

infractorului cibernetic nu se poate construi individual, ci statistic, prin agregarea unor trăsături recurente observate sau întâlnite în cadrul unor categorii tipologice distincte. Este vorba, aşadar, despre o criminologie a tendințelor, nu a certitudinilor deterministe.

Din perspectiva istoricului de viață, studiile arată că mulți infractori ciberneticici încep activități tehnice la vârste fragede (12–20 de ani)⁴, manifestă un interes precoce pentru programare sau jocuri online (gaming) și sunt frecvent autodidacți. Nu s-a identificat un tipar familial unic, iar analiza spețelor soluționate în justiție ne arată că aceștia provin atât din familii intacte, cât și din medii dezorganizate, cu variații semnificative inclusiv în planul statutului socio-economic.

Nivelul educațional variază de la autodidacți (marcați de dezinteresul pentru educația formală) la absolvenți ai unor programe de specialitate în electronică și tehnologia informației.

Socializarea acestora se realizează preponderent în comunități online (forumuri de specialitate, servere Discord, spații din Dark Web), iar cercurile de prieteni sunt mai degrabă virtuale decât fizice.

3. Profilul psihologic al infractorului cibernetic

3.1. Trăsături psihologice dominante

Cercetarea de specialitate a evidențiat un set de trăsături psihologice frecvent întâlnite la infractorii ciberneticici, fără ca acestea să constituie un tipar predictiv validat științific în sens determinist.

Printre cele mai relevante aspecte observate se numără: atractivitatea pentru rezolvarea problemelor complexe (ceea ce în subcultura de hacking este denumit „hack value”), curiozitatea tehnică și orientarea spre provocarea intelectuală, motivația internă bazată pe ingeniozitate și demonstrarea competenței ori a abilităților (tehnice, de manipulare etc.), dorința de a afișa putere și interesul de poziționare în raport cu semenii ori cu autoritatea statală.

3.2. Modelul „Dark Triad” și relevanța sa criminologică

O contribuție semnificativă la înțelegerea profilului psihologic al infractorilor ciberneticici provine din modelul „Dark Triad”⁵, care identifică trei dimensiuni ale personalității frecvent corelate cu comportamentul deviant: machiavelismul, psihopatia și narcisismul⁶.

Machiavelismul infractorilor ciberneticici se manifestă adesea prin capacitatea extinsă de manipulare strategică și exercitarea nefastă a puterii (ex. coerciție), trăsătură relevantă, spre exemplu, în cazul atacurilor cibernetice asupra infrastructurilor critice (de exemplu, asupra rețelelor energetice).

Psihopatia, înțeleasă ca tendință de căutare a senzațiilor extreme și lipsă a empatiei, se regăsește în cazul atacurilor de tip ransomware îndreptate asupra spitalelor sau a altor organizații vulnerabile.

⁴ Europol, Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024, disponibil online.

⁵ Delroy L. Paulhus, Kevin M. Williams, „The Dark Triad of personality” (2002) 36 Journal of Research in Personality p. 556.

⁶ Kathryn Seigfried-Spellar, Marcus K. Rogers, „Does the Dark Triad predict cyberbullying?” (2013) Computers in Human Behavior.

Narcisismul adaptativ, marcat preponderent de căutarea validării prin performanța tehnică, ar putea explica, într-o oarecare măsură, comportamentul atacatorilor care exploatează vulnerabilități (tehnice sau umane) pentru faimă sau recunoaștere în comunitățile sub-culturii „hacking”.

3.3. Efectul dezinhibării online

Un factor esențial care amplifică comportamentul infracțional în spațiul digital este așa-numitul „efect al dezinhibării online”⁷. Anonimitatea, invizibilitatea (aparentă) și disocierea de consecințele directe ale acțiunilor proprii creează un context în care barierele morale și sociale sunt semnificativ diminuate⁸. Infractorul cibernetic nu își confruntă victima față în față, nu percepe suferința cauzată în mod direct și beneficiază de o senzație de invulnerabilitate și chiar impunitate conferite de mediul digital.

Din perspectivă criminologică, acest efect are o dublă relevanță. Pe de o parte, el facilitează trecerea la acțiune a persoanelor care, în mediul fizic, nu ar fi comis fapte antisociale. Pe de altă parte, el contribuie la raționalizarea comportamentului infracțional, alimentând justificări precum „testez securitatea” sau „ajut sistemul să devină mai sigur”.

4. Motivația infracțională: factori intrinseci și extrinseci⁹

4.1. Motivații intrinseci

Motivațiile intrinseci ale infractorilor ciberneticici sunt cele care provin din interiorul individului, fără o condiționare externă directă.

Principalele categorii identificate în literatură și în practica judiciară includ:

- a) curiozitatea intelectuală și provocarea tehnică (ex. dorința de a rezolva probleme dificile, de a „sparge” un sistem pentru satisfacția cognitivă)
- b) căutarea de senzații și asumarea riscului (thrill-seeking)
- c) nevoia de statut, faimă sau recunoaștere în comunitățile „underground”
- d) ideologia și convingerile (ex. în cazul hacktivismului, atacurilor motivate politic, religios sau social – posibil cyber-terorism ori „defacement”, scurgeri de date din interiorul organizațiilor pentru o cauze determinate de motivațiile anterioare sau atacurile DDoS asupra țintelor politice)
- e) răzbunarea sau resentimentul personal (acte comise din răzbunare față de actuali sau foști angajatori, foști parteneri, colaboratori sau chiar instituții percepute ca abuzive, aspecte întâlnite frecvent în cazurile de insider threat).

4.2. Motivații extrinseci

Motivațiile extrinseci sunt determinate de factori externi individului.

⁷ John Suler, „The Online Disinhibition Effect” (2004) 7 CyberPsychology & Behavior p. 321.

⁸ Ibidem.

⁹ Rogers, Marcus K., A social learning theory and moral disengagement analysis of criminal computer behavior, 2001, International Journal of Cyber Criminology

Câștigul financiar direct constituie motivația dominantă la nivelul majorității grupurilor infracționale profesionale, în cazul atacurilor prin ransomware, fraudelor financiare (ex. Frauda Directorul Executiv), copierea datelor asociate cardurilor (skimming, carding), vânzări de date (ex. credențiale de acces compromise) și spălare de bani.

O atenție aparte se manifestă în cazul monetizării serviciilor criminalității informatice, exemplificate în rapoartele oficiale drept Crime-as-a-Service (CaaS)¹⁰, în care infractorii își transformă competențele tehnice în oportunități de obținere a veniturilor (ilicite), unii actori cibernetici funcționând pur și simplu ca prestatori „for-hire” sau „on demand” (la comandă).

Coerciția sau manipularea (inclusiv prin trafic de persoane sau acte de exploatare) constituie motivații distincte, remarcându-se situații în care persoane vulnerabile sunt constrânse, induse în eroare ori determinate să coopereze la comiterea de infracțiuni informatice.

Nu în ultimul rând, actele de „sponsorizare” din partea unor entități statale sau non-statale se disting din ce în ce mai evident în ecosistemul infracțional cibernetic, această formă particulară de implicare (din perspectiva dreptului penal substanțial – instigare, complicitate) fiind aptă să determine rezoluții infracționale specifice, motivate strategic, geopolitic sau de obținerea de informații clasificate ori protejate prin drepturi de proprietate intelectuală (intelligence) ori de perturbarea funcționării infrastructurilor critice ale unui stat țintă.

4.3. Conceptul de „hack value”

Un concept esențial pentru înțelegerea motivației intrinseci este acela de „hack value”, definit ca valoarea internă a unui actor cibernetic de a reuși o performanță tehnică remarcabilă¹¹. Este vorba despre un criteriu estetic (ex. creativitate, eleganță, demonstrație de putere cognitivă) și despre afișarea propriei autosuficiențe.

În absența eticii, acest concept poate raționaliza încălcarea legii, infractorul percepend faptul nu ca pe o infracțiune, ci ca pe o performanță intelectuală demnă de admirație.

5. Tipologia operațională a infractorilor cibernetici

Pe baza criteriilor combinate ale motivației, nivelului de sofisticare tehnică a acțiunilor întreprinse, modului operațional și obiectivelor urmărite, se pot distinge următoarele categorii tipologice principale de infractori cibernetici:

5.1. White hats (hackeri etici)

Hackerii etici acționează cu consimțământul proprietarilor de sisteme, în cadrul unor programe de testare autorizată (ex. teste de penetrare) sau de raportare a vulnerabilităților (bug bounty).

Din punct de vedere penal, activitatea lor nu constituie infracțiune atâta vreme cât se desfășoară în limitele consimțământului acordat (ex. Scope of Work).

¹⁰ Europol, IOCTA 2024

¹¹ Pekka Himanen, *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age* (Random House 2001), p. 7.

Relevanța lor tipologică rezidă în faptul că aceleași instrumente utilizate în scop comercial autorizat sau de cercetare științifică (etic) pot fi folosite abuziv de alte categorii de actori.

5.2. Grey hats (actori din zona gri moral-juridică)

Actorii din această categorie operează în zona de limită dintre legalitate și ilegalitate. Ei pot efectua operațiuni aparent legale, dar scopul acestora și metodologiile folosite le plasează inclusiv în sfera ilicitului penal (ex. scanări de vulnerabilități fără consimțământ, divulgarea necoordonată a rezultatelor cercetării de securitate, intervenții unor website-uri etc.).

Din perspectiva dreptului penal român, astfel de activități pot întruni elementele constitutive ale infracțiunilor de acces ilegal la un sistem informatic (art. 360 C.pen.), alterarea integrității datelor informatice (art. 362 C.pen.), perturbarea funcționării sistemelor informatice (art. 363 C.pen.), transferul neautorizat de date informatice (art. 364 C.pen.) ori operațiuni ilegale cu dispozitive sau programe informatice (art. 365 C.pen.), chiar și în absența unei intenții vădit păgubitoare la adresa țintelor.

Riscul principal asociat acestei categorii este cel de migrare către zona „black hat”.

5.3. Black hats (infractori cibernetici convenționali, actori de amenințare)

Black hats sunt infractorii care acționează intenționat ilegal, frecvent cu motivație financiară.

Operațiunile lor includ: atacuri de tip ransomware (inclusiv modelul RaaS – Ransomware-as-a-Service, care presupune criptarea datelor victimelor și, după caz, exfiltrarea acestor date, urmate de șantaj multiplu), distribuție de malware, furt și comercializare de date personale, web skimming, fraude informatice de tip phishing sau BEC (Business Email Compromise), carding și preluare neautorizată de conturi (account takeover).

În dreptul penal român, aceste fapte se încadrează în infracțiunile prevăzute de art. 360–365 C.pen., cu posibilitatea concursului de infracțiuni, fiind atrasă tipicitatea unor infracțiuni conexe: fraudă informatică (art. 249 C.pen.), fals informatic (art. 325 C.pen.), efectuarea de operațiuni financiare în mod ilegal (art. 250 C.pen.) și chiar a unor infracțiuni „tradiționale” (ex. șantaj – art. 207 C.pen.).

5.4. Brokeri de acces, traficanți de informații și mercenari cibernetici

Această categorie cuprinde actorii motivați preponderent economico-financiar, care operează în ecosistemul CaaS:

- intermediari de acces inițial („initial access brokers”- IAB) - sunt actorii de amenințare care vând credențiale și metode de acces la sisteme deja compromise
- afiliați ai rețelelor specializate în Ransomware-as-a-Service (RaaS)
- furnizori de malware-as-a-service
- operatori de digital skimming
- persoane implicate în spălarea banilor prin criptomonede (money mules)

Profesionalizarea acestor piețe, semnalată atât de EUROPOL, cât și de ENISA, demonstrează că infracționalitatea cibernetică a atins un nivel de industrializare comparabil cu modelele de afaceri legitime.

În aceeași categorie se încadrează și hackerii mercenari (hacker-for-hire) sau așa-numiții PSOA (Private Sector Offensive Actors), care oferă servicii ofensive comerciale: dezvoltare de exploit-uri, personalizare de malware, servicii de intruziune contractată. Activitatea acestora ridică probleme juridice complexe, întrucât se situează la intersecția dintre sfera privată și cea statală-ofensivă.

5.5. Hacktiviștii, cyber-extremiștii și teroriștii ciberneticici

Hacktiviștii acționează sub motivații preponderent ideologice¹² (politice sau religioase) ori revendicativ sociale. Arsenalul lor include atacuri de tip DDoS (ex. perturbarea funcționării infrastructurilor critice), alterarea conținutului website-urilor guvernamentale, exfiltrări și publicări de date clasificate, confidentiale sau informații personale pentru „denunțare publică” (doxing) și campanii de dezinformare.

Autoritățile de aplicare a legii și organizații precum ENISA și Europol raportează o creștere a campaniilor cu caracter geopolitic, în contextul conflictelor armate în desfășurare și al tensiunilor internaționale.

Cyber-extremiștii și cyber-teroriștii merg mai departe, urmărind perturbarea gravă ori chiar distrugerea infrastructurilor critice, propagarea materialelor cu conținut fundamentalist sau extremist, recrutarea de adepți sau afiliați, precum și sprijinirea cu informații ori coordonarea de operațiuni ofensive offline.

Deși resursele lor sunt adesea limitate, riscurile devin semnificative atunci când se conectează cu actori mai bine dotați tehnic sau cu grupuri APT.

5.6. Grupurile APT (Advanced Persistent Threat)

Grupurile APT (Advanced Persistent Threat) reprezintă echipe specializate de actori ciberneticici susținuți (juridic, financiar, tehnologic, logistic) de entități statale sau non-statale ori afiliați ai unor astfel de entități (angajați, contractori), care operează în mediul IT&C pentru atingerea unor obiective strategice:

- spionaj cibernetic (exfiltrare de date sensibile)
- acces ilegal persistent la sisteme sau infrastructuri informatice (backdoors)
- interceptarea fluxurilor de comunicații
- compromiterea lanțurilor de aprovizionare (supply-chain)
- sabotarea/perturbarea sistemelor operaționale industriale (OT/ICS)

Motivația este eminentă geopolitică (poziționare, influențare) și strategică (avantaj competitiv pe anumite zone politico-economice) și indirect comercială (obținerea de beneficii pe termen lung).

¹² Tim Jordan, Paul Taylor, *Hactivism and Cyberwars* (Routledge 2004), p. 67.

În dreptul penal, activitatea grupurilor APT ridică anumite probleme în ceea ce privește atribuirea – adică se manifestă o dificultate semnificativă în ceea ce privește capacitatea statelor sau organizațiilor afectate de a demonstra legătura dintre o anumită grupare APT și un anumit stat sau o anumită entitate de tip „sponsor”, aspecte care influențează atât competența jurisdicțională, cât și aplicarea mecanismelor de cooperare judiciară internațională.

5.7. Insider threats (amenințările din interior)

Persoanele din interiorul organizațiilor, fie acestea răuvoitoare ori neglijente, se constituie într-o categorie distinctă, caracterizată prin faptul că autorul beneficiază deja de acces legitim la sistemele și datele organizației.

Practica arată că motivația lor combină o serie de factori intrinseci, precum stresul profesional, hărțuirea sau bullying-ul la locul de muncă, nemulțumirea față de organizație sau deciziile managementului etc. suprapuși peste o bună oportunitate de a acționa.

Acest lucru face ca prevenirea să necesite abordarea unei alte strategii de „apărare” (protecție), prin măsuri organizatorice și tehnice specifice. Activitatea tipică a actorilor de amenințare din interior include:

- exfiltrări de date clasificate, confidențiale sau cu caracter personal
- utilizarea privilegiilor legitime pentru acces neautorizat în alte platforme sau sisteme ale organizației și executarea de mișcări laterale
- sabotajul intern (modificarea, ștergerea sau distrugerea intenționată sau accidentală a datelor, restricționarea accesului la aceste date și/sau perturbarea funcționării sistemelor sau rețelelor organizației)
- facilitarea accesului extern (credential sharing) – pentru alți actori de amenințare (hackeri, spioni cibernetici, traficanți de informații, grupări APT etc.)

5.8. Infractorii juvenili și actorii cu nivel redus de competență tehnică

Rapoartele EUROPOL și ENISA semnalează un fenomen îngrijorător, și anume cel al scăderii vârstei infractorilor la momentul intrării pe piața criminalității cibernetice. Tinerii sunt din ce în ce mai îndemânatici și performează în utilizarea de instrumente (aplicații, echipamente, cunoștințe) specifice, precum kit-uri de Phishing prefabricate, malware bazat pe șabloane, servicii „DDoS-for-hire” și tehnici de inginerie socială pentru preluarea de conturi.

Deși nivelul inițial de sofisticare al operațiunilor executate este redus, acești actori sunt capabili să scaleze rapid și se pot adapta mediilor țintă, iar pe măsură ce dobândesc competențe, se integrează mult mai bine în rețelele infracționale.

Din perspectivă penală, această categorie ridică probleme specifice legate de răspunderea penală și de aplicarea măsurilor educative. Spre exemplu, considerăm total depășite măsuri educative neprivative de libertate precum: „stagiul de formare civică” (art. 117 C.pen.), „supravegherea” (art. 118 C.pen.), „consemnarea la sfârșit de săptămână” (art. 119 C.pen.) ori „asistare zilnică” (art. 120 C.pen.) în lipsa altor mecanisme sau obligații legale care să le restricționeze acestora accesul la echipamente de telecomunicații ori racordarea la rețele (ex. internet), pe durata respectivelor măsuri.

5.9. Actorii specializați în manipulare informațională (DaaS)

O categorie emergentă, amplificată inclusiv de progresele inteligenței artificiale generative, este cea a furnizorilor de servicii de tip „Disinformation-as-a-Service” (DaaS). Acești actori de amenințare utilizează noi tipuri de instrumente, precum „deepfakes”, „voice cloning”, campanii de inginerie socială țintită (Spear Phishing) și operațiuni de influență pentru manipulare în scop politic sau financiar.

Încadrarea lor juridico-penală reprezintă o provocare pentru agențiile de aplicare a legii, întrucât faptele acestora pot îmbrăca forme care depășesc tiparele tradiționale ale infracțiunilor informatice.

6. Încadrarea juridico-penală și individualizarea sancțiunilor

6.1. Cadrul incriminator din Codul penal român

Titlul VII al Părții speciale a Codului penal român cuprinde infracțiunile contra siguranței și integrității sistemelor și datelor informatice: accesul ilegal la un sistem informatic (art. 360), interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice (art. 361), alterarea integrității datelor informatice (art. 362), perturbarea funcționării sistemelor informatice (art. 363), transferul neautorizat de date informatice (art. 364) și operațiunile ilegale cu dispozitive sau programe informatice (art. 365). Falsul informatic (art. 325) și fraudă informatică (art. 249) completează arsenalul incriminator. Aceștia li se adaugă și alte infracțiuni contra patrimoniului (ex. furtul în scop de folosință – art. 230 alin. 2 C.pen., efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos – art. 250 C.pen.), de fals (ex. falsificarea de titluri de credit sau instrumente de plată – art. 311 alin. 2 C.pen.) sau contra conviețuirii sociale (ex. pornografia infantilă – art. 374 C.pen.)

Tipologia operațională a infractorilor cibernetici are o relevanță directă pentru individualizarea judiciară a pedepsei. Astfel, un actor APT care compromite infrastructuri critice prezintă un grad de pericol social fundamental diferit de cel al unui tânăr autodidact care utilizează un kit de Phishing prefabricat. Cauzele de atenuare sau de agravare, care oferă informații valoroase privind gravitatea faptelor sau pericolozitatea făptuitorilor, sunt în mod evident completate cu elemente specifice care țin de motivația, scopul urmărit, mijloacele utilizate și consecințele produse, fiind necesar a fi evaluate diferențiat și interdisciplinar.

6.2. Interzicerea accesului la sisteme informatice ca sancțiune penală

O problemă *de lege lata* și *de lege ferenda* cu relevanță directă pentru tema tipologiilor de infractori cibernetici este cea a interzicerii accesului suspectului, inculpatului sau condamnatului la sisteme, aplicații, rețele, platforme și dispozitive electronice.

Codul penal român nu prevede (în cuprinsul art. 66 C.pen.) posibilitatea aplicării pedepsei complementare a interzicerii dreptului de a comunica prin internet sau prin orice altă rețea de comunicații electronice.

Această măsură de restricționare a accesului suspectului, inculpatului sau condamnatului ori persoanei căreia i se aplică o măsură educativă ridică însă probleme juridice și practice semnificative, care trebuie evaluate prin prisma unor principii fundamentale. Astfel:

În primul rând, măsura trebuie să fie tehnic aplicabilă – adică să existe mecanisme reale de implementare și monitorizare a respectării.

În al doilea rând, ea trebuie să fie temporară, nu permanentă.

În al treilea rând, o astfel de obligație trebuie să fie necesară și proporțională, în raport cu gravitatea faptei și pericolozitatea infractorului.

Nu în ultimă instanță, o atare restricție nu trebuie să afecteze reintegrarea socială a condamnatului. Într-o societate în care accesul la internet a devenit o condiție a exercitării majorității drepturilor civile, o interdicție excesivă poate produce efecte contrare reintegrării.

Aceeași analiză trebuie extinsă și către alte categorii de sancțiuni penale: măsuri de siguranță, pedepse accesorii, măsuri educative neprivative de libertate (pentru minori) și măsuri de control în mediul penitenciar. Fiecare dintre acestea presupune o evaluare specifică a proporționalității și a fezabilității tehnice.

7. Tendințe emergente (2025–2026)

Peisajul amenințărilor cibernetice se află într-o continuă transformare, iar fenomenul criminal asociat prezintă semnele unei evoluții periculoase. În acest context, câteva tendințe emergente merită a fi semnalate în perspectiva perioadei următoare:

În primul rând, **scăderea vârstei autorilor infracțiunilor informatice**: barierele de intrare în ecosistemul infracțional digital sunt din ce în ce mai scăzute, iar tineri fără competențe tehnice avansate pot accesa instrumente ofensive prefabricate, cu impact major asupra țintelor.

În al doilea rând, **democratizarea instrumentelor ofensive prin modelul CaaS și prin utilizarea inteligenței artificiale generative (GenAI)**. „Deepfakes”, „voice cloning” și instrumente bazate pe Modele de Limbaje Largi (LLM) transformă semnificativ capacitățile actorilor de amenințare, inclusiv ale celor cu nivel redus de competență tehnică, potențându-le acestora „agresivitatea virtuală”.

În al treilea rând, **convergența tehnologică între OSINT (Open Source Intelligence), inteligența artificială și ingineria socială** permite o eficiență sporită atât în inducerea în eroare a victimelor, cât și în dezvoltarea de noi instrumente malware, mai sofisticate și mai dificil de detectat.

Nu în ultimul rând, **creșterea importanței hacktivismului geopolitic și a actorilor statali** și angajarea acestora în executarea de operațiuni tipice de război hibrid, campanii de spionaj cibernetic și perturbarea / distrugerea infrastructurilor critice configurează un peisaj al amenințărilor în care granița dintre infracțiunea de drept comun și actul de agresiune statală, consfințit de dreptul internațional, devine din ce în ce mai difuză.

8. Prevenție și control

Analiza tipologiilor de infractori cibernetici permite statelor formularea unor direcții de acțiune preventivă diferențiate. Educația timpurie și crearea de canale legale de exprimare a competențelor tehnice, cum ar fi: competiții CTF (Capture the Flag), programe de „bug bounty”

etc. pot orienta tinerii / persoanele cu aptitudini tehnice către alternative legale și etice de cercetare în securitate cibernetică.

Detectarea timpurie a indicatorilor psihosociali (ex. dispreț al adresa legii ori la adresa autorității publice, predispoziția pentru încălcarea legii ori a regulilor de securitate) ori a indicatori de risc profesional asociați angajaților (pentru prevenirea insider threats) poate reduce riscul de trecere de la manifestarea intelectuală la cea de voință și apoi acțiune.

Cooperarea mai strânsă între instituțiile din educație, organizațiile din industria IT și autoritățile competente în supravegherea spațiului cibernetic național civil este esențială, alături de programele de reintegrare (a celor care au săvârșit deja infracțiuni informatice) și de promovarea unei reale culturi a eticii și comportamentului digital.

Pe plan normativ, Directiva NIS2, transpusă la nivel național prin OUG nr. 155/2024, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 124/2025), consacră la nivel european, dar și național, cerințe sporite de securitate cibernetică, de raportare a incidentelor și de divulgare coordonată a vulnerabilităților.

Al Doilea Protocol Adițional al Convenției CoE asupra criminalității informatice (Budapesta) consolidează mecanismele de cooperare judiciară internațională și de acces la probele electronice. Regulamentul GDPR nr. 679/2016 vine să completeze cadrul de protecție a datelor personale, cu relevanță directă pentru faptele de exfiltrare și comercializare a datelor, iar noua Convenție ONU asupra criminalității informatice (New York, 2025) obligă statele semnatare să adopte de urgență cele mai adecvate măsuri de drept substanțial penal și procesual penal pentru a combate fenomenul.

9. Concluzii

Criminalitatea informatică nu este doar o abatere de la lege, ci și o distorsiune a relației omului cu tehnologia. În spatele fiecărui cod malițios și în spatele fiecărei acțiuni agresive în mediul virtual se află o motivație umană, iar înțelegerea acestei motivații constituie premisa oricărei strategii eficiente de prevenire și combatere a acestui tip particular de infracționalitate.

Studiul de față a demonstrat că infractorii ciberneticici nu formează o categorie omogenă, ci un spectru larg de actori diferențiați prin motivație, competență tehnică, mod operațional și obiective urmărite. Tipologiile identificate, de la „hackeri etici” la grupuri APT și de la insideri (actori interni de amenințare) la furnizori de DaaS, reflectă tocmai complexitatea unui fenomen aflat în continuă evoluție.

Din perspectiva dreptului penal substanțial, această eterogenitate impune o individualizare judiciară atentă, care să țină seama nu doar de fapta comisă, ci și de profilul autorului, de motivația care l-a determinat să acționeze și de contextul operațional în care s-a desfășurat activitatea infracțională. Instrumentele de sancționare trebuie, astfel, adaptate specificului criminalității digitale, cu respectarea principiilor legalității, proporționalității, fezabilității tehnice și reintegrării sociale.

În concluzie, aspectele tratate în acest studiu impun o analiză interdisciplinară care să conducă în final la o actualizare a cadrului normativ și instituțional prin care statul răspunde eficient și efectiv noilor amenințări ale spațiului cibernetic și tipologiilor diferite de actori agresivi.

Practică demonstrează faptul că infractorii ciberneticici nu se nasc în cod binar, ci apar din neînțelegeri, nevoi ori dintr-un sens creat de alții pentru ei. Prezentul studiu vine să arate că a înțelege această realitate este primul pas către un răspuns penal și criminologic adecvat.

Referințe bibliografice:

I. Acte normative

- Codul penal român (Legea nr. 286/2009), publicat în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.
- OUG nr. 155/2024, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 124/2025 (de transpunere a Directivei 2022/2555).
- Legea nr. 58/2023 privind securitatea și apărarea cibernetică a României.
- Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică (Convenția de la Budapesta), adoptată la 23 noiembrie 2001, ratificată de România prin Legea nr. 64/2004.
- Al Doilea Protocol Adițional la Convenția de la Budapesta privind cooperarea consolidată și divulgarea probelor electronice, adoptat la 12 mai 2022.
- Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice.
- Directiva (UE) 2022/2555 (NIS2) a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 privind măsuri pentru un nivel comun ridicat de securitate cibernetică în Uniune.
- Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal (GDPR).
- Convenția ONU privind criminalitatea informatică (New York, 2025)

II. Rapoarte instituționale

- ENISA, Threat Landscape, rapoartele anuale 2023–2024, disponibile la: <https://www.enisa.europa.eu/topics/cyber-threats/threats-and-trends>
- EUROPOL, Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA), rapoartele anuale 2023–2024, disponibile la: <https://www.europol.europa.eu/publications-events>
- UNODC, Comprehensive Study on Cybercrime, 2013 (actualizat periodic), disponibil la: <https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime>

III. Surse doctrinare recomandate

Internaționale

- Paulhus, Delroy L.; Williams, Kevin M., *The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy*, 2002, Journal of Research in Personality, DOI: [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Seigfried-Spellar, Kathryn C.; Rogers, Marcus K., *Does the Dark Triad predict cyberbullying?*, 2013, Computers in Human Behavior, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.01.022>
- Rogers, Marcus K., *A social learning theory and moral disengagement analysis of criminal computer behavior*, 2001, International Journal of Cyber Criminology

- Holt, Thomas J.; Bossler, Adam M., *Cybercrime in Progress*, 2016, Routledge, ISBN: 9781138930020
- Chiesa, R.; Ducci, S.; Ciappi, S., *Profiling Hackers: The Science of Criminal Profiling as Applied to the World of Hacking*, 2009, CRC Press
- Leukfeldt, Rutger; Holt, Thomas, *The Human Factor of Cybercrime*, 2019, Routledge
- Pekka Himanen, *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age*, 2001, Random House

Internă

- Dobrinou, Maxim, *Infracțiuni în domeniul informatic*, Ed. CH Beck, 2006
- Zlati, George, *Tratat de criminalitate informatică*, Ed. Solomon, 2020
- Moise, Adrian Cristian, *Dimensiunea criminologică a criminalității în cyberspațiu*, Ed. CH Beck, 2015